COLECŢIA *Mit şi Religie* **5**

Ferdinand Ossendowski
Animale, oameni şi zei

« Regele Lumii vorbeşte o vreme, apoi se apropie de sicriu, întinzînd mîinile deasupra. Flăcările îşi intensifică lucirea; dîre de foc se sting şi apar pe pereţi, încrucişîndu-se, figurînd semnele misteriosului alfabet vatannan. Din sicriu încep să răsară urme transparente de lumină, abia vizibile. Sînt gîndurile predecesorilor săi. Curînd, Regele Lumii este învăluit cu o aură din această lumină, iar literele de foc se preschimbă în cuvinte şi scriu fără încetare dorinţele şi ordinele lui Dumnezeu. În acel moment Regele Lumii este în legătură cu gîndurile tuturor celor ce conduc destinele omenirii. Le cunoaşte intenţiile şi gîndurile. Cînd ele sînt pe placul lui Dumnezeu, Regele Lumii le impulsionează cu ajutorul lui invizibil; cînd nu, El le face să eşueze. »

***Ferdinand Ossendowski** este unul dintre autorii prin care, în primele decenii ale secolului XX, legendele despre Regele Lumii şi Agarttha (centru iniţiatic suprem, capitală subterană) au penetrat în Occident. Informaţiile din lucrările sale au fost sintetizate mai apoi de René Guénon în celebra sa lucrare,* Le Roi du Monde, *sub forma unei exegeze complete, efectuate atît din perspectiva tradiţiilor esoterismului religios şi a simbolismului iniţiatic, cît şi din cea a istoriei comparate a religiilor. Dincolo de caracterul unui roman de aventuri sau de reportaj al unor evenimente tragice şi violente, dincolo de comentariul politic, subzistă latura esoterică, sapienţială, atmosfera centrelor spirituale, miturile, misterul şi sacralitatea Asiei Centrale, cu stepele şi piscurile ei inaccesibile, chiar atunci cînd istoria, pradă demonilor dezlănţuiţi ai urii, pare să nu mai fie decît o sumă de acte absurde, aberante, paradoxale.*

INSTITUTUL EUROPEAN PENTRU
COOPERARE CULTURAL-ŞTIINŢIFICĂ IAŞI

Ferdinand Ossendowski — *Animale, oameni şi zei*

OSSENDOWSKI

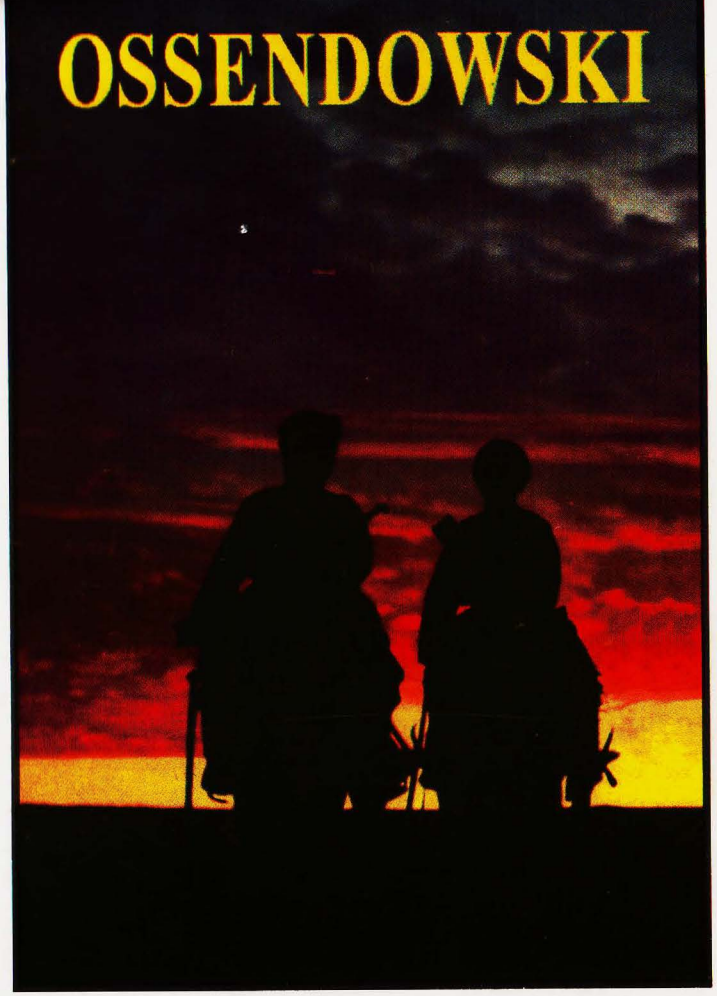

ANIMALE, OAMENI ŞI ZEI

INSTITUTUL EUROPEAN

FERDINAND OSSENDOWSKI

ANIMALE, OAMENI ŞI ZEI

Traducere de Mihaela ROMANICĂ
Prefaţă de Silviu LUPAŞCU

INSTITUTUL EUROPEAN IASI
1994

Colecţie coordonată de: Ştefan AFLOROAEI şi Silviu LUPAŞCU
Coperta: Dumitru Scorţanu

Ferdinand Ossendowski – *Bêtes, hommes et dieux*
Librairie Plon, Paris, 1924

© Institutul European Iaşi, 1994; Printed in Romania
ISBN: 973 – 9148 – 41 – 7

Saint-Yves, Ossendowski, Guénon – fascinaţiile incompletei revelaţii

Trei sînt autorii prin care, în primele decenii ale secolului XX, legendele despre Regele Lumii şi *Agarttha* (centru iniţiatic suprem; *omphalos* şi pol spiritual ocult; capitală subterană, localizată, cu mare aproximaţie, în India) au penetrat în Occident şi au fost exprimate într-o limbă de mare circulaţie: Louis Jacolliot (*Les Fils de Dieu, Le Spiritisme dans Le Monde*), Alexandre Saint-Yves d'Alveydre (*Mission de L'Inde*) şi Ferdinand Ossendowski (*Bêtes, Hommes et Dieux*)*. Informaţiile furnizate de lucrările citate mai sus au fost sintetizate şi prelucrate de René Guénon în *Le Roi du Monde* (Gallimard, 1958), sub forma unei exegeze complexe, efectuată atît din perspectiva tradiţiilor esoterismului religios şi a simbolismului iniţiatic, prin revelarea unor conexiuni şi semnificaţii surprinzătoare, cît şi din perspectiva istoriei comparate a religiilor, în măsură să confere argumentelor şi interpretărilor claritate, coerenţă, stabilitate.

Trebuie spus că *Bêtes, Hommes et Dieux*, cartea pe care Ferdinand Ossendowski a publicat-o în Franţa în 1924, presupune mai multe nivele de lectură. Dincolo de caracterul unui roman de aventuri sau de reportaj al unor evenimente tragice şi violente, dincolo de comentariul politic, de cronica socială şi de descrierile de călătorie, subzistă latura esoterică, sapienţială, ca urmare a contactelor pe care autorul le-a avut cu autorităţile lamaiste din Tibet şi Mongolia, Bogdo-han sau Buddha cel Viu, Tashi Lama, Tuchegun Lama şi Dalai Lama. Deşi om al ştiinţelor exacte şi militar, deci prea puţin deschis spre speculaţii religioase şi rafinamente ale doctrinei budiste, Ferdinand Ossendowski a redat cu fidelitate atmosfera centrelor spirituale care au marcat traiectoria sa orientală şi discursurile personalităţilor remarcabile aflate în vîrful ierarhiei religioase, acordînd, în acelaşi timp, toată atenţia

* Este de remarcat faptul că în lucrările despre Tibet, China şi Mongolia ale altor călători europeni, cum ar fi Părintele Huc şi Alexandra David-Neel, nu se întîlneşte nici o menţiune despre Regele Lumii şi despre *Agarttha*, nici despre reflectarea acestor noţiuni sau realităţi religioase în tradiţiile populare sau în tradiţiile castelor preoţeşti şi cărturăreşti.

cuvenită diverselor forme de religiozitate populară pe care le-a cunoscut în calitate de martor direct, prin tradiţiile şi legendele împărtăşite de oameni simpli, integraţi însă în acea atmosferă tainică, de sacralitate tutelară, ce domină vastele teritorii ale Asiei Centrale (stepe nemărginite şi piscuri inaccesibile), chiar atunci cînd istoria, pradă demonilor dezlănţuiţi ai urii, brutalităţii şi războiului, pare să nu mai fie decît o sumă de acte absurde, aberante, paradoxale.

René Guénon, la începutul exegezei sale, consideră că titlul de Rege al Lumii se aplică, în primul rînd, lui Manu, Legislatorul primordial şi universal, cel care, prin celebrul *Cod al lui Manu*, a realizat ierarhizarea societăţii indiene primitive prin instaurarea sistemului de caste şi a unei etici sociale, politice şi religioase fundamentate pe acesta. Apelînd la grila etimologică (*Le Roi du Monde*, p.13), Guénon regăseşte numele primordial al lui Manu (traductibil prin „om") în Mina sau Menes al egiptenilor, în Menu al celţilor şi în Minos al mitologiei greceşti. Cum bine se ştie, acesta din urmă era în acelaşi timp legislator al celor vii şi judecător al celor morţi. Această bivalenţă dioscură a principiului justiţiei universale este reprezentată în tradiţia hindusă de Manu şi Yama (zeu al morţii), care, în calitate de fraţi gemeni, nu sînt decît dedublarea esenţei unice, originare, ce se plasează în mod necesar dincolo de contrarii. (De aceeaşi natură este şi bipolaritatea Yin-Yang, principii universale fundamentale, conform tradiţiei chineze.) Pentru Guénon, în ultimă instanţă, numele de Manu nu desemnează un personaj istoric, mai mult sau mai puţin legendar. Semnificaţia sa trebuie să fie decodificată din perspectiva simbolismului mistic universal, înţeles ca esenţialitate spirituală a marilor religii: „...în realitate, numele de Manu desemnează un principiu, Inteligenţa cosmică universală, care reflectează Lumina spirituală pură şi astfel formulează Legea (*Dharma*) proprie condiţiilor lumii noastre şi ciclului nostru de existenţă; şi este, în acelaşi timp, arhetipul omului considerat în mod deosebit drept fiinţă gînditoare (*mânava*, în sanscrită)". (*Le Roi du Monde*, p.13)

Puterea spirituală esenţială pe care Manu o întrupează sau o simbolizează, presupune două aspecte sau două ipostaze fundamentale: regalitatea şi pontificatul, autoritatea monarhică şi autoritatea sacerdotală. Diverse elemente completează, în planul ideilor religioase, ca un mozaic, imaginea acestei bivalenţe: în conformitate cu Saint-Yves d'Alveydre (*Mission de L'Inde*), *Agarttha* reprezintă „sediul ocult al dinastiei solare" (*Sûrya-vansha*), al cărei întemeietor este Vaivaswata, Manu al ciclului temporal care circumscrie lumea noastră; înainte de a fi apărut, datorită coruperii şi pervertirii valorilor spirituale universale integrate în lume, necesitatea ocultării centrului spiritual şi iniţiatic suprem, a ierarhiei, conducătorului şi reprezentanţilor săi, se consideră că „dinastia solară", într-o antichitate îndepărtată, a rezidat în Ayodhyâ, centru accesibil, exterior, explicit, al unui univers pur, inocent,

spiritualizat; după ocultare, acest centru a purtat diverse nume, ca Paradêsha, Agarttha sau Tula (Thule), în funcţie de multiplele tradiţii care s-au ramificat în diferitele spaţii religioase şi culturale, continuînd să păstreze, mai clar sau mai confuz, amintirea unei generări şi provenienţe iniţiale dintr-o sursă spirituală unică; în timp ce pentru Ferdinand Ossendowski, conducătorul misterioasei *Agarttha* este investit cu titlul de Rege al Lumii, Saint-Yves d'Alveydre îl numeşte Pontif Suveran, autoritate supremă a unei Biserici Brahmanice; în acelaşi context, al bidimensionalităţii regale-pontificale, poate fi invocat simbolismul lui Ianus, purtător a două feţe (ambele putînd să nu fie decît măşti ale unui chip unic), al cheilor de aur şi de argint, în măsură a deschide „marile mistere" şi „micile mistere" şi dialectica Buddha-Chakravartî (rege universal, *învîrtitor al roţii*, al ciclurilor lumii); corespunzător acestei portretizări complexe, trebuie să amintim că tradiţiile esoterice ale Evului Mediu european, simbolismul Graalului *y compris*, menţionează misteriosul „regat al preotului Ioan", despre care, în epoca Sfîntului Ludovic, au vorbit călătorii Carpin şi Rubruquis, dar care a fost localizat într-o manieră extrem de vagă în India, Tibet, Pamir, Mongolia sau Etiopia. (conf. René Guénon, *Le Roi du Monde*, pp.13-19).

Raportul Manu-Rege al Lumii presupune, după cum am văzut, conotaţii spectaculoase. În acest context trebuie să se aibă, de asemenea, în vedere faptul că în tradiţia indiană durata universală este divizată în *Maha-Kalpas*, *Kalpas* şi *Manvantaras*, fiecărui *Kalpa* corespunzîndu-i paisprezece Manvantaras şi paisprezece Manu, în calitate de principii organizatoare şi legislative, de autorităţi spirituale. Vaivaswata este Manu al perioadei actuale a lumii şi el corespunde celui de al şaptelea *Manvantara* din prezentul *Kalpa*, numit *Shrî-Shwêta-Varâha-Kalpa* sau „Eră a mistreţului alb". (conf. René Guénon, *Le Roi du Monde*, p. 33, p. 58)

În *Bêtes, Hommes et Dieux*, Ferdinand Ossendowski dezvăluie faptul că Regele Lumii, conducător suprem al *Agartthei*, poartă numele de *Braâtmâ* (derivat din *Brahmâtmâ*), ipostază a Spiritului Divin, care se află în legătură şi comunicare directă, continuă, cu Dumnezeu şi care vorbeşte cu Dumnezeu „faţă către faţă". *Brahâtmâ* este secondat de alte două puteri spirituale de ordin secund, *Mahâtmâ* („care cunoaşte evenimentele viitoare") şi *Mahânga* („care are în puterea sa cauzele acestor evenimente"), trinitate sacră care verifică întrutotul legile tripartiţiei indo-europene, enunţate de Georges Dumézil şi evidenţiate de Mircea Eliade în domeniul istoriei comparate a religiilor. Dealtfel, se pare că expresia „Rege al Lumii" este consubstanţială acestor trei entităţi şi ierarhiei care le ordonează. Ossendowski susţine că pe căi nevăzute, în plan spiritual, Regele Lumii poate influenţa gîndurile şi actele celor ce conduc destinele popoarelor, intensificîndu-le şi oferindu-le sprijinul său nevăzut, dar eficient şi hotărîtor, atunci cînd ele

concordă cu scopul şi idealul general al umanităţii, cu planul divin al destinului creaţiei, sau, dimpotrivă, zădărnicindu-le şi aneantizîndu-le, atunci cînd ele contravin acestui scop, ideal sau plan divin şi aparţin sferei *hybris*-ului. Această putere covîrşitoare constă în ştiinţa de a stăpîni şi mînui tainica silabă *Om*, din formula sacramentală *Om Mani Padme Hum* sau *Aum Mani Padme Hung*. Referitor la explicaţia acestei silabe, Ossendowski repetă cu fidelitate cuvintele interlocutorului său, un Lama din anturajul lui Buddha cel Viu: „*Om* este numele unui sfînt din vechime, primul dintre *Goro* (dintre *Guru*), care a trăit acum trei sute de mii de ani". René Guénon (*Le Roi du Monde*, p.33) consideră că acest *guru* este *Adi-Manu* sau primul Manu din *Kalpa* prezent (în care Vaivaswata este cel de al şaptelea Manu), cel numit *Swâyambhuva* sau „cel provenit din *Swâyambhû* («Cel ce subzistă prin Sine-Însuşi»)". Drept concluzie a acestui raţionament, René Guénon identifică *Om* şi Logosul Etern. Din această perspectivă, Logosul Divin este cel dintîi dintre *Guru*, iar *Om* este un nume, o expresie a Logosului. Într-adevăr, în concordanţă cu tradiţia indiană, *Om* devine principiul lingvistic motor prin care Trinitatea *Brahâtmâ-Mahâtma-Mahânga* guvernează cele trei nivele ale universului creat sau *Tribhuvana*. (Cerul, *Swar*; Atmosfera, *Bhuvas*; Pămîntul, *Bhu*) sau lumea principială, non-manifestată, lumea manifestării subtile sau psihice şi lumea manifestării corporale, într-o parcurgere de sus în jos a ierarhiei tridimensionale (conf. René Guénon, *Le Roi du Monde*, p.34). În concordanţă cu cele spuse mai sus, dacă *Brahâtmâ* este identificat esenţei spirituale supreme, localizată ipotetic în *Agarttha*, *Mahâtmâ* reprezintă ipostazierea sacerdotală a acestei esenţe (corespunzător castei Brahmanilor), iar *Mahânga* reprezintă ipostazierea ei monarhică, regală (corespunzător castei Războinicilor sau *Kshatriyas*), în concordanţă, pe plan mitologic, cu trialectica *Ishwara-Hiranyagarbha-Virâj*. În plan concret, material, istoric, această repartiţie a autorităţii pe trei nivele, în funcţie de datele furnizate de lucrarea lui Ferdinand Ossendowski, poate fi regăsită în ierarhia reprezentată de *Dalai-Lama*, *Tashi Lama* şi *Bogdo-han*, fapt remarcat de René Guénon în exegeza sa (*Le Roi du Monde*, pp.36-37). Pe un plan inferior celor trei puteri, conducerea centrului spiritual din *Agarttha*, ca şi a templului lamaist din Lhassa, este încredinţată unui conciliu alcătuit din doisprezece membri, reprezentanţi ai unei umanităţi superioare, înţelepţi îndeobşte nerevelaţi.

În cartea sa, Ferdinand Ossendowski precizează că *Agarttha* a devenit un centru spiritual ocult sau subteran în urmă cu „mai mult de şase mii de ani". Înainte de această perioadă, centrul iniţiatic suprem purta un alt nume, iar tradiţiile sale spirituale erau vii, cunoscute şi împărtăşite în mod nemijlocit la suprafaţa pămîntului, în conformitate, poate, cu o structură bine stabilită a comunicării şi continuităţii dintre sacru şi profan, dintre planul divin şi planul uman, structură care caracterizează „vîrsta de aur" în memoria colectivă a victimelor căderii.

René Guénon (*Le Roi du Monde*, p.67) identifică momentul ocultării *Agartthei* cu începutul lui *Kali-Yuga*, „vîrstă neagră" sau „vîrstă a fierului", ultima dintre cele patru diviziuni ale actualului *Manvantara*. *Agarttha*, împreună cu conducătorul său şi cu doctrina sa esoterică supremă, reprezintă, pe de o parte, ceea ce s-a pierdut sau ceea ce s-a ascuns în *Kali-Yuga*, iar pe de altă parte, centrul nerevelat, de nevăzut, inaccesibil, care conduce în mod misterios lumea şi destinul umanităţii, întru desăvîrşirea planului divin care a premers momentul creaţiei universale. De aceea, perioada actuală este o perioadă de derută, de confuzie, de obscuritate, dar şi de căutare, pentru că prin căutare adecvată şi perseverentă tradiţia spirituală supremă poate fi regăsită, iar simbolurile ei, covîrşite de babilonia terestră, pot fi revivificate şi înţelese, iar cunoaşterea semnificaţiei lor vitale va dezvălui o dată mai mult tainele lumii şi adevărul absolut. De aceea, trebuie intuit că de la legea înstrăinării de tradiţia sapienţială primordială, supremă, există şi excepţii, iar ceea ce s-a pierdut pentru unii, nu s-a pierdut pentru toţi şi omenirea în întregul ei va fi conservat ceea ce omenirea în majoritatea ei a lăsat pradă uitării, ocultării, căderii în desuetudine, chiar dacă lucrurile sau adevărurile ascunse erau de o importanţă extremă. René Guénon (*Le Roi du Monde*, pp.70-71) consideră că este posibil ca o comunicare continuă să se fi păstrat între centrul spiritual suprem şi centrele spirituale secundare de-a lungul secolelor şi mileniilor şi că sfîrşitul „vîrstei de fier" sau *Kali-Yuga* va coincide cu o reîntoarcere la „starea primordială", deşi în Europa comunicarea cu *Agarttha*, la nivel de organizaţii spirituale, a încetat în urmă cu mai multe secole (o ruptură graduală, marcată de începutul secolului al XIV-lea şi de tratatele westfalice care, în 1648, au pus capăt Războiului de Treizeci de Ani) şi s-a păstrat doar sporadic, prin ordinele cavalereşti (Ordinul Templului, în primul rînd), Rosacrucianism şi individualităţi remarcabile. (Poate, de asemenea, prin Francmasonerie.)

Ossendowski revelează în cîteva imagini precise simboluri particulare ale Regelui Lumii. Există legende care susţin că el a apărut de mai multe ori în India şi Siam, „binecuvîntînd poporul cu un măr de aur pe care era aşezat un miel" (probabil tot din aur?!). Pe de altă parte, tainele legate de trinitatea *Brahâtmâ-Mahâtmâ-Mahânga* se revelează parţial şi relativ prin formele geometrice neinteligibile pentru un neiniţiat (linie dreaptă, spirală, punct), ale alfabetului sacru numit *vatannan*. Există apoi descrierea unei „pietre negre", pe care cîndva Regele Lumii i-a trimis-o lui Dalai Lama, care a fost transportată apoi la Urga, în Mongolia (generînd prin simpla ei prezenţă o perioadă de bunăstare şi pace pentru poporul mongol), de unde a dispărut în urmă cu aproximativ o sută de ani. René Guénon (*Le Roi du Monde*, pp.10-11) completează descrierea lui Ossendowski şi afirmă că „piatra neagră" a fost un aerolit. El îi înţelege simbolismul religios în conexiune cu piatra Cybelei şi cu piatra adăpostită de *Kaabah* din Mecca. O altă

apropiere este posibilă, în opinia lui Guénon, cu *Lapsit exillis*, piatră legendară, căzută din cer şi pe a cărei suprafaţă apar (asemeni alfabetului sacru *vatannan*) inscripţii misterioase, în anumite circumstanţe. În versiunea lui Wolfram von Eschenbach, *Lapsit exillis* este identificată cu Graalul. În aceeaşi ordine de idei, trebuie amintit că, în concordanţă cu Ferdinand Ossendowski (*Bêtes, Hommes et Dieux*), la reşedinţa sa din Urga, Bogdo-han sau Buddha cel Viu păstrează un inel al lui Genghis-han, pe a cărui piatră este gravată *svastica* sau *crux gammata* şi o placă de bronz ce poartă sigiliul Regelui Lumii. Simbolismul svasticii este extrem de complex şi are nenumărate semnificaţii religioase, cu predilecţie în spaţiul asiatic budist (deşi se pare că este premergător naşterii acestei religii). În India, pe desenul sacru venerat ca „urmă a piciorului lui Buddha", svastica este figurată de trei ori. Ea are semnificaţia de Roată a Legii (*Dharma*), element mediu în cadrul celor trei fundamente (*Buddha-Dharma-Samgha*) ale credinţei budiste. În calitate de figură geometrică în măsură să realizeze trecerea de la pătrat la cerc, de la imobilitate la mobilitate, svastica are rol de principiu motor, de principiu dinamic, reprezentînd lumea în îndeplinirea mişcărilor sale ciclice şi derularea perioadelor şi intervalelor temporale de dimensiuni diferite care alcătuiesc durata universală, durata creaţiei universale sau a universului creat. În China (conf. Marcel Granet, *La pensée chinoise*), simbolul svasticii se află în strînsă legătură cu organizarea cvadridimensională a universului în funcţie de pătratul magic alcătuit din nouă cifre aşezate pe trei rînduri, simbol al *Ming-Tang*-ului (Casă a Calendarului), al Imperiului şi al Lumii (al Universului Pătrat). Consecinţă a dinamismului inerent simbolismului numeric, svastica reprezintă, alături de *Dao* şi dualitatea *Yin-Yang*, un principiu fundamental al mobilităţii şi al vieţii universale. (Este oare de prisos să spunem că, în planul simbolismului religios, cel de al Doilea Război Mondial şi a doua jumătate a secolului XX sînt reductibile la imaginea unei svastici, încadrate în stînga de o stea albă şi în dreapta de o stea roşie, ecuaţie simbolică ce desemnează Germania în Europa Centrală, Statele Unite ale Americii în Vest, şi Uniunea Sovietică, în Est? Că după ce a pus în mişcare istoria celei de a doua jumătăţi a secolului XX, în calitate de principiu motor, de centru dinamic, svastica s-a ocultat, instaurînd o perioadă dominată de opoziţia stelei albe şi a celei roşii, perioadă care, prin înfrîngerea şi ocultarea stelei roşii, a inaugurat un interval temporal al stelei albe, simbol a cărui exegeză presupune infinite conotaţii şi interpretări mesianice şi finaliste?)

Alegoric, *Bêtes, Hommes et Dieux* poate fi interpretată prin simbolismul Centrului şi al drumului care duce spre Centru, sediu al divinităţii, nemuririi, salvării, al sacralităţii absolute şi al desăvîrşirii religioase. În *Le mythe de l'éternel retour* (Gallimard, 1969, p. 30), Mircea Eliade precizează că, la toate nivelele realului, „calea care duce spre Centru este o «cale dificilă» (*dûrohana*)". Ideea obstacolelor care trebuie biruite pe calea mîntuirii, necesitatea depunerii unui efort

considerabil, dificultatea şi pericolul care caracterizează traseul parcurs, toate acestea se exprimă, în opinia lui Mircea Eliade (*op. cit.*, p.30), prin: întortocheatele căi de acces spre anumite temple şi sistemul inextricabil de alei, culoare, porţi, camere, scări, care permit deplasarea între nivelele aceluiaşi templu (templul de la Borobudur constituie un exemplu); pelerinajul spre locurile sfinte (sînt cunoscute primejdiile şi nenorocirile cărora le cădeau victime mulţi dintre călătorii spre Mecca sau Ierusalim – tîlhari, epidemii, inaniţie, căldură excesivă şi lipsă de apă, soldaţi ai unor puteri ostile etc.); expediţiile eroice de tipul *Lînii de aur*; rătăcirile în labirint; tribulaţiile celui ce caută drumul spre sine, spre «centrul» propriei fiinţe. În consecinţă, Mircea Eliade defineşte drumul spre Centru drept un rit de trecere de la profan la sacru, de la efemer şi iluzoriu la realitate şi eternitate, de la moarte la viaţă şi de la om la divinitate (*op.cit.*, p.30).

Din această perspectivă, cu rol paradigmatic pentru istorisirea aparent non-fictivă a lui Ossendowski, trebuie spus că în India toate oraşele care sînt, în acelaşi timp, şi reşedinţe regale au fost construite după modelul mitic al Cetăţii Celeste unde va fi locuit, în Vîrsta de aur, Suveranul Universal (conf. Mircea Eliade, *Le mythe de l'éternel retour*, p. 20). În acest fel, palatul fortăreaţă Sîhagiri, în Ceylon, „este construit după modelul cetăţii celeste Alakamanda" şi, în concordanţă cu *Mahâvastu* (39,2), se caracterizează prin „accesul dificil al fiinţelor omeneşti" (*op. cit.*, p. 20).

În conformitate cu cele spuse mai sus se poate face, de asemenea, o paralelă între *Agarttha* şi *Şambala* (creaţie religioasă care aparţine tradiţiei tibetane), ţară misterioasă, depozitară a cărţii *Kâlacakra* („Roata Timpului", produsă de o şcoală tantrică avînd acelaşi nume, care în jurul anului 960 e.n. a pătruns în Bengal şi în Caşmir dinspre Asia Centrală; *Kâlacakra* a fost ulterior introdusă în Tibet, unde au fost aplicate noţiunile ei astrologice şi sistemul ei de măsurare a timpului). Mircea Eliade (*Istoria ideilor şi credinţelor religioase*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1988, vol. III, pp. 293-294; este citat H. Hoffmann, *The Religion of Tibet*, p. 126) se referă la numeroasele *Călăuze* către Şambala care există în Tibet, cărţi redactate de preoţii lama şi care descriu opreliştile, dificultăţile şi pericolele care marchează drumul spre Şambala (munţi, fluvii, lacuri, pustiuri, monştri), în măsură a dezvălui, prin alegoria unei geografii mitice, elementele unui traseu iniţiatic sau ale ritualului de trecere deja amintit, definitoriu pentru drumul spre Centru.

Cu aceste „momente cruciale" ale unui traseu iniţiatic sau ritual de trecere specific (asemănătoare celor Şapte Văi ale desăvîrşirii spirituale în Sufism şi nenumăratelor „dificultăţi" şi „opreliştii" descrise în *Parlamentul păsărilor* al lui Fariddudin Attar) pot fi identificate evenimentele violente şi sîngeroase prin care a trecut Ferdinand Ossendowski înainte de a dobîndi mesajul despre *Agarttha* şi de a deveni unul dintre purtătorii credibili ai acestui mesaj în cultura occidentală. Este astfel posibil ca alegoria, în calitate de ficţiune, să se reveleze drept esenţă a

non-fictivului (în budism universul, fiinţele, istoria şi timpul nu sînt nimic altceva decît iluzie) şi soldaţii bolşevici, războinicii triburilor primitive, natura şi clima Asiei Centrale, să nu fi fost, în fapt, decît obstacole necesare ale drumului spre salvare. La nivel alegoric, *Bêtes, Hommes et Dieux* se transformă într-o metaforă a drumului spre Centru, a căii spre desăvîrşire spirituală şi salvare universală, într-un scenariu iniţiatic exprimat ca text fictiv-non-fictiv şi scris cu propriul trup, cu propria viaţă a autorului.

Prin revelarea semnificaţiilor esoterice ale Monarhului ascuns (*Monarhul ascuns*, Editura Institutului European, Iaşi, 1992), Vasile Lovinescu a aplicat spaţiului românesc (folclorului şi basmelor) concepţia lui René Guénon (magistrul său) despre Regele Lumii şi despre *Agarttha*. În lucrarea amintită el compară legendele despre ocultarea sau *viaţa fără de moarte* a unor celebri monarhi din Evul Mediu european (Arthur, Carol cel Mare, Frederic Barbarossa, împăratul Frederic al II-lea, Napoleon, ţarul Alexandru I) cu tradiţiile româneşti legate de Zalmoxis, Ştefan cel Mare şi Ciubăr-Vodă. Această pleiadă de capete încoronate este dublată, în exegeza mitului Monarhului ascuns, de exemplele unor ocultări sacre, atestate de marile religii ale lumii, cum ar fi al douăsprezecelea Imam al şiiţilor duodecimani, Lao-Tse şi „Nemuritorii Taoişti", Padmasambhava şi Ghesar din Ling (în Tibet), Meister Eckhart şi Contele de Saint-Germain. Dacă ţinem seama de faptul că René Guénon însuşi nu a fost numai teoretician, ci şi practicant al ocultării (el a renunţat la identitatea sa franceză, la reputaţia de cărturar european şi s-a convertit la Islam, stingîndu-se din viaţă la Cairo, în 1951, drept şeicul Abdel Wahed Yahia), demersul lui Vasile Lovinescu este îndreptăţit şi relaţionarea Regele Lumii-Monarhul ascuns rămîne deosebit de interesantă.

Considerînd că *Agarttha*, capitala subterană a lumii, este centrul spiritual suprem al tradiţiei iniţiatice universale, René Guénon (*Le Roi du Monde*, pp.88-92) schiţează succint, cu aproximaţie şi cu multă precauţie, o hartă sacră, în fapt o structură sau o reţea a centrelor spirituale secundare, susceptibile a fi fost, în momente particulare ale istoriei, mai mult sau mai puţin active, mai mult sau mai puţin vii, în sensul de a fi conservat, pus în practică şi transmis tainele tradiţiei primordiale, adevărul absolut al doctrinei esoterice fundamentale. În ordine simbolică şi nu cronologică, Lhassa, Atena, Roma, Ierusalim, Memphis şi Theba, constituie, în opinia lui René Guénon, centre secundare care, cîndva, au reflectat pentru o vreme imaginea sau realitatea misterioasă a *Agartthei*, cu care comunicarea se va fi realizat prin căi şi mijloace nevăzute, extraordinare, nerevelate.

În tradiţiile, miturile şi dogmele integrate istoriei comparate a religiilor, *Agarttha* se ascunde sub diferite nume, sub o multitudine de epitete şi expresii: „Pămînt Sfînt" sau „Pămînt al Sfinţilor", „Pămînt al celor Prea-Fericiţi" sau „Pămînt al celor Vii", „Pămînt al Nemuririi"

sau „Pămînt al Purităţii", diverse ipostazieri ale ideii fundamentale de *paradis*, de loc în care condiţionările şi legile necruţătoare ale finitudinii şi efemerităţii lumeşti sînt anulate sau, măcar, suspendate. Poate că, în ultimă instanţă, *Agarttha* desemnează ceea ce ne este întotdeauna superior, dar şi lăuntric în mod nemijlocit, pe o perioadă de timp determinată, înainte de integrarea definită, ireversibilă, a unităţii primordiale. Este realitatea sufletească infinită, absolută, dar şi realitatea sufletească particulară, individuală, este „ochiul" şi „mîna" lui Dumnezeu, ce realizează dialogul perpetuu dintre microcosmos şi macrocosmos. Centrul Lumii există şi el poate fi oriunde, oricînd sau nicăieri, niciodată.

Silviu LUPAŞCU

Sînt eroi, oameni şi evenimente, asupra cărora numai istoria poate pronunţa o judecată definitivă.

Contemporanii şi martorii oculari nu trebuie să scrie decît ceea ce au văzut şi auzit. Adevărul însuşi o cere.

Titus-Livius

Introducere

Cînd unul dintre scriitorii cei mai în vogă în Statele Unite, Albert Shaw, de la revista „Review of Reviews", a citit în traducere englezească prima parte a acestui volum, a vorbit despre autor ca despre un Robinson Crusoe al secolului douăzeci, atrăgînd atenţia asupra a ceea ce în această povestire se prezintă în acelaşi timp ca fiind mai atractiv şi mai periculos. Această serie de aventuri, teribile şi pasionante, par uneori prea intens conturate pentru a fi reale sau chiar posibile în timpurile noastre. Ţin deci să avertizez cititorul, de la început, că Ferdinand Ossendowski este un savant şi un scriitor a cărui experienţă şi calitate de a observa totul foarte atent sînt o garanţie a exactităţii şi a adevărului. Doar evenimentele extraordinare ale perioadei extraordinare pe care o trăim au putut arunca un om de talia lui în condiţiile de viaţă ale omului cavernelor, dîndu-ne astfel această carte unică şi care, urmînd paşii călătorului, ne dezvăluie forţele misterioase, politice şi religioase ce fac să vibreze inima Asiei.

Pentru a înţelege bine această operă extraordinară, este interesant şi necesar să cunoaştem cîteva date despre omul care a trecut prin asemenea încercări.

Între 1899 şi 1900, Ferdinand Ossendowski a urmat cursurile la Sorbona şi a lucrat în laboratorul de fizică şi chimie al domnilor Trost şi Bouty. În timpul Expoziţiei din 1900, a făcut parte din comisia de experţi a secţiei de chimie. A fost remarcat de timpuriu ca o autoritate în problema minelor de cărbune de pe ţărmurile Pacificului, de la strîmtoarea Bering pînă în Coreea ; cunoştea, de asemenea, un mare număr de mine de aur din Siberia. A servit în armatele ruse, ca înalt-comisar al combustibililor, sub ordinul generalului Kuropatkin, în timpul războiului ruso-japonez. În timpul Marelui Război a fost trimis în

misiune specială de cercetare în Mongolia şi de atunci a început să vorbească limba acestei ţări. Ani de zile a fost consilier tehnic al contelui Witte în domeniul afacerilor industriale, pe cînd acesta din urmă era membru al Consiliului de Stat. S-a distins prin lucrări ştiinţifice care mai tîrziu i-au adus titlul de profesor de chimie industrială la Institutul Politehnic din Petrograd, unde a fost însărcinat în acelaşi timp cu catedra de geografie economică. Experienţa lui ca inginer de mine l-a pus în legătură cu Comitetul rus al minelor de aur şi de platină şi, mai apoi, l-a adus la conducerea ziarului „Aur şi platină". A fost cunoscut ca jurnalist şi scriitor, atît în limba poloneză cît şi în limba rusă, în special prin 15 volume de interes general, fără a mai socoti numeroase studii ştiinţifice. Declaraţia de război l-a găsit în funcţia de consilier tehnic la Consiliul superior al Marinei. După revoluţie, a devenit profesor la Institutul Politehnic din Omsk, după care Kolceak i-a încredinţat un post la Ministerul Finanţelor şi Agriculturii al guvernului din Siberia. Căderea guvernului Kolceak şi fuga lui prin pădurile Ieniseiului i-au dat ocazia să scrie pentru noi „Animale, oameni şi zei".

Un capitol din viaţa sa pare a fi în contradicţie cu opiniile lui declarate ; în realitate, însă acţiunile îi erau în acord cu principiile. Spre sfîrşitul anului 1905, a condus guvernul revoluţionar din Extremul Orient, al cărui cartier general se afla la Harbin. Împărtăşind alături de numeroşi ruşi amara decepţie cauzată de atitudinea ţarului, refuzînd termenii manifestului din 17 octombrie 1905, Ferdinand Ossendowski a consimţit să ia conducerea mişcării separatiste care va duce la ruperea Siberiei Orientale de restul Rusiei. Timp de două luni a condus eforturile organizate în acest scop. Subcomitete fuseseră create la Vladivostok, Blagovestcens şi Cita. Cînd revoluţia din 1905 a eşuat, ea a antrenat în cădere şi acest avanpost din Extremul Orient.

În noaptea dinspre 15 spre 16 ianuarie 1906, Ferdinand Ossendowski a fost arestat alături de alţi ingineri : Novakovsky, Lepeşinsky, Maximov, Vlasenko, K. Dreyer, avocatul Koslovsky şi alţi 37 de asociaţi. Deşi fusese prevenit din vreme şi chiar i se pregătise fuga, a preferat să împartă soarta tovarăşilor lui. Condamnat la moarte, pedeapsa a fost schimbată în doi ani de puşcărie, ca urmare a intervenţiei contelui Witte.

Întemniţat la Harbin, Habarovsk, Nicolaevsk şi Vladivostok, a fost închis în cele din urmă în fortăreaţa Petru şi Pavel din

Petrograd. Timpul petrecut în puşcăriile criminale din Siberia i-au adus o comutare a pedepsei, fiind eliberat pe 27 septembrie 1907.

Dintre cei 3 tovarăşi principali, doi sînt încă în viaţă. Novakovsky este la Poznan; K. Dreyer era în timpul războiului director al uzinelor Putilov din Petrograd. Lepeşinsky a murit.

În timpul Conferinţei de la Washington, Ferdinand Ossendowski era ataşat la ambasada Poloniei în funcţia de consilier tehnic pentru afacerile Extremului Orient. A publicat ceva mai tîrziu, la Paris, o broşură binecunoscută: „Asia, Europa şi Sovietele", apărută în timpul Conferinţei de la Geneva.

Ferdinand Ossendowski este acum profesor la Şcoala de Război din Varşovia şi la Şcoala de Înalte Studii Comerciale din acelaşi oraş. Operele sale îl aşează printre primii scriitori polonezi contemporani.

L-am convins pe Ferdinand Ossendowski să-şi scrie amintirile, într-un moment în care, din motive personale şi politice, ezita să le publice şi am colaborat cu el la redactarea ediţiei engleze.

Partea întîi

ÎN GHEARELE MORȚII

Capitolul I

În pădure

La începutul anului 1920, mă aflam în Siberia, la Krasnoiarsk. Oraşul e situat pe malurile Ieniseiului, fluviu nobil, cu albia flancată de munţii Mongoliei, scăldaţi în soare, şi care merge să-şi verse căldura şi viaţa în Oceanul Arctic. La gurile sale a venit Nansen de două ori ca să deschidă drum comercial între Europa şi inima Asiei. Acolo, în tăcerea cea mai profundă a iernii siberiene, am fost învăluit în vîrtejul revoluţiei ce bîntuia pe întreaga întindere a Rusiei, semănînd în această ţară bogată şi tihnită răzbunarea, ura, sîngele şi toate crimele nepedepsite de lege. Nimeni n-ar fi putut să prevadă clipa ce avea să-i marcheze destinul. Oamenii trăiau de pe o zi pe alta, îşi părăseau casele fără să ştie dacă se vor mai întoarce vreodată sau dacă nu vor fi înhăţaţi de pe drum şi azvîrliţi în ocnele comitetului revoluţionar, acea parodie a justiţiei, mai înfricoşătoare şi mai sîngeroasă decît Inchiziţia însăşi. Deşi străini în această ţară răvăşită, nici noi nu eram la adăpost de persecuţii.

Într-o dimineaţă, pe cînd făceam o vizită unui prieten, am fost informat că douăzeci de soldaţi ai Armatei Roşii scotociseră prin casă, vrînd să-mă aresteze, şi că ar fi fost cel mai bine să fug. Am împrumutat de îndată un costum vechi de vînătoare de la prietenul meu, am luat ceva bani şi am plecat în grabă, pe jos, pe străduţele oraşului. Am ajuns la drumul principal şi, plătind un ţăran, în patru ore am fost transportat la treizeci de kilometri distanţă şi depus în mijlocul unei regiuni bine împădurite. Pe drum am cumpărat o puşcă cu trei sute de cartuşe, o secure, un cuţit, o haină din piele de oaie, ceai, sare, biscuiţi şi un ceainic. M-am afundat în inima pădurii pînă la o cabană părăsită şi pe jumătate arsă. Din acea zi, am dus o viaţă de fugar, şi nici prin gînd nu-mi trecea în acele clipe că va trebui să joc acest rol

timp îndelungat. A doua zi dimineaţă am plecat la vînătoare şi norocul nu s-a lăsat aşteptat : am vînat doi cocoşi sălbatici. Am descoperit nenumărate urme de căpriori şi astfel m-am liniştit în privinţa hranei. Cu toate acestea, şederea mea pe aceste meleaguri nu avea să dureze prea mult. Cinci zile mai tîrziu, pe cînd mă întorceam de la vînătoare, am zărit rotocoale de fum înălţîndu-se prin coşul cabanei. M-am apropiat prudent de adăpost şi am văzut doi cai înşeuaţi şi, fixate de şei, două puşti de soldat. Doi oameni neînarmaţi nu prezentau nici un pericol pentru mine, înarmat, încît traversînd repede luminişul, am intrat în cabană. Doi soldaţi aşezaţi pe bancă s-au ridicat speriaţi. Erau bolşevici. Fixate pe căciulile de astrahan, puteau fi văzute stelele roşii, iar pe tunică, galoanele, şi ele roşii. Ne-am salutat şi am luat loc. Soldaţii pregătiseră deja ceaiul ; l-am servit împreună, pălăvrăgind, nu fără să ne examinăm cu un aer bănuitor. Încercînd să le risipesc suspiciunile, le-am povestit că eram vînător, şi că venisem aici de pe alte meleaguri, regiunea fiind bogată în zibeline. La rîndul lor, şi ei mi-au mărturisit că făceau parte dintr-un detaşament de soldaţi, trimişi prin păduri în urmărirea suspecţilor.

— Înţelegi, camarade, îmi zice unul, sîntem în căutarea contra-revoluţionarilor, ca să-i împuşcăm.

Nu aveam nevoie de asemenea explicaţii ca să-mi dau seama. Mă străduiam din toate puterile, prin tot ce făceam, să-i conving că eram un simplu ţăran, vînător, şi că nu aveam nimic de-a face cu contra-revoluţionarii. Mă gîndeam fără încetare la locul în care ar fi trebuit să-mi găsesc adăpost după ce nepoftiţii mei oaspeţi vor fi plecat.

Noaptea ne învăluia. În întuneric, figurile le erau şi mai puţin simpatice. Au scos bidoanele de vodcă, începînd să bea, iar alcoolul pornise în mod vizibil să-şi facă efectul. Tonul vocii se ridicase, se întrerupeau şi se lăudau cu numărul burghezilor masacraţi la Krasnoiarsk şi cu cel al kazahilor azvîrliţi sub gheaţă, în apele fluviului. Apoi au început să se ciondănească, dar cum erau obosiţi, s-au pregătit de culcare. Dintr-o dată, fără alt semn, uşa cabanei s-a deschis brusc, aburul din camera supraîncălzită s-a spulberat ca un fum în întunericul de afară şi, în timp ce vaporii se împrăştiau asemenea unui duh din poveştile orientale, ridicîndu-se în mijlocul unui nor, am văzut în cadrul uşii, cu puşca gata să tragă, un bărbat înalt, cu faţa scobită,

îmbrăcat în haine de ţăran, cu o tocă de astrahan şi o haină din piele de oaie. La centură avea o bardă, nelipsită la ţăranii din Siberia. Ochii vii şi luminoşi, ca de fiară sălbatică, se fixau cu atenţie asupra fiecăruia dintre noi. Brusc îşi scoase cuşma, făcu semnul crucii şi întrebă :

— Cine-i stăpîn aici ?

— Eu, am răspuns.

— Pot rămîne peste noapte ?

— Da, i-am răspuns, este loc pentru toţi. Veniţi de luaţi o cană cu ceai. E cald încă.

Străinul cercetă din priviri camera şi toate obiectele din jur, începu să se dezbrace de blană, după ce îşi puse puşca într-un colţ. Era îmbrăcat cu o vestă de piele şi cu pantaloni pe potrivă, băgaţi în cizme înalte de fetru. Avea o faţă tînără, delicată şi poate puţin batjocoritoare. Dinţii albi şi ascuţiţi străluceau, iar ochii păreau să străpungă ceea ce priveau. I-am remarcat şuviţele cenuşii din părul vîlvoi. Viaţa periculoasă pe care o ducea îi săpase riduri în colţurile gurii. S-a aşezat în preajma puştii, punîndu-şi barda la îndemînă.

— Ei ? Asta ţi-e nevasta ? îl întrebă unul dintre soldaţii beţi, arătînd spre toporişcă.

Omul îl măsură cu calmul ochilor reci, dominaţi de sprîncene dese, şi răspunse la fel de liniştit :

— Ai norocul să dai peste tot felul de oameni în vremuri din astea ; cu o asemenea bardă-i mai sigur.

Începu să-şi bea ceaiul cu poftă, în timp ce ochii îi erau atraşi de persoana mea, întrebîndu-mă din priviri, apoi se plimbă de jur împrejur, ca pentru a căuta răspuns la propriile-i nelinişti. Calm, cu o voce tărăgănată şi rezervată, răspundea la toate întrebările soldaţilor, sorbindu-şi ceaiul cald, apoi întorcînd paharul cu gura-n jos, semn că terminase, puse deasupra bucata de zahăr ce-i prisosise şi spuse celor doi :

— Merg să văd de cal ; voi scoate şaua şi de pe ai voştri.

— Bine, spuse soldatul pe jumătate adormit. Adu şi puştile !

Soldaţii, întinşi pe bănci, ne-au lăsat drept pat doar solul. Străinul s-a întors repede, aducînd şi puştile pe care le-a pus într-un colţ întunecat. Lăsă apoi şeile jos şi, aşezîndu-se deasupra, începu să-şi scoată cizmele. Soldaţii şi noul meu oaspete începură de îndată să sforăie ; eu am rămas treaz, întrebîndu-mă ce trebuia să fac. Pînă la urmă, cum zorii se arătau, m-a prins

somnul şi m-am trezit cînd soarele era deja sus. Străinul dispăruse. Ieşind din cabană, l-am descoperit punînd şeaua pe un superb armăsar murg.

— Plecaţi ?, l-am întrebat.

— Da, dar îi aştept pe camarazii mei, murmură el, apoi am să mă întorc.

Nu i-am mai pus nici o întrebare ; i-am spus doar că îl aştept. A luat sacii din şa, i-a ascuns într-unul din colţurile arse ale cabanei, a verificat scările şi frîul şi, pe cînd termina, mi-a spus surîzînd.

— Gata. Merg să-mi trezesc camarazii.

La o jumătate de oră după ce şi-au luat ceaiul, oaspeţii mei se pierdeau în desişul pădurii. Am rămas afară să sparg lemne de foc. Dintr-o dată, în depărtare, răsunară în pădure focuri de armă, unul, şi încă unul. Apoi totul s-a potolit. Din locul în care s-a tras, cocoşii sălbatici şi-au luat zborul speriaţi, trecîndu-mi pe deasupra. Din vîrful unui pin o gaiţă scoase un ţipăt. Am ascultat îndelung, aşteptînd pe careva să se apropie de cabană, dar totul a rămas cufundat în tăcere.

Pe cursul mijlociu al Ieniseiului noaptea se lasă devreme. Am aprins focul în sobă şi am început să fierb supa, ciulind urechea la orice zgomot ce venea de afară. Îmi era foarte clar, că moartea era mereu în preajmă, la tot pasul, putînd să se abată asupra-mi prin toate mijloacele : prin om, animal, frig, accident sau boală. Ştiam, la fel de bine, că n-aveam pe nimeni alături ; că singurul ajutor era în mîinile lui Dumnezeu, în puterea braţelor şi a picioarelor mele, în precizia cu care ocheam şi în prezenţa de spirit. Cu toate acestea, ascultam în zadar. Nu l-am auzit cînd s-a întors. Ca şi în ajun, străinul a apărut în prag, dintr-o dată. Prin aburii din cameră i-am văzut ochii veseli şi faţa delicată. A intrat în cabană, lăsînd jos, cu zgomot, într-un colţ, trei puşti.

— Doi cai, două puşti, două şei, două cutii de biscuiţi, o jumătate de pachet de ceai, un săculeţ de sare, cinzeci de cartuşe, două perechi de cizme, spuse rîzînd. N-a mers rău vînătoarea astăzi...

Îl priveam, surprins.

— Ce vă miră ? întrebă rîzînd. *Komu nujny eti tovarişci.* Cui îi pasă de aşa oameni ? Să bem un ceai şi să ne culcăm. Mîine am să vă conduc la un loc mai sigur. O să vă puteţi continua drumul.

Capitolul II

Secretul tovarăşului de drum

La revărsatul zorilor am plecat, părăsindu-mi primul adăpost. Am încărcat lucrurile toate în saci şi le-am aşezat pe una dintre şei.

— Avem de străbătut patru sau cinci sute de verste, spuse cu voce potolită însoţitorul meu, al cărui nume era Ivan, nume ce nu-mi spunea nimic, în această ţară în care un om din doi se numeşte Ivan.

— Vom călători mult timp ? l-am întrebat cu regret.

— Nu mai mult de o săptămînă, poate chiar mai puţin.

Noaptea aceea am petrecut-o în pădure, sub ramuri protectoare de brad. Pentru mine era prima noapte petrecută în pădure, la lumina stelelor. Cîte asemenea nopţi aveam să mai petrec vreme de 18 luni de viaţă rătăcitoare ! În timpul zilei fusese frig tăios. Sub picioarele cailor, zăpada îngheţată scîrţîia, se aduna pe copite, apoi se desprindea şi se rostogolea pe suprafaţa întărită cu un zgomot de sticlă spartă. Cocoşii sălbatici zburau leneşi printre copaci, iepurii coborau încet în lungul albiei torenţilor de vară. Seara, vîntul îşi relua geamătul şi sufla, aplecînd vîrfurile arborilor pe deasupra capetelor noastre, în timp ce jos totul era pătruns de calm şi linişte. Ne-am oprit într-o văgăună adîncă, străjuită de copaci falnici, unde, găsind brazi prăbuşiţi, i-am tăiat în butuci pentru foc şi, după ce am făcut ceaiul, am luat masa de seară.

Ivan a cărat două trunchiuri de copac, le-a cioplit pe o parte cu toporişca, le-a aşezat unul peste altul, alăturînd feţele cioplite, apoi a înfipt la capete o pană groasă care lăsa un spaţiu de nouă-zece centimetri distanţă între ele. Am pus apoi cărbuni aprinşi în această deschizătură şi priveam focul alergînd repede pe toată lungimea feţelor cioplite.

— Vom avea foc pentru mîine dimineaţă, mi-a spus. Asta-i *naida* cercetaşilor. Cînd stăteam prin păduri, vară şi iarnă, ne

culcam întotdeauna lîngă o *naida*. Este minunat. O să te convingi singur, continuă el.

Şi-a tăiat apoi ramuri de brad, făcînd un acoperiş înclinat pe care l-a fixat pe doi stîlpi în direcţia *naidei*. Deasupra acoperişului de ramuri şi a *naidei* se vedeau crengile bradului protector. Alte crengi au fost aduse şi întinse pe zăpadă, sub acoperiş ; am făcut apoi un pat din şei ; Ivan s-a aşezat şi, scoţîndu-şi hainele, rămase în cămaşă. Mi-am dat apoi seama că fruntea şi gîtul îi erau umede de sudoare şi le ştergea cu mîinile.

— Acum e cald şi bine, exclamă.

Puţin mai tîrziu am fost şi eu forţat să-mi scot haina şi m-am întins să dorm fără nici o pătură, în timp ce printre ramurile brazilor şi în afara *naidei* domnea un ger tăios faţă de care noi eram bine protejaţi. Îngheţat în timpul zilei, pe cal, acum mă simţeam pe deplin satisfăcut de căldura *naidei* în timpul nopţii şi mă odihneam fără paltonul cel greu, doar în cămaşă, sub acoperişul de pini şi brazi, bînd o ceaşcă de ceai, oricînd binevenită.

În timpul acestor etape zilnice, Ivan îmi povestea întîmplări din călătoriile lui prin munţii şi pădurile Transbaikaliei, în căutarea aurului. Erau istorisiri pline de viaţă, de aventuri atrăgătoare, cu pericole şi lupte.

Ivan era unul dintre acei căutători care au descoperit în Rusia, poate şi în alte ţări, cele mai bogate mine de aur, în vreme ce ei înşişi au rămas nişte cerşetori. A evitat să-mi mărturisească de ce-a părăsit Transbaikalia, venind pe Ienisei. Am înţeles din felul său de a vorbi că vrea să-şi păstreze secretul şi nu l-am grăbit în nici un fel. Însă vălul misterului ce acoperea partea aceasta a vieţii sale s-a destrămat într-una din zile, din întîmplare. Eram deja în punctul considerat capăt al călătoriei noastre. În timpul zilei străbătusem anevoie prin desişul de sălcii, îndreptîndu-ne către malul unuia dintre afluenţii cei mari de pe dreapta Ieniseiului, Mana. Peste tot, cărări bătute de iepurii ce-şi duceau traiul prin hăţişuri. Aceste mici gazele albe ale pădurii alergau fără teamă de ici, colo, prin faţa noastră. Altă dată am văzut coada roşcată a unei vulpi ce ne pîndea ascunsă din spatele unei stînci.

Ivan parcă amuţise. Cînd a reînceput să vorbească, mi-a spus că vom ajunge în scurt timp la un mic afluent al Manei, la gurile căruia se află o cabană.

— Ce credeţi ? Vom ajunge acolo sau vom petrece noaptea lîngă o *naida* ?

L-am îndemnat să mergem la cabană. Doream să mă spăl şi mă gîndeam că era mai plăcut să petreci noaptea sub un acoperiş adevărat. A încruntat din sprîncene, dar a acceptat.

Se lăsase noaptea cînd ne-am apropiat de cabană. Era înconjurată de o pădure deasă şi de zmeuriş sălbatic. Avea o cameră cu două ferestre minuscule şi o sobă mare, rusească. Lîngă perete erau ruinele unui hangar şi ale unei pivniţe. Am aprins focul şi am preparat o cină modestă. Ivan bău din bidonul moştenit de la soldaţi şi deveni dintr-o dată vorbăreţ, cu ochii strălucitori, trecîndu-şi adesea mîinile prin păr. Tocmai începuse să-mi povestească una dintre aventurile lui, cînd se opri brusc şi, cu ochii plini de spaimă, privi spre un colţ întunecat al camerei.

— Vreun şobolan ? l-am întrebat.

— N-am văzut nimic.

A tăcut iarăşi, gînditor, cu sprîncenele încruntate. Adesea rămîneam tăcuţi ore întregi încît această nouă tăcere nu m-a mirat. Ivan se aplecă spre mine şi începu să murmure :

— Vreau să-ţi spun o poveste veche. Aveam un prieten în Transbaikalia. Un ocnaş exilat. Se numea Gavronsky. Am străbătut împreună păduri şi munţi în căutare de aur şi convenisem să împărţim în mod egal toate cîştigurile noastre. Dar la un moment dat Gavronsky a plecat în taiga, pe Ienisei şi dus a fost. După cinci ani, am aflat că dăduse peste o mină bogată de aur şi că a devenit proprietar, iar apoi, mai tîrziu, că el şi femeia lui au fost asasinaţi...

Tăcu o clipă, apoi continuă :

— Aici e vechea lor cabană. Trăia împreună cu femeia şi de aici, de undeva, din acest rîu, culegea aurul. Nu spunea nimănui din ce loc anume. Locuitorii din jur ştiau că avea bani mulţi la bancă şi că a dat aur guvernului. Aici au fost ucişi.

Ivan s-a dus spre sobă, a luat un tăciune aprins şi, aplecîndu-se, a luminat o pată ce se zărea pe podea.

— Vezi petele astea de pe podea şi perete? E sîngele lor, sîngele lui Gavronsky. Au murit, dar n-au dezvăluit locul unde se află aurul. Îl scoteau dintr-o gaură adîncă, săpată în malul rîului, şi care dădea în pivniţă, sub hangar. N-a vrut să spună nimic... *Doamne cît i-am torturat!* I-am ars, le-am sucit degetele, le-am scos ochii, dar Gavronsky a murit fără să scoată o vorbă.

A reflectat o clipă, apoi mi-a şoptit repede :

— Toate astea mi le-au povestit ţăranii.

Aruncă un buştean pe foc şi se întinse pe bancă.

— E vremea să ne culcăm, spuse sec, apoi tăcu.

L-am ascultat îndelung, respirînd şi bolborosind singur, în timp ce se întorcea de pe o parte pe alta, trăgînd din pipă.

A doua zi am părăsit scena atîtor suferinţe şi crime şi în ziua a şaptea a călătoriei noastre am ajuns într-o pădure de cedri care acoperă primele contraforturi dintr-un lung brîu de munţi.

— Aici, mi-a spus Ivan, sîntem la optzeci de verste de cel mai apropiat grup de case. Oamenii vin în pădure să culeagă conuri de cedru, dar numai toamna. Pînă atunci nu vezi pe nimeni. Sînt multe păsări şi animale, şi fructe din belşug, poţi rămîne un timp aici. Vezi rîul ? Cînd vei dori să întîlneşti vreun ţăran, du-te în lungul rîului şi-i vei găsi.

Ivan m-a ajutat să-mi construiesc o colibă din pămînt. Nu era una adevărată. Era făcută din rădăcinile unui cedru bătrîn, smuls şi răsturnat de vreo furtună.

A rămas o gaură care mi-a servit de încăpere principală, flancată de o parte de un perete de pămînt consolidat de rădăcinile smulse. Alte rădăcini formau o şarpantă unde se uneau stîlpi şi bolţi de crengi pentru acoperiş, pe care l-am completat cu pietre, ca să-i dea stabilitate, şi l-am acoperit cu zăpadă, pentru căldură. Partea din faţă a colibei era deschisă, dar prevăzută întotdeauna cu o *naidă* protectoare. În acest bîrlog acoperit de zăpadă am petrecut două luni de adevărată vară, fără să văd vreo altă creatură umană, fără legătură cu lumea din afară, lume în care se petreceau evenimente atît de importante. În acest mormînt, sub rădăcinile cedrului doborît, am trăit faţă în faţă cu natura, avînd în fiecare moment drept companie încercările, neliniştile privind familia şi lupta aspră pentru viaţă. Ivan a plecat în ziua următoare, lăsîndu-mi un sac de biscuiţi şi nişte zahăr.

Nu l-am mai văzut niciodată.

Capitolul III

Lupta pentru viaţă

Am rămas singur. În jur, doar păduri de cedri veşnic verzi, înveşmîntaţi în zăpadă, crînguri golaşe, rîul îngheţat şi, în depărtare, atît cît puteam zări printre crengi şi trunchiuri de copaci, imensul ocean de cedri şi zăpadă. Taigaua siberiană ! Cît timp va trebui să trăiesc aici ? Mă vor găsi oare bolşevicii ? Vor afla prietenii unde sînt ? Ce-mi va fi făcînd familia ? Toate aceste întrebări erau ca nişte repere permanente de foc implîntate în minte. În curînd am înţeles de ce Ivan mi-a servit atîta timp de ghid. Am trecut prin nenumărate adăposturi, şi ele ascunse, şi ele îndepărtate de oameni, în care Ivan ar fi putut să mă lase în siguranţă, dar mi-a promis că mă va duce într-un loc unde viaţa îmi va fi mai uşoară. Şi într-adevăr, farmecul acestui refugiu solitar consta în codrii de cedri, în munţii acoperiţi de păduri, ce se întindeau de fiecare parte, pînă la orizont. Cedrul este un arbore puternic, splendid, cu ramurile larg răsfirate ; un acoperiş mereu verde, atrăgînd sub protecţia sa toate fiinţele ; printre cedri, viaţa este într-o continuă efervescenţă. Veveriţe care se agitau necontenit, sărind dintr-un copac în altul ; alunari ce scoteau strigăte ascuţite ; un stol de căldăraşi cu gîturile de un roşu aprins ţîşneau printre arbori ca nişte flăcări ; o armată de sticleţi îşi făcuse apariţia, umplînd cu trilurile lor amfiteatrul naturii. Un iepure sărea de pe un trunchi pe altul şi în spatele lui, tiptil, zăreai umbra albă, abia vizibilă, a unei hermine, tîrîndu-se pe zăpadă ; iar eu urmăream atent punctul negru, care, după cum ştiam, era capătul cozii ; avansînd cu precauţie pe zăpada întărită, se apropia cîte un căprior, cu ţinută nobilă ; iar din înălţimile muntelui am primit vizita regelui pădurilor siberiene, ursul brun. Toate acestea îmi alungau gîndurile negre şi mă încurajau să perseverez. Cu toată dificultatea, îmi plăcea să mă caţăr pînă pe vîrful muntelui : pădurea rămînea undeva jos şi puteam astfel zice că îmi las privirile pierdute în depărtări, pînă

la faleza roşie care se întrezărea la orizont, pe celălalt mal al Ieniseiului. Acolo erau alte ţinuturi, alte oraşe, duşmanii şi prietenii ; îmi închipuiam că aveam să descopăr chiar locul unde îmi era familia. Acesta a fost motivul pentru care Ivan m-a adus aici. Pe măsură ce zilele mi se scurgeau în singurătate, începeam să-i regret lipsa ; chiar ucigaş al lui Gavronsky fiind, mă îngrijise ca un tată, înşeuînd întotdeuna calul, spărgînd lemne şi făcînd totul pentru ca să-mi asigure confortul. Petrecuse luni nenumărate singur, cu gîndurile lui, faţă în faţă cu natura, faţă în faţă cu Dumnezeu. A cunoscut toate ororile singurătăţii şi a învăţat să le suporte. Credeam cîteodată că dacă va fi să mor aici, îmi voi consacra toate forţele ca să urc pe creasta muntelui, să pot astfel, înainte de a muri, să văd pe deasupra oceanului infinit de stîncă şi pădure, locul unde erau cei dragi mie.

Şi totuşi în acest timp viaţa îmi servea un imens material de reflecţie şi, mai mult încă, de exerciţiu fizic. Era o continuă luptă pentru existenţă ; dură şi aspră. Lucrul cel mai dificil era pregătirea buştenilor groşi pentru *naidă*. Trunchiurile de copaci căzuţi erau acoperite de zăpadă şi înţepenite de pămînt datorită gerului. Trebuia să dezgrop copacii şi apoi, cu ajutorul unei prăjini, în chip de levier, să-i ridic din locul lor. Pentru a-mi face munca mai uşoară mă aprovizionam cu lemn de pe munte, căci chiar dacă urcuşul era dificil, puteam să rostogolesc buştenii spre poalele muntelui. În curînd aveam să fac o descoperire splendidă. Am găsit în apropierea adăpostului multe *larişe*, aceşti arbori uriaşi ai pădurilor, magnifici şi totuşi trişti, doborîţi de o furtună năprasnică. Odihneau acoperiţi de zăpadă, dar ataşaţi încă de trunchiurile lor, în locul în care se rupseseră. Cînd loveam cu securea, fierul se înfunda cu totul şi nu-l mai puteam scoate decît cu mare greutate. Se umpluseră de răşină. Bucăţile de lemn nu aveau nevoie decît de o scînteie ca să fie cuprinse de flăcări şi, ca urmare, dispuneam mereu de o provizie de lemne de aprins repede focul ca să-mi încălzesc mîinile la întoarcerea de la vînătoare sau să-mi fierb ceaiul.

Cea mai mare parte a zilelor mi-o petreceam la vînătoare. Îmi dădeam seama că trebuia să stabilesc un program pentru fiecare zi, să-mi alung astfel din gîndurile triste şi deprimante.

În general, dimineaţa, după ceai, mergeam în pădure, în căutarea cocoşilor sălbatici. Vînam unul-doi, apoi pregăteam cina, care nu era niciodată alcătuită dintr-un meniu foarte com-

plicat. Obişnuita supă de vînat, o mînă de biscuiţi şi, apoi, nenumărate ceşti de ceai, băutură de nelipsit pe aceste meleaguri. Într-o zi, la vînătoare, am surprins un foşnet în hăţişurile dese şi, privind cu atenţie în jur, am zărit coarnele unui căprior. M-am tîrît către el dar animalul neîncrezător m-a auzit. A sărit cu zgomot din hăţiş şi l-am văzut apoi, după ce fugise vreo trei sute de paşi, oprindu-se pe coasta muntelui. Era un animal splendid, cu blăniţă gri închis şi cu o dungă neagră pe spate, cam de talia unui viţel. Am sprijinit puşca de o ramură şi am tras. Am fugit cu toate forţele spre el, dar se ridicase şi, pe jumătate sărind, pe jumătate tîrîndu-se, a urcat muntele. Un al doilea glonte l-a oprit. Cîştigasem un covor cald pentru adăpostul meu şi o provizie frumoasă de carne ; din coarnele lui, prinse de perete, mi-am făcut un cuier.

La cîţiva kilometri de căsuţă am fost martorul unei scene curioase. Era acolo o mlaştină acoperită de ierburi şi smălţuită cu afine unde cocoşii sălbatici şi potîrnichile veneau de obicei să ciugulească fructe. M-am furişat fără zgomot prin hăţişuri şi am văzut o mulţime de cocoşi sălbatici scurmînd zăpada în căutare de seminţe. În timp ce urmăream scena, dintr-o dată una din păsări a ţîşnit în sus, iar celelalte, speriate, şi-au luat zborul. Spre marea mea mirare, pasărea a început să se ridice în aer în spirală, apoi căzu dintr-o dată moartă. M-am apropiat de corpul ei ; deodată, o hermină rapace sări şi se ascunse sub un trunchi de copac căzut. Gîtul victimei era sfîşiat. Am înţeles atunci că hermina s-a aruncat asupra cocoşului, încleştată de gîtul lui, fiind antrenată în aer de pasărea al cărei sînge îl sugea şi că astfel s-a produs şi căderea ce a urmat.

Am dus în acel loc o luptă de zi cu zi, măcinat tot mai intens de amărăciunea gîndurilor. Zilele şi săptămînile treceau şi nu peste mult timp am simţit vîntul suflînd tot mai umed şi mai cald. În luminişuri zăpada începea să se topească. Ici-colo ţîşneau mici pîraie. În altă zi am văzut o muscă sau un păianjen care se trezise după iarna cea aspră. Se apropia primăvara. Îmi dădeam seama că era cu neputinţă să ieşi din pădure în acest anotimp. Toate rîurile se revărsau încît mlaştinile deveneau de netrecut ; toate cărările animalelor se transformaseră în torenţi. Am înţeles atunci că eram condamnat să-mi prelungesc singurătatea pînă în vară. Primăvara luase în stăpînire pădurea, muntele îşi dezbrăcase haina de zăpadă, dezvăluind privirilor stîncile, trun-

chiurile de mesteceni şi de plopi, muşuroaiele de furnici. Din loc în loc, rîul spărgea acoperămîntul de gheaţă iar valurile grăbite se rostogoleau fierbînd în spume.

Capitolul IV

La pescuit

Într-o zi, la vînătoare, m-am apropiat de malul rîului, cînd am văzut un banc de peşti cu spinări roşii, ce păreau plini de sînge. Înotau la suprafaţă, bucurîndu-se de razele de soare. Cînd sloiurile de gheaţă de pe rîu s-au topit, peştii au apărut în cantităţi enorme. Nu peste mult timp, i-am văzut urcînd în amonte ca să-şi depună icrele în afluenţii mai mici. Mi-a venit atunci în minte să folosesc o metodă de pescuit interzisă prin lege în toate ţările, dar oamenii legii şi cei ce le fac se vor arăta indulgenţi faţă de un om ce trăia într-un bordei, sub rădăcinile unui arbore căzut, şi care a îndrăznit să violeze legile lor rezonabile.

Am adunat ramuri de mesteacăn şi de plop, am înjghebat în albia fluviului un mic baraj pe care peştii nu-l puteau trece, baraj pe care am observat că încercau să-l depăşească sărind pe deasupra. În apropierea malului, am lăsat totuşi o deschidere în această barieră, la circa cincizeci de centimetri de suprafaţă şi am fixat în amonte un coş înalt, împletit din tije flexibile de salcie, în care peştele ajungea trecînd prin deschizătură. Urmărind apoi peştii, îi loveam cu putere în cap cu un ciomag gros. Toţi cei pe care am reuşit să-i prind depăşeau treizeci de livre ; unii chiar optzeci. Această specie de peşte poartă numele de *taimen* şi aparţine familiei păstrăvilor. Altul mai gustos nu găseşti în tot Ieniseiul.

Două săptămîni mai tîrziu, peştii urcaseră cu toţii în sus pe rîu ; coşul pe care îl instalasem nu-mi mai oferea nimic, încît am reînceput vînătoarea.

Capitolul V

Un vecin periculos

Vînătoarea devenea din ce în ce mai bogată şi plăcută, pe măsură ce primăvara redeştepta suflul vieţii. Dimineaţa, chiar din zorii zilei, pădurea era plină de voci ciudate şi de neînţeles pentru locuitorul de la oraş. Cocoşul sălbatic îşi răspîndea cîntecul cocoţat pe ramuri înalte de cedru, contemplînd cu admiraţie găinuşa cenuşie care scurma prin frunzele moarte de sub copac. Era destul de simplu să mi-l apropii pe acest tenor împăunat şi, cu un foc de puşcă, să-l fac să coboare de pe înălţimile lirice la o funcţiune mult mai folositoare. Moartea sa ar fi fost o eutanasie, într-un moment de extaz de dragoste în care nu mai auzea nimic. Într-o poiană, cocoşii negrii cu cozi majestuos pictate se băteau, în timp ce găinuşele păşeau ţanţoşe prin apropiere, întinzîndu-şi gîturile, şi cîrîiau ca nişte cumetre, fără îndoială despre „cavalerii" lor în luptă pe care îi priveau languroase. În depărtare, grav şi profund, plină de tandreţe şi dorinţă, răsuna chemarea de dragoste a cerbului ; de pe piscuri cobora boncăluitul scurt şi tremurat al căpriorului de munte. Prin hăţişuri ţopăiau iepuri şi adesea, în apropierea lor, cîte o vulpe roşcată, una cu pămîntul, îşi urmărea prada. Niciodată însă nu am auzit vreun lup ; în general, în aceste regiuni muntoase şi împădurite ale Siberiei lupul nu-şi prea face sălaş.

Dar aveam drept vecin o altă fiară şi unul din noi doi trebuia să cedeze locul. Întorcîndu-mă într-o zi de la vînat cu un frumos cocoş sălbatic, am zărit printre arbori o masă neagră, mişcătoare. M-am apropiat şi, privind cu atenţie, am văzut un urs care săpa din toate puterile într-un furnicar. M-a simţit şi mormăind înfiorător, s-a îndepărtat în goană, uimindu-mă prin viteza cu care îşi mişca trupul greoi. A doua zi dimineaţa, în timp ce încă eram cuibărit sub manta, auzul mi-a fost atras de un zgomot ce venea de undeva din spatele colibei. Am privit prudent şi l-am zărit. Se ridicase pe labele din spate şi adul-

meca cu zgomot, întrebîndu-se ce creatură vie adoptase obiceiurile urşilor şi se instalase iarna sub trunchiuri de copaci doborîţi. Am scos un strigăt, lovind cu securea în ceainic. Matinalul meu vizitator o luă la fugă în mare grabă ; dar vizita lui îmi era cu totul dezagreabilă. Asta se petrecea la începutul primăverii ; animalul n-ar fi trebuit să-şi părăsească atît de devreme cartierul hibernal. Era un urs furnicar, un tip mai ciudat, lipsit de orice urmă din politeţea cu care se mîndresc speciile superioare ale rasei.

Îi ştiam foarte iritabili şi curajoşi, astfel că m-am pregătit în grabă pentru apărare şi atac. Pregătirile au fost foarte scurte. Am tocit extremităţile a cinci cartuşe, făcînd astfel din ele gloanţe *dum-dum*, sperînd să-l fac să priceapă mai bine că vizitele lui erau nedorite. Mi-am tras haina pe mine şi m-am îndreptat spre locul unde îl întîlnisem prima dată, acolo unde erau nenumărate muşuroaie. Am înconjurat muntele, am străbătut toate rîpile, intrusul era însă de negăsit. Dezamăgit şi obosit, mă apropiam fără grijă de colibă, cînd, dintr-o dată, l-am descoperit pe regele pădurilor tocmai ieşind din umila mea locuinţă şi adulmecînd intrarea de sus în jos. Am tras. Glonţul l-a străpuns într-o coastă. Gemu de durere şi de mînie şi se ridică pe labele din spate. Un al doilea glonţ i-a sfîrtecat o labă, făcîndu-l să cadă, dar în acelaşi moment, tîrîndu-şi laba şi forţîndu-se să rămînă pe picioare, înainta, pregătit de atac. Doar al treilea glonte, care l-a nimerit drept în piept, l-a putut opri. Cîntărea cam două sute-două sute cincizeci de livre, după cît îmi dădeam seama. Carnea era savuroasă, mai ales tăiată în bucăţi mici, pe care le rulam şi le frigeam pe nişte pietre încinse ; le priveam cum se umflă şi devin pufoase, ca sufleurile cele mai fine pe care le lăudasem atîta la „Medved", în Petrograd. Cu această provizie de carne care mi-a umplut dintr-o dată cămara am trăit din acea zi pînă cînd pămîntul a început să se usuce şi nivelul apelor a scăzut, încît m-am hotărît să cobor în lungul fluviului pînă spre regiunea pe care mi-o indicase Ivan.

Mergeam întotdeauna cu mare atenţie. Mi-am croit drum în lungul rîului, luînd toate lucrurile într-un sac pe care-l făcusem din piele de căprior, legîndu-i labele într-un nod grosolan. Astfel treceam pîraiele sau mă împotmoleam prin mlaştinile ce-mi ieşeau în cale. După vreo cincizeci de mile de mers, am ajuns în

ţinutul Sifkova, unde am găsit coliba unui ţăran pe nume Tropov. Era în apropierea pădurii, devenită acum pentru mine un al doilea loc de baştină. Am trăit în compania lui o vreme...

Astăzi, în condiţiile de siguranţă şi pace în care trăiesc, experienţa taigalei sălbatice îmi inspiră unele reflecţii. În epoca noastră, nevoia face să renască la fiecare individ sănătos trupeşte şi mental instinctele de vînător sau războinic primitiv, ca să-l ajute în lupta contra vitregiilor naturii. Omul cultivat, faţă de cel primitiv, are acea superioritate a celui ce posedă ştiinţa şi forţa voinţei, suficiente pentru a triumfa. Plăteşte însă scump aceste privilegii : nimic nu este mai înspăimîntător în singurătatea absolută decît conştiinţa izolării complete de orice grup uman, de orice cultură morală şi estetică. O clipă de slăbiciune şi de nebunie sumbră poate pune stăpînire pe om, ducîndu-l la o distrugere inevitabilă. Am petrecut zile încrîncenate luptînd contra foamei şi frigului, dar şi mai teribile încă, pe cînd luptam cu toată voinţa împotriva gîndurilor deprimante şi devastatoare. Amintirea acelor zile îmi îngheaţă inima şi acum, le retrăiesc atît de clar atunci cînd scriu povestea atîtor încercări, încît mă simt şi azi sub teroare. Trebuie să mai precizez că ţările ajunse la un înalt nivel de civilizaţie neglijează într-o măsură prea mare acea parte a educaţiei atît de necesară omului, cînd el este redus la condiţii primitive de luptă pentru viaţă şi contra naturii. Ar fi de altfel singura modalitate normală de a dezvolta o generaţie nouă de oameni sănătoşi şi puternici, a căror voinţă şi muşchi de fier s-ar alia în acelaşi timp unor suflete sensibile.

Natura îl distruge pe cel slab, dar îl ajută pe cel puternic, trezind în suflet emoţii care rămîn latente în condiţiile moderne ale vieţii oraşelor.

Capitolul VI

Titanul Ienisei

Şederea mea în regiunea Sifkova nu s-a prelungit prea mult, dar am profitat pe deplin de ea. Mai întîi am trimis un om de încredere la prietenii mei din Krasnoiarsk, care mi-au trimis lenjerie, cizme, bani, o trusă cu medicamente şi, ceea ce era mai important, un paşaport fals, dat fiind că treceam drept mort în ochii bolşevicilor. Apoi m-am gîndit la cel mai bun plan de acţiune ce putea fi aplicat în condiţiile prezente. Nu peste mult timp, oamenii din Sifkova au aflat că un comisar al guvernului sovietelor va veni să rechiziţioneze animale pentru Armata Roşie. Aşa încît nu puteam să mai rămîn. Aşteptam doar ca Ieniseiul să se debaraseze de pătura groasă de gheaţă care-l bloca încă, pe cînd rîurile mici fuseseră eliberate de povara gerului, iar arborii se îmbrăcaseră deja cu veşminte primăvăratice. Pentru o mie de ruble, am angajat un pescar care a consimţit să mă ducă la vreo optzeci de kilometri în amonte, la o mină de aur abandonată, de îndată ce fluviul, care nu-şi arătase apele decît ici şi colo, va fi fost eliberat în întregime de sloiuri. Într-o dimineaţă, în sfîrşit, am auzit un zgomot asurzitor, asemănător unei salve de tunuri şi am alergat să asist la spectacol : rîul umflat ridicase masa imensă de gheaţă, lăsînd-o apoi să cadă şi să se spargă. M-am grăbit să ajung pe mal. Acolo am fost martorul unei scene înfricoşătoare şi majestuoase. Fluviul cărase un volum enorm de gheaţă, desprins din sud, dinspre munte, care acum era deplasat spre nord de valurile furioase, ascunse încă sub blocuri mari şi albe ; acest acces primăvăratec rupsese însă barajul din nord, aflat încă în împărăţia iernii, şi împrăştiase toată această masă grandioasă într-un ultim iureş spre Oceanul Arctic. Ieniseiul, bătrînul Ienisei, eroicul Ienisei, este unul dintre cele mai lungi fluvii din Asia, adînc şi magnific în tot lungul cursului mijlociu, zonă în care este mărginit şi prins ca într-un canion de munţi înalţi şi abrupţi. Volumul enorm de ape

adusese kilometri de întinderi de gheaţă, fărămiţîndu-le în vîltori şi spărgîndu-le de rocile presărate ici-colo, bucăţile fiind apoi cuprinse de vîrtejuri mînioase, distrugînd pe mari distanţe drumurile croite în timpul iernii şi antrenînd în iureşul valurilor adăposturile construite pentru caravanele ce se deplasau în acel anotimp în lungul fluviului îngheţat de la Minusinsk la Krasnoiarsk. Din cînd în cînd, unda era oprită din curgere, mugetul reîncepea şi întinderile de gheaţă spartă, stivuită uneori pe mai bine de zece metri înălţime, formau un baraj pentru apa din spate, al cărei nivel creştea uimitor de repede, inundînd terenurile joase şi lăsînd în jur enorme bucăţi de gheaţă. Apoi, cu forţe noi, apele se lansau într-un asalt asupra barajului, antrenîndu-l în aval, cu zgomot de sticlă spartă. La cotiturile fluviului, faţă în faţă cu stîncile, trăiai înfricoşătoare scene de haos. Blocurile enorme de gheaţă se încălecau, se îngrămădeau, unele erau aruncate în aer, apoi se prăbuşeau năvalnic peste altele proiectate mai înainte sau, izbite de faleze şi maluri, smulgeau stînci, pămînt şi copaci de pe coastele cele mai înalte şi mai abrupte. În lungul malurilor joase, cu o repeziciune uimitoare, care face din om un pigmeu, acest uriaş al naturii ridica un impresionant perete de gheaţă de cincisprezece-douăzeci de picioare înălţime, pe care ţăranii îl numesc *Zaberega*, perete prin care, ca să ajungă la rîu, trebuiau să-şi taie drum. Am putut vedea Titanul realizînd o performanţă incredibilă : un bloc de mai multe picioare grosime a fost proiectat şi a căzut la mai mult de cincisprezece metri de mal, făcînd una cu pămîntul copacii tineri.

Contemplînd glorioasa retragere a gheţii, eram sufocat de teroare şi revoltă în faţa spectacolului produs de rămăşiţele înfiorătoare cărate de Ienisei în dezgheţul său anual. Erau cadavrele contra-revoluţionarilor executaţi, ofiţeri, soldaţi şi kazahi din fosta armată a guvernatorului general al Rusiei antibolşevice, amiralul Kolceak. Era rezultatul operei sîngeroase înfăptuite de membrii Ceka la Minusinsk. Sute de cadavre, cu capetele şi mîinile retezate, cu figuri mutilate, avînd corpurile pe jumătate carbonizate şi craniile sparte, pluteau laolaltă cu bucăţile de gheaţă, în căutarea unui mormînt sau, prinse în vîltori furioase, printre blocuri ciopîrţite, erau sfărîmate, deşirate ; mase informe pe care fluviul, îngreţoşat de asemenea misiune, le revărsa pe insule şi pe bancurile de nisip. Am mers

de-a lungul cursului mijlociu al Ieniseiului şi am întîlnit fără încetare mărturii descompuse şi terifiante ale operei bolşevicilor. La o cotitură a fluviului am putut vedea, înspăimîntat, o îngrămădire de cai morţi ; pe puţin trei sute. La o verstă în aval, un alt spectacol oribil mi-a întors stomacul pe dos : un pîlc de sălcii smulseseră valului lacom, prinzînd între ramurile aplecate ca între degetele unei mîini, corpuri omeneşti de toate formele şi în toate poziţiile, păstrînd o aparenţă de natural ce avea să graveze pentru totdeauna în mintea mea amintirea acestei viziuni de coşmar. În acel grup jalnic şi macabru am numărat şaptezeci de cadavre.

Muntele de gheaţă a trecut în sfîrşit, urmat de unde mîloase care antrenaseră trunchiuri de copaci, crengi şi trupuri, trupuri şi iarăşi trupuri. Pescarul şi fiul său m-au aşezat în barca lor făcută dintr-un trunchi de plop şi au urcat în susul rîului, în lungul malului, servindu-se de o prăjină. Este foarte greu să înfrunţi un astfel de curent de ape. La cotiturile bruşte eram obligaţi să vîslim din toate forţele împotriva violenţei curentului. Erau locuri în care nu puteam avansa decît ţinîndu-ne de stînci. Uneori petreceam timp îndelungat ca să străbatem cinci sau şase metri prin asemenea locuri periculoase. Am avut nevoie de două zile să ajungem la ţinta călătoriei noastre. Am petrecut mai multe zile în mina de aur locuită de paznic şi de familia sa. Cum nu mai aveau nimic de-ale gurii, nu mi-au putut oferi nimic şi a trebuit să mă ajut de puşcă pentru a mă alimenta şi a contribui la aprovizionarea gazdelor mele. Într-una din zile a sosit un inginer agronom. Nu m-am ascuns : în timpul iernii îmi crescuse barba, astfel că nici mama nu m-ar fi putut recunoaşte. Cu toate acestea, oaspetele nostru era un om foarte fin şi m-a ghicit pe dată. Nu-mi era deloc frică : mi-am dat seama că nu era bolşevic şi nu peste mult timp am avut şi confirmarea acestui fapt. Am descoperit că avem prieteni şi opinii comune asupra evenimentelor. Trăia în apropierea minei de aur, într-un sătuc în care conducea lucrările publice. Am hotărît să fugim împreună. De mult timp mă gîndeam la asta, iar acum aveam şi un plan. Cunoscînd situaţia din Siberia, dar şi geografia ei, am decis că itinerariul cel mai recomandabil ar fi prin Urianhai, prin partea de nord a Mongoliei, aproape de izvoarele Ieniseiului, apoi să traversăm Mongolia, spre Extremul Orient şi Pacific. Înainte de a fi fost îndepărtat guvernul lui

Kolceak, primisem misiunea de a studia zona Urianhai şi Mongolia occidentală : atunci am analizat cu cea mai mare grijă toate hărţile şi lucrările pe care le-am găsit cu privire la acestă regiune. La îndeplinirea unei întreprinderi atît de curajoase a contribuit şi puternicul stimulent al propriei mele supravieţuiri.

Capitolul VII

Străbătînd Rusia sovietică

După cîteva zile am pornit la drum. Am străbătut pădurea de pe malul stîng al Ieniseiului, spre sud, evitînd pe cît posibil satele, de frica urmelor pe care le-am fi lăsat. Ele ar fi însemnat pieirea noastră. De cîte ori eram obligaţi să intrăm într-un sat, ţăranii ne primeau cu ospitalitate, fără să ghicească deghizarea la care noi am recurs ; vedeam destul de bine că îi detestau pe bolşevici, care distruseseră un mare număr de sate. Într-un loc ni s-a spus că un detaşament al Armatei Roşii fusese trimis la Minusinsk să-i prindă pe albi. Am fost astfel obligaţi să ne depărtăm de malurile Ieniseiului şi să ne facem sălaş în păduri şi în munţi ; în tot acest timp soldaţii roşii traversau regiunea, capturînd de prin păduri ofiţeri dezarmaţi ; aceştia, pe jumătate goi, se ascundeau, temîndu-se de răzbunarea atroce a bolşevicilor. Mai tîrziu, străbătînd o pădure, am dat peste corpurile a douăzeci şi opt de ofiţeri spînzuraţi de copaci, cu feţe şi trupuri mutilate. Am luat, prin urmare, hotărîrea să nu cădem de vii în mîinile roşilor. Ne-am fi servit la nevoie de arme sau de provizia de cianură de potasiu.

Într-o zi, pe cînd traversam un afluent al Ieniseiului, am văzut o trecătoare strîmtă şi mlăştinoasă, a cărei intrare era presărată cu cadavre de bărbaţi şi de cai. Nu departe am găsit o sabie sfărîmată, valize distruse şi hîrtii împrăştiate. În apropiere, haine rupte şi din nou cadavre. Cine să fi fost aceşti bieţi oameni ? Ce tragedie se derulase oare în cuprinsul acestor codri măreţi ? Am încercat să aducem puţină lumină asupra misterului ce plutea, ajutîndu-ne de documentele din jur. Nu erau altceva decît hîrtii oficiale adresate statului major al genera-

lului Popelaiev. Se prea poate ca o parte din membrii statului major, în timpul retragerii armatei lui Kolceak, să fi străbătut pădurile, căutînd să scape de dușmanul care se apropia din toate părțile ; dar au fost prinși de soldații roșii și masacrați. Nu departe am găsit și corpul unei femei nefericite, a cărei stare era dovada a ce se petrecuse înainte ca glonțul salvator să o elibereze. Trupul zăcea întins lîngă un adăpost din crengi, acoperit de sticle și cutii de conserve, mărturii ale orgiei ce precedase crima.

Cu cît avansam către sud, cu atît oamenii deveneau mai ospitalieri și mai ostili bolșevicilor. Am ieșit curînd din pădurea imensă, avînd în față întinderile fără sfîrșit ale stepei de la Minusinsk, traversate de lanțul înalt de munți roșii, numiți Kizil-Kaiya, și presărate de lacuri sărate. Am ajuns în regiunea mormintelor : mii de dolmene, mari și mici, monumentele funerare ale primilor proprietari ai acestor pămînturi ; piramide de piatră de zece metri înălțime stau mărturie, marcînd drumul urmat, în campania sa de cucerire de Ginghis Han, apoi de Tamerlan. Mii de dolmene și piramide ce se întind în aliniamente nesfîrșite către nord. Locuitorii acestor cîmpii sînt tătarii. Jefuiți de bolșevici, îi urăsc. Le-am spus că noi fugeam de furia roșie. Ne-au dat cu bunăvoință din hrana lor, unii ne-au fost ghizi, indicîndu-ne totodată locurile în care puteam face popas și să ne ascundem în caz de pericol.

După cîteva zile, de pe malul înalt al Ieniseiului, am putut vedea primul vapor cu abur, *Oriol*, făcînd drumul Krasnoiarsk-Minusinsk, încărcat de soldați roșii. Curînd am ajuns la vărsarea Tubei, în lungul căreia trebuia să mergem în călătoria noastră spre est, pînă în munții Saian, acolo de unde începe Urianhai. Drumul ce-l aveam de parcurs în lungul Tubei pînă la afluentul său Amyl era etapa cea mai periculoasă, pentru că pe văile celor două rîuri se adăpostea o numeroasă populație ce furnizase mulți soldați partizanilor comuniști Șetinkin și Krafcenko.

Ne-a ajutat un tătar să trecem, cu cai cu tot, pe malul drept al Ieniseiului. În zori, ne-a trimis cîțiva kazahi care ne-au călăuzit pînă la vărsarea Tubei. Ne-am odihnit o zi întreagă și am făcut un adevărat festin, cu lichior de cireșe sălbatice.

Capitolul VIII

Trei zile pe malul prăpastiei

Cu paşapoartele false asupra noastră, am urcat în lungul văii Tubei. La fiecare 10-15 verste, întîlneam sate mari. Unele aveau pînă la 600 de case ; toată administraţia era în mîinile sovietelor şi spionii examinau pe cei ce treceau. Nu puteam evita satele din două motive. Mai întîi, întîlneam la tot pasul ţărani localnici, iar tentativele noastre de a-i evita ar fi trezit bănuieli ; şi, cu siguranţă, am fi fost opriţi şi conduşi la sediul Cekăi din Minusinsk, unde am fi văzut pentru ultima dată răsăritul de soare. Al doilea motiv era că tovarăşul meu de drum dispunea de acte oficiale care îl autorizau să utilizeze releele de poştă ale guvernului, fapt ce îi servea în călătoria la care se angajase. Eram astfel obligaţi să vizităm sovietele din sate pentru a schimba caii. Pe ai noştri îi lăsasem ţăranului şi kazahului care ne ajutaseră la gurile Tubei, cel din urmă conducîndu-ne cu căruţa lui pînă la primul sat, unde am primit cai de poştă. Toţi ţăranii, cu mici excepţii, erau ostili bolşevicilor şi ne ajutau cu bucurie. Mă achitam pentru serviciile lor îngrijind bolnavii, iar tovarăşul meu le dădea sfaturi practice pentru lucrările agricole. Eram ajutaţi cu precădere de foşti dizidenţi şi de kazahi.

Se întîmpla uneori să întîlnim sate în întregime comuniste, dar am învăţat în scurt timp să le deosebim. Cînd intram într-un sat însoţiţi de sunetul zurgălăilor şi găseam ţăranii aşezaţi în faţa caselor, gata să se ridice, cu sprîncenele încruntate, bombănind fără îndoială „da, iarăşi sosesc diavolii ăştia", ştiam că satul era anticomunist şi că puteam să ne oprim fără frică. Dar dacă veneau în întîmpinarea noastră, spunîndu-ne tovarăşi, ştiam de îndată că eram printre duşmani şi trebuia să fim precauţi. Aceste sate erau locuite nu de către ţărani siberieni, dornici de libertate, ci de emigranţi din Ucraina ; leneşi şi beţivi, trăiau în cocioabe mizerabile şi sordide, cu toate că satele erau înconjurate de pămînturile negre şi fertile ale stepei.

Periculoase dar şi plăcute fură clipele petrecute într-un sat mare, mai degrabă un oraş, numit Karatuz. În anul 1912 s-au deschis aici două colegii, iar populaţia atingea 15.000 de suflete. Era capitala kazahilor de la sud de Ienisei. Dar în momentul de faţă este greu să-l mai recunoşti. Emigranţii Armatei Roşii au masacrat toată populaţia kazahă, au ars şi distrus cea mai mare parte a caselor ; acum aici este nucleul bolşevismului şi al comunismului din regiune şi din districtul Minusinsk. În clădirea sovietului regional, unde am mers să schimbăm caii, se ţinea o adunare a Cekăi. Am fost de îndată înconjuraţi, ne-au examinat hîrtiile. Nu eram prea liniştiţi asupra impresiei pe care şi-o puteau face şi am încercat să evităm această vizită. Tovarăşul meu mi-a zis mai apoi :

„Putem fi fericiţi că dintre bolşevicii incapabili de ieri unul a devenit astăzi guvernator şi că, pe de altă parte, savanţii sînt forţaţi să măture străzile sau să cureţe grajdurile cavaleriei Armatei Roşii. Pot discuta cu bolşevicii, pentru că ei nu au nici o idee despre diferenţa care există între dezinfectat şi dezafectat, între antracit şi apendicită ; fac în aşa fel încît întotdeauna ei să sfîrşească prin a vedea lucrurile prin prisma mea şi îi conving chiar să nu mă împuşte."

Astfel i-am determinat pe membrii Ceka să ne ofere tot ceea ce aveam nevoie. Le-am prezentat un splendid proiect de organizare a regiunii ; am fi construit poduri şi drumuri ce le-ar fi permis să exporte lemn din Urianhai, aur şi fier din munţii Saian, animale şi blănuri din Mongolia. Ce triumf ar fi această întreprindere grandioasă pentru guvernul sovietelor ! Această odă lirică ne-a luat cam o oră, după care membrii Ceka, nemaigîndindu-se la actele noastre, ne-au dat alţi cai, au aşezat bagajele în şaretă şi ne-au urat noroc. Avea să fie şi ultima încercare în interiorul frontierelor Rusiei.

Norocul ni s-a arătat de îndată ce am trecut valea Amyl. În apropierea bacului, am întîlnit un membru al miliţiei din Karatuz. Avea în căruţa lui cîteva puşti şi pistoale automate pentru înarmarea unei expediţii în Urianhai, în căutarea cîtorva ofiţeri kazahi care pricinuiseră multe necazuri bolşevicilor. Trebuia să fim cu adevărat vigilenţi. Am fi putut în orice clipă să întîlnim acest grup şi nu mai eram atît de sigur că soldaţii vor aprecia frumoasele noastre fraze aşa cum se întîmplase cu membrii Ceka. Cu întrebări subtile am aflat de la omul nostru

drumul urmat de expediţionari. În următorul sat am oprit la aceeaşi casă la care oprise şi el. Numai ce deschisei valiza şi i-am surprins privirea admirativă fixată asupra conţinutului.

— Ce vă place atît de mult ? l-am întrebat.

Murmură :

— Un pantalon... un pantalon...

Primisem de la prietenii mei o pereche de pantaloni de călărie din postav – negri şi groşi, care i-au atras atenţia miliţianului.

— Dacă nu mai aveţi alţii... îi spusei, reflectînd la un plan de atac.

— Nu, spuse el melancolic, sovietul nu ne furnizează pantaloni. Mi-au spus că şi lor le lipsesc. Iar ai mei sînt cît se poate de uzaţi. Priviţi !

La aceste cuvinte, îşi ridică poalele hainei şi m-am întrebat cum de putea sta cu asemenea pantaloni, mai mult găuri decît stofă.

— Vindeţi-mi-i, murmură cu o voce rugătoare.

— Imposibil, şi eu am nevoie, i-am răspuns cu hotărîre.

A reflectat cîteva minute apoi, apropiindu-se de mine :

— Să ieşim, nu putem vorbi aici.

Ajunşi afară, îmi spuse :

— Ei bine ? Ce ziceţi ? Mergeţi în Urianhai. Biletele de bancă ale sovietelor n-au nici o valoare acolo şi n-o să puteţi cumpăra nimic ; locuitorii au mari cantităţi de blănuri de zibeline, vulpi, hermine şi praf de aur pe care nu le vînd decît pe puşti şi cartuşe. Aveţi deja fiecare cîte o puşcă. Vă mai dau cîte una şi cîte o sută de cartuşe dacă îmi daţi pantalonii.

— Nu avem nevoie de arme. Actele ne protejează destul de bine, am răspuns, făcîndu-mă că n-am înţeles.

— Dar nu-i vorba de asta, mă întrerupse, puteţi schimba puşca pe blănuri sau pe aur. V-o dau de îndată.

— Dacă-i aşa, atunci plata pe care mi-o oferiţi este insignifiantă pentru nişte pantaloni noi. Nicăieri în Rusia nu veţi mai găsi aşa ceva. Toată Rusia e fără pantaloni, iar cît despre puşca dumitale, o să primesc pe ea o zibelină, dar la ce-mi serveşte mie o blană ?

Încet-încet, am obţinut tot ce voiam. Miliţianul a primit pantalonii iar eu puşca, o sută de cartuşe, două pistoale automate cu patruzeci de cartuşe fiecare. Eram destul de înarmaţi ca să ne apărăm. În plus, l-am convins pe fericitul

posesor al pantalonilor să ne dea un permis de port-armă. Legea, ca şi forţa, erau acum de partea noastră.

Într-un sat îndepărtat am angajat un ghid, am cumpărat biscuiţi, carne, sare, unt şi, după douăzeci şi patru de ore de odihnă, am început expediţia noastră, urcînd în sus pe Amyl spre Saian, spre frontiera Urianhaiului. Acolo speram să nu mai întîlnim bolşevici, fie ei inteligenţi sau mai săraci cu duhul. La trei zile după ce am părăsit gurile Tubei, am traversat ultimul sat rusesc din apropiere de frontiera cu Urianhaiul : trei zile am fost în contact permanent cu o populaţie fără credinţă şi fără lege, clipă de clipă pîndiţi de pericole şi trăind fără încetare cu frica de o moarte neaşteptată. Doar voinţa de fier, prezenţa de spirit şi tenacitatea în orice încercare puteau să ne scape din capcanele ce ni se întindeau şi să ne salveze de la căderea în fundul prăpastiei în care zăceau atîţia alţi nefericiţi ce eşuaseră în tentativa lor de ascensiune către culmile libertăţii pe care noi le-am atins. Poate că îşi pierduseră întreaga voinţă sau prezenţa de spirit, poate duceau lipsă de inspiraţie poetică să cînte imnuri întru gloria podurilor, a şoselelor şi a minelor de aur – sau poate, mai degrabă, nu dispuneau de un pantalon de schimb.

Capitolul IX

Spre munţii Saian şi către libertate

Din toate părţile ne înconjurau păduri dese şi neumblate. Prin iarba înaltă şi îngălbenită deja, cărarea noastră şerpuia abia vizibilă printre arbuştii şi arborii care începeau să-şi piardă frunzele multicolore. Urmam vechiul drum, uitat de altfel, din lungul văii Amyl. Acum douăzeci şi cinci de ani pe aici se transportau proviziile, maşinile şi lucrătorii spre minele de aur, astăzi abandonate. Drumul păstra cursul sinuos al rîului Amyl, lat şi impetuos în acest loc, apoi se pierdea în pădurea deasă, înconjura un teren mlăştinos plin de periculoasele hîrtoape siberiene, printre desişuri compacte, prin munţi şi pajişti nesfîrşite. Călăuza noastră nu avea, desigur, nici o bănuială asupra intenţiilor noastre reale; uneori, privind drumul cu atenţie, spunea :

— Pe aici au trecut trei călăreţi ai căror cai erau potcoviţi. Erau poate soldaţi.

Neliniştea avea să-i dispară cînd a descoperit că urmele se îndreptau spre cealaltă parte a drumului, revenind apoi pentru a face cale întoarsă.

— N-au mers prea departe, spuse surîzînd maliţios.

— N-am avut noroc, răspunsei. Ar fi fost mai plăcut să călătorim împreună.

Dar ţăranul s-a mulţumit să-şi mîngîie barba, rîzînd. Bine-înţeles, nu s-a lăsat dus de asemenea cuvinte.

Am trecut pe lîngă o mină de aur care altădată fusese organizată şi exploatată cu cele mai perfecţionate utilaje, dar acum zăcea abandonată, cu toate clădirile distruse. Bolşevicii furaseră maşinile, proviziile şi chiar o parte din barăci. În apropiere se putea zări o biserică întunecată şi tristă, cu ferestrele sparte, crucifixul smuls şi clopotniţa arsă, jalnică emblemă tipică a Rusiei de azi. Paznicul şi familia lui, aproape morţi de foame, trăiau la mină, supuşi unor lipsuri şi pericole continue. Ne-au povestit despre o bandă de soldaţi ai Armatei Roşii care străbătea ţara, furînd tot ceea ce puteau de la cei mai înstăriţi : cu pepitele de aur pe care le găseau, se duceau la băutură şi jocuri de noroc în tripourile de prin satele mai îndepărtate, unde ţăranii fabricau din poame şi cartofi vodcă de contrabandă, vodcă pe care o vindeau în schimbul aurului. O întîlnire cu ei ar fi însemnat moartea. După trei zile, am lăsat în spatele nostru versantul nordic al munţilor Saian, am traversat rîul ce formează frontiera, al cărui nume e Algiak, şi din acea zi eram pe teritoriul Urianhaiului.

Această regiune superbă, înzestrată cu cele mai variate bogăţii naturale, este locuită de o comunitate mongolă care numără încă 60.000 de oameni, dar care este pe cale de dispariţie ; vorbesc o limbă cu totul diferită de celelalte dialecte ale rasei şi idealul lor de viaţă constă în doctrina păcii eterne. Urianhai a fost de mult timp un fel de cîmp de experienţe administrative pentru ruşi, mongoli şi chinezi care, cu toţii au revendicat suveranitatea regiunii. Nefericiţii locuitori, soyoţii, au trebuit să plătească tribut celor trei puteri imperialiste. Iată destule motive pentru a nu ne considera încă în siguranţă. Miliţianul nostru ne vorbise deja despre acea expediţie care se pregătea să intre în Urianhai şi am aflat de la ţărani că satele din

partea de jos a Ieniseiului, şi mai la sud încă, formaseră detaşamente roşii care jefuiau şi omorau pe oricine le cădea în mînă. Nu demult omorîseră şaizeci şi doi de ofiţeri care încercaseră să treacă prin Urianhai spre Mongolia; au prădat şi ucis o caravană de negustori chinezi, i-au masacrat pe prizonierii germani care voiau să scape din paradisul sovietelor. Într-a patra zi am ajuns într-o vale mlăştinoasă unde, în mijlocul pădurilor, se afla o casă rusească singuratecă. Acolo ghidul nostru ne-a părăsit şi s-a grăbit să se întoarcă, înainte ca zăpezile să fi blocat trecătorile din Saian. Proprietarul clădirii s-a oferit să ne conducă pînă la Seybi pentru 10.000 de ruble în bancnote sovietice. Caii erau obosiţi, trebuia să-i lăsăm să se odihnească, aşa că am hotărît să rămînem acolo măcar o zi.

Tocmai sorbeam ceaiul cînd fiica gazdei noastre strigă :

— Soyoţii!

Cu puştile şi pălăriile lor ascuţite, patru inşi intrară dintr-o dată.

— *Mendé*, ne spuseră; apoi, fără fasoane, începură să ne cerceteze. Nici un nasture, nici o cusătură n-au scăpat ochilor lor pătrunzători. Apoi, unul dintre ei, care părea a fi „Merin" sau guvernatorul localităţii, începu să ne chestioneze asupra opiniilor politice. Auzindu-ne criticînd bolşevicii, arătă o evidentă satisfacţie şi vorbi mai degajat.

— Sînteţi oameni de ispravă. Nu-i iubiţi pe bolşevici. O să vă ajutăm.

I-am mulţumit şi i-am oferit funia de mătase care îmi ţinea de centură. Ne-au părăsit înainte de căderea nopţii, spunîndu-ne că vor reveni a doua zi în zori. Nu peste mult timp s-a întunecat. Am mai văzut o dată de caii care păşteau în apropiere şi am intrat în casă. Discutam voioşi cu amabila noastră gazdă cînd, dintr-o dată, am auzit tropăit de cai în curte şi voci răguşite ; în clipa următoare şi-au făcut apariţia cinci soldaţi roşii, înarmaţi cu puşti şi săbii. O senzaţie neplăcută de frig m-a cuprins, iar inima prinse a bate să-mi sară din piept. Ştiam că erau duşmanii noştri. Aveau steaua roşie pe căciulile lor de astrahan şi triunghiul pe mînecă. Erau membri ai detaşamentului pornit în căutarea ofiţerilor kazahi. Privindu-ne chiorîş, şi-au scos mantalele şi s-au aşezat. Am început o discuţie, explicînd obiectul călătoriei noastre în căutarea podurilor, a drumurilor şi minelor de aur. Am aflat că nu peste mult timp comandantul lor

va sosi cu alţi şapte oameni şi că vor lua pe gazda noastră drept călăuză pînă la Seybi, unde credeau că se află ofiţerii kazahi. Am putut să-mi dau seama de îndată că soarta afacerii noastre se anunţa favorabilă şi că vom putea merge împreună. Dar unul dintre soldaţi îmi spuse, că depinde doar de tovarăşul ofiţer.

În timpul conversaţiei intră şeful soyot. Cercetă cu atenţie pe noii sosiţi, apoi întrebă :

— De ce le-aţi luat soyoţilor caii şi le-aţi lăsat nişte mîrţoage ?

Soldaţii au izbucnit în hohote de rîs.

— Nu uitaţi că sînteţi într-o ţară străină ! spuse soyotul, cu voce ameninţătoare.

— Dumnezeu şi diavolul ! strigă unul dintre ofiţeri.

Şeful soyot s-a aşezat însă la masă, acceptînd o ceaşcă de ceai pe care gazda o pregătea. Discuţia încetă. Şi-a băut ceaiul, a tras o pipă, spunînd, apoi, în timp ce se ridica :

— Dacă mîine dimineaţă caii nu vor fi înapoiaţi proprietarului, vom veni să-i luăm.

Cu aceste cuvinte ne-a părăsit. Pe chipurile soldaţilor se citea o urmă de nelinişte. Curînd după aceea, unul fu trimis ca mesager, în timp ce ceilalţi, cu capetele plecate, stăteau tăcuţi. Tîrziu în noapte, sosi şi ofiţerul cu cei şapte călăreţi. Aflînd cele petrecute, încruntă din sprîncene.

— Urîtă treabă. Cînd noi vom traversa mlaştina, de după fiecare moviliţă ne va pîndi cîte un soyot.

Părea într-adevăr neliniştit şi tulburarea, din fericire, îl împiedica să ne acorde vreo atenţie. Am început să-l liniştesc, promiţîndu-i să aranjez lucrurile mîine dimineaţă cu soyoţii. Ofiţerului, o brută pur şi simplu, o fiinţă grosolană şi mărginită, care dorea cu ardoare să captureze ofiţerii kazahi doar pentru a fi promovat, îi era teamă că acest conflict cu soyoţii l-ar fi putut împiedica să ajungă la Seybi.

În zori, plecarăm cu detaşamentele roşilor. După vreo cincisprezece kilometri am şi zărit doi călăreţi în spatele unor tufişuri. Erau soyoţii. Aveau puştile prinse în bandulieră.

— Aşteptaţi-mă ! spusei ofiţerului. Am să mă duc să discut cu ei.

Am pornit în galopul calului. Unul dintre ei era chiar şeful soyot, care îmi spuse :

— Rămîneţi în urma detaşamentului şi ajutaţi-ne.

— Bine, i-am răspuns, dar să mai rămînem cîteva clipe ca să le dăm impresia că parlamentăm.

Am dat mîna cu soyotul, apoi m-am alăturat soldaţilor.

— Totul s-a aranjat, am strigat bucuros. Putem să ne continuăm drumul. Nu vom avea probleme.

Înaintam şi, pe cînd traversam o cîmpie, am văzut, la ceva distanţă, doi soyoţi galopînd din răsputeri în sus, pe coasta muntelui. Încet-încet am făcut şi manevra necesară pentru a rămîne împreună cu tovarăşul meu mai în spatele detaşamentului. După noi mergea un soldat, prost în aparenţă, dar vizibil ostil. Am avut timp să-i şoptesc tovarăşului meu un singur cuvînt : „Armele" şi am văzut cum deschidea tocul pistoletului.

Am înţeles curînd de ce soldaţii, chiar excelenţi cunoscători ai pădurii, nu voiau să întreprindă fără călăuză călătoria pînă la Seybi. Toată regiunea dintre Algiak şi Seybi este formată din culmi muntoase înguste, separate de văi adînci şi mlăştinoase. Un loc blestemat şi periculos. La început, caii s-au cufundat pînă la genunchi, înaintînd cu greutate, încurcaţi printre rădăcini, apoi căzură, răsturnînd călăreţii şi rupînd curelele şeilor şi căpestrelor. Mai departe intrarăm şi noi în apă pînă la genunchi. Calul meu s-a prăbuşit cu pieptul în noroiul roşu fluid şi ne-am epuizat toate forţele pînă l-am scos. Calul ofiţerului, antrenîndu-l în cădere, l-a aruncat peste o piatră, şi îl lovi la cap. Tovarăşul meu se lovi la genunchi de un copac. Căzură şi alţii, rănindu-se. Caii răsuflau zgomotos. Undeva, un corb croncănea lugubru. Drumul devenea din ce în ce mai rău. Aceeaşi mlaştină blocată pretutindeni de trunchiuri de copaci căzuţi. Caii, săltînd pe deasupra copacilor, cădeau în gropi şi se zbăteau apoi cu picioarele în aer. Eram acoperiţi de noroi şi de sînge şi ne temeam să nu ne abandoneze caii. Pe o bună bucată de drum ne-am văzut nevoiţi să coborîm şi să-i ducem de căpăstru. Am pătruns apoi într-o pajişte acoperită de tufişuri şi mărginită de stînci. Nu numai caii, ci şi oamenii se cufundau în noroiul care părea fără fund. Întreaga cîmpie nu era decît un strat înşelător de iarbă care acoperea un lac cu apă neagră şi stătută. Mergînd separaţi, unul după altul la lungi distanţe, am reuşit să ne menţinem cît de cît la suprafaţa mişcătoare ca o gelatină pe care se legănau arbuşti. În unele locuri pămîntul se ridica şi plesnea.

Dintr-o dată, se auziră trei focuri. Nu erau mai puternice decît detunătura unei carabine Flobert ; dar erau gloanţe ade-

vărate, căci ofiţerul şi doi soldaţi s-au prăbuşit. Ceilalţi şi-au luat puştile şi priveau cu teamă în jur, căutînd inamicul. Alţi patru au fost înlăturaţi şi la un moment dat am remarcat că bruta din spate îşi aşeza puşca în direcţia mea. Dar pistoletul meu i-o luă înainte.

— Trageţi ! am strigat, luînd şi noi parte la schimbul de focuri.

În curînd cîmpia se umplu de soyoţi. Jefuiau morţii, îşi împărţeau prada şi reintrau în posesia cailor. În unele cazuri de luptă nu este deloc prudent să permiţi duşmanului să reia ostilităţile cu forţe covîrşitoare.

După o oră de mers obositor am început să urcăm muntele şi am ajuns pe un platou înalt, acoperit de copaci.

— La urma urmei, soyoţii nu sînt chiar atît de paşnici, observai, apropiindu-mă de şeful lor.

M-a privit cu un aer inflexibil şi replică :

— Nu soyoţii i-au ucis.

Avea dreptate. Totul fusese înfăptuit de tătarii din Abakan care îşi puseseră haine de soyoţi. Tătarii îşi duceau cirezile de boi şi hergheliile din Rusia în Mongolia prin Urianhai. Călăuză şi interpret le era un kalmuk budist. A doua zi dimineaţă ne-am apropiat de o colonie mică rusească şi am zărit cîţiva călăreţi pîndind prin pădure. Un tînăr tătar se îndreptă curajos, în galop, către unul dintre ei, dar reveni în grabă cu un surîs liniştitor.

— Nu vă neliniştiţi, strigă rîzînd, haideţi !

Ne-am continuat mersul pe un drum bun şi lat, în lungul unui ţarc ce înconjura o pajişte pe care păştea o turmă de *izubr*. Cei din colonie creşteau aceşti elani pentru coarnele lor, pe care le vindeau foarte scump cînd erau încă acoperite de puf, negustorilor din Tibet şi China. Coarnele, odată fierte şi uscate, sînt numite *panti* şi se vînd chinezilor la un preţ foarte ridicat.

Locuitorii ne-au primit cu o oarecare spaimă.

— Mulţumesc lui Dumnezeu ! izbucni gazda, noi credeam... dar se opri, privind către soţul ei.

Capitolul X

Bătălia pentru Seybi

Prezenţa constantă a pericolului dezvoltă atenţia şi fineţea observaţiilor. Oricît de obosiţi am fi fost, ne-am lăsat hainele pe noi şi caii înşeuaţi. Mi-am pus pistoletul în buzunarul interior al hainei şi am început să privesc în jur, examinînd oamenii. Primul lucru care mi-a sărit în ochi a fost patul unei puşti ascunse sub o grămadă de perne, prezentă în orice casă ţărănească. Mai tîrziu am observat că angajaţii gazdei intrau în permanenţă în cameră, aşteptînd ordine. Nu păreau doar simpli ţărani, cu toate că bărbile le crescuseră lungi şi murdare. Mă examinau cu atenţie şi nu ne lăsau deloc singuri cu gazda, nici pe prietenul meu şi nici pe mine. N-am putut ghici nimic din cele ce se petreceau. Apoi şeful soyot intră şi remarcînd că raporturile noastre erau oarecum încordate, începu să explice gazdei, în limba soyotă, ceea ce ştia despre noi.

— Vă cer iertare, ne spuse gazda, dar ştiţi foarte bine că în zilele noastre, pentru un om cinstit pe care îl întîlneşti, dai peste zece mii de asasini şi hoţi.

Acestea fiind zise, discuţia a devenit degajată. Am aflat că gazda noastră fusese informată că o bandă de bolşevici intenţiona să-l atace în cursul expediţiei lor de descoperire a ofiţerilor kazahi ce locuiau la el din timp în timp. Fusese de asemenea avertizat despre dispariţia unuia dintre detaşamente. Cu toate acestea, bătrînul nu părea prea mulţumit de propriile noastre informaţii, căci auzise de un puternic detaşament al roşilor care venea dinspre frontierele districtului Usinsky, în căutarea tătarilor ce fugeau cu animale cu tot, spre Mongolia, în sud.

— Mă tem că dintr-o clipă în alta vor sosi aici, îmi mărturisi gazda. Soyotul tocmai m-a avertizat că soldaţii roşii sînt pe cale să treacă dincolo de Seybi şi că tătarii sînt gata de luptă.

Am ieşit de îndată să verificăm şeile cailor şi samarele. Am luat caii şi i-am ascuns în hăţişurile din apropiere. Aveam

puştile şi pistoletele pregătite şi ne-am instalat în ţarc, pîndind sosirea duşmanului comun. S-a scurs o oră grea de aşteptare. Apoi un lucrător ieşi în fugă din pădure şi şopti :

— Sînt pe cale să traverseze mlaştina... Lupta începe.

Într-adevăr, ca pentru a confirma aceste cuvinte, din pădure ajunse pînă la noi detunătura unui foc de armă, urmat îndeaproape de o salvă de focuri din ce în ce mai consistentă. Cîmpul de luptă se îndrepta încet-încet spre casă. Auzirăm apoi tropăit de cai şi strigăte sălbatice de soldaţi. O clipă mai tîrziu, trei dintre ei pătrundeau în casă, fugind de dîra de gloanţe trimise de tătari dintr-o parte şi din cealaltă, înjurînd amenințător. Unul trase asupra gazdei, care se clătină şi căzu în genunchi, în timp ce cu mîna căuta carabina ascunsă printre perne.

— Cine sînteţi ? întrebă unul dintre soldaţi, întorcîndu-se spre noi şi ţintind cu puşca. Am răspuns cu foc de armă, şi cu succes, căci doar un soldat din spate a scăpat fugind pe uşă : căzu însă în mîinile unui lucrător, în curte, care-l sugrumă. Lupta era în toi. Soldaţii au cerut întăriri. Erau aliniaţi în lungul şanţului, pe marginea drumului, la trei sute de paşi de casă, răspunzînd focului tătarilor care îi încercuiau. Mulţi fugeau spre casă ca să-şi ajute tovarăşii, dar de fiecare dată se auzea cîte un foc de salve. Trăgeau lucrătorii gazdei ca la manevră, cu calm şi precizie. Cinci soldaţi zăceau pe drum, în timp ce alţii se adăpostiseră în şanţ. Cu mult timp înainte am descoperit că începeau să avanseze, tîrîndu-se către capătul şanţului, în direcţia pădurii, acolo unde îşi lăsaseră caii. Focurile deveneau din ce în ce mai rare şi, în curînd, am putut vedea cincizeci sau şaizeci de tătari urmărind soldaţii care traversau pajiştea.

Am rămas la Seybi două zile să ne refacem. Oamenii gazdei erau în realitate ofiţerii care se ascundeau. Ne-au cerut permisiunea să ne însoţească iar noi am fost de acord.

Cînd tovarăşul meu şi cu mine ne-am reluat călătoria, am avut ca gardă opt ofiţeri înarmaţi şi trei cai de povară. Am traversat o splendidă vale între Seybi şi Us. Pretutindeni vedeam magnifice păşuni, cu turme numeroase, dar cele două-trei case din marginea drumului erau abandonate. Locuitorii se ascunseseră înspăimîntaţi, auzind detunăturile din timpul încleştării cu bolşevicii. A doua zi am trecut înaltul şir muntos numit Daban şi, prin vasta întindere de pădure arsă, lăsînd în urmă trun-

chiuri căzute, am început să coborîm spre o vale ascunsă ochilor noştri de contraforturile colinelor. În spatele acestor înălţimi curgea Micul Ienisei, ultimul rîu înainte de a ajunge în Mongolia propriu-zisă. La circa zece kilometri de rîu am zărit o dîră de fum care se ridica printre copaci. Doi dintre ofiţeri au plecat în recunoaştere. Căutarea lor se prelungi, astfel că, de frică să nu li se fi întîmplat vreun necaz, am înaintat cu grijă pe urmele lor, pregătiţi de luptă în caz de nevoie. Ne-am apropiat destul de mult ca să auzim vocile unui mare număr de oameni şi, printre ele, şi rîsul zgomotos al unuia dintre cercetaşi. În mijlocul unui luminiş am putut zări un cort mare şi două adăposturi din crengi, iar de jur-împrejur un grup de vreo cincizeci-şaizeci de persoane. Cînd am ieşit dintre copaci, toţi se precipitară cu bucurie, urîndu-ne bun venit. Era tabăra unor ofiţeri şi soldaţi ruşi care, după fuga din Siberia, trăiseră printre cei din colonii şi printre bogaţii ţărani din Urianhai.

— Ce faceţi aici ? i-am întrebat surprins.

— Deci nu ştiţi nimic din cele întîmplate ? reluă un om destul de în vîrstă, căruia i se spunea colonelul Ostrovsky. Comisariatul militar a dat în Urianhai ordinul de mobilizare a tuturor bărbaţilor sub douăzeci şi opt de ani şi peste tot înaintează către oraşul Beloţarsk detaşamente ale acestor partizani. Pradă pe cei din colonii şi pe ţărani, îi omoară pe toţi cei ce le cad în gheare. Ne ascundem de aceste hoarde.

În tabără erau şaisprezece puşti şi trei grenade ce aparţineau unui tătar ce călătorea cu ghidul său kalmuk să-şi vadă turmele în Mongolia occidentală. Am explicat ţinta călătoriei noastre şi intenţia de a traversa Mongolia pînă la portul cel mai apropiat de la Oceanul Pacific. Ofiţerii mi-au cerut să-i iau cu mine. Am consimţit. Cercetarea care a urmat a dovedit că nu era nici un partizan prin preajma casei ţăranului ce ne ajuta să trecem Ieniseiul. Am pornit de îndată la drum, pentru a depăşi cît mai repede această porţiune periculoasă a fluviului şi să ne pierdem în pădurea de pe celălalt mal. Începuse să ningă, dar zăpada se topea repede. Înainte de căderea nopţii un vînt dinspre nord, tăios, s-a abătut asupra noastră, aducînd o furtună de zăpadă. Tîrziu, noaptea, am ajuns la rîu. Omul nostru ne-a primit cu simpatie, oferindu-se să ne treacă de îndată pe celălalt mal cu bacul şi să treacă şi caii înot, deşi mai erau încă sloiuri plutitoare ce se revărsau dinspre izvoare. În tot timpul acestei discuţii unul

dintre angajaţii ţăranului, un bărbat cu părul roşcat şi care privea cruciş, ne ascultă cu atenţie, învîrtindu-se mereu în jurul nostru. Dintr-o dată, dispăru. Gazda băgă şi ea de seamă şi cu o voce neliniştită ne spuse :

— A fugit în sat ; va aduce partizanii. Trebuie să traversăm imediat.

Atunci a început noaptea cea mai înfricoşătoare din întreaga călătorie. Am propus gazdei să pună pe bac doar hrana şi muniţiile : noi vom trece înot, pentru a evita pierderea de timp trecînd de mai multe ori. Lăţimea Ieniseiului în acest loc este de circa 300 de metri. Curentul este foarte iute şi malul coboară drept în albia adîncă. Era o noapte întunecată, fără urmă de stele pe cer. Sufla un vînt de furtună, zăpada ne biciuia furioasă obrajii. În faţa noastră se rostogolea furia apei negre, cărînd bucăţi ascuţite de gheaţă, care se roteau şi se sfărîmau în vîltori şi vîrtejuri. Mult timp, calul a refuzat să coboare malul abrupt, sforăind şi încordîndu-se. L-am lovit cu toată forţa cu biciul pe gît, astfel că în cele din urmă, cu un geamăt jalnic, s-a aruncat în fluviul îngheţat. Ne-am cufundat amîndoi, dar de-abia mă ţineam în şa. Eram la cîţiva metri de mal ; calul îşi încordase capul şi gîtul atît cît putea în efortul de a avansa, respirînd zgomotos, fără a se opri. Îi simţeam fiecare mişcare a picioarelor lovind apa şi tremurul întregului corp în această încercare teribilă. Ajunseserăm în sfîrşit pe la mijlocul rîului, unde unda devenea din ce în ce mai rapidă şi începea să ne antreneze şi pe noi. În noaptea aceea lugubră, auzeam strigătele tovarăşilor mei şi gemetele surde de teamă şi suferinţă ale cailor. Eram scufundat în apa îngheţată pînă la piept. Sloiuri plutitoare mă loveau, valurile mi se spărgeau în faţă. Nu aveam timp să privesc în jur, nici să simt frigul. Dorinţa animalică de a trăi începea să mă stăpînească ; mă gîndeam la un lucru : dacă s-ar fi întîmplat ca în această luptă cu rîul calul meu să cedeze, eram pierdut. Îmi concentram toată atenţia asupra eforturilor şi spaimei lui. La un moment dat a scos un geamăt şi l-am simţit căzînd. Apa îi acoperise nările, căci nu l-am mai auzit sforăind. Un sloi mare l-a lovit peste cap, făcîndu-l să-şi schimbe direcţia, astfel încît acum era dus de curent. L-am îndreptat cu greutate spre mal, trăgînd de hăţuri ; dar simţeam că îl lăsaseră toate puterile. Capul i s-a scufundat de mai multe ori în vîltoare. Nu aveam de ales. M-am lăsat să lunec din şa şi, ţinîndu-mă cu mîna stîngă, am

început să înot cu dreapta, pe lîngă cal, încurajîndu-l. Un moment pluti, cu buzele întredeschise şi cu dinţii scrîşnind. În ochii larg deschişi se citea o teamă de nedescris. De îndată ce am coborît din şa, a urcat la suprafaţă, înotînd mai calm şi mai repede. În sfîrşit, sub potcoavele calului am auzit sunetul pietrelor. Unul cîte unul, prietenii mei urcau malul. Caii, bine dresaţi, îi trecuseră pe călăreţi. Mult mai departe, în aval, ajutorul nostru ajungea şi el la mal cu proviziile. Fără a pierde vreo clipă, am pus bagajele pe spinarea cailor şi ne-am continuat drumul. Vîntul sufla din ce în ce mai tare şi mai tăios. În zori, frigul era pătrunzător. Hainele ude îngheţaseră şi deveniră la fel de dure ca scoarţa de copac ; clănţăneam din dinţi ; în ochii noştri apăreau focurile roşii ale febrei ; dar înaintam mereu, făcînd să crească distanţa dintre noi şi partizani. După vreo cincisprezece kilometri de mers prin pădure, am ajuns într-o vale largă, de unde puteam zări malul opus al Ieniseiului. Era probabil ora opt. În lungul drumului, de cealaltă parte a rîului, se desfăşura ca un şarpe un şir lung de călăreţi pe care i-am recunoscut ca fiind o coloană a Armatei Roşii în acţiune. Am coborît de pe cai şi ne-am ascuns printre tufişuri, ca să nu fim descoperiţi.

În tot cursul zilei, la temperaturi de zero şi sub zero grade, ne-am continuat drumul, ajungînd abia noaptea în munţii acoperiţi de lariţe, unde am făcut un foc mare, ne-am uscat hainele şi ne-am încălzit. Caii înfometaţi nu s-au depărtat de foc şi au stat în spatele nostru, cu capetele plecate, dormind. Dimineaţa devreme, cîţiva soyoţi şi-au făcut apariţia în tabără :

— Ulan ? (roşu ?), întrebă unul dintre ei.

— Nu ! NU ! strigară toţi.

— Tzagran ? (alb ?), întrebă atunci.

— Da ! Da ! spuse tătarul, toţi sînt albi.

— *Mendé, mendé !* rostiră soyoţii, şi, luînd cîte o ceaşcă de ceai, începură să ne servească veşti noi şi interesante. Am aflat că partizanii roşii, părăsind munţii Tannu-Ula, ocupau cu avanposturile lor toată frontiera Mongoliei, pentru a-i opri pe ţăranii soyoţi care-şi mînau turmele. Să trecem Tannu-Ula devenea acum imposibil. Nu mai vedeam decît o soluţie : să ne îndreptăm spre sud-est, să traversăm valea mlăştinoasă Buret Hei şi să ajungem pe malul sudic al lacului Chövsgöl, care se găseşte deja pe teritoriul Mongoliei propriu-zise. Veştile erau proaste.

Primul post mongol de la Samagaltai nu era decît la nouăzeci de kilometri, în timp ce lacul Chövsgöl, chiar pe drumul cel mai scurt, la mai mult de patru sute de kilometri. Caii pe care îi aveam făcuseră peste nouă sute de kilometri pe drumuri rele, fără odihnă şi fără hrană suficientă şi nu mai erau în stare să parcurgă o asemenea distanţă. Dar gîndindu-mă la situaţia noilor mei tovarăşi, am hotărît să evităm traversarea munţilor Tannu-Ula. Aceşti oameni erau cu moralul la pămînt, nervoşi, rău îmbrăcaţi, prost înarmaţi, unii chiar fără arme. Ştiam că în timpul unei lupte nu este pericol mai mare decît acela de a avea oameni dezarmaţi. Îi cuprinde panica pe dată, îşi pierd capul şi îi pierd şi pe ceilalţi. Astfel, discutînd cu ei, am decis să mergem spre Chövsgöl Nuur. Toată lumea a aprobat. După o masă la care am servit supă făcută din bucăţi mari de carne, biscuiţi şi ceai, am pornit. Către orele două, au început să se ridice în faţa noastră munţii. Erau pintenii de nord-est din lanţul Tannu-Ula, dincolo de care se întindea valea Buret Hei.

Capitolul XI

Bariera roşie

Într-o vale situată între două şiruri de munţi abrupţi am descoperit o turmă de iaci şi boi mînată în grabă spre nord de zece soyoţi călare. S-au apropiat cu grijă şi ne-au spus apoi că *Noyon*-ul (prinţul) din Todji le dăduse ordin să mîne turmele pe lîngă Buret Hei, pînă în Mongolia, temîndu-se de jafurile roşilor. Au plecat, dar aflînd de la vînătorii soyoţi că partea aceasta a munţilor Tannu-Ula era ocupată de partizani veniţi din Vladimirovka, au fost obligaţi să facă repede cale întoarsă. I-am întrebat unde se află avanposturile şi cîţi partizani păzeau trecătorile din munte, iar tătarul şi kalmukul au fost trimişi în recunoaştere, în timp ce noi ne-am pregătit de drum, înfăşurînd picioarele cailor cu cămăşile noastre şi legîndu-le boturile cu curele şi capete de funii, ca să-i împiedicăm să necheze. Era deja noapte cînd cei doi cercetaşi s-au întors, semnalînd cam treizeci de partizani ce-şi aveau taberele la vreo zece kilometri şi ocupau

iurtele soyoţilor. În trecătoare se aflau două avanposturi, unul cu doi oameni, altul cu trei. De la avanposturi la tabără să fi fost cam o mie şapte sute de metri. Iar drumul nostru trecea printre cele două santinele. De la înălţimea muntelui le vedeam foarte clar şi am fi putut să le doborîm cu un foc de armă. Cînd am ajuns pe culme, am lăsat grupul în urmă şi, cu prietenul meu, cu tătarul şi kalmukul şi cu doi tineri ofiţeri, ne-am croit drum înainte. De la înălţimea la care eram am văzut, la circa cinci sute de metri în faţa noastră, două focuri. Cîte un soldat înarmat cu puşcă veghea, iar ceilalţi dormeau. Nu aş fi vrut să ne luptăm cu ei, dar trebuia să ne debarasăm de aceste mici posturi de pază şi asta fără împuşcături, căci nu ne-ar fi permis trecerea. Bolşevicii n-ar mai fi putut să ne dea de urmă, căci pista pe care o urmam era bătătorită de copitele a numeroşi cai şi boi.

— Eu îi aleg pe cei doi, şopti tovarăşul meu, arătînd spre santinela din dreapta.

Celălalt post ne aparţinea. Am înaintat tîrîş, printre hăţişuri, în spatele prietenului meu, să-l ajut în caz de nevoie ; dar pot spune că nu eram neliniştit în privinţa lui. Avea aproape şapte picioare înălţime şi era atît de voinic încît, atunci cînd un cal refuza zăbala, îi înconjura gîtul cu braţul, îi dădea cîteva lovituri în picioarele din faţă şi îl culca la pămînt, reuşind fără greutate să-i pună căpăstrul. Cînd nu mai aveam decît o sută de paşi, m-am oprit în spatele tufişurilor să aruncăm o privire. Distingeam foarte bine focul şi santinela gata să aţipească. Un soldat era aşezat, cu arma între picioare. Celălalt, întins alături, nu mişca. Cizmele din pîslă albă luceau la lumina focului. Cîtva timp nu mi-am mai zărit prietenul. În jurul focului, nici o mişcare. Dintr-o dată, dinspre celălalt post s-au auzit strigăte înăbuşite, apoi totul se cufundă din nou în tăcere. Santinela ridică încet capul. Şi chiar în acel moment statura de uriaş a prietenului meu se ivi între foc şi mine şi cît ai clipi din ochi picioarele soldatului se zbăteau în aer, ca o flacără ; tovarăşul meu îl strînse de gît şi-l aruncă în acelaşi tufiş în care dispăruseră şi celelalte două corpuri. A apărut însă după nici o secundă ; cu patul puştii îl lovise violent în cap pe soldatul roşu, iar după acest zgomot surd se instală o linişte deplină. Revenind spre mine, surîdea cu un aer confuz :

— S-a făcut ! Dumnezeu şi diavolul ! Cînd eram copil, mama vroia să mă facă preot. Am crescut şi am devenit inginer

agronom... şi toate astea pentru ca să sugrum oameni şi să le crap capetele. Revoluţia e stupidă !

De mînie şi dezgust scuipă şi începu să tragă din pipă.

Şi la celălalt post totul fusese pus la punct. În acea noapte am atins culmea munţilor Tannu-Ula şi am coborît într-o vale acoperită de tufişuri dese, întretăiată de pîraie. Erau izvoarele rîului. Pe la ora unu ne-am oprit şi am lăsat caii să pască : iarba era excelentă. Unele semne liniştitoare ne-au făcut să ne credem în siguranţă : pe munţi păşteau turme de reni şi iaci iar soyoţii ce se apropiau ne confirmau supoziţiile. Dincolo de Tannu-Ula n-au fost văzuţi soldaţi roşii. Le-am oferit un pachet de ceai şi i-am văzut plecînd fericiţi şi siguri că noi eram *Tzagan*, oameni de ispravă.

În timp ce caii se odihneau şi păşteau prin iarba înaltă, noi, aşezaţi în jurul focului, discutam asupra itinerariului. Se iscase o discuţie aprinsă între două părţi ale grupului ; în fruntea uneia se afla un colonel care împreună cu alţi patru ofiţeri erau atît de uimiţi de absenţa soldaţilor la sud de Tannu-Ula, încît au hotărît să-şi continue drumul spre vest, pînă la Kobdo ; trebuiau apoi să se îndrepte spre tabără, pe valea Emil, unde autorităţile chineze internaseră şase mii de oameni din trupele generalului Bakitci, trupe care pătrunseseră în teritoriul mongol. Tovarăşul meu şi cu mine, cu şaisprezece ofiţeri, am preferat să urmăm vechiul nostru proiect, acela de a ajunge la lacul Chövsgöl, apoi în Extremul Orient. Cum nici unii, nici ceilalţi nu reuşeam să ne convingem de superioritatea unui plan sau a altuia, am hotărît să ne despărţim, iar a doua zi la amiază fiecare grup şi-a urmat drumul său. Grupul nostru de optsprezece a avut de dat lupte şi a înfruntat nenumărate dificultăţi, care au răpit dintre noi şase camarazi, dar restul au ajuns la capătul călătoriei atît de uniţi prin fire nevăzute, alimentate de pericolele comune şi de luptele care ne-au pus vieţile în joc, încît fiecare a păstrat pentru ceilalţi sentimente de adevărată prietenie. Celălalt grup, condus de generalul Jukov, a pierit. A întîlnit un puternic detaşament al cavaleriei roşii şi a fost distrus în două încleştări. Au scăpat doar doi ofiţeri. Mi-au fost povestite aceste triste veşti şi detaliile luptelor cînd ne-am întîlnit, patru luni mai tîrziu, la Urga.

Grupul nostru de optsprezece călăreţi, cu cinci cai de povară, a urcat pe valea Buret Hei. Ne-am împotmolit prin mlaştini,

am trecut prin nenumărate rîuri mîloase, am înghețat sub suflarea vînturilor reci, udați pînă la oase de zăpadă și de ploaia rece ca gheața ; dar n-am renunțat, ci ne-am îndreptat spre capătul de sud al lacului Chövsgöl. Călăuza tătară ne conducea cu siguranță, urmînd cărările ce duc dinspre Urianhai spre Mongolia, cărări bătucite de numeroase turme de animale.

Capitolul XII

În țara păcii eterne

Locuitorii din Urianhai, soyoții, sînt mîndri că sînt adevărați budiști și că au păstrat doctrina pură a sfîntului Rama și înțelepciunea profundă a lui Sâkya-Muni. Ei sînt eternii dușmani ai războiului și ai vărsării de sînge. În secolul al XIII-lea, preferau să emigreze și să caute adăpost în nord, decît să lupte sau să devină parte a imperiului sîngerosului cuceritor Ginghis Han, care ar fi dorit să-și întărească forțele cu acești minunați călăreți și arcurile lor abile. În decursul istoriei lor, s-au dus de trei ori spre nord pentru a evita conflictele și nimeni nu poate afirma azi că a văzut sînge de om curgînd din mîinile soyoților. Au luptat împotriva nenorocirilor războiului cu dragostea lor de pace. Nici chiar severii administratori chinezi nu au putut impune în această țară a păcii vreuna din legile lor implacabile. La fel s-au comportat față de ruși cînd aceștia, setoși de sînge și de crime, au venit să le distrugă țara. Au evitat cu încăpățînare să întîlnească trupele Armatei Roșii sau partizanii, emigrînd cu familii și animale spre sud, pînă în îndepărtatele principate Kemchik și Soldjak. Afluentul oriental al acestui fluviu de emigranți trecea prin valea Buret Hei, unde noi depășeam în permanență grupuri de soyoți ce-și mînau turmele.

Am înaintat repede în lungul sinuosului Buret Hei și după două zile am ajuns în apropierea trecătorilor care leagă valea Buret Hei de valea Kharga. Drumul nu era doar abrupt ; era întrerupt de copaci căzuți și chiar, de necrezut poate, de locuri mlăștinoase în care caii se împotmoleau în mod jalnic. Apoi am mers pe un alt drum periculos pe care pietrele se rostogoleau sub

copitele cailor şi săreau în prăpastia pe marginea căreia era croită cărarea. Caii erau epuizaţi de trecerea acestei morene, mărturie a limbilor unor foşti gheţari ce s-au scurs cîndva printre coastele munţilor. Uneori poteca urma chiar marginea rîpei, încît caii stîrneau alunecări puternice de nisip şi pietre. Îmi amintesc de un munte acoperit în întregime de nisipuri mişcătoare. A trebuit să coborîm de pe cai, să-i luăm de căpăstru şi să înaintăm vreo doi kilometri pe aceste pături mişcătoare, îngropaţi uneori pînă la genunchi, şi să coborîm versanţii, pîndiţi de ochiul fără fund al prăpastiei. O mişcare imprudentă ne-ar fi pierdut, lucru care s-a şi întîmplat cu unul din cai. Scufundat pînă la burtă în capcana mobilă, n-a mai putut să-şi schimbe direcţia şi alunecă odată cu masa de grohotiş pînă pe malul prăpastiei, căzînd de acolo pentru totdeauna. Am mai auzit doar trosnetul ramurilor rupte în timpul acelei căderi mortale. Am coborît cu mare dificultate să salvăm şaua şi bagajele. Nu peste mult timp, am abandonat unul din caii de povară care ne însoţise tot drumul de la frontiera de nord. Am început prin a-l descărca de poveri, fapt ce n-a servit la nimic ; încurajările sau ameninţările au rămas fără răspuns. Imobil, cu capul plecat, era sleit de puteri : ajunsese la limita extremă a dificilei sale misiuni. Soyoţii care ne însoţeau l-au examinat, i-au pipăit muşchii picioarelor de dinainte şi dinapoi, i-au luat capul între mîini mişcîndu-l în stînga şi în dreapta, l-au privit cu atenţie şi apoi au spus :

— Nu poate merge mai departe. Are creierul deshidratat !

N-am avut de ales : l-am lăsat acolo, nemişcat.

În acea seară am văzut un spectacol magnific. Eram sus, pe o înălţime, pe un vast platou acoperit de lariţe. Dădusem de iurtele unor vînători soyoţi, acoperite cu scoarţă de copac în loc de pîsla obişnuită. Zece bărbaţi înarmaţi săriră dintre ei, să ne întîmpine şi să ne informeze că prinţul din Soldjack nu permitea nimănui să treacă pe acolo, temîndu-se de ucigaşi sau jefuitori.

— Întoarceţi-vă de unde aţi venit, ne-au sfătuit, cu ochii plini de spaimă.

N-am răspuns, dar am reuşit să potolesc o discuţie aprinsă între un bătrîn soyot şi unul dintre ofiţeri. Am arătat pîrîul ce curgea în valea din faţă, întrebîndu-l cum se numeşte.

— Oyna, răspunse soyotul. Aici e frontiera principatului, nu se poate trece dincolo.

— Foarte bine, dar ne permiteţi să ne-ncălzim odihnindu-ne lîngă foc ?

— Da, da, strigară ospitalieri, invitîndu-ne în corturi.

Pe drum am profitat de ocazie să oferim bătrînului o ţigară iar altuia o cutie de chibrituri. Mergeam cu toţii împreună, doar unul, ţinîndu-se cu mîna de nas, a rămas în urmă.

— E bolnav ? am întrebat.

— Da, a răspuns bătrînul cu tristeţe. E fiul meu. Îi sîngerează nasul de două zile şi e foarte slăbit.

M-am oprit şi l-am chemat.

— Descheie-ţi haina, desfă-te la gît şi la piept şi ridică mai sus capul.

Am apăsat cîteva minute pe vena jugulară de ambele părţi ale capului, şi i-am spus :

— N-o să mai sîngerezi, du-te în cort şi dormi puţin.

Acţiunea misterioasă a degetelor mele le-a produs o impresie puternică, iar bătrînul, cuprins de teamă şi respect, murmură :

— *Ta Lama, Ta Lama* ! (Mare Doctor).

În iurtă ni s-a oferit ceai şi în tot acest timp bătrînul a rămas cufundat în gînduri. Apoi, consultîndu-şi tovarăşii, sfîrşi prin a-mi spune :

— Soţia prinţului suferă de ochi şi cred că prinţul va fi foarte fericit dacă i l-am prezenta pe Ta Lama. Nu mă va pedepsi, căci dacă mi-a poruncit să nu las să treacă „oamenii răi", nu trebuie să fie o piedică pentru „cei buni" ca să vină la noi.

— Faceţi cum credeţi că e mai bine, spusei cu o nuanţă de indiferenţă. Este adevărat că ştiu să vindec bolile de ochi, dar voi face cale întoarsă dacă porunciţi.

— Nu ! nu ! strigă bătrînul înfricoşat. O să vă conduc eu.

Aşezat lîngă foc, a aprins pipa cu un silex, i-a şters capătul cu mîneca şi mi-a oferit-o în semn de sinceră ospitalitate. Ştiam care sînt obiceiurile, aşa că am fumat. Apoi a oferit pipa fiecăruia dintre noi, primind de la fiecare, în schimb, cîte o ţigară, puţin tutun şi chibrituri. Am devenit prieteni. În curînd, în iurtă, nenumăraţi vizitatori s-au îngrămădit în jurul nostru, bărbaţi, femei, copii, cîini. Nu puteai face o mişcare. Dintre ei s-a desprins un Lama cu faţa şi creştetul ras, îmbrăcat cu o robă roşie şi lungă, simbol al castei. Hainele şi expresia erau diferite de ale soyoţilor, care, de o curăţenie îndoielnică, poartă cozi împletite şi toci de pîslă împodobite cu cozi de veveriţă. Lama s-a arătat destul de deschis

faţă de noi, dar ne privea cu invidie inelele şi ceasurile. Am hotărît să exploatez aviditatea slujitorului lui Buddha, oferindu-i ceai şi biscuiţi : i-am spus că am nevoie de cai.

— Am un cal. Vreţi să-l cumpăraţi ? mă întrebă. Dar nu pe bani ruseşti. Daţi-mi ceva în schimb.

Ne-am tîrguit îndelung şi, în sfîrşit, pentru verigheta mea de aur, pentru un impermeabil şi o taşcă de piele, am primit un frumos cal soyot, care îl înlocui pe cel pierdut ; în plus m-am mai ales cu o capră. Am petrecut noaptea împreună şi ne-au oferit bucate alese, preparate din carne de oaie. În zori, am pornit la drum avînd călăuză pe bătrînul soyot. Am mers în lungul văii Oyna, de data aceasta fără să mai străbatem munţi şi mlaştini. Ştiam că o parte din cai erau prea obosiţi să ajungem la Chövsgöl nuur, încît am hotărît să încercăm un tîrg cu localnicii. Începuseră să apară mici grupuri de iurte, înconjurate de cai şi alte animale. Ne apropiasem de capitala mobilă a prinţului. Călăuza plecase înainte să discute cu el, nu fără să ne asigure că prinţul va fi fericit să-l primească pe Marele Doctor. Pe chip i se citea însă spaimă şi teamă. Am ajuns pe o pajişte presărată cu tufişuri. Pe malul rîului, am descoperit iurte mari, în vîrful cărora erau steaguri galbene şi albastre ; ne-am dat seama că era sediul guvernului. Curînd apăru bătrînul. Chipul îi era luminat de bucurie :

— *Noyon* (prinţul) vă aşteaptă. E foarte bucuros.

Din luptător, acum trebuia să mă transform în diplomat. Ajungînd la iurta prinţului, am fost întîmpinaţi de doi funcţionari ce purtau toca ţuguiată a mongolilor, împodobită cu pene de păun. Cu nenumărate plecăciuni l-au rugat pe *Noyon*-ul străin să poftească în iurtă. Prietenul meu tătarul şi cu mine intrarăm. În iurta bogată, împodobită cu mătăsuri fine, am descoperit un bătrîn împutinat la trup, cu faţa zbîrcită, ras şi tuns, avînd o tocă de castor înaltă şi ţuguiată, cu pene lungi de păun dinapoi. Pe nas purta o pereche de ochelari chinezeşti. Era aşezat pe un divan scund, trecînd nervos printre degete mătăniile. Era *Ta Lama*, prinţul din Soldjak, marele preot al templului budist. Ne-a primit cu căldură invitîndu-ne să luăm loc în faţa focului ce ardea într-un grătar de aramă. Prinţesa, foarte frumoasă, ne-a servit ceai, cofeturi chinezeşti şi prăjituri. Am tras din pipă, deşi prinţul, în calitate de Lama, nu ne imita, ci doar îndeplinea datoriile de gazdă, luînd pipele ce i le ofeream şi

dîndu-ne în schimb tabachera lui din nefrită verde. După tot acest ceremonial, aşteptam cuvintele prinţului. Ne-a întrebat despre călătorie, dacă fusese fără primejdii şi ce planuri aveam. I-am vorbit foarte sincer şi i-am cerut găzduire pentru oameni şi cai, poruncind ca patru iurte să fie pregătite pentru noi.

— Am aflat că *Noyon*-ul străin este un doctor bun.

— Da, cunosc unele boli şi am cu mine ceva leacuri, dar nu sînt doctor. Sînt cercetător în alte ştiinţe.

Dar prinţul nu înţelese. În simplitatea lui, un om care ştie să trateze boala este doctor.

— Soţia mea suferă de ochi de două luni, îmi spuse. Ajutaţi-o!

I-am cerut prinţesei să se aşeze pentru a o consulta şi am văzut că avea o conjunctivită provocată de fumul permanent din iurtă şi de mizeria din acele locuri. Tătarul mi-a adus trusa. I-am spălat ochii cu apă borică şi am aplicat puţină cocaină şi o soluţie diluată de sulfat de zinc.

— Vă implor să mă vindecaţi, îmi spuse prinţesa. Nu plecaţi înainte să mă însănătoşiţi. O să vă dăm oi, lapte şi făină pentru toţi oamenii. Acum plîng adesea : altădată aveam ochi frumoşi şi soţul meu îmi spunea că strălucesc precum stelele. Acum sînt roşii. Nu mai pot suporta, e peste puterile mele.

Apoi, lovind cu piciorul capricios în pămînt, mă întrebă cu cochetărie :

— Nu-i aşa că vreţi să mă vindecaţi ?

Caracterul şi manierele unei femei frumoase sînt aceleaşi pretutindeni : pe strălucitorul Broadway, în lungul majestuoasei Tamisa, pe bulevardele animate ale Parisului cel vesel, ca şi în această iurtă drapată cu mătăsuri fine a unei prinţese asiatice, aflată undeva la poalele munţilor Tannu-Ula.

— Mă voi strădui, a răspuns sigur de sine noul oculist.

Am rămas în tabără zece zile, înconjuraţi în permanenţă de prietenia întregii familii princiare. Ochii prinţesei, ce vrăjiseră cu opt ani înainte pe prinţul Lama, deja destul de în vîrstă, erau acum sănătoşi. Trăia o continuă stare de bucurie şi nu mai lăsa oglinda din mînă.

Prinţul mi-a dat cinci cai focoşi, zece oi, un sac de făină pe care l-am schimbat pe dată în biscuiţi. Prietenul meu i-a oferit o bancnotă a Romanovilor în valoare de cinci sute de ruble, avînd

portretul lui Petru cel Mare. I-am dăruit şi eu o pepită de aur, culeasă din albia unui torent. Unul dintre soyoţi a primit ordin să ne servească de ghid pînă la lacul Chövsgöl. Toată familia prinţului ne-a condus pînă la o mănăstire situată la zece kilometri de capitală. N-am vizitat mănăstirea, în schimb ne-am oprit la *Dugung*, o colonie comercială chinezească. Negustorii chinezi ne priveau cu ostilitate, dar ne-au oferit toate felurile de mărfuri şi credeau că ne vor putea păcăli cu flacoanele rotunde (*Ianhon*) de *maygolo*, un fel de lichior de anason. Cum n-aveam nici aur, nici dolari chinezeşti, nu ne-a rămas decît să privim cu jind la atrăgătoarele sticluţe, pînă în momentul în care prinţul ne-a sărit în ajutor, dînd ordin chinezilor să ne ofere vreo cinci.

Capitolul XIII

Mistere, miracole şi conflicte noi

În seara aceleiaşi zile, am ajuns în faţa lacului sacru Teri Nuur, o întindere de apă de opt kilometri lăţime, noroioasă şi galbenă, mărginită de maluri joase, prea puţin impresionante şi cu multe gropi. În mijlocul lacului se întindea ceea ce-a mai rămas dintr-o insulă pe cale de dispariţie. Pe ea se aflau cîţiva copaci şi vechi ruine. Călăuza ne-a povestit că acum două secole acolo nu fusese nici un lac, dar în mijlocul cîmpiei se înălţa o importantă fortăreaţă chinezească. Comandantul chinez ofensase un bătrîn Lama care a blestemat locul, prezicînd că va fi distrus. Chiar de a doua zi apa a început să ţîşnească din sol, distrugînd fortăreaţa şi înghiţind toţi soldaţii. Şi azi, pe timp de furtună, în largul lacului, apele aruncă pe mal oseminte de oameni şi cai ce au pierit pe atunci. Lacul Teri Nuur creşte în fiecare an, apropiindu-se tot mai mult de munţi. Urmînd malul estic, am început să escaladăm o culme acoperită de zăpadă. La început drumul s-a dovedit uşor, dar am fost avertizaţi că greul ne aşteaptă nu peste mult timp. Am ajuns în acel punct peste două zile : ne aştepta un urcuş abrupt, prin păduri dese, acoperite de zăpadă. Dincolo de păduri se întindeau hotarele zăpezilor veşnice, lanţuri de munţi punctate de stînci întunecate, îmbrăcate cu

o haină care strălucea puternic sub soarele clar. Erau culmile cele mai înalte şi mai orientale ale lanţului Tannu-Ula. Am petrecut noaptea în pădure şi am început marşul chiar de a doua zi în zori. La prînz, ghidul ne-a condus pe o cărare ce şerpuia, trecînd mereu peste prăpăstii adînci, peste îngrămădiri de copaci şi stînci oprite în căderea lor de pe versanţii muntelui. Apoi, ore în şir, ne-am căţărat pe pante netede, sleind de puteri caii şi dintr-o dată ne-am regăsit în locul unde ne oprisem ultima dată. Fără îndoială, soyotul pierduse drumul, căci pe faţă i se citea spaima.

— Spiritele pădurii blestemate nu vor să ne lase să trecem, murmură, cu buzele tremurînde. Este semn rău. Trebuie să ne întoarcem la Kharga şi să-l vedem pe *Noyon*.

L-am ameninţat şi, în sfîrşit, şi-a reluat locul în capul grupului, evident fără speranţă şi fără să facă vreun efort să afle cărarea pierdută. Din fericire, unul dintre ai noştri, un vînător din Urianhai, observase semnele făcute pe copaci, care indicau poteca. Urmînd marcajul, am traversat pădurea, am ajuns şi apoi depăşit o pădure de lariţe arse şi, mai departe, am pătruns din nou într-o mică pădure, la poalele muntelui acoperit de zăpadă veşnică.

Noaptea se lăsa şi a trebuit să ne instalăm tabăra. Vîntul se răcea, ridica un enorm val de zăpadă care închidea orizontul din toate părţile şi acoperea tabăra cu pliuri albe. Caii stăteau în spatele nostru, ca nişte fantome albicioase, refuzînd să mănînce ori să părăsească cercul din jurul focului. Vîntul le juca prin cozi şi coame, mugea şi sufla prin firidele muntelui. La distanţă, se auzea urletul surd al unei haite de lupi, întrerupt în unele momente de urletul singuratic şi ascuţit pe care o suflare de vînt îl trimitea în aer într-un staccato bine marcat.

Pe cînd ne odihneam lîngă foc, soyotul veni şi-mi spuse :

— *Noyon*, vino cu mine la *obo*. Vreau să-ţi arăt ceva.

L-am urmat şi am început să urcăm muntele. La piciorul unei pante abrupte era îngrămădită o stivă de trunchiuri de copaci şi de stînci, formînd un con de circa trei metri înălţime. Aceste *obo* sînt semne sfinte pe care preoţii budişti le plasează în locurile primejdioase, altare pe care le ridică pentru spiritele rele, stăpînele acestor locuri. Trecătorii soyoţi şi mongolii plătesc tributul lor spiritelor, agăţînd de ramurile acestor *obo* fîşii albastre de mătase, *hatyk*, bucăţi smulse din căptuşeala

mantiilor sau doar meşe din coama cailor ; mai pun şi bucăţi de carne, ceşti de ceai sau sare.

— Priviţi ! spuse. Sînt smulse de la locul lor. Demonii s-au mîniat, nu vor să ne lase să trecem, *Noyon*... Mă prinse de mînă şi cu o voce umilă, murmură :

— Să ne întoarcem, *Noyon*, să ne întoarcem ! Spiritele nu ne lasă să trecem. De douăzeci de ani nimeni n-a îndrăznit să traverseze pe aici şi toţi cei ce au cutezat şi-au găsit moartea. Demonii s-au năpustit asupra lor într-o furtună de zăpadă. Priveşte ! Începe. Să ne întoarcem la *Noyon* al nostru, să aşteptăm zile mai calde şi poate atunci...

Nu l-am mai ascultat. M-am întors spre locul pe care abia îl mai zăream prin zăpada orbitoare. Temîndu-ne să nu ne abandoneze ghidul, am pus un om să-l supravegheze. Ceva mai tîrziu, în noapte, santinela mă trezi spunîndu-mi :

— Poate mă înşel, dar cred că am auzit un foc de armă.

Ce puteam spune ? Poate alţi rătăciţi ca şi noi încercau să atragă atenţia tovarăşilor pierduţi, poate santinela luase drept împuşcătură zgomotul produs de căderea unei stînci sau a vreunui bloc de gheaţă. Somnul m-a prins din nou, iar în vis am avut o viziune. Pe o cîmpie, acoperită cu un covor gros de zăpadă, înainta o trupă de călăreţi. Erau caii noştri de povară, kalmukul şi hazliul cal dereş cu un nas roman. Am văzut cum coboram platoul înzăpezit, într-o vale unde creşteau zade şi, în apropierea lor, şiroia un pîrîiaş sub cerul liber. Apoi am remarcat un foc strălucitor printre copaci şi m-am trezit. Se luminase. I-am trezit şi pe ceilalţi, spunîndu-le să se pregătească iute, fără pierdere de vreme, şi să plecăm. Furtuna făcea ravagii. Zăpada ne orbea, ştergînd orice urmă de drum. Frigul se înteţea. Urcarăm în sfîrşit în şa. Soyotul mergea înainte, încercînd să distingă cărarea. Pe măsură ce urcam, pierdea tot mai des drumul. Cădeam în gropile acoperite de zăpadă, ne poticneam de blocuri mişcătoare. Într-un sfîrşit, călăuza întoarse calul şi, venind spre mine, îmi spuse cu vocea hotărîtă :

— Nu vreau să mor cu voi ; nu merg mai departe.

Prima intenţie a fost să iau biciul. Ne aflam atît de aproape de ţara promisă, de Mongolia, încît, împotrivindu-se realizării speranţelor mele, soyotul îmi părea cel mai mare duşman. Dar mi-am lăsat mîna să cadă. Căci îmi veni dintr-o dată în minte o idee disperată.

— Ascultă, i-am spus, dacă nu continui drumul o să primeşti un glonte în spate şi vei pieri nu în vîrful muntelui, ci la poale. Ascultă ce vom face în continuare. Vom ajunge la stîncile de sus, furtuna de zăpadă se va calma. Cînd vom traversa cîmpia înzăpezită, soarele va străluci iar noi vom coborî într-o vale strîmtă unde sînt zade şi unde un pîrîiaş curge sub cerul liber. O să aprindem focul şi o să ne petrecem noaptea acolo.

Soyotul începu să tremure de spaimă.

— Noyon a străbătut deja munţii Darkhat Ula ? m-a întrebat uimit.

— Nu, i-am spus, dar în noaptea ce a trecut am avut o viziune şi ştiu că vom trece nevătămaţi creasta.

— Vă voi conduce, strigă soyotul, şi, biciuindu-şi calul, se aşează în capul coloanei ce începu să urce panta abruptă ducînd spre culmile zăpezilor eterne.

Mergînd în lungul marginei înguste a prăpastiei, soyotul se opri să cerceteze cărarea cu atenţie.

— Au trecut cai potcoviţi pe aici, strigă, din mijlocul vacarmului furtunii. Un bici a fost tîrît prin zăpadă. Dar nu erau soyoţi.

Misterul s-a lămurit cînd se auzi o salvă de puşcă. Unul dintre oameni scoase un strigăt, ducîndu-şi mîna la umărul drept ; un cal căzu mort, lovit după ureche. Descălecînd, ne-am ascuns în spatele unei stînci. Eram despărţiţi de un pinten de munte, printr-o vale largă de circa şapte sute de metri. Dincolo, am văzut vreo treizeci de călăreţi care deja se aşezaseră în poziţie de tragere şi trăgeau asupra noastră. N-am permis ca lupta să înceapă înainte ca adversarul să ia iniţiativa. Dar ei atacîndu-ne, am ordonat ripostă.

— Trageţi în cai, a strigat colonelul Ostrovsky. Apoi a dat ordin tătarului şi soyotului să culce animalele. Le-am omorît şase din cai şi am rănit cîţiva alţii, dar n-am avut posibilitatea să verificăm cîţi. Cei mai temerari dintre ei, de cum scoteau capul de după stînci, erau pe loc doborîţi la pămînt. Auzeam strigăte de mînie şi blestemele soldaţilor roşii, iar salvele deveneau din ce în ce mai acerbe.

La un moment dat, soyotul se ridică şi, lovind cu picioarele, sculă trei cai şi sări în şa, ţinîndu-i pe ceilalţi de hamuri. După el s-au luat tătarul şi kalmukul. Îndreptasem deja puşca spre

soyot, dar văzîndu-i pe ceilaţi doi pe caii lor superbi, am lăsat puşca şi m-am potolit. Roşii au tras după cei trei, care au reuşit însă să scape în spatele stîncilor şi să dispară. Împuşcăturile continuau, tot mai dese : nu ştiam cum să procedăm. Trebuia să facem economie la muniţie. Pîndind cu atenţie inamicul, am observat două puncte negre pe zăpadă, undeva deasupra soldaţilor. Se apropiau încet de ei ; apoi le-am pierdut din vedere, în spatele unor coline. Au reapărut chiar pe marginea stîncilor abrupte la poalele cărora erau îngrămădiţi soldaţii. Nu mai aveam nici o îndoială că erau doi oameni, căci s-au ridicat dintr-o dată şi i-am văzut aruncînd ceva în vale. S-au auzit două bufnituri asurzitoare, urmate de ecouri. O a treia explozie fu urmată de ţipete sălbatice şi de salve la întîmplare trase de roşii. Cîţiva cai şi-au dat drumul prin zăpadă pe pantă, iar soldaţii alungaţi de împuşcături au coborît în viteză valea pe care veniserăm. Mai tîrziu, tătarul mi-a explicat că soyotul i-a propus să-l ducă în spatele soldaţilor, de unde ar fi putut să-i atace cu grenadele. După ce i-am pansat ofiţerului umărul rănit şi după ce am luat bagajele de pe calul ucis, ne-am continuat drumul. Situaţia noastră era delicată. Fără nici o îndoială, aceste detaşamente veneau din Mongolia. Existau deci şi în Mongolia trupe ale Armatei Roşii ! De ce forţe dispuneau ? Unde riscam să-i întîlnim ? Deci Mongolia nu părea să fie pămîntul promis. Ne învăluiseră gînduri negre.

Dar natura era îngăduitoare. Vîntul a încetat puţin cîte puţin. Furtuna s-a potolit. Soarele strălucea tot mai puternic printre norii împrăştiaţi. Am avansat pe un platou înalt, acoperit de zăpada măturată ici-colo de vînt şi îngrămădită în troiene ce incomodau caii în mers, împiedicîndu-i să avanseze. Am fost obligaţi să descălecăm şi să ne croim drum prin troienele care ne ajungeau pînă la brîu ; adesea oameni sau cai se prăbuşeau şi trebuiau ajutaţi să se ridice. A început apoi coborîşul şi la asfinţitul soarelui ne-am oprit într-o pădurice de lariţe, am petrecut noaptea lîngă foc, printre copaci, şi ne-am băut ceaiul pe care l-am făcut din apă adusă din pîrîiaş. Prin multe locuri am regăsit urmele adversarilor noştri.

Natura însăşi, spiritele mîniate din Darkhat Ula, toate ne ajutaseră. Dar ne lipsea veselia, căci aveam din nou în faţa noastră incertitudinea teribilă care ne ameninţa, precum şi noi şi cumplite primejdii.

Capitolul XIV

Rîul diavolului

Am lăsat în urmă pădurile din Ulaan Tajga şi culmile Darkhat Ula. Acum că nu mai aveam obstacole muntoase de trecut, puteam avansa mult mai repede peste vastele platouri ale Mongoliei. Ici-colo, întîlneam pîlcuri de larişte. Trecurăm peste torenţi repezi, dar puţin adînci şi uşor de trecut prin vad. După două zile de mers prin cîmpia Darkhat, am început să întîlnim soyoţi care-şi mînau turmele către nord-vest, înspre regiunea Orgarkha Ula. Ne-au furnizat veşti destul de neplăcute.

Bolşevicii din districtul Irkutsk traversaseră frontiera Mongoliei, capturînd colonia rusească din Chatgal, de pe malul meridional al lacului Chövsgöl, îndreptîndu-se spre miazăzi, către Mörön Kure, colonie rusească situată lîngă o mănăstire lamaistă, la 90 de kilometri sud de lac. Aflînd că între Chatgal şi Mörön Kure nu erau trupe ruseşti, am hotărît să trecem printre aceste două puncte ca să ajungem mai spre est, la Van Kure. Ne-am despărţit de călăuza noastră şi, după ce am trimis trei cercetaşi în recunoaştere, am pornit la drum. De pe înălţimea munţilor ce înconjurau lacul Chövsgöl, am admirat spectacolul splendid al vastului lac alpin, sădit ca un safir în peisajul auriu al dealurilor din jur, împrejmuit de păduri întunecate şi bogate. Spre seară, ne-am apropiat de Chatgal cu mare grijă, şi ne-am oprit pe malul fluviului ce se scurge din Chövsgöl nuur, Yaga sau Egijin. Un mongol a fost de acord să ne conducă de cealaltă parte a fluviului îngheţat, pe un drum sigur, între Chatgal şi Mörön Kure. Peste tot în lungul malurilor erau ridicate *obo* înalte şi altare mici dedicate spiritelor fluviului.

— De ce atîtea morminte ? l-am întrebat pe mongol.

— Acesta-i rîul diavolului, periculos şi viclean, ne răspunse. Acum două zile, pe cînd trecea un şir de căruţe, gheaţa a pocnit şi trei dintre ele au fost înghiţite de ape, împreună cu cinci soldaţi.

Am început să traversăm rîul. Suprafaţa semăna cu un strat gros de sticlă, transparentă şi fără zăpadă. Caii înaintau prudenţi, unii se prăbuşeau şi se zbăteau pentru a se ridica din nou pe picioare. Îi ţineam de căpăstru. Cu capetele plecate, tremurînd din tot corpul, îşi aţinteau ochii plini de spaimă la pojghiţa de gheaţă. Privindu-i, le-am înţeles frica. Prin stratul de gheaţă transparentă, gros de vreo treizeci de centimetri, se vedea foarte clar fundul rîului. Sub lumina lunii, pietrele, gropile şi ierburile acvatice erau vizibile chiar la acea adîncime, de zece metri şi mai mult. Yaga îşi rostogolea valurile furioase pe sub gheaţă cu o viteză nimicitoare, semnalîndu-şi drumul cu dîre lungi de spumă şi vîrtejuri. Brusc am încremenit. La suprafaţa apei s-a auzit o bubuitură ca o explozie de tun, o a doua, apoi o a treia.

— Mai repede, mai repede ! striga mongolul, făcîndu-ne semn cu mîna.

O altă explozie, urmată de un trosnet, izbucni în preajmă. Caii speriaţi s-au ridicat pe picioarele din spate şi au căzut, unii lovindu-se de gheaţa tăioasă. O clipă doar şi în gheaţă îşi făcu apariţia o gaură mare de două picioare pe care o puteam urmări cum se lărgeşte. Dintr-o dată, prin deschiderea din gheaţă, apa ţîşni violent deasupra.

— Să ne grăbim, să ne grăbim ! striga călăuza.

A fost foarte greu să-i facem pe cai să sară şi să ne continuăm drumul mai departe. Tremurau, nu mai ascultau şi doar biciul îi făcea să uite frica şi să avanseze.

Ajunşi teferi şi nevătămaţi pe celălalt mal şi la adăpostul pădurii, ghidul mongol ne-a povestit cum uneori rîul se deschide în acest mod misterios şi lasă largi ochiuri de apă. Oamenii şi animalele surprinşi pe rîu sînt condamnaţi la moarte. Curentul rece şi rapid îi antrenează sub gheaţa care poate crăpa uneori chiar sub cal, iar acesta, încercînd să sară de cealaltă parte, cade în apă şi limbile de gheaţă, închizîndu-se brusc, îi retează picioarele.

Valea lacului Chövsgöl este un crater de vulcan stins. Îi poţi urmări conturul de pe înălţimile malului vestic. Cu toate acestea, puterea infernală acţionează mereu şi, proclamînd gloria demonului, îi obligă pe mongoli să ridice noi *obo* şi să ofere sacrificii. Ne-am petrecut noaptea şi ziua următoare fugind spre est, ca să evităm întîlnirile cu ruşii, şi în căutarea de păşuni grase pentru cai. Spre ceasurile nouă seara, la oarecare dis-

tanţă, am zărit un foc arzînd. Prietenul meu şi cu mine am mers în apropiere, gîndindu-ne că era o iurtă mongolă lîngă care ne-am fi putut instala în siguranţă. Am făcut aproape doi kilometri pînă să distingem oamenii din iurte. Dar nimeni nu ne ieşi în întîmpinare, şi, lucru mai surprinzător, nu am fost înconjuraţi de cîinii mongolilor, negri, feroci şi cu ochi de foc. Văzuserăm însă din depărtare un foc şi deci ar fi trebuit să fie cineva pe acolo. Descălecînd, ne-am apropiat. Din iurtă au ieşit în fugă doi soldaţi roşii ; unul trase fără să mă nimerească, rănind doar calul la spate în lungul şeii. L-am doborît cu un foc de pistolet, iar celălalt a fost ucis cu patul puştii de tovarăşul meu. Am cercetat cele două corpuri : în buzunare am dat peste hîrtii de interes militar, aparţinînd celui de-al doilea escadron de apărare internă comunistă. Am rămas acolo în noaptea aceea. Proprietarii iurtelor fugiseră, fără îndoială, căci soldaţii roşii adunaseră în saci toate lucrurile mongolilor. Se pregăteau probabil de plecare. Am cîştigat doi cai, pe care i-am găsit prin tufişuri, două puşti, două pistolete automate şi cartuşe. În raniţe am găsit provizii : ceai, tutun, chibrituri şi cartuşe.

Două zile mai tîrziu, apropiindu-ne de malul rîului Uri, ne-am întîlnit cu doi soldaţi, kazahii unui anume *attaman* Sutunin, care lupta contra bolşevicilor, pe valea Selengăi. Duceau un mesaj de la Sutunin lui Kaigorodov, şeful antibolşevicilor din regiunea Altai. Ne-au informat că trupele Armatei Roşii erau împrăştiate în lungul frontierei ruso-mongole, că agitatorii comunişti au pătruns pînă la Kiakhta, Ulankhom şi Kobdo, convingînd autorităţile chineze să-i extrădeze sovieticilor pe toţi refugiaţii din Rusia. Aflarăm că şi în apropiere de Urga şi Van Kure se semnau angajamente între trupele chineze şi detaşamentele generalului antibolşevic, ale baronului Ungern Sternberg, şi ale colonelului Kazagrandi, care se luptau pentru independenţa Mongoliei interioare. Baronul Ungern fusese învins în cîteva rînduri, astfel încît chinezii instalaseră un fel de stare de asediu la Urga, bănuindu-i pe toţi străinii că au relaţii cu generalul rus.

Vedeam că situaţia s-a schimbat. Drumul spre Pacific era închis. Reflectînd cu atenţie la această problemă, am ajuns la concluzia că nu ne mai rămînea decît o singură posibilitate de scăpare. Trebuia să evităm oraşele mongole, a căror administraţie era chineză, să traversăm Mongolia de la nord la sud, să

străbatem deşertul din sudul principatului Jussaktu Han, să penetrăm în deşertul Gobi, în vestul Mongoliei interioare, să parcurgem cît de repede putem cei nouăzeci de kilometri ai teritoriului chinez din provincia Gansu şi să ajungem în sfîrşit în Tibet. Acolo speram să întîlnesc pe unul dintre consulii englezi şi, cu ajutorul lui, să pot ajunge la vreun port englezesc din India. Nu-mi dădeam prea bine seama de toate dificultăţile pe care ni le oferea o astfel de întreprindere, dar nu aveam de ales. Nu puteam decît să ne încercăm norocul, să pierim sub gloanţele bolşevicilor sau să suferim în vreo temniţă chinezească. Cînd le-am împărtăşit tovarăşilor mei planul, fără să le ascund în vreun fel toate pericolele acestei aventuri nebuneşti, toţi mi-au spus într-un glas : „Mergem împreună !"

Împrejurările ne erau favorabile. Nu ne era frică de foame, aveam ceai, tutun, chibrituri, cai, şei, puşti, haine şi cizme pe care am fi putut să le utilizăm cu uşurinţă ca monedă de schimb. Am început să schiţăm traseul noii expediţii. Aveam să mergem către sud, lăsînd în dreapta oraşul Uliastai, îndreptîndu-ne spre Zaganluk, apoi să traversăm pămîntul arid al districtului Balir, în regiunea Jassaktu Han, vom pătrunde în Naron Khuhu Gobi şi apoi ne vom îndrepta spre munţii Sajchan. Acolo am putea face un lung popas, ca să ne refacem după oboseala drumului şi să lăsăm caii să-şi revină. A doua parte a călătoriei viza traversarea părţii occidentale a Mongoliei interioare, prin Micul Gobi, prin teritoriile torguţilor, munţii Khara, Gansu, unde trebuia să alegem un drum la vest de Suzhou. De acolo am fi pătruns în domeniul Kuku-Nor şi apoi spre sud, pînă la izvoarele lui Iangtze. Dincolo de acest punct, informaţiile erau vagi, dar am reuşit să verific, graţie unei hărţi a Asiei aparţinînd unuia dintre ofiţeri, că lanţurile muntoase de la vest de izvoarele lui Iangtze separau bazinele fluviului de cel al Brahmaputrei, în Tibetul propriu-zis, unde speram să găsesc un ajutor din partea englezilor.

Capitolul XV

Ţinutul fantomelor

Cam aceasta a fost călătoria noastră din Ero pînă la frontiera Tibetului. Peste o mie opt sute de kilometri de stepe acoperite de zăpezi, munţi, deşerturi, pe care le-am străbătut în patruzeci şi opt de zile. Ne păzeam de locuitori, făceam scurte opriri în locuri din cele mai dezolante şi timp de săptămîni întregi hrană ne-a fost doar carnea crudă, îngheţată, ca să nu atragem vizitatori nedoriţi aprinzînd focul. Ori de cîte ori aveam nevoie să cumpărăm o oaie sau o vacă, ca să ne mai revenim, nu trimiteam decît doi oameni neînarmaţi, care se dădeau faţă de indigeni drept muncitori angajaţi de coloniştii ruşi. Ne temeam chiar să vînăm, cu toate că am întîlnit o turmă de antilope de peste cinci sute de capete. Dincolo de Blair, pe pămînturile preotului lamaist Jassaktú Han, cel care moştenise tronul după ce l-a otrăvit pe fratele său la Urga, din porunca lui Buddha cel Viu, am întîlnit tătari ruşi nomazi mînîndu-şi turmele tocmai din Altai şi Abakan. Ne-au primit cu multă căldură, ne-au dăruit boi şi pachete de ceai. Ne-au salvat de la o moarte sigură, avertizîndu-ne că în acel anotimp era aproape cu neputinţă să traversăm deşertul Gobi, unde pentru cai nu exista nici urmă de păşune. Am fost deci obligaţi să cumpărăm cămile, schimbîndu-le pe cai şi pe o parte din provizii.

A doua zi, unul din tătari a adus în tabără un mongol bogat, cu care am făcut afacerea. Ne-a dat nouăsprezece cămile luînd în schimb toţi caii, o puşcă, un pistolet şi cea mai bună şa căzăcească. A insistat să vizităm mănăstirea sacră din Narabanchi, ultima mănăstire lamaistă pe drumul ce duce din Mongolia în Tibet, spunîndu-ne că l-am ofensa pe sfîntul Hutuktu, pe acest Buddha Încarnat, dacă nu i-am vizita faimosul sanctuar al Binecuvîntărilor, sanctuar în care toţi călătorii spre Tibet îşi fac întotdeauna rugăciunile. Ca urmare, kalmukul lamaist a cedat insistenţelor mongolului. M-am hotărît să merg şi eu cu el.

Tătarii mi-au dat un *hatyk* de mătase, ca să-l depun ca dar şi ne-au împrumutat patru cai focoşi. Cu toate că era situată la nouăzeci de kilometri depărtare, către ora nouă seara intram deja în iurta sfîntului Hututku.

Hutuktu era un om între două vîrste, ras, mic şi firav, şi se numea Jelyb Djamsrap. Ne-a primit ospitalier, manifestîndu-şi satisfacţia pentru *hatyk*-ul pe care i l-am oferit şi pentru eticheta mongolă pe care am respectat-o întocmai. Căci, într-adevăr, tătarul, îmi explicase pe îndelete toate. Hutuktu m-a ascultat cu atenţie, dîndu-mi sfaturi preţioase pentru călătorie, şi mi-a oferit un inel care, începînd din acel moment mi-a deschis porţile tuturor mănăstirilor lamaiste. Căci numele acestui Hutuktu se află la loc de cinste, nu numai în Mongolia şi Tibet, ci în rîndurile tuturor lamaiştilor din China. Am rămas în acea noapte în splendida lui iurtă iar a doua zi am vizitat sanctuarele unde se ţineau serviciile solemne, servicii însoţite de muzică, gonguri, tam-tamuri şi alte semnale sonore. Preoţii lamaişti intonau cu voci grave rugăciuni, în timp ce călugării răspundeau refrenelor liturgice, refrene în care fraza sacră: „Om ! Mani padme hum !"* revenea fără încetare.

Hutuktu ne-a urat călătorie plăcută, oferindu-ne un *hatyk* mare galben, însoţindu-ne pînă la grilajul mănăstirii. După ce am încălecat, ne-a spus :

— Nu uitaţi că oricînd veţi fi bineveniţi aici. Viaţa are multe cotituri şi se poate întîmpla orice. Poate cîndva veţi fi nevoiţi să reveniţi în acest colţ al Mongoliei ; nu evitaţi să treceţi pe la mănăstirea Narabanchi.

În aceeaşi noapte ne-am alăturat tătarilor şi a doua zi ne continuam drumul. Cum eram foarte obosit, mişcarea încetă şi suplă a cămilei mă legăna, odihnindu-mă. De-a lungul întregii zile am aţipit, ba, uneori, am dormit de-a binelea. Asta, din păcate, avea să-mi aducă şi unele ponoase, căci cămila, pe cînd urca malul abrupt al unui rîu iar eu dormeam, a făcut o mişcare neprevăzută, în urma căreia am căzut şi m-am lovit la cap de o piatră, pierzîndu-mi cunoştinţa. Cînd mi-am revenit, mi-am văzut haina plină de sînge. Prietenii mă înconjuraseră plini de teamă. Mi-au bandajat capul şi astfel am pornit din nou. Mult mai tîrziu aveam să aflu de la un doctor că mi se fisurase craniul.

* Formulă sacră de invocare a divinităţii în budism (vezi şi prefaţa, pp. 7-8)

Am depăşit lanţurile orientale ale Altaiului şi Karlig Tag, ce constituie avanposturile munţilor Tian Şan la est, spre Gobi ; apoi am străbătut de la nord la sud deşertul Khuhu Gobi. Era un frig cumplit ; din fericire, nisipurile îngheţate ne permiteau să avansăm rapid. Înainte de a traversa munţii Khara, am schimbat cămilele pe nişte cai, tranzacţie în care torguţii ne-au furat ruşinos, oricît de cinstiţi păreau.

Ocolind munţii, am ajuns în Gansu. Manevra era periculoasă, chinezii oprindu-i pe toţi refugiaţii ; mi-era frică pentru prietenii mei ruşi. Ziua ne-am ascuns prin rîpi, păduri şi tufişuri, făcînd marşuri forţate doar în timpul nopţii. Ne-au trebuit patru zile să ieşim din Gansu. Puţinii ţărani chinezi pe care i-am întîlnit păreau liniştiţi şi foarte ospitalieri. Îi interesa mai mult kalmukul, care rupea puţin pe chinezeşte, şi trusa mea medicală. Peste tot oamenii sufereau de boli de piele.

Cum ne apropiam de munţii Nan Shan, în nord-estul lanţului Altin Tag (ce formau ramura orientală a sistemului muntos din Pamir şi Karakorum), am întîlnit o caravană numeroasă de negustori chinezi ce mergea spre Tibet şi ne-am alăturat lor. Timp de trei zile, am urmat sinuozităţile fără capăt ale văilor şi am străbătut trecători. Mi-am dat seama că negustorii ştiau să-şi aleagă cele mai bune drumuri prin asemenea locuri dificile. Am străbătut întregul traseu într-o stare de semi-conştienţă. Apoi, ne-am îndreptat spre un grup de lacuri mlăştinoase ce alimentează lacul Kuku-Nor şi o întreagă reţea de rîuri mari.

Oboseala, tensiunea continuă şi lovitura pe care o primisem la cap îmi provocau acum crize de febră şi frisoane : ba ardeam tot, ba clănţăneam din dinţi încît, speriat, calul m-a aruncat de mai multe ori pe jos. Deliram, ţipam sau plîngeam. Îi chemam pe ai mei şi le explicam cum să ajungă la mine. Îmi amintesc, ca prin vis, cum însoţitorii m-au coborît din şa, m-au aşezat jos, dîndu-mi să beau rachiu chinezesc. Cînd mi-am mai venit în fire, mi-au spus :

— Negustorii merg spre vest, noi, ceilalţi, trebuie să mergem spre sud.

— Nu, spre nord ! le-am răspuns cu o voce seacă.

— Ba nu, spre sud ! au sărit ei.

— Pe toţi sfinţii ! am ţipat furios, tocmai am traversat Micul Ienisei înot, iar Algyak se află la nord !

— Sîntem în Tibet, protestară ei. Trebuie să ajungem la Brahmaputra.

— Brahmaputra !... Brahmaputra !

Acest cuvînt era ca un vîrtej în creierul meu înfierbîntat, producînd rezonanţe şi răsturnări teribile. Abia am reuşit să-mi mişc buzele că mi-am şi pierdut cunoştinţa. Am fost dus la mănăstirea Charkhe, unde un vraci lama m-a adus repede în simţiri, cu ajutorul unei soluţii de *fatil* sau *ginseng* chinezesc. Am discutat cu el despre proiectele noastre, vraciul arătîndu-şi îndoiala că vom putea depăşi Tibetul. Alte explicaţii nu a vrut să ne dea.

Capitolul XVI

În misteriosul Tibet

Am mers destul de mult de la Charkhe peste munţi şi la cinci zile după ce am părăsit mănăstirea am ajuns într-un amfiteatru muntos în centrul căruia se întindea majestuos lacul Kuku-Nor. Dacă Finlanda îşi merită numele de „ţara celor o mie de lacuri", această regiune poate fi numită pe bună dreptate „regiunea celor un milion de lacuri". Am mers spre vest, în lungul lacului, pe un drum în zig zag, printre nenumărate mlaştini, lacuri şi rîuri adînci şi noroioase. Apa din zonă nu este acoperită de gheaţă şi doar pe culmile muntelui am simţit frigul tăios al vînturilor. Nu am întîlnit decît foarte rar localnici şi doar cu mari dificultăţi kalmukul a reuşit să găsească drumul, cerînd informaţii de la puţinii păstori întîlniţi în cale. De pe malul oriental al lacului Tassun, am făcut un ocol pînă la o mănăstire situată la o oarecare distanţă, unde ne-am oprit un timp ca să ne refacem forţele. Cu noi mai era un grup de vizitatori la acest loc sfînt. Erau tibetani. S-au arătat impertinenţi, refuzînd să ne vorbească. Erau înarmaţi cu puşti ruseşti, purtînd în bandulieră cartuşiere, precum şi două-trei pistolete încărcate la brîu. Ne-au cercetat cu mare atenţie şi ne-am dat seama că încercau să ne evalueze forţa militară. După plecarea lor, în aceeaşi zi, i-am poruncit kalmukului să-l întrebe pe marele preot al templului

cine erau. Călugărul ne-a dat răspunsuri vagi, apoi, de îndată ce i-am arătat inelul şi i-am oferit *hatyk*-ul galben, a devenit mai comunicativ.

— Sînt nişte nemernici. Feriţi-vă de ei.

Dar n-a vrut să le indice numele, justificîndu-şi refuzul prin legea budistă care interzice pronunţarea numelui tatălui, al maestrului sau al şefului. Am descoperit mai tîrziu că în nordul Tibetului există acelaşi obicei, ca şi în China nordică de altfel. Bande de *hunghutze* rătăcesc prin ţară. Percep tribut de la reprezentanţii marilor întreprinderi comerciale şi de la mănăstiri, devenind apoi protectorii regiunii. Poate că şi grupul pe care-l întîlnisem ţinea mănăstirea sub protecţie. De-a lungul călătoriei, am remarcat adesea cîte un călăreţ în depărtare, la orizont, care părea să ne observe cu atenţie mişcările. Orice tentativă de a ne apropia de ei a fost inutilă. Agili, dispăreau pe cai ca nişte umbre. În timp ce ne pregăteam să trecem o pantă abruptă a culmii Ham Shan şi să ne instalăm tabăra pentru noapte, în depărtare, pe o creastă, undeva deasupra noastră, au apărut vreo patruzeci de călăreţi ai căror cai erau în întregime albi ; fără vreun semnal prealabil, au lansat asupra noastră o ploaie de gloanţe. Doi ofiţeri au căzut ţipînd. Unul a fost ucis pe loc, iar celălalt a mai supravieţuit doar cîteva minute. Nu le-am permis alor mei să riposteze ; în schimb, am fluturat un steag alb şi am înaintat spre ei, însoţit de kalmuk drept parlamentar. Mai întîi au tras asupra noastră două gloanţe, apoi au încetat focul, trimiţînd spre noi un grup de călăreţi. Am început negocierile. Tibetanii au explicat că Han Shan este un munte sfînt şi că nu trebuia să-l trecem noaptea, sfătuindu-ne să ne continuăm drumul pînă la un anumit punct, unde puteam fi în siguranţă. Ne-au întrebat de unde venim şi încotro mergem şi, ca răspuns la explicaţiile noastre asupra scopului călătoriei, ne-au spus că îi cunosc pe bolşevici ca eliberatori ai popoarelor din Asia aflate sub jugul rasei albe. N-aveam deloc intenţia să încep cu ei o discuţie politică, încît am revenit la tovarăşii mei. Coborînd versantul pînă în tabără, mă aşteptam ca în orice clipă să primesc un glonte în spate, dar *hunghutze* tibetani nu ne-au ucis.

Am înaintat, lăsînd printre pietre corpurile celor doi, ca un trist tribut pe care a trebuit să-l plătim pentru dificultăţile şi pericolele expediţiei. Am mărşăluit toată noaptea, caii o-

prindu-se adesea, unii epuizaţi, alţii adormind în mers, dar forţîndu-se mereu să avanseze. În sfîrşit, cînd soarele era la zenit, ne-am oprit. Fără să dezhămăm caii, i-am lăsat să se odihnească. În faţa noastră se întindea o imensă cîmpie mlăştinoasă unde se aflau, în mod sigur, izvoarele rîului Ma-Tchu. Nu departe, de cealaltă parte, se întinde lacul Arugn Nor. Am aprins un foc din balegă de vacă şi am pus la fiert apă pentru ceai. Din nou, fără vreun avertisment, au început să curgă gloanţele asupra noastră, din toate părţile. Ne-am adăpostit după stînci şi am aşteptat. Împuşcăturile se înteseau şi se apropiau, agresorii făcuseră cerc în jurul nostru şi parcă ploua cu gloanţe. Căzusem într-o capcană şi nu ne mai rămînea nici o speranţă. Ne-am dat cu uşurinţă seama că ne era scris să murim. Am încercat noi discuţii. Dar cînd m-am ridicat cu steagul alb, am primit ca răspuns doar gloanţe şi, din nefericire, unul ricoşînd de o stîncă, m-a lovit la piciorul stîng, în care s-a şi înfipt. Un altul a fost ucis. Nemaiavînd de ales, am fost obligaţi să începem lupta, care a durat vreo două ore. Am rezistat cît am putut. Tibetanii se apropiau şi situaţia devenise disperată.

— N-avem nimic de pierdut, spuse unul de-ai noştri, un colonel vestit. Nu avem ce face decît să încălecăm şi să fugim... încotro vedem cu ochii.

— Oriunde !

Ce cuvînt înfricoşător ! Ne-am consultat doar preţ de-o clipă. Era foarte clar că avînd această bandă de tîlhari pe urmele noastre, cu cît ne vom fi afundat mai mult în inima Tibetului, cu atît aveam mai puţine şanse să ieşim teferi.

Am hotărît să ne întoarcem în Mongolia. Dar cum ? Nu puteam şti. Şi astfel începu retragerea. Ne-am îndreptat spre nord fără să întrerupem focul. Unul după altul, au căzut trei dintre noi. Prietenul meu tătar zăcea cu un glonte în gît. Au urmat alţi doi ofiţeri tineri şi frumoşi : au căzut din şa scoţînd strigăte de moarte, în timp ce caii înspăimîntaţi fugeau, străbătînd cîmpia îngroziţi, simbol viu al stării noastre de suflet. Asta le dădu curaj tibetanilor, care au devenit din ce în ce mai îndrăzneţi. Un glonte lovi catarama curelei de la piciorul drept şi mi-o înfipse cu o bucată de piele şi de stofă în carne, chiar deasupra gleznei. Vechiul şi încercatul meu prieten, agronomul, scoase un strigăt, ţinîndu-se de umăr, apoi l-am văzut ştergîndu-şi şi pansîndu-şi cum putea fruntea sîngerîndă. O

secundă mai tîrziu, kalmukul a fost şi el atins de două ori, iar palma îi fu mutilată îngrozitor. Chiar în acel moment, cincisprezece *hunghutze* se precipitară asupra noastră.

— Trageţi în ei ! comandă colonelul.

Şase căzură morţi, în timp ce alţi doi, lunecînd din şa, alergau din toate puterile pentru a-şi ajunge tovarăşii. După cîteva minute tirurile au încetat şi ei au agitat un steag alb. Doi avansau în direcţia noastră. În timpul discuţiilor am aflat că şeful fusese rănit la piept şi ne chemau să îi dăm primul ajutor. Licărise o rază de speranţă. Am luat trusa, luîndu-l pe kalmuk drept interpret. Suferea îngrozitor din cauza rănii şi, gemînd, arunca blesteme.

— Să-l trataţi cu cianură de potasiu pe nemernicul ăsta, mă îndemnau tovarăşii.

Dar planul meu era cu totul altul. Am fost conduşi la căpitanul rănit. Era întins pe un pat din şei, printre stînci. Ne-a spus că e tibetan, dar, după fizionomie, mi-am dat imediat seama că era turkmen, originar probabil din partea meridională a Turkestanului. Mă privea cu un aer îngrozit şi umil. Examinîndu-l, am văzut că un glonte îi traversase pieptul de la stînga la dreapta, că pierduse mult sînge şi că era foarte slăbit. Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă. Am încercat pe limbă toate medicamentele, chiar iodoformul, pentru a-i dovedi că nu era otravă. Am cauterizat plaga cu iod şi apoi am pulverizat iodoform, după care i-am făcut un pansament. Am dat ordine să nu fie atins şi să fie lăsat nemişcat în locul în care era culcat. Apoi i-am arătat tibetanului cum trebuie schimbat pansamentul, i-am lăsat vată, feşe şi nişte iodoform. Bolnavului, căruia îi creştea febra, i-am administrat o puternică doză de aspirină şi i-am mai lăsat cîteva comprimate de chinină.

Apoi, adresîndu-mă celorlalţi prin intermediul kalmukului, le-am spus cu voce foarte gravă :

— Rana este foarte periculoasă, dar i-am dat un leac foarte bun şi sper că se va face bine. Cu o singură condiţie : spiritele rele care l-au îndemnat să ne atace pe noi, călători inofensivi, îl vor ucide dacă vreun foc de armă va mai fi tras asupra noastră. Trebuie să nu purtaţi nici măcar cartuşe în arme.

La aceste cuvinte am dat ordin kalmukului să-şi scoată cartuşele din puşcă, ceea ce am făcut şi eu de îndată. Tibetanii ne-au urmat exemplul, supuşi.

— Luaţi aminte ce vă spun: timp de 11 zile şi 11 nopţi nu trebuie să vă încărcaţi puştile. Altfel demonul morţii îl va lua pe şeful vostru şi vă va urmări fără încetare.

Apoi, grav, am arătat inelul lui Hutuktu din Narabanchi.

Ne-am întors la ai mei şi i-am liniştit. Le-am spus că sîntem la adăpost de alte atacuri din partea bandiţilor şi că nu aveam altceva de făcut decît să regăsim drumul spre Mongolia. Caii erau vlăguiţi şi atît de slabi că am fi putut să ne agăţăm hainele de oasele lor. Am rămas acolo două zile, timp în care am făcut dese vizite bolnavului şi am reuşit totodată să pansăm şi rănile noastre, din fericire superficiale. Ne-am bucurat şi de puţină odihnă. Din nefericire, nu dispuneam decît de un cuţit pentru a-mi scoate glontele din gamba stîngă iar din glezna dreaptă toate accesoriile de cizmar încastrate în os. Interogîndu-i pe bandiţi asupra drumurilor caravanelor, am descoperit mijlocul să ajungem la un drum principal şi am avut şi norocul să întîlnim caravana tînărului prinţ mongol Punzig, aflat într-o misiune sfîntă, ca purtător al mesajului lui Buddha cel Viu din Urga către Dalai Lama, la Lhassa. Ne-a ajutat să cumpărăm cai, cămile şi de-ale gurii.

Toate armele şi mărfurile ne-au servit la procurarea mijloacelor de transport şi a merindelor în timpul călătoriei, astfel că ne-am întors jefuiţi şi ruinaţi la mănăstirea din Narabanchi, unde Hutuktu ne-a primit cu braţele deschise.

— Ştiam că veţi reveni, spuse. Oracolele mi-au arătat-o.

Şase dintre noi rămăseseră în Tibet, plătind cu viaţa tribut îndrăzneţei noastre expediţii spre sud. La mănăstire, ne-am întors doar doisprezece; am petrecut cincisprezece zile căutînd să ne odihnim şi să găsim soluţii să pornim din nou pe această mare în furtună, spre portul pe care ni-l va indica destinul. Ofiţerii s-au angajat în detaşamentul care se formase în Mongolia împotriva bolşevicilor, distrugători ai propriei patrii. Prietenul meu şi cu mine ne-am pregătit să continuăm călătoria de-a lungul cîmpiilor mongole, pregătiţi pentru orice nouă aventură sau pericol care ar fi putut să se ivească în tentativa noastră de a scăpa la loc sigur.

Acum, cînd îmi revin în memorie scene din această extraordinară expediţie, vreau să închin aceste capitole marelui, vechiului meu prieten, tovarăş la grele încercări, agronomul, camarazilor mei ruşi şi, în mod special, memoriei pentru tot-

deauna sfîntă a celor dintre noi ale căror corpuri odihnesc somnul de veci în munţii Tibetului : colonelul Ostrovsky, căpitanii Zubov şi Turov, locotenentul Pisarjevsky, kazahul Vernigora, tătarul Mohammed Spirid. Ţin să exprim, de asemenea, profunda mea recunoştinţă pentru ajutorul şi prietenia de care m-am bucurat şi altora, cum ar fi prinţul din Soldjak, Noyon moştenitor Ta Lama, şi Kampo Gelong de la mănăstirea din Narabanchi, cinstitul Hutuktu Jelyb Djamsrap.

Partea a doua

PĂMÎNT AL DEMONILOR

Capitolul XVII

Mongolia misterioasă

În inima Asiei, enormă şi misterioasă, se găseşte un ţinut bogat. De la pantele înzăpezite ale Tian Şanului şi nisipurile fierbinţi ale Djungariei occidentale, pînă la crestele împădurite ale Munţilor Saian şi la Marele Zid Chinezesc, se desfăşoară vasta întindere a Asiei Centrale.

Leagăn al multor popoare, al istoriei şi legendei ; patria unor cuceritori sîngeroşi ce şi-au lăsat în urmă inelele lor învăluite în mister, vechile lor legi ale nomadismului, capitale îngropate sub nisipurile deşertului Gobi ; ţară a călugărilor, a spiritelor nefaste, a triburilor rătăcitoare administrate de hani şi prinţi descendenţi de-ai lui Kubilai-Han şi Ginghis-Han.

Pămînt enigmatic, unde se celebrează cultele lui Rama şi Çákia Muni, Djonkapa şi Paspa, sub protecţia supremă a lui Buddha cel Viu, Buddha Încarnat în persoana divină a celui de-al treilea demnitar al religiei lamaiste, Bogdo Gheghen din Ta Kure sau Urga ; ţară de înţelepţi, de profeţi, vrăjitori şi ghicitori, ţară a misterioasei svastici ce păstrează neuitate gîndurile marilor suverani ce domneau altădată peste întreaga Asie şi peste jumătate din Europa.

Ţară a munţilor golaşi, a cîmpiilor pîrjolite de soare sau lovite de moarte prin frig ; unde domnesc bolile peste animale şi oameni ; cuibar al ciumei, al antraxului şi variolei ; pămînt de izvoare în clocot, de trecători bîntuite de spirite, de lacuri sacre pline de peşte ; ţară a lupilor, a antilopelor, a caprelor de munte şi a atîtor vietăţi rare ; unde marmotele se întîlnesc cu miile ; unde măgarii şi caii sălbatici n-au cunoscut niciodată căpăstrul ; unde cîini feroci şi păsări rapace devorează cadavrele abandonate prin cîmpii.

Patrie a unui popor primitiv care a cucerit cîndva China, Siamul, nordul Indiei şi Rusia ; a poporului care altădată s-a năpustit în zadar asupra Asiei nomade şi sălbatice ; a poporului

care acum dispare şi vede cum se-nălbesc sub nisip şi ţărînă osemintele înaintaşilor.

Ţară atît de bogată, în care nu se produce nimic, ea avînd nevoie de toate întrucît asupra ei s-a năpustit cataclismul mondial ce a dus-o la ruină, sporindu-i suferinţele ; nefericită şi misterioasă Mongolie !

După încercarea nereuşită de a ajunge la Oceanul Indian prin Tibet, destinul m-a readus pe aceste pămînturi, unde am petrecut şase luni de luptă acerbă pentru viaţă şi libertate. Prietenul meu şi cu mine am fost constrînşi să luăm parte la gravele evenimente din Mongolia, din anul de graţie 1921. În cursul acestei perioade agitate am putut să apreciez cu mai mare exactitate calmul, bunătatea şi cinstea poporului mongol ; am putut citi în sufletul lui, am putut fi martor al suferinţelor şi speranţelor acestei naţii ; am cunoscut aversiunea faţă de spaima care îi dobora în faţa necunoscutului, în această ţară unde misterul domneşte peste întreaga viaţă.

Am văzut, în timpul gerurilor cumplite, rîuri spărgînd cu bubuituri de trăsnet întinderile de gheaţă ; lacuri aruncînd pe mal oseminte de om ; am auzit voci necunoscute şi stranii în prăpăstiile munţilor ; am rămas uimit de focurile vii ce alergau peste mlaştini ; de lacuri în flăcări ; am ridicat ochii spre piscurile de neatins ; am întîlnit în miezul iernii înfricoşătoare colcăieli de şerpi în gropi ; am traversat rîuri pururea îngheţate, am văzut caravane pietrificate de cămile, de călăreţi şi care ; şi deasupra tuturor, munţii golaşi ale căror falduri semănau cu o haină a lui Satan, atunci cînd purpura soarelui în asfinţit îi inunda de sînge.

— Priviţi acolo sus ! striga un bătrîn cioban, arătînd spre pantele muntelui blestemat Zagastai. Nu e un munte, este *el* culcat în mantia lui Roşie : aşteaptă ziua să se trezească şi să-şi reia lupta împotriva duhurilor bune.

Ascultîndu-l, mi-am amintit de tabloul mistic al lui Vrubel. Aceiaşi munţi dezgoliţi, acoperiţi de roba purpurie şi violetă a lui Satan, cu faţa pe jumătate ascunsă de norul fumuriu ce se apropie. Mongolia este ţara misterului şi a demonilor. De aceea nu-i de mirare că orice violare a ordinii străvechi ce domină viaţa triburilor nomade face să curgă sînge doar întru plăcerea demonică a lui Satan, cel întins deasupra munţilor goi, învelit cu voalul cenuşiu al disperării şi tristeţii sau cu mantaua roşie a războiului şi răzbunării.

Întorşi din Kuku Nor, după cîteva zile de odihnă la mănăstirea din Narabanchi, am mers la Uliastai, capitala Mongoliei exterioare occidentale, ultimul oraş cu adevărat mongol din vest. În Mongolia sînt doar trei oraşe în întregime mongole : Urga, Uliastai şi Ulankom. Al patrulea, Kobdo, are o puternică amprentă chinezească ; este centrul administraţiei chineze din regiune, fiind locuit de triburi nomade care nu cunosc decît cu numele influenţa Beijingului sau a Urgăi. La Uliastai şi Ulankom, în afară de comisarii şi rarele detaşamente chineze şti, guvernatorii sau *Saiţii* sînt mongoli, fiind numiţi prin decrete de Buddha cel Viu.

Ajunşi la Uliastai, am fost prinşi în efervescenţa pasiunilor politice. Agitaţi, mongolii protestau împotriva politicii chineze în regiune ; mongolilor li se ceruse plata impozitelor pentru perioada în care Mongolia fusese smulsă cu forţa Beijingului ; coloniştii ruşi stabiliţi de ani în preajma mănăstirilor din apropiere erau divizaţi în facţiuni ciocnindu-se între ele ; de la Urga sosea vestea luptei duse pentru menţinerea independenţei Mongoliei exterioare, sub conducerea generalului rus, baronul Ungern von Sternberg. Ofiţerii şi refugiaţii ruşi se grupaseră în detaşamente împotriva cărora autorităţile chineze protestau, dar pe care mongolii îi primeau cu bunăvoinţă ; exasperaţi că se formau detaşamente de albi în Mongolia, bolşevicii îşi trimiteau trupele în zona frontierei, la Irkutsk şi de la Cita la Uliastai şi Urga ; mesagerii le purtau propunerile comisarilor chinezi ; autorităţile chineze din Mongolia intrară treptat în relaţii secrete cu bolşevicii ; la Kiakhta şi Ulankom emigranţii ruşi erau predaţi, violîndu-se drepturile omului ; la Urga, bolşevicii instalaseră o municipalitate rusă comunistă ; consulii ruşi rămîneau inactivi; în regiunea Chövsgöl şi valea Selenga, Armata Roşie dădea lupte sîngeroase cu ofiţerii albi ; autorităţile chineze instalaseră garnizoane în oraşele mongole şi, pentru a încorona parcă această stare de confuzie, trupele chineze şti percheziţionau toate casele şi profitau de acest vîrtej de evenimente jefuind. În ce viespar venisem, după încercările dificile şi periculoase trăite în lungul Ieniseiului, în Urianhai, Mongolia, în ţara turguţilor, Gansu şi Kuku Nor !

— Ştii, îmi spunea prietenul meu, prefer să-i strîng de gît pe partizani şi să lupt cu tîlharii decît să aştept veşti tot mai neliniştitoare.

Avea dreptate ; ceea ce era de-a dreptul înfricoşător în acest vîrtej, cînd faptele reale soseau amestecate cu atîtea zvonuri, era că bolşevicii puteau să se apropie de Uliastai profitînd de tot acest cadru şi să pună stăpînire pe toate fără nici o dificultate. Am fi părăsit acest oraş, care nu ne oferea deloc siguranţă, dar încotro să pleci ? În nord erau partizanii trupelor roşii ; în sud ne pierduserăm tovarăşii şi ne vărsasem propriul sînge ; în vest operau administraţia şi detaşamentele chinezeşti ; la est războiul izbucnise şi, cu toată cenzura chinezilor, veştile ce soseau mărturiseau despre gravitatea situaţiei din acea parte a Mongoliei exterioare. În consecinţă, nu aveam de ales ; trebuia să rămînem în Uliastai. Alături de mulţi soldaţi polonezi şi de membrii a două case de comerţ americane, toţi în aceeaşi situaţie ca şi noi. Ne-am grupat şi am organizat propriul serviciu de informaţii, urmărind cu atenţie cursul evenimentelor. Am reuşit să ne punem în termeni buni atît cu comisarul chinez, cît şi cu Saitul mongol, ceea ce ne-a fost de mare ajutor în orientarea noastră. Ce era de fapt în spatele tuturor acestor evenimente din Mongolia ? De la Saitul mongol, foarte fin şi avizat, am primit următoarea explicaţie : Potrivit acordurilor încheiate între China, Rusia şi Mongolia la 21 octombrie 1912, la 23 octombrie 1913 şi la 7 iunie 1915, Mongolia exterioară îşi cîştigase independenţa. Suveranul pontif al religiei noastre, Sfinţia sa Buddha cel Viu, a devenit suzeranul poporului mongol din Khalkha şi Mongolia exterioară, purtînd titlul de „Bogdo Djebtsung Damba Hutuktu Han". Atît timp cît Rusia a fost puternică şi a vegheat cu grijă asupra politicii Asiei, guvernul de la Beijing a respectat tratatul ; dar cînd, la începutul războiului cu Germania, Rusia a fost obligată să-şi retragă trupele din Siberia, Beijingul a început să-şi revendice drepturile pierdute în Mongolia. Din această cauză, primele două tratate, cele din 1912 şi 1913, au fost completate prin convenţia din 1915. În 1916 însă, cînd toate forţele ruseşti erau concentrate într-un război nefericit şi cînd, la puţin timp, în februarie 1917, a izbucnit prima Revoluţie Rusă, odată cu răsturnarea dinastiei Romanovilor, guvernul chinez a reocupat făţiş Mongolia. Au fost revocaţi toţi miniştrii şi Saiţii mongoli, fiind înlocuiţi cu indivizi favorabili Chinei ; numeroşi mongoli dornici de autonomie au fost întemniţaţi la Beijing ; chinezii au instalat propria administraţie la Urga şi în alte oraşe mongole,

l-au îndepărtat pe Sfinţia Sa Bogdo Han de problemele administrative, făcînd din el o maşină de semnat decrete chinezeşti ; în final, şi-au instalat trupele în Mongolia. Din acel moment un val de negustori şi de curieri chinezi au debarcat în Mongolia. Chinezii au început să perceapă plata impozitelor şi taxelor şi pentru perioadele anterioare anului 1912. Populaţia mongolă a fost rapid jefuită de toate bunurile ; în apropierea oraşelor şi mănăstirilor se puteau vedea colonii întregi de mongoli ruinaţi, trăind în adăposturi sub pămînt. Toate arsenalele au fost golite, toate comorile confiscate. Mănăstirile au fost obligate să plătească impozite ; toţi mongolii ce luptau pentru libertatea ţării lor au fost persecutaţi ; cumpărîndu-i cu bani, decoraţii şi titluri, chinezii au reuşit să-şi găsească partizani printre prinţii mongoli rămaşi fără nimic. Este deci uşor de bănuit de ce clasa conducătoare, Bogdo Han, hanii, prinţii şi marii preoţi lama, ca de altfel şi poporul ruinat şi oprimat, amintindu-şi că suveranii mongoli stăpîniseră altădată Beijingul şi China, dobîndind prin dimensiunile vaste ale dominaţiei lor primul loc în Asia, erau acum atît de înverşunaţi împotriva administraţiei chineze. Dar insurecţia era imposibilă. Nu existau arme. Toţi capii erau supravegheaţi şi prima mişcare pe care ar fi făcut-o, recurgînd la arme, i-ar fi condus în aceeaşi închisoare din Beijing unde optzeci dintre nobilii noştri, prinţi şi lama, sînt vlăguiţi de foame şi torturi în lupta lor pentru libertatea Mongoliei. Trebuia ceva cu totul extraordinar pentru a ridica poporul. Această mişcare a fost provocată chiar de administratorii chinezi, generalul Chang Yi şi generalul Chu Chi-hsiang. Ei au anunţat că Sfinţia Sa Bogdo Han era ostatec în propriul palat ; i s-a atras atenţia asupra vechiului decret al guvernului din Beijing – considerat de mongoli ca nefondat şi ilegal – conform căruia Sfinţia Sa era ultimul Buddha în Viaţă. Asta depăşea orice măsură. Imediat s-au stabilit relaţii secrete între popor şi dumnezeul lui cel viu : au fost elaborate planuri de eliberare a Sfinţiei Sale şi pentru lupta ce ar fi dus la recîştigarea libertăţii şi independenţei poporului nostru. Am fost ajutaţi de către marele prinţ al buriaţilor, Djam Bolon, care a început negocieri cu generalul Ungern, ocupat atunci cu luptele contra bolşevicilor în Transbaikalia ; Ungern a fost invitat în Mongolia ca să dea ajutor în războiul contra chinezilor. Atunci a început lupta noastră pentru libertate.

Aşa mi-a prezentat Saitul din Uliastai situaţia din ţară. Mai tîrziu, am aflat că baronul Ungern, care acceptase să lupte pentru Mongolia, dăduse ordine de mobilizare urgentă a mongolilor din nord şi a promis să vină în ţară cu propriul său detaşament, care avansase în lungul rîului Kerulen. S-au alăturat mai apoi celuilalt detaşament rus, al colonelului Kazagrandi şi, cu ajutorul mongolilor mobilizaţi, au început atacul contra celor din Urga. Ungern a fost învins de două ori, dar pe 3 februarie 1921 a reuşit să pună stăpînire pe oraş, instalîndu-l din nou pe Buddha cel Viu pe tronul hanilor.

Nici la sfîrşitul lui martie aceste evenimente nu erau însă cunoscute în Uliastai. Nu aveam ştire nici de căderea Urgăi, nici de distrugerea armatei chineze de circa cincisprezece mii de oameni în luptele ce au avut loc pe malul rîului Tola şi pe drumurile de acces dintre Urga şi Ude. Chinezii ascundeau cu mare grijă adevărul, nelăsînd pe nimeni să treacă la vest de Urga. Dar zvonurile circulau, semănînd tulburare. Situaţia se agrava; relaţiile între chinezi, pe de o parte, mongoli şi ruşi, pe de altă parte, deveneau din ce în ce mai încordate. În acea perioadă, comisar chinez în Uliastai era Wang Tsao-tsun iar consilierul său, Fu Hsiang, amîndoi tineri şi fără experienţă. Autorităţile chineze îl îndepărtaseră pe patriotul mongol, Saitul din Uliastai, prinţul Chultun Beyli, numind în locul lui un prinţ lama, prieten al Chinei, fost vice-ministru de război în Urga. Măsurile de opresiune sporeau. Erau percheziţionate casele ofiţerilor şi coloniştilor ruşi, s-au stabilit relaţii cu bolşevicii, s-au făcut arestări şi s-au produs numeroase ciocniri. Ofiţerii ruşi au format în secret un detaşament de şaizeci de persoane pentru a se putea apăra. Cu toate acestea, şi în mijlocul lor s-au creat disensiuni, între locotenent-colonelul N.N. Mihailov şi unii dintre ofiţerii săi. Era limpede că la momentul decisiv detaşamentul se va împărţi în fracţiuni rivale.

Noi, ceilalţi străini, am hotărît să mergem în recunoaştere spre a vedea dacă nu eram ameninţaţi de sosirea unor trupe sovietice. Prietenul meu şi cu mine am fost de acord să întreprindem chiar noi o expediţie. Prinţul Chultun Beyli ne-a dat o călăuză foarte pricepută, un bătrîn mongol pe nume Tzeren, care ştia să citească şi să scrie ruseşte foarte bine. Era un personaj foarte interesant, care îndeplinea rolul de interpret al autorităţilor mongole, uneori şi al comisarului chinez. Nu cu mult timp în

urmă fusese trimis la Beijing, într-o misiune specială, cu mesaje foarte importante: acest om a parcurs distanţa dintre Uliastai şi Beijing, adică două mii opt sute de kilometri, în nouă zile, oricît de necrezut ar părea. S-a pregătit pentru acest drum legîndu-şi abdomenul, pieptul, picioarele, braţele şi gîtul cu bandaje rezistente din bumbac, pentru a se proteja contra eforturilor musculare ce bănuia că vor fi rezultatul atîtor ore de mers în şa. La tocă purta trei pene de vultur, ce sugerau ordinul primit de a zbura la fel de iute ca pasărea. Avînd asupra lui un document special, *tzara*, care-i dădea dreptul să primească la fiecare releu de poştă cei mai buni cai, pe unul încăleca iar celălalt, gata înşeuat, pe care-l ducea de frîu, îi servea de rezervă; îl însoţeau doi *ulatchen* (gărzi) care aduceau caii de la postul următor (*urton*); străbătea în galop distanţa de douăzeci şi cinci la patruzeci de kilometri dintre popasuri, oprindu-se doar atît cît să schimbe caii şi escorta. Îl preceda un *ulatchen* călărind cai foarte buni ce-i anunţa sosirea şi punînd să i se pregătească tot echipamentul necesar. Fiecare *ulatchen* avea trei cai, astfel că putea sări de pe cel obosit, pe care-l lăsa în mijlocul cîmpiei şi de unde-l recupera la întoarcere. La fiecare trei popasuri i se dădea o ceaşcă de ceai verde, el continuîndu-şi astfel drumul către sud. După şaptesprezece sau optsprezece ore de drum, se oprea la un *urton*, unde rămînea peste noapte, mînca o ciozvîrtă de berbec fiert şi se culca. Mînca o dată în zi, iar de cinci ori bea ceai; astfel a străbătut traseul în nouă zile!

Am plecat la drum cu acest om, într-o dimineaţă rece de iarnă, înspre Kobdo, la aproape cinci sute de kilometri, căci de acolo ne veniseră veşti nu tocmai plăcute despre sosirea trupelor roşii în Ulankom, precum şi ştirea că autorităţile chineze predaseră pe toţi europenii ce se găseau în oraş. Am trecut peste rîul Dzaphin îngheţat – un rîu teribil, cu albia plină de nisipuri mişcătoare ce atrag vara numeroase cămile, cai şi oameni. Am pătruns într-o vale lungă şi sinuoasă munţii, de fiecare parte, erau acoperiţi cu zăpadă şi, ici-colo, de pîlcuri întunecate de lariţă. La jumătatea drumului spre Kobdo, am găsit iurta unui cioban pe malul micului lac Baga Nor, unde am rămas, constrînşi de lăsarea serii şi de o furtună de zăpadă. În apropierea iurtei era un superb cal murg, cu şaua minunat împodobită cu argint şi mărgean. Cînd am părăsit drumul, au

ieşit din iurtă în mare grabă doi mongoli. Unul a săltat în şa şi a dispărut repede în largul cîmpiei, dincolo de dealurile înzăpezite. Am putut să disting cutele lucitoare ale robei galbene sub mantaua largă şi, de asemenea, un cuţit lung într-o teacă verde de piele ; avea mînerul din corn de fildeş. Celălalt era locuitor al iurtei, ciobanul unui prinţ din părţile locului, Novontziran. S-a arătat bucuros faţă de sosirea noastră şi ne-a invitat în iurtă.

— Cine era călăreţul cu cal murg ? l-am întrebat.

Plecă ochii şi tăcu.

— Spuneţi-ne, am insistat. Dacă nu vreţi să ne spuneţi numele lui, înseamnă că întreţineţi relaţii cu un om periculos.

— Nu ! nu ! protestă el, ridicînd mîinile. Este un mare om, un om deosebit ; dar legea nu-mi permite să-i pronunţ numele.

Am înţeles că era fie stăpînul, fie un mare lama. Deci nu am mai insistat şi ne-am pregătit pentru noapte. Gazda a pus la fiert trei picioare de berbec, dezosîndu-le cu îndemînare cu un cuţit. Apoi am stat de vorbă, aflînd astfel că nu văzuse soldaţi în regiune, dar că la Ulankom şi la Kobdo soldaţii chinezi oprimau populaţia şi omorau cu lovituri de bambus pe mongolii care-şi apărau femeile împotriva acţiunilor lor necinstite. Unii dintre mongoli s-au retras în munţi şi s-au alăturat trupelor comandate de Kaigorodov, ofiţerul tătar din Altai care le furniza arme.

Capitolul XVIII

Misteriosul lama răzbunător

Am rămas în iurtă şi ne-am odihnit după cele două zile de mers, după două sute şaizeci de kilometri prin zăpadă, pe un frig crîncen. În timpul mesei de seară am savurat carnea zemoasă de berbec ; discutam liniştiţi şi fără nici o grijă, cînd, deodată, am auzit o voce surdă şi aspră :

— *Sayn*, bună seara !

Am întors corpul spre intrarea cortului şi am văzut un mongol de talie mijlocie, îndesat, îmbrăcat cu o haină cu capişon din

piele de căprior. La centură avea acelaşi cuţit în teaca verde de piele ca şi călăreţul care plecase atît de grăbit.

— *Amursayn*, am răspuns.

Şi-a desfăcut în grabă centura şi îşi scoase haina. Stătea în picioare în faţa noastră, îmbrăcat într-o superbă robă de mătase, galbenă ca aurul bătut, cu o centură de un albastru magnific. Faţa rasă, părul scurt, şiragul de mătănii roşii şi cămaşa galbenă, totul ne spunea că în faţa noastră se găsea vreun mare preot lama, cu un revolver Colt sub centură.

M-am întors spre gazdă şi spre Tzeren şi am citit pe chipurile lor teamă şi veneraţie. Străinul s-a apropiat, aşezîndu-se aproape de foc.

— Să vorbim pe ruseşte, spuse, luînd o bucată de carne.

Conversaţia începu. Străinul începu să critice guvernul lui Buddha cel Viu din Urga.

— Acolo, ei eliberează Mongolia, asediază Urga, alungă armata chineză iar aici, în vest, nimeni nu ne spune nimic. Nu ne mişcăm deloc, în timp ce chinezii ne masacrează şi-i jefuiesc pe compatrioţi. Bogdo Han ar putea, sînt sigur, să ne trimită nişte emisari. Chinezii îi pot trimite pe ai lor de la Urga şi Kiakhta la Kobdo, ca să ceară ajutoare, iar guvernul mongol nu ? De ce ?

— Vor trimite chinezii întăriri la Urga ? am întrebat.

Vizitatorul nostru a început să rîdă zgomotos :

— Am oprit toţi curierii, le-am luat scrisorile şi i-am trimis... sub pămînt.

Rîse din nou şi privi în jur, cu ochii lui strălucitori. Abia atunci am observat că pomeţii şi ochii lui aveau trăsături diferite de ale mongolilor din Asia Centrală. Semăna mai degrabă cu un tătar sau kirghiz. Ne-am fumat pipele şi, pentru un timp, s-a lăsat tăcerea.

— În cît timp va părăsi Uliastaiul detaşamentul Chakharilor ? întrebă.

I-am răspuns că nu aveam ştire. Ne-a explicat că autorităţile chineze şti ale Mongoliei interioare au trimis un puternic detaşament mobilizat printre triburile războinice ale Chakharilor care rătăcesc prin regiunea ce mărgineşte exteriorul Marelui Zid. Le comanda un cunoscut şef al bandiţilor, promovat de guvernul chinez la rang de căpitan, pentru că a promis să supună autorităţilor chineze toate triburile din districtul Kobdo şi din Urianhai. Aflînd încotro mergeam şi pentru ce motive, ne-a

asigurat că poate să ne ofere cele mai precise informaţii şi să ne scutească să mai pierdem vremea mergînd pînă acolo.

— În plus, este foarte periculos, spuse, căci Kobdo va fi incendiat şi vor fi mari vărsări de sînge. Ştiu asta sigur.

Cînd află de nefericita noastră tentativă de a traversa Tibetul, îşi mărturisi simpatia, spunîndu-ne cu un sincer regret :

— Eram singura persoană care v-ar fi putut ajuta în această aventură. Hutuktu din Narabanchi este neputincios. Cu permisul meu aţi fi putut merge oriunde în Tibet. Eu sînt Tuchegun Lama.

Tuchegun Lama ! Cîte nu auzisem vorbindu-se despre el ! Era un kalmuk rus care datorită campaniei pentru independenţa poporului său a făcut cunoştinţă cu nenumărate închisori ruseşti sub dominaţia ţarului şi a continuat să rămînă întemniţat pentru aceeaşi cauză, sub administraţia sovietelor. A scăpat şi a fugit în Mongolia ; curînd se bucura de o mare influenţă în rîndul mongolilor. Era, într-adevăr, prieten intim şi discipol al lui Dalai-Lama din Lhassa, cel mai învăţat dintre toţi lamaiştii, celebru ca magician şi doctor. Se bucura de libertate în relaţiile sale cu Buddha cel Viu şi a obţinut conducerea tuturor triburilor nomade din Mongolia apuseană şi Djungaria, întinzîndu-şi dominaţia politică asupra triburilor mongole din Turkestan. Influenţa lui era irezistibilă, căci se baza pe cunoaşterea ştiinţei misterioase, cum îi spunea el. Mi s-a spus că era bazată, în cea mai mare parte, pe teama pe care o inspira mongolilor. Cine nu se supunea, pierea. Nimeni nu ştia ziua în care, în iurtă, în galopul calului va apare acest prieten puternic şi straniu al lui Dalai-lama. O lovitură de cuţit, un glonte sau degetele puternice ce strîng gîtul ca într-o menghină, iată procedeele de justiţie ce urmau planurilor acestui om ce făcea minuni.

Afară vîntul mugea, lipind zăpada de pîsla iurtei bine întinsă. Prin vuietul vîntului sosea zgomot de voci, multe la număr, amestecate cu ţipete, gemete şi hohote de rîs. Simţeam că în aceste ţinuturi nu e greu să uimeşti triburile nomade cu minuni, căci însăşi natura oferea cadrul. Abia avui vreme să mă gîndesc la toate acestea că Tuchegun Lama ridicînd fruntea, m-a fixat brusc în ochi, spunînd :

— Natura ascunde multe enigme. Miracole produce doar arta de a te servi de ele ; dar o asemenea putere nu le este dată multora. O să v-o dovedesc şi îmi veţi putea spune apoi dacă aţi mai văzut ceva asemănător.

Ridicîndu-se, îşi suflecă mînecile cămăşii galbene, luă cuţitul şi se îndreptă spre cioban.

— Michik ! Ridică-te ! îi porunci.

Cînd fu în picioare, lama îi descheie butonii de la bluză şi îl desfăcu la piept. Nu-i puteam înţelege intenţia, cînd deodată Tuchegun împlîntă cu toată forţa cuţitul în pieptul păstorului. Mongolul căzu, acoperit de sînge, iar mantaua galbenă de mătase a lui Tuchegun rămase stropită de roşu.

— Ce-aţi făcut ? am ţipat.

— Sst ! Taci, şopti, întorcînd spre mine o figură palidă.

Cu cîteva lovituri de cuţit, deschise pieptul mongolului ; am văzut plămînii omului respirînd domol şi i-am observat bătăile inimii. Lama atinse cu degetele organele, dar sîngele nu mai curgea, iar chipul păstorului rămase foarte calm. Era culcat, cu ochii închişi, părînd să doarmă somnul cel mai profund. Cum lama începu să-i desfacă abdomenul, am închis ochii îngrozit. I-am deschis puţin mai tîrziu şi am fost şi mai uimit să-l văd pe mongol, tot cu bluza desfăcută, dar cu pieptul fără urmă de sînge sau tăietură, dormind liniştit, culcat pe-o parte. Tuchegun Lama, aşezat liniştit lîngă foc, trăgea din pipă şi privea focul, pierdut în gînduri.

— Minunat ! i-am mărturisit. Niciodată n-am văzut aşa ceva.

— Despre ce vorbiţi ? întrebă kalmukul.

— Despre demonstraţia dumitale, de acest „miracol", cum îi spuneţi, i-am răspuns.

— N-am spus niciodată aşa ceva, replică el cu o voce rece.

— Ai văzut ? l-am întrebat pe tovarăşul meu.

— Ce ? îmi spuse, cu vocea adormită.

Mi-am dat seama că am fost victima puterii magnetice a lui Tuchegun Lama ; dar am preferat-o spectacolului morţii unui mongol nevinovat, căci nu credeam că Tuchegun Lama, după ce-şi spinteca victimele, putea să le coase atît de repede.

A doua zi, ne-am despărţit de gazde. Am hotărît să ne întoarcem, odată misiunea îndeplinită. Tuchegun Lama ne-a spus că „se duce să cutreiere spaţiul". Călărea prin toată Mongolia, locuind la fel de bine în iurta unui păstor sau vînător ori în corturile bogate ale prinţilor şi şefilor de trib. Oriunde era înconjurat de o profundă veneraţie şi de teamă religioasă, atrăgînd de partea lui şi cîştigîndu-i atît pe bogaţi cît şi pe săraci, prin miracole şi profeţii. Luîndu-şi rămas bun, el surîse maliţios.

— Să nu vorbiţi despre mine cu autorităţile chineze.

Apoi adăugă :

— Ce-aţi văzut ieri a fost o simplă demonstraţie. Voi, europenii, nu puteţi admite că noi, cei de aici, nomazi inculţi, posedăm puterea ştiinţei magice. De-aţi putea vedea miracolele şi puterea sfîntului Tashi Lama*, cînd lămpile şi lumînările din faţa statuii lui Buddha se aprind de la sine şi icoanele zeilor încep să vorbească şi să profetizeze la ordinul lui ! Dar există un om şi mai puternic, şi mai sfînt.

— Este regele lumii de la Agharti ? l-am întrerupt.

M-a fixat, stupefiat :

— Aţi auzit de el ? mă întrebă, cu sprîncenele încruntate de gînduri.

Cîteva secunde mai tîrziu, ridică ochii mici şi spuse :

— Un singur om îi cunoaşte numele sfînt ; un singur om a fost la Agharti. Eu. Acesta-i motivul pentru care prea sfîntul Dalai-Lama m-a onorat şi tot din acest motiv Buddha cel Viu din Urga se teme de mine. Dar degeaba, căci niciodată nu mă voi aşeza pe sfîntul tron al pontifului din Lhassa şi nici nu mă voi atinge de ceea ce ne-a fost transmis de la Ginghis-Han şi pînă la şeful bisericii noastre galbene. Nu sînt călugăr. Sînt un războinic şi un răzbunător. Săltă vioi în şa, lovi calul şi plecă vijelios, aruncînd din galop cuvintele de adio ale mongolilor : *Sayn ! Saynbayna !* Pe drumul de întoarcere, Tzeren mi-a povestit sutele de poveşti ce învăluiau această figură. Una mi-a rămas în mod special în memorie. Era în 1911 sau 1912, pe cînd mongolii încercau să se elibereze cu forţa armelor de dominaţia chineză. Cartierul general al chinezilor era la Kobdo, în Mongolia apuseană ; erau acolo cam zece mii de oameni comandaţi de cei mai buni ofiţeri. Ordinul de a pune stăpînire pe Kobdo a fost dat lui Hun Baldun, un simplu păstor care se remarcase în timpul războiului contra chinezilor, primind de la Buddha cel Viu titlul de prinţul Hun. Feroce, neînfricat şi cu o forţă de Hercule, Baldun i-a condus de multe ori pe mongoli la atac ; fiind însă prost înarmaţi de fiecare dată au fost obligaţi să se retragă, după ce au pierdut mulţi oameni sub focul mitralierelor. Tuchegun Lama sosi ca prin minune şi adunînd soldaţii, le spuse :

* Marele Lama Galben, Tashi-lama, autoritatea spirituală a ordinului *Bonetelor Galbene*, de la mănăstirea Tashi-Lumpo. Dalai -Lama este autoritatea civilă rezidentă la Lhassa.

— Nu trebuie să vă fie frică de moarte. Nu daţi înapoi. Vă bateţi pentru patrie, pentru Mongolia, şi veţi muri pentru ea, căci zeii i-au rezervat un destin grandios. Priviţi care îi va fi destinul !

Făcu un gest larg cu mîna, îmbrăţişînd orizontul, iar soldaţii văzură ţinutul din jur acoperit de iurte bogate, de păşuni pe care păşteau turme numeroase de cai şi vite. Pe cîmpie au apărut călăreţi ai căror cai erau bogat împodobiţi. Femeile erau îmbrăcate în rochii din mătasea cea mai fină ; la urechi purtau inele din argint masiv ; pletele coafate cu multă artă erau bogate în ornamente preţioase. Negustorii chinezi conduceau o caravană fără sfîrşit, oferind mărfuri Saiţilor mongoli, care, înconjuraţi de aşa-numiţii *tzirik* sau soldaţi cu uniforme strălucitoare, se tîrguiau cu negustorii.

Dar, curînd, viziunea dispăru şi Tuchegun continuă :

— Nu vă fie frică de moarte ! Moartea este doar o eliberare de munca aceasta penibilă de pe pămînt şi calea ce duce la beatitudinea eternă. Uitaţi-vă spre Răsărit ! Îi vedeţi pe fraţii şi prietenii voştri căzuţi în bătălie ?

— Da, îi vedem ! strigau mongolii uimiţi, contemplînd un grup de adăposturi care puteau fi iurte sau arcade de temple scăldate în lumina caldă şi blîndă. Fîşii late şi strălucitoare de mătase roşie şi galbenă acopereau pereţii şi solul ; coloanele şi zidurile sclipeau luminoase ; pe un mare altar roşu ardeau lumînări de sacrificiu în candelabre de aur, în timp ce vase de argint masiv erau pline de lapte şi nuci ; pe perne moi, răspîndite pe jos, erau aşezaţi mongolii căzuţi în atacul precedent, la Kobdo. În faţa lor erau mese joase, lăcuite, acoperite cu mîncăruri aburinde, cărnuri de oaie şi de capră, ibricuri pline cu vin şi ceai, farfurii cu *borsuk*, prăjituri dulci şi delicioase, zaturan aromatic acoperit cu grăsime de berbec, cu brînză uscată, curmale, stafide şi nuci. Toţi soldaţii căzuţi în luptă trăgeau din pipe de aur şi discutau veseli.

Dar viziunea dispăru la rîndul ei şi, în faţa mongolilor răpiţi de imagini, rămase doar misteriosul kalmuk, cu braţul înălţat.

— La luptă ! Şi nu vă întoarceţi decît învingători ! Sînt alături de voi.

A început atacul. Mongolii s-au luptat cu furie, au pierit cu sutele, dar elanul i-a purtat pînă în inima oraşului Kobdo. Fu retrăită scena, de mult uitată, a hoardelor barbare distrugînd

oraşele europene. Hun Baldun a poruncit să fie purtat înaintea lui un triunghi din săbii ornate cu flamuri purpurii ; era semnul prin care lăsa pentru trei zile oraşul pe mîinile soldaţilor. Începură crimele şi jaful. Toţi chinezii şi-au găsit moartea în acea sîngeroasă bătălie. Oraşul a fost ars, zidurile fortăreţei distruse. Apoi Hun Baldun s-a îndreptat spre Uliastai, unde a distrus de asemenea fortăreaţa chinezească. Ruinele mai pot fi văzute şi azi, cu crenelurile dărîmate şi turnurile doborîte, cu porţi inutile şi resturi din clădirile oficiale şi din cazărmile înghiţite de incendiu.

Capitolul XIX

Chakharii

Cînd ne-am întors în Uliastai alte veşti alarmante parveniseră Saitului mongol. Trupele roşii hărţuiau pe colonelul Kazagrandi în regiunea lacului Chövsgöl. Saitul se gîndea cu teamă la posibila înaintare a trupelor roşii spre sud, pînă la Uliastai. Cele două case americane de comerţ îşi lichidaseră afacerile şi toţi prietenii noştri erau gata să plece în grabă, deşi ezitau să părăsească oraşul, temîndu-se să nu întîlnească detaşamentul chakharilor trimis dinspre est. Ne-am hotărît să aşteptăm sosirea acestui detaşament, care ar fi putut schimba cursul evenimentelor. După cîteva zile, a sosit : erau tîlhari războinici sub comanda unui fost *hungutze* chinez. Era un om înalt şi slăbănog ; mîinile îi ajungeau aproape la genunchi ; avea faţa arsă de soare şi de vînt, iar fruntea şi obrazul erau însemnate cu două cicatrici : una îi închisese un ochi ; cel rămas era pătrunzător ca al unui şoim. Pe cap purta o tocă din piele de şobolan. Acesta era şeful detaşamentului de chakhari, un personaj întunecat şi dur, pe care nu ţi-ai fi dorit să-l întîlneşti noaptea pe vreo stradă pustie.

Detaşamentul s-a instalat printre ruinele fortăreţei, în apropierea singurei clădiri chineze şti care nu fusese dărîmată şi care servea acum de cartier general comisarului chinez. În chiar ziua sosirii, au prădat un *dougoun* chinez, casă de comerţ care se găsea la mai puţin de opt sute de metri de fortăreaţă. Au

insultat-o pe femeia comisarului chinez, tratînd-o drept trădătoare. Ca şi mongolii, chakharii aveau de altfel dreptate, căci comisarul chinez, Wang Tsao-tsun, la sosirea în Uliastai, urmase tradiţia chineză, cerînd în căsătorie o mongolă. Servil, noul Sait a dat ordin să i se găsească o tînără mongolă care să-i fie pe plac. Au adus-o, în *yamen*, împreună cu fratele ei, un om bine făcut, destinat comisarului ca gardă de corp; avea să-i îngrijească doar cîinele pekinez alb pe care acest înalt funcţionar îl oferise noii sale soţii. Au urmat spargeri, orgii şi certuri. De aceea, Wang Tsao-tsun a făcut uz de toată influenţa sa ca să-i determine pe tîlhari să plece cît mai curînd într-o garnizoană aflată mai spre vest, lîngă Kobdo, şi apoi spre Urianhai.

Într-o dimineaţă friguroasă, locuitorii din Uliastai, trezindu-se, au putut asista la o scenă de o brutalitate deosebită. Detaşamentul trecea pe strada principală a oraşului. Călăreau nişte cai micuţi, cu păr lung, mergînd în coloană cîte trei; purtau uniforme albastre, mantale din piele de oaie şi toci de aghiotanţi din piele de şobolan; erau înarmaţi pînă-n dinţi. Înaintau scoţînd strigăte sălbatice şi aclamau dezordonat, privind cu lăcomie magazinele chinezeşti şi casele coloniştilor ruşi. În frunte, mergea însuşi şeful *hunghutze*, urmat de trei călăreţi în haine albe, purtînd flamuri în vînt şi lăsînd să se audă sunete ciudate de ghioc, ceea ce de fapt trebuia să treacă drept muzică. Unul n-a mai putut rezista tentaţiei: sărind din şa, s-a îndreptat spre prăvălia chinezească de pe stradă. Din interior, izbucniră îndată strigătele înfricoşate ale negustorilor. Întorcîndu-se, şeful lor văzu calul fără călăreţ şi ghici de îndată ce s-a întîmplat. Înaintă spre uşa magazinului. Cu o voce aspră, îl făcu pe soldat să iasă şi îl lovi peste faţă cu cravaşa din toate puterile. Din obrazul rănit ţîşni sîngele. Dar soldatul sări imediat în şa, fără nici un cuvînt, şi în galopul calului îşi reluă locul în coloană. În timp ce detaşamentul defila pe stradă, oamenii erau ascunşi în case şi priveau cu spaimă din dosul obloanelor. Chakharii au trecut însă liniştiţi. Abia la vreo nouă kilometri de oraş au întîlnit o caravană ce transporta vin din China şi s-au dedat la jaf, golind mai multe butoaie. În împrejurimile Karganei au căzut într-o cursă, şi Tuchegun Lama îi primi în aşa fel încît niciodată cîmpiile Chakharului nu vor mai fi martore la întoarcerea acestor fii războinici plecaţi să-i cucerească pe soyoţi, pe malurile bătrînei Tuba.

În ziua în care coloana a părăsit Uliastai, zăpada se cernea atît de deasă, încît drumul deveni impracticabil. Cailor le ajungea pînă la genunchi şi, obosiţi, refuzau să mai meargă. Cîţiva călăreţi mongoli au ajuns la Uliastai a doua zi, cu mari eforturi şi sfîrşiţi de oboseală, doar după patruzeci de kilometri parcurşi în două zile. Caravanele au fost obligate să se oprească din mers. Mongolii nu voiau nici măcar să pornească la drum cu turmele de boi şi iaci, care oricum nu străbăteau decît şaisprezece sau douăzeci de kilometri pe zi. Nu puteau fi folosite decît cămilele, dar ele erau insuficiente ca număr iar proprietarii lor nu credeau că vor putea ajunge la prima staţie de cale ferată de la Kuku-Hoto, aflată la circa două mii două sute de kilometri. Eram deci din nou forţaţi să aşteptăm: ce ? Moartea sau libertatea ? Doar energia şi forţa noastră puteau să ne salveze. Am plecat din nou cu prietenul meu, avînd asupra noastră cele necesare : un cort, o sobă şi provizii, într-o nouă recunoaştere, către lacul Chövsgöl, acolo unde Saitul mongol se gîndea că ar putea să pătrundă trupele roşii.

Capitolul XX

Demonul din Jagisstai

Micul nostru grup număra patru oameni călare pe cămile şi o cămilă fără călăreţ, ce purta bagajele. Ne-am îndreptat spre nord, urmînd drumul de pe valea Boyagol, în direcţia munţilor Tarbagatai. Drumul era pietros şi acoperit cu un strat gros de zăpadă. Cămilele avansau cu precauţie, mirosind drumul, în timp ce călăuza scotea strigătul *Ok ! Ok !* specific conducătorilor de cămile, îndemnîndu-le să înainteze. Am lăsat în urmă fortăreaţa şi *dougoun*-ul chinezesc, am înconjurat un pinten de munte şi, după ce am trecut prin vadul unei ape, am început să urcăm pe munte. Ascensiunea a fost dificilă şi cu multe pericole. Cămilele alegeau atente cele mai bune cărări, mişcînd în permanenţă din urechi, după cum le era obiceiul în astfel de situaţii. Ne-am tăiat drum prin rîpe, am traversat culmi, din nou am coborît în văi mai puţin adînci, urcînd mereu la înălţimi tot mai

mari. Într-un loc am zărit, sub norii cenuşii ce învăluiau culmile, cîteva puncte întunecate presărate pe vasta întindere de zăpadă.

— Sînt *obo*, semne sacre şi altare înălţate spiritelor rele care păzesc trecătorile, ne explică ghidul. Aceasta se numeşte Jagisstai. Multe se povestesc despre aceste locuri, legende la fel de vechi ca şi munţii.

L-am rugat să ne spună una.

Legănat de cămilă, mongolul privi cu grijă în jur şi începu :

— E mult timp de atunci, mult timp. Pe tronul Chinei era nepotul lui Ginghis-Han, domnind peste întreaga Asie. Hanul însă a fost ucis şi chinezii voiau să-i extermine familia, dar un lama bătrîn şi sfînt îi luă pe membrii familiei hanului, trecîndu-i dincolo de Marele Zid, spre cîmpiile patriei natale. Chinezii au căutat îndelung urmele fugarilor, descoperind abia într-un sfîrşit unde se aflau. Au trimis un detaşament de călăreţi să-i prindă. Cînd chinezii erau cît pe ce să pună mîna pe fugari, lama a implorat cerul şi o zăpadă deasă s-a pogorît pe pămînt ; cămilele puteau avansa, dar caii deveniseră neputincioşi. Acest lama aparţinea de o mănăstire îndepărtate, pe lîngă care vom trece şi noi, în Jahantsi Kure. Ca să ajungi la ea, trebuie să străbaţi trecătoarea Jagisstai. Acolo, bătrînul lama căzu dintr-o dată bolnav, se clătină în şa şi căzu mort. Ta Sin Lo, văduva marelui han, izbucni în lacrimi ; dar văzînd jos călăreţi chinezi traversînd valea în galop, se grăbi să ajungă la trecătoare. Cămilele erau obosite, oprindu-se în fiecare moment, iar femeia nu ştia cum să le facă să înainteze. Chinezii se apropiau din ce în ce. Le auzea strigătele de bucurie, căci simţeau că îi au în mîini şi că recompensa promisă de către mandarini pentru moartea moştenitorului marelui han va fi a lor. Capul mamei şi al copilului vor fi aduse înapoi la Beijing şi expuse în Tian Men, ţinta tuturor batjocurilor şi insultelor trecătorilor. Înspăimîntată, mama îşi înalţă copilul spre cer şi strigă : „Pămînturi şi zei ai Mongoliei, acesta este fiul celui care a dus gloria mongolilor dintr-un capăt în altul al lumii ! Nu lăsaţi să se piardă carne din carnea lui Ginghis-Han."

Pe dată ea zări pe o stîncă din apropiere un şoricel alb care, apropiindu-se, îi sări pe genunchi, spunîndu-i :

— Am fost trimis să vă ajut. Continuaţi-vă drumul liniştiţi, nu vă fie teamă. Cei ce vă urmăresc au atins culmea vieţii lor, încît fiul tău va avea parte de glorie.

Ta Sin Lo nu pricepu cum un biet şoricel ar fi putut îndepărta trei sute de oameni. Dar şoarecele sări pe pămînt şi reluă :

— Sînt demonul din Tarbagatai, sînt Jagisstai. Sînt puternic şi iubit de zei. Dar pentru că te-ai îndoit de puterea unui şoarece miraculos, de azi înainte Jagisstai va ascunde capcane atît pentru cei buni, cît şi pentru cei răi.

Văduva şi fiul său au fost salvaţi, dar trecătoarea Jagisstai a rămas pentru totdeauna imprevizibilă pentru oameni. Cînd o străbaţi, trebuie să fii cu ochii în patru. Spiritul muntelui e gata să-l ducă la pierzanie pe călător.

Toate crestele munţilor Tarbagatai sînt presărate cu *obo* făcute din pietre şi crengi. Pe locul unde s-au petrecut cele povestite a fost înălţat un turn de piatră, ca un altar, pentru a îmbuna zeii mîniaţi de îndoiala lui Ta Sin Lo. Desigur, demonul aşteaptă. Cînd am început urcuşul pe culmea principală, am fost izbiţi în faţă de vîntul îngheţat şi tăios care începu să sufle şi să arunce blocuri de zăpadă smulse din troienele de pe înălţimi. Nu mai puteam distinge nimic în jurul nostru, abia zăream cămila din faţă. Dintr-odată însă am simţit un şoc. Am privit în jur : nimic deosebit. Eram aşezat comod între doi saci cu pîine şi sare, doar că nu mai zăream nici măcar capul cămilei. Dispăruse. Cămila alunecase, căzînd în fundul unei rîpe nu prea adînci, în timp ce sacii din spatele cămilei, ce nu fuseseră legaţi cu curele, se agăţaseră de o stîncă, unde am rămas şi eu îngropat în zăpadă. Demonul îmi jucase o farsă. Nu s-a mulţumit cu atît. Începu să se arate şi mai iritat. Cu rafale furioase aproape că ne-a smuls din şei, cît pe ce să răstoarne cămilele, obosindu-ne şi biciuindu-ne obrajii cu zăpadă îngheţată ; abia mai puteam să respirăm. În timpul acestor lungi ore de coşmar am străbătut anevoie zăpada îngheţată, căzînd adesea de pe stînci. Am ajuns într-un sfîrşit într-o vale îngustă unde vîntul sufla şi mugea demonic. Se lăsase noaptea. Mongolul căuta cărarea. Revenind, ne spuse :

— Am pierdut drumul. Sîntem obligaţi să rămînem aici la noapte. Şi pe deasupra, nu vom avea lemne de foc, şi frigul se înteţeşte.

Cu mare greutate, cu mîinile îngheţate, am reuşit să instalăm cortul, în ciuda vîntului turbat. Am pus în interior soba, acum inutilă. Am acoperit cortul cu zăpadă şi am săpat în troianul de zăpadă tranşee lungi şi adînci. Am obligat cămilele să se culce,

strigîndu-le *„Dzuk ! Dzuk !"*, sunete care le face să se aşeze în genunchi. Apoi am băgat bagajele în cort.

Prietenul meu n-a fost de acord să petrecem noaptea fără foc.

— Mă duc să caut lemne, spuse cu voce hotărîtă ; a luat toporişca. S-a întors după o oră, cu un trunchi de stîlp telegrafic.

— Hei, voi, hanilor, spuse, frecîndu-şi mîinile îngheţate, luaţi-vă topoarele şi mergeţi, la stînga, sus pe munte ; o să găsiţi stîlpi de telegraf doborîţi. Bătrînul Jagisstai însuşi mi i-a arătat.

La mică distanţă de locul unde ne găseam trecea linia de telegraf rusească care lega Irkutsk de Uliastai înainte de revoluţie. Chinezii dăduseră ordin mongolilor să doboare stîlpii şi să ia firele. Acum stîlpii sînt salvarea călătorilor. Am petrecut astfel noaptea într-un cort încălzit, după ce am servit o supă caldă de carne cu fidea, acolo, în inima ţinuturilor stăpînite de un demon mînios. Dimineaţa devreme am regăsit drumul, la mai puţin de două sute de metri de cort, şi ne-am reluat călătoria. La izvoarele rîului Adair, un stol de corbi mongoli, cu ciocurile roşii, zbura în cerc printre stînci. Apropiindu-ne am observat două corpuri : un călăreţ şi calul său păreau să fi căzut acolo nu de mult timp. Era greu de ghicit ce li s-a întîmplat. Stăteau culcaţi unul lîngă altul, omul ţinea frîul strîns în mînă ; nici urmă de cuţit sau glonte. Trăsăturile nu i se puteau distinge. Avea o manta mongolă, dar pantalonii şi vesta nu erau specifice locurilor. Cum îşi aflase oare moartea ?

Plecîndu-şi fruntea, mongolul spuse neliniştit :

— E răzbunarea lui Jagisstai. N-a îndeplinit sacrificiul la *obo* din miazăzi şi demonul i-a sugrumat pe amîndoi, om şi cal.

Munţii Tarbagatai erau deja în spatele nostru. În faţă se întindea valea rîului Adair. O cîmpie îngustă şerpuia în lungul albiei dintre cele două culmi, acoperită de păşuni bogate. Drumul o tăia în două. De-a lungul cîmpiei zăceau stîlpi de telegraf doborîţi, bucăţi de mărimi diferite şi fire încurcate. Distrugerea liniei de telegraf între Irkutsk şi Uliastai fusese necesară politicii chineze de agresiune în Mongolia.

Curînd aveam să întîlnim turme mari de oi care căutau sub zăpadă iarba uscată, dar hrănitoare. În unele locuri, iacii şi boii păşteau pe pantele înalte ale munţilor. O singură dată am zărit un păstor ; toţi ceilalţi, zărindu-ne, s-au adăpostit prin munţi sau rîpi. În drum, nu am văzut nici o iurtă. Mongolii îşi ascunseseră locuinţele lor mobile prin văgăunile munţilor, la adăpost de

priviri şi de vînt. Nomazii dispun de simţuri admirabile : ştiu foarte bine să-şi aleagă taberele de iarnă. Am vizitat adesea în timpul iernii iurtele mongole ; erau situate în locuri atît de bine pitite prin văi încît, venind dinspre cîmpiile măturate de vînt, intrai ca în nişte sere încălzite. O dată am întîlnit o turmă impresionantă de oi. Pe măsură ce ne apropiam, cea mai mare parte se îndepărta puţin cîte puţin, lăsînd cam jumătate în urmă, în timp ce jumătatea cealaltă se îndepărta, traversînd cîmpia. Din grup s-au detaşat treizeci sau patruzeci de animale şi căţărîndu-se, sărind, au escaladat coasta muntelui. Mi-am luat binoclul şi am început să le observ. Grupul rămas în urmă era format doar din oi ; în cel de pe cîmpie, cel mai numeros de altfel, se găseau antilope mongole (*gazella gutturosa*), iar pe munte se căţăraseră muflonii cu coarnele lor mari (*ovis argali*). Animalele acestea păşteau pe întinsul cîmpiilor Adair, ca şi oile domestice, atrase de iarba grasă şi de apa limpede. Rîul nu îngheţase peste tot încît la suprafaţa apei puteai zări nori mari de abur. Cîteva antilope şi muflonii au început să ne privească.

— O să le vedem traversînd curînd drumul, ne spuse mongolul rîzînd ; sînt animale tare ciudate. Uneori, antilopele străbat distanţe de kilometri ca să ne depăşească şi apoi aleargă de-a curmezişul drumului nostru ; apoi, cînd au reuşit, îşi văd liniştite de drum.

Văzusem deja strategia aceasta a antilopelor, şi am hotărît să profit, vînînd. Iată cum ne-am organizat : am lăsat un mongol cu cămila cu bagaje să înainteze ca şi pînă atunci. Noi trei ne-am dispersat în evantai, spre turmă, în dreapta direcţiei de mers. Turma s-a oprit mirată, căci ar fi vrut să ne treacă pe dinainte la toţi patru. Confuzie. Erau aproape trei mii de animale. Toată această armată începu să alerge dintr-o parte în alta, fără să mai formeze un grup compact. Grupuri-grupuri treceau prin faţa noastră, apoi, întîlnind un călăreţ, făceau cale întoarsă şi începeau aceleaşi manevre. Un grup de vreo cincizeci s-au repezit, pe două rînduri, spre mine. Cînd au fost la vreo sută de metri, am scos un strigăt şi am început să trag. S-au oprit brusc învîrtindu-se, rostogolindu-se şi sărind unele peste altele. Panica le-a costat mult, căci am avut timp să trag de patru ori şi să dobor două animale superbe. Prietenul meu era mai fericit decît mine, căci a tras doar o dată în grupul care trecea ca o furtună pe lîngă el, omorînd două animale cu un singur glonte.

Între timp, muflonii escaladaseră versantul muntelui şi, aranjaţi ca nişte soldaţi, s-au întors să ne privească. De la depărtare, puteam să le disting corpurile musculoase, capetele majestuoase şi coarnele puternice. Am cules prada, ne-am alăturat mongolului care o luase înainte şi ne-am continuat drumul.

În multe locuri am întîlnit schelete de oi cu gîturile sfîşiate şi carnea de pe coaste mîncată.

— E opera lupilor, ne spuse mongolul. Sînt în număr mare pe-aici.

Turmele de antilope alergau neobosite pînă ce se depărtau de noi : apoi, făcînd salturi impresionante, traversau prin faţă ca nişte păsări de curte. Şi, după alte două sute de metri, se opreau să pască liniştite.

Întorcîndu-mă o dată din cale, turma acceptă pe dată provocarea şi alergă în paralel cu mine pînă la o distanţă care să-i dea siguranţă ; apoi începură să-mi sară pe dinainte ca şi cum drumul era pavat cu pietre înroşite ; se liniştiră apoi, reîncepînd să pască acolo unde le găsisem. Am reluat de trei ori acest joc, amuzîndu-mă din toată inima de bucuria cu care se dedau la asemenea curioase ţopăieli.

Am petrecut o noapte nu tocmai plăcută în această vale. Ne-am oprit pe malul unui curs de apă îngheţat ; malul înalt ne proteja de vînt. Am aprins focul şi am pus apă la fiert. În cort era cald şi plăcut. Ne odihneam în linişte, gîndindu-ne la cina care se pregătea, cînd, dintr-odată, un urlet însoţit de un rîs diabolic se auzi în apropierea cortului, iar de cealaltă parte urlete prelungi şi lugubre i-au dat răspuns.

— Lupii, spuse mongolul calm. Şi-a luat revolverul şi a ieşit din cort. De afară s-a auzit o împuşcătură, apoi mongolul intră.

— I-am speriat. Se adunaseră pe malul Adairului, în jurul unui cadavru.

— Nu s-au dat la cămile ? am întrebat.

— Vom aprinde focul în spatele cortului ; n-or să ne mai dea bătaie de cap.

După cină, ne-am culcat, eu însă am rămas mult timp treaz, ascultînd trosnetul focului, respiraţia profundă a cămilelor şi urletele îndepărtate de lupi ; în sfîrşit, în pofida tuturor acestor zgomote, m-a prins somnul. Nu ştiu de cît timp dormeam, cînd, dintr-odată, am fost lovit puternic într-o parte. Mă culcasem chiar în marginea cortului şi cineva de afară, fără nici un fel de

bune maniere, m-a lovit brutal. Poate vreo cămilă voia să muşte din pîsla cortului. Am luat puşca şi am lovit cu patul. Un strigăt ascuţit fu urmat de zgomot de paşi repezi, alergînd pe pietre. Dimineaţa am descoperit urmele lupilor care se apropiaseră de cort din partea opusă focului şi le-am urmărit pînă la locul unde lupii începuseră să sape sub cort ; în mod sigur unul dintre ei a fost obligat să bată în retragere după lovitura primită. Lupii şi vulturii sînt servitorii lui Jagisstai, ne-a spus grav mongolul. Ceea ce nu împiedică să fie vînaţi. Odată am asistat în ţinuturile prinţului Baysei la o vînătoare de lupi. Mongolii, călare pe cei mai buni cai, prindeau lupii în largul cîmpiei, în galopul cailor, şi îi omorau cu măciuci de bambus numite *tachur*. Un veterinar rus i-a învăţat cum să-i otrăvească cu stricnină, dar mongolii abandonaseră această metodă ce s-a dovedit periculoasă pentru cîini, prieteni fideli şi aliaţi ai nomazilor. În schimb nu se atingeau de vulturi şi nici de şoimi ; ba chiar le dădeau de mîncare. Cînd mongolii ucid animale, aruncă adesea în aer bucăţi de carne pe care ele le prind din zbor, aşa cum dăm noi cuburi de zahăr la cîini. Vulturii şi şoimii vînează coţofenele şi corbii – animale periculoase pentru turme şi cai, căci acestea au ciocuri puternice şi din orice rană, cît de mică de pe spatele animalelor din turmă, fac plăgi incurabile, din care apoi coţofenele şi corbii scotocesc cu lăcomie.

Capitolul XXI

Văgăuna morţii

Cămilele înaintau încet, dar cu un pas regulat, spre nord. Făceam patruzeci-cincizeci de kilometri pe zi. Curînd, am ajuns la o mănăstire aflată în stînga drumului nostru. Era o clădire înaltă, pătrată, înconjurată de un gard înalt şi gros. În mijlocul gardului, cîte o deschizătură de fiecare parte conducea spre cele patru intrări ale templului aflat în centrul curţii interioare. Era un templu cu coloane roşii lăcuite şi cu acoperişuri chinezeşti, dominînd casele scunde ale preoţilor. De cealaltă parte a drumului se înalţa o clădire cu aspect de fortăreaţă chinezească care,

în realitate, era un bazar sau un *dougoun*. Chinezii le construiesc întotdeauna ca pe niște fortărețe, cu ziduri duble, la cîteva picioare unul de altul, în interiorul lor instalîndu-şi casele şi magazinele. Tot acolo au de obicei o garnizoană de douăzeci-treizeci de oameni înarmaţi, pregătiţi pentru orice evenimente. În caz de nevoie, aceste *dougoun* pot servi şi de forturi, ele rezistînd la îndelungi asedii. Între *dougoun* şi mănăstire, în apropierea drumului, am observat o tabără de nomazi. Caii şi animalele nu erau cu ei. Mongolii, care se aşezară acolo de cîtva timp, îşi lăsaseră animalele în munte. Deasupra iurtelor fluturau fîşii multicolore, semn de boală. În apropierea cîtorva, ţăruşii înalţi înfipţi în pămînt cu o tocă mongolă în vîrf indicau că stăpînul iurtei murise. Pe cîmpuri rătăceau haite de cîini, semnalînd prezenţa cadavrelor prin împrejurimi, prin fundul rîpelor sau pe malul rîului. Apropiindu-ne de tabără, am auzit în depărtare bătăi de tobe, o melodie melancolică de fluier şi strigăte. Mongolul culese informaţii şi, revenind, ne-a spus că mai multe familii veniseră la mănăstire să ceară ajutorul lui Hutuktu Jahantsi, renumit pentru minunile sale. Oamenii, loviţi de ciumă şi de variolă, veniseră de departe dar vraciul nu era la mănăstire ; plecase la Buddha cel Viu, la Urga. Ca urmare, au chemat vrăjitorii. Căci bolnavii mureau unul după altul. În ajun lăsaseră pe cîmp al douăzeci şi şaptelea cadavru.

În timp ce noi discutam, dintr-o iurtă a ieşit vrăjitorul ; un bătrîn cu ochii bolnavi de cataractă şi faţa mîncată de vărsat. Era îmbrăcat în zdrenţe, bucăţi de stofă de diferite culori îi atîrnau de centură. Avea o tobă şi un fluier. Buzele învineţite îi spumegau, iar ochii îi erau rătăciţi. Începu să se învîrtă dintr-odată, să danseze sărind în toate felurile pe picioarele lui lungi, cu mişcări unduioase de braţe şi umeri, bătînd în tobă, cîntînd la fluier, scoţînd strigăte, accelerîndu-şi ritmul fără încetare, pînă cînd, palid, cu ochi injectaţi, căzu pe zăpadă, unde continuă să-şi răsucească membrele şi să profereze urlete incoerente. Era metoda lui de tratament, să înspăimînte cu nebunia lui spiritele rele, aducătoare de boli. Un alt vrăjitor le dădea pacienţilor apă sărată şi noroioasă din chiar baia lui Buddha cel Viu, după ce îşi spălase corpul divin, născut din floarea sacră de lotus.

— *Om ! Om !* ţipau fără încetare cei doi vrăjitori.

În timp ce se luptau cu spiritele, bolnavii erau lăsaţi în uitare. Zăceau pradă unei febre teribile, sub mormane de piei de capră

şi mantale, delirînd, scuturaţi de spasme. Strînşi lîngă foc, adulţi şi copii, încă sănătoşi, pălăvrăgeau indiferenţi, în timp ce beau ceai şi fumau. În toate iurtele am văzut bolnavi şi morţi, mizerie şi grozăvii imposibil de descris.

O, Mare Ginghis Han ! Tu care ai înţeles, cu o inteligenţă atît de pătrunzătoare, situaţia Asiei şi Europei, care ţi-ai consacrat viaţa întru gloria neamului, de ce n-ai dat poporului acesta lumina care să-l ferească de o asemenea moarte ?

Şi-a păstrat aceeaşi mentalitate primitivă, cinstea seculară şi moravurile pacifiste, fără ca osemintele tale din mausoleul din Karakorum, pe care secolele îşi pun amprenta, să-l fi protejat : acest popor este pe cale de dispariţie, el, care prin grandoarea sa făcea altădată să tremure jumătate din lumea civilizată !

Priveam în jur această tabără de muribunzi, le ascultam gemetele, strigăte delirante de bărbaţi, de femei şi copii. În depărtare cîinii urlau lugubru, în timp ce se prelungea, monotonă, zbaterea vrăjitorului epuizat.

Mai departe ! Nu puteam să mai suport asemenea orori pe care nu aveam mijloace să le combat, nici forţă. Am trecut repede, fugind de acest loc blestemat. Nu ne puteam elibera de obsesia care ne făcea să simţim pe urmele noastre un demon invizibil urmărindu-ne, cum trecem prin mijlocul acestor scene de coşmar. Spiritele bolilor ! Tablouri de grozăvii şi mizerii ! Sufletele celor sacrificaţi în fiecare zi pe altarul tenebrelor în Mongolia. O spaimă cumplită ne cuprinse şi nu mai puteam scăpa de îmbrăţişarea ei. Doar cînd am părăsit drumul, după ce am străbătut o culme împădurită şi am ajuns într-un amfiteatru montan de unde nu mai puteam vedea nici Jahantsi-Kure, nici *dougoun*-ul, nici groapa cu muribunzi, am reuşit, în sfîrşit, să răsuflăm eliberaţi.

Curînd am descoperit un mare lac : Tisingol. Iar lîngă drum o casă rusească : era staţia de telegraf care lega Chövsgöl nuur de Uliastai.

Capitolul XXII

Printre asasini

Apropiindu-ne de staţie am întîlnit un tînăr blond, pe nume Kanin, responsabilul de post. Oarecum încurcat, ne-a oferit găzduire pentru o noapte. Intrînd în sală, am văzut un bărbat, înalt şi slab, care se ridică şi înaintă nehotărît spre noi, cercetîndu-ne cu luare aminte.

— Oaspeţi... spuse Kanin. Merg la Chatgal. Străini...

— Ah, răpunse celălalt calm.

În timp ce ne scoteam centurile şi ne debarasam, nu fără bătaie de cap, de mantalele grele mongole, bărbatul spuse vesel ceva tînărului. Cum mă îndreptam spre masă să iau loc şi să mă odihnesc, l-am auzit : „Sîntem obligaţi să întîrziem". Şi Kanin se mulţumi să dea aprobator din cap.

Mai erau şi alte persoane aşezate în jurul mesei : ajutorul lui Kanin, un blond înalt cu faţa palidă, vorbind degajat despre orice. Era puţin ciudat şi mica lui nebunie se manifesta ori de cîte ori zgomotul conversaţiei, un strigăt sau o detunătură, îl obligau să repete cuvintele interlocutorului sau să povestească, obsedant, cu voce maşinală şi grăbită, ceea ce se petrecea în jurul lui în chiar acel moment. Soţia lui Kanin, palidă, tînără, obosită, cu ochii rătăciţi, cu faţa încleştată de teamă, era şi ea acolo ; alături, o fată de cincisprezece ani, cu părul ras şi cu haine bărbăteşti, şi cei doi fii ai lui Kanin. Am făcut cunoştinţă cu toţi. Străinul cel înalt se numea Gorokov ; era un colonist rus din Samagaltai şi ne-a prezentat-o pe fata cu păr scurt ca fiind sora lui. Femeia lui Kanin ne privea cu o frică abia disimulată, rămînînd tăcută, evident nemulţumită de prezenţa noastră. Dar nu aveam de ales : ne-am băut ceaiul şi am mîncat din pîinea noastră şi din carnea rece.

Kanin ne-a povestit că, odată cu distrugerea liniei de telegraf, familia lui suferise mult timp de sărăcie. Bolşevicii nu-i trimiteau nici un ban de la Irkutsk, fiind astfel obligat să recurgă

la alte soluţii. Vindea fîn coloniştilor ruşi, transmitea mesaje private şi transporta mărfuri de la Chatgal la Uliastai şi Samagaltai, făcea comerţ cu animale, mergea la vînătoare, reuşind astfel să trăiască. Gorokov ne-a spus că interesele îl forţau să meargă la Chatgal şi că el şi sora lui ar fi fost fericiţi să se alăture caravanei noastre. Avea o figură mînioasă şi antipatică, iar ochii, fără culoare, nu căutau niciodată privirea persoanei cu care vorbea. În timpul conversaţiei, l-am întrebat pe Kanin dacă erau ruşi prin împrejurimi ; mi-a răspuns, încruntat şi dezgustat :

— Este un bătrîn bogătaş, Bobrov, care locuieşte la o verstă de postul nostru ; dar nu v-aş sfătui să-l vizitaţi. Un bătrîn avar, deloc ospitalier.

În timp ce bărbatul ei vorbea, soţia lui Kanin îşi plecă privirea şi umerii i se contractară ca scuturaţi de frisoane. Gorokov şi sora lui continuau să fumeze indiferenţi. Am remarcat toate astea, ca şi tonul ostil al lui Kanin, confuzia femeii, indiferenţa afectată a lui Gorokov ; am hotărît deci să merg să-l văd pe bătrînul despre care Kanin vorbise în termeni atît de reci. La Uliastai cunoşteam doi bărbaţi purtînd numele Bobrov. I-am spus lui Kanin că trebuia să-i predau personal lui Bobrov o scrisoare şi, după ce am băut ceaiul, mi-am pus haina şi am ieşit.

Casa lui Bobrov se înălţa într-o depresiune din munte. Era înconjurată de un gard înalt, pe deasupra căruia puteai zări acoperişul scund. O lumină strălucea la o fereastră. Am bătut la poartă. Cîini furioşi au început să latre. I-am zărit prin găurile din gard : erau patru dulăi enormi şi negri, cîini mongoli, şi îşi arătau dinţii mîrîind, repezindu-se spre poartă. În curte, cineva a deschis o uşă, întrebînd : „Cine-i acolo ?"

I-am spus că făceam o călătorie şi sosisem din Uliastai. A legat cîinii. M-a primit un bărbat care mă cercetă din cap pînă în picioare, cu o figură de inchizitor. Dintr-un buzunar ieşea mînerul unui pistol. Satisfăcut de inspecţie şi aflînd că îi cunoşteam părinţii, m-a primit amabil prezentîndu-mă soţiei, o femeie în vîrstă, dar plină de demnitate, şi unei fetiţe drăgălaşe, de vreo cinci ani, fiica lui adoptivă. O găsise pe cîmp, lîngă cadavrul mamei, fără nici o vlagă, pe cînd încercau să scape de bolşevici în Siberia.

Am aflat că detaşamentul rus al lui Kazagrandi reuşise să alunge trupele roşii din Chövsgöl nuur şi că puteam deci să ne continuăm călătoria pînă la Chatgal fără probleme.

— De ce nu v-aţi oprit aici, în loc să mergeţi la bandiţii aceia ? mă întrebă bătrînul.

I-am pus cîteva întrebări şi mi-a dat informaţii preţioase. Am aflat astfel că responsabilul de post, Kanin, era agentul bolşevic al sovietului din Irkutsk şi că se instalase acolo pentru a spiona ţinuturile. Acum însă era inofensiv, drumul spre Irkutsk fiind blocat. Cu toate acestea, un comisar foarte influent ajunsese de la Biisk, din regiunea Altai.

— Gorokov ? am întrebat.

— Aşa îşi spune, răspunse bătrînul ; dar şi eu sînt din Biisk şi cunosc toată lumea acolo. Îl cheamă Puzikov şi fata cu părul scurt care îl însoţeşte e amanta lui. Este comisar la Ceka şi ea este unul din agenţi. În luna august aceşti doi bandiţi au împuşcat şaizeci şi doi de ofiţeri ai armatei lui Koltchak, prizonieri cu mîinile şi cu picioarele legate. Asasini nemernici ! Au venit aici în recunoaştere. Voiau să stea la noi, dar îi cunosc prea bine şi i-am refuzat.

— Nu vă e frică de ei ? l-am întrebat, amintindu-mi de cuvintele şi de privirile acelor oameni care stăteau la masă.

— Nu ! spuse bătrînul. Ştiu să mă apăr şi să-mi apăr şi familia, iar pe deasupra mai am şi un protector – pe fiul meu, cel mai bun sprijin, cel mai bun călăreţ şi luptător din toată Mongolia. Îmi pare rău că nu-l puteţi cunoaşte. Este plecat cu turmele şi nu se întoarce decît mîine seară.

Ne-am despărţit în termeni foarte călduroşi şi i-am promis să revin la întoarcere.

— Ei, s-auzim, ce poveşti v-a spus Bobrov despre noi ? m-au întrebat Kanin şi Gorokov la staţie.

— N-a vorbit despre dumneavoastră, am răspuns, nu prea am avut ce discuta cînd i-am spus că m-am oprit aici. Ce-i între voi ? am întrebat cu o figură mirată.

— O poveste veche, spuse Gorokov încruntat.

— Un bătrîn nemernic, adăugă Kanin, în timp ce ochii înspăimîntaţi ai soţiei lui arătau o frică teribilă, ca şi cum în orice moment aştepta o lovitură mortală.

Gorokov a început să se pregătească pentru a doua zi. Am instalat păturile într-o cameră vecină şi ne-am culcat. I-am şoptit prietenului meu să aibă la îndemînă armele, să fim pregătiţi pentru orice, dar scoase surîzînd revolverul şi o toporişcă din haină şi le puse sub pernă.

— Nu mi-au plăcut de la început aceşti oameni, mi-a şoptit. Pun la cale o afacere necurată. Mîine am să-i pregătesc pe la spate acestui Gorokov un glonte „dum-dum".

Mongolii au petrecut noaptea în cortul din curte, lîngă cămile, preferînd să le fie alături ca să le dea de mîncare. Am plecat pe la şapte. Prietenul meu era acum ariergardă, stînd în spatele lui Gorokov care, ca şi sora lui, erau înarmaţi pînă-n dinţi şi călăreau nişte cai magnifici. I-am admirat.

— Cum de-aţi reuşit să vă menţineţi caii într-o atît de bună stare, venind tocmai de la Chatgal ?

Mi-a răspuns că erau ai lui Kanin şi mi-am dat seama că nu era atît de sărac pe cît susţine, căci oricare mongol bogat i-ar fi dat pe un cal destule oi ca să-i ajungă de fripturi şi mese întinse pentru un an întreg.

Am ajuns apoi la o mlaştină înconjurată de tufişuri dese, unde m-am mirat să văd sute de *kuropatka* sau potîrnichi albe. Deasupra apei îşi luă zborul un stol de raţe speriate de apropierea noastră. Iarna, pe vînt rece şi pe zăpadă, raţe sălbatice !

— Această mlaştină îşi păstrează în permanenţă o temperatură ridicată şi nu îngheaţă niciodată. Raţele sălbatice trăiesc aici tot anul, ca şi aceste *kuropatka* ; găsesc mîncare din belşug în pămîntul moale şi cald, mi-a explicat mongolul.

În timp ce vorbeam cu el, am remarcat deasupra mlaştinii o limbă de foc galben-roşiatică. Se aprindea şi dispărea fără încetare ; de cealaltă parte, se iviră altele două. Erau adevăratele focuri vii, învăluite în atîtea legende, pe care astăzi chimia le explică atît de simplu ca fiind o combustie spontană a metanului sau a gazului de baltă produs de putrefacţia materialelor vegetale în pămîntul umed şi cald.

— Aici se adăpostesc spiritele lui Adair, aflate în război continuu cu cele ale lui Mörön, îmi spusese mongolul.

Într-adevăr, mă gîndeam, dacă în Europa prozaică a zilelor noastre, locuitorii satelor mai cred că asemenea flăcări sînt cine ştie ce stranie vrăjitorie, atunci în mod sigur, în această ţară a misterelor, ele sînt considerate drept mărturii ale luptelor ce se dau între spiritele a două rîuri vecine !

Trecînd de mlaştină, am zărit în faţa noastră, departe, o mănăstire. Deşi era la circa un kilometru alături de drum, Gorokovii ne-au spus că ar vrea să meargă să facă nişte cumpărături din prăvăliile chinezeşti. S-au îndepărtat în viteză, pro-

miţîndu-ne că se vor întoarce repede ; o vreme nu i-am mai văzut. Au dispărut fără să lase vreo urmă. Aveam să-i reîntîlnim pe drumurile noastre, mai tîrziu, în împrejurări cu totul neaşteptate, care aveau să le fie şi fatale. Cît despre noi, eram foarte fericiţi să ne vedem atît de repede scăpaţi de ei şi, după ce au plecat, i-am transmis tovarăşului meu informaţiile pe care le-am cules în ajun de la Bobrov.

Capitolul XXIII

Deasupra vulcanului

A doua zi, spre seară, am ajuns la Chatgal, o colonie rusească alcătuită numai din zece case împrăştiate în valea lui Egijin sau Yaga, care-şi trage izvoarele din Chövsgöl nuur, situat la un kilometru mai sus de sat. Chövsgöl nuur este un enorm lac alpin, rece şi adînc, avînd o lungime de o sută nouă zeci şi cinci de kilometri şi între şaisprezece şi cincizeci şi patru de kilometri lăţime. Pe malul vestic locuiesc Soyoţii din Darkhat care îl numesc Hubsugul ; Mongolii îi spun Chövsgöl nuur. Ambele popoare îl consideră un lac sacru şi teribil. Este foarte uşor să le înţelegi sentimentele : lacul se găseşte într-o regiune vulcanică ; vara, în zilele însorite şi calme, apele lui se înalţă în valuri uriaşe, periculoase nu doar pentru bărcile pescarilor, dar şi pentru vapoarele ruseşti care transportă călătorii de pe un mal pe celălalt. Iarna, stratul de gheaţă se sparge uneori de la un capăt la altul şi lasă să se înalţe nori grei. Se pare că fundul lacului este străpuns în mod sporadic de izvoare de apă caldă sau poate chiar de valuri de lavă. Existenţa acestor convulsii subterane este dovedită, de altfel, prin cantităţile de peşti morţi care blochează în unele locuri mai puţin adînci rîul în care se revarsă apele lacului. Chövsgöl nuur este foarte bogat în peşte, în special în păstrăv şi somon. Este faimos pentru peştele alb expediat altă dată în toată Siberia şi chiar în Manciuria, pînă la Mukden. Carnea lor este grasă şi delicioasă ; produce şi caviar de o calitate excelentă. O altă varietate care trăieşte în acest lac este *Khayons*-ul, specie de păstrăv care în perioada migraţiei, contrar

obiceiurilor majorității peștilor, coboară pînă la Yaga, umplînd uneori fluviul de la un mal la celălalt, astfel încît la suprafața apei mișună mii de spinări de pește. Dar nu este pescuit, pentru că este plin de viermi și nu poate servi de hrană. Pisicile și cîinii refuză și ei să-l atingă. Acest interesant fenomen începuse să fie studiat de profesorul Dorogostaisky, de la Universitatea din Irkutsk, cînd sosirea bolșevicilor i-a curmat cercetările.

La Kathyl domnea panica. Detașamentul rusesc al colonelului Kazagrandi, după ce-i derutase cu succes pe bolșevici în două lupte și începuse ofensiva contra Irkutsk-ului, a fost însă dezorganizat, fiind împărțit în mai multe grupuri din cauza disensiunilor interne ale ofițerilor. Bolșevicii au profitat de situație, și-au întărit trupele și cu o mie de oameni au început să înainteze, recucerind punctele pierdute, în timp ce rămășițele detașamentului lui Kazagrandi băteau în retragere spre Chatgal, unde șeful lor era hotărît să opună roșilor o rezistență disperată. Locuitorii își încărcau lucrurile și familiile în căruțe și fugeau din oraș, lăsîndu-și animalele pe seama celor care voiau să le ia. Un grup intenționa să se ascundă la ceva distanță în pădurea de zadă și prin rîpe, în timp ce altul se îndrepta spre Mörön Kure și Uliastai. A doua zi după sosirea noastră, guvernatorul mongol a fost informat că roșii au întors din drum coloana lui Kazagrandi și se apropiau de Kathyl. Astfel că guvernatorul își încărcă toate documentele și slugile pe unsprezece cămile și părăsi *yamen*-ul. Mongolii noștri, fără să ne avertizeze, au fugit cu el și ne-au lăsat fără nici o cămilă. Situația era disperată. Ne-am grăbit să găsim pe acei care nu plecaseră încă, să cumpărăm cămile, dar, avînd în vedere tulburările, ei le trimiseseră deja unor mongoli, departe de oraș, neputînd să ne ajute. Ne-am adresat apoi doctorului V. G. Gay, veterinar faimos în toată Mongolia prin lupta pe care o ducea contra bolilor la animale. Locuia în zonă cu familia lui ; obligat să-și abandoneze funcțiile oficiale, devenise acum crescător de animale. Foarte inteligent și energic, el a fost cel care, sub regimul țarist, a propus cumpărarea din Mongolia a unor provizii de carne necesare armatei rusești pe frontul german. A asigurat apoi acest transport dinspre Mongolia ; cînd bolșevicii au pus mîna pe putere, în 1917, a continuat să asigure aprovizionarea. În mai 1918, cînd armata lui Kolceak i-a alungat pe bolșevici din Siberia, a fost arestat și băgat în

temniţă. Eliberat însă, pentru că era considerat singurul om capabil să organizeze aprovizionarea în Mongolia, i-a dat amiralului Kolceak toate proviziile de carne şi toţi banii primiţi anterior de la comisarii sovietici. În acea perioadă, Gay a pus la punct şi aprovizionarea armatei lui Kazagrandi.

Cînd l-am întîlnit, m-a sfătuit să luăm ceea ce mai găseam, adică nişte cai slăbănogi, vlăguiţi, care ar fi putut să ne ducă pînă la Mörön Kure, la nouăzeci de kilometri depărtare. Acolo vom găsi cămile pentru a ne întoarce în Uliastai. Dar şi caii erau la ceva distanţă de oraş, deci eram obligaţi să rămînem pe loc în acea noapte, noapte în care se aştepta şi sosirea trupelor comuniste. Eram foarte miraţi să-l vedem pe Gay rămînînd cu familia în oraş, în asemenea momente. Singurele persoane care nu plecaseră erau cîţiva kazahi cărora li se dăduse ordin să supravegheze mişcările duşmanului. Se lăsase noaptea. Noi doi eram gata de luptă sau, dacă trebuia, gata să ne luăm singuri vieţile, numai să nu cădem în mîinile bolşevicilor. Ne-am culcat într-o căsuţă în apropiere de Yaga, unde locuiau cîţiva muncitori care nu puteau fugi sau nu credeau că acest lucru este necesar. S-au postat pe un deal, de unde puteau observa toată regiunea, pînă spre culmile prin care detaşamentul sovietic trebuia să apară. De la postul lor de observaţie, în mijlocul pădurii, unul dintre lucrători veni în grabă, strigînd :

— Nenorocire ! Au ajuns bolşevicii. A trecut un călăreţ în galop pe drumul dinspre pădure. L-am strigat, şi nu mi-a răspuns. Nu era din partea locului.

— Nu mai pălăvrăgi verzi şi uscate, spuse un altul. O fi fost un mongol şi ţi s-a părut că-i soldat.

— Nu, nu era mongol. Calul era potcovit. Am auzit zgomotul potcoavelor pe drum. Vai de noi !

— Dacă e aşa, spuse tovarăşul meu, atunci cred că a venit sfîrşitul. E stupid s-o sfîrşim aşa.

Avea dreptate. Chiar atunci, bătu cineva la uşă. Era un mongol care ne-a adus trei cai să fugim. I-am înşeuat în grabă, pe al treilea am instalat cortul şi proviziile şi am mers să ne luăm rămas-bun de la Gay.

La el era adunat întregul consiliu de război. Doi sau trei colonişti şi mai mulţi kazahi veniseră în galop din munte anunţînd că roşii care se apropiau de Chatgal s-au oprit în pădure, au aprins focuri de tabără şi îşi petreceau noaptea

acolo. Într-adevăr, prin ferestre se puteau zări luminile focurilor. Părea ciudat ca duşmanul, ajuns atît de aproape de satul pe care voia să-l ocupe, să aştepte pînă dimineaţă în pădure. Un kazah ne anunţă că doi oameni înarmaţi, aparţinînd detaşamentului, se apropiau. Toţi cei din sală au ciulit urechile. Afară se auzea zgomotul copitelor de cai, voci şi apoi bătăi în uşă.

— Intraţi, spuse Gay.

Cei doi au pătruns în cameră. Frigul le înălbise bărbile şi mustăţile şi le înviorase obrajii. Erau îmbrăcaţi în mantale siberiene şi toci de astrahan, dar nu aveau arme. Li s-au pus întrebări. Am aflat că aparţineau unui detaşament de ţărani albi, din districtul Irkutsk. În război cu bolşevicii, fuseseră bătuţi pe undeva prin acele regiuni şi acum încercau să se alăture lui Kazagrandi. Şeful era un socialist, căpitanul Vasiliev, care fusese persecutat sub regimul ţarist pentru opiniile sale.

Neliniştile dispăruseră, dar am hotărît să plecăm imediat spre Mörön Kure, căci aveam acum toate informaţiile necesare. Am pornit. Pe drum am întîlnit trei kazahi care mergeau către cei ce fugiseră spre miazăzi. Am călătorit împreună. Cînd să traversăm Yaga, îngheţată acum, dar furioasă, am coborît din şa, ducînd caii de căpăstru. Forţele subterane dădeau naştere unor valuri uriaşe care, ridicînd cu zgomot pătura groasă de gheaţă, proiectau în aer blocuri mari de gheaţă, le spărgeau în bucăţi mici şi apoi le înghiţeau sub pătura rămasă intactă, în aval. Crăpăturile se întindeau în toate direcţiile pe suprafaţa de gheaţă. Unul dintre kazahi căzu într-o fisură şi de-abia am avut timp să-l salvăm. Ud şi îngheţat, a trebuit să se întoarcă la Kathyl. Caii lunecau şi cădeau fără încetare. Oameni şi animale simţeau deasupra lor prezenţa morţii ameninţătoare. În sfîrşit am atins celălalt mal şi ne-am continuat drumul spre sud pe firul văii, fericiţi de a fi lăsat în urmă vulcanii naturali şi sociali răbufnind. La şaisprezece kilometri mai departe am întîlnit primul grup de refugiaţi. Ridicaseră un cort înalt, în care făcuseră focul. În apropiere era un bazar chinezesc, dar negustorii nu voiau să-i lase pe colonişti să intre în vastele lor clădiri, cu toate că printre refugiaţi erau femei, copii şi bolnavi. Nu am rămas decît jumătate de oră. Drumul era uşor, cu excepţia cîtorva locuri unde stratul de zăpadă era gros. Am traversat culmea înaltă ce desparte bazinul rîului Egijin de Mörön, apoi o vale largă, a

cărei parte superioară era acoperită de pădure deasă. La lizieră am observat doi călăreţi care ne urmăreau în mod evident. Felul lor de a sta în şa şi aspectul cailor ne spuneau că nu erau mongoli. I-am strigat, le-am făcut semne cu mîna. N-au răspuns. Din pădure ieşi un al treilea, care se opri să ne privească. Am galopat în direcţia lor. La aproape o mie de metri, s-au lăsat să alunece din şa şi au deschis focul. Din fericire călăream la distanţă unul de celălalt, ţinta pe care o constituiam fiind dificil de atins. Am sărit de pe cai, ne-am culcat la pămînt şi ne-am pregătit de luptă. Dar n-am tras, gîndindu-ne că ei se înşelaseră, luîndu-ne drept bolşevici. S-au îndepărtat. Trăseseră cu puşti europene, deci nu erau de prin partea locului. Am aşteptat să se piardă în adîncul pădurii, înainte de a le cerceta urmele : caii erau potcoviţi, dovadă că nu erau mongoli. Cine puteau fi ? N-am aflat niciodată ; ar fi avut poate un alt rol în viaţa noastră dacă gloanţele ar fi ajuns la ţintă.

După ce am traversat cumpăna apelor, l-am întîlnit pe rusul D.A. Teternikov din Mörön Kure, care ne-a invitat să ne oprim la el, promiţîndu-ne că ne va face rost de cămile de la nişte preoţi budişti. Era un frig cumplit la care se alătura şi un vînt ca de gheaţă. În timpul zilei, îngheţasem pînă la oase, dar seara ne-am încălzit lîngă soba din cort. După două zile, intram în valea Mörön Kure şi, în depărtare, am zărit clădirea pătrată din Kure, cu acoperişurile sale chinezeşti şi marile temple roşii. În apropiere, se afla o altă construcţie, colonia ruso-chinezească. După două ore de mers, am ajuns la locuinţa ospitalierului nostru tovarăş de drum. Am petrecut în Mörön cinci zile, aşteptînd să găsim cămile. În acest timp, soseau de la Chatgal numeroşi refugiaţi, colonelul Kazagrandi bătînd şi el în retragere spre oraş. Printre alţii erau şi doi colonei, Plavako şi Maklakov, care provocaseră divizarea forţelor lui Kazagrandi. Abia ajunşi în Mörön Kure, refugiaţii au primit înştiinţare de la funcţionarii mongoli că, din ordinul autorităţilor chineze, trebuiau expulzaţi.

— Unde să mergem acum, în plină iarnă, cu femei şi copii, acum cînd nu mai avem nici un cămin ? întrebau disperaţi.

— Nu ne priveşte, răspundeau funcţionarii chinezi. Autorităţile chineze sînt furioase şi ne-au dat ordin să vă alungăm. Nu vă putem ajuta cu nimic.

Refugiaţii au fost nevoiţi să părăsească Mörön Kure şi şi-au ridicat corturile, sub suflarea mînioasă a vîntului, nu departe de oraş. Plavako şi Maklakov au cumpărat cai şi au plecat spre Van Kure. Mult mai tîrziu, aveam să aflăm că au fost ucişi pe drum de chinezi.

Am reuşit să ne procurăm trei cămile şi am plecat cu un grup de negustori chinezi şi refugiaţi ruşi înapoi la Uliastai, păstrînd o amintire plină de recunoştinţă gazdelor noastre, T.V. şi D.A. Teternikov. Achiziţionarea cămilelor ne-a lăsat fără o bună parte din bani ; din banii pe care ni-i dăduse o casă americană din Uliastai, a trebuit să dăm pe ele treizeci şi trei de *lani* adică aproape o livră şi jumătate de argint.

Capitolul XXIV

Pedeapsă sîngeroasă

Ne-am reluat drumul spre miazănoapte şi am revăzut grămezile acum familiare de stîlpi de telegraf doborîţi, care ne-au protejat atît de bine de frig.

Am ajuns pe culmile împădurite ale văii Tisingol. Am hotărît să ne oprim la Bobrov, dar tovarăşii noştri voiau să ceară găzduire lui Kanin, de la staţia de poştă. La uşă am dat peste un soldat înarmat care ne întrebă cine sîntem, de unde venim şi, satisfăcut de răspunsurile noastre, avertiză printr-un fluierat pe un tînăr ofiţer care ieşi din casă.

— Locotenentul Ivanov, spuse el, prezentîndu-se. Sînt aici cu detaşamentul meu de partizani albi.

Venise de prin împrejurimile Irkutskului cu zece oameni şi luase legătura cu locotenent-colonelul Mihailov din Uliastai, care i-a dat ordin să pună stăpînire pe post.

— Vă rog să intraţi, spuse amabil.

I-am explicat că voiam să merg la familia Bobrov, timp în care făcu un gest disperat spunînd :

— Nu mai aveţi de ce. Au fost asasinaţi, iar casa incendiată.

Nu mi-am putut opri strigătul de revoltă.

Locotenentul continuă :

— Kanin şi Puzikovii i-au omorît, i-au jefuit şi apoi au pus foc casei unde se găseau cadavrele. Vreţi să vedeţi ?

L-am însoţit pe locotenent pînă la casa distrusă. Scările carbonizate se înălţau printre grinzi şi scînduri înnegrite de foc iar vasele şi oalele erau răspîndite peste tot. Într-o parte, sub o pînză, zăceau rămăşiţele celor patru nefericiţi. Locotenentul îmi dădu cîteva explicaţii.

— Am anunţat cazul la Uliastai şi am primit răspuns că vor veni părinţii şi doi ofiţeri pentru o anchetă. Din cauza asta nici nu pot fi îngropaţi.

— Cum s-a întîmplat ? am întrebat îngrozit, privind spectacolul dezolant.

— Iată cum, începu el. Mă apropiam de Tisingol cu cei zece soldaţi ai mei. Era noapte. Ne era frică de vreo întîlnire cu soldaţii Armatei Roşii aşa încît ne-am apropiat cu grijă de staţia de poştă şi am privit pe fereastră. L-am văzut pe Puzikov, pe Kanin şi pe fata cu părul scurt împărţindu-şi haine, obiecte diferite şi lingouri de argint. În acel moment n-am realizat importanţa scenei, dar simţind că trebuie să acţionez cu grijă, am ordonat unui soldat să sară peste gard şi să deschidă poarta. Am intrat în grabă în curte. Prima care a ieşit a fost femeia lui Kanin, care ridicîndu-şi mîinile înfricoşată, a început să strige : „Ştiam că va cădea blestemul pe capul nostru după toate astea !" Îşi pierdu cunoştinţa. Un bărbat ieşi pe una din uşile din apropiere şi încercă să sară peste gard. Nu l-am zărit, dar unul dintre soldaţi l-a prins. Kanin a ieşit în pragul uşii : era palid şi tremura tot. Am bănuit că se întîmplase ceva şi l-am arestat imediat. I-am legat pe toţi şi am pus să fie păziţi. Toate întrebările erau zadarnice ; doar doamna Kanin, în genunchi, striga, rugîndu-se de noi : „Aveţi milă, fie-vă milă de copii ! Sînt nevinovaţi !" Fata cu părul scurt ne privea încruntată şi cu un aer batjocoritor, aruncînd fumul ţigării spre mine.

I-am ameninţat :

— Ştiu că mîinile voastre au comis o crimă, dar nu vreţi să mărturisiţi. Dacă refuzaţi să vorbiţi, bărbaţii vor fi împuşcaţi, iar femeile duse la Uliastai şi judecate.

Vocea îmi era hotărîtă, căci prin felul lor de a se comporta reuşiseră să mă mînie. Spre marea mea surpriză, fata cu părul scurt începu să vorbească prima.

— Voi povesti totul, spuse.

Am ordonat să mi se aducă cerneală, hîrtie şi o pană. Soldaţii mi-au servit de martori. Am făcut un proces verbal cu mărturisirile femeii lui Puzikov. Iată ce mi-a spus :

— Soţul meu şi cu mine sîntem comisari bolşevici şi am fost trimişi aici să adunăm informaţii despre numărul ofiţerilor albi ascunşi în Mongolia. Dar bătrînul Bobrov ne cunoştea. Noi am vrut să plecăm ; Kanin însă ne-a reţinut, spunîndu-ne că Bobrov este bogat şi că, de mult timp, voia să-l omoare şi să-i jefuiască proprietatea. Am fost de acord să ne alăturăm lui. L-am momit pe tînărul Bobrov şi l-am invitat să vină să joace cărţi cu noi. Pe cînd se întorcea acasă, soţul meu l-a urmărit şi l-a ucis. Apoi ne-am dus cu toţii la casa lui Bobrov. Eu am sărit gardul şi am aruncat carne otrăvită cîinilor care au murit în cîteva minute. După asta au sărit şi ceilalţi în curte. Femeia lui Bobrov a ieşit prima.

Puzikov, ascuns în spatele uşii, a omorît-o cu lovituri de secure. Bătrînul a sfîrşit şi el în timp ce dormea, tot printr-o lovitură de secure. Fetiţa, auzind zgomot, a început să alerge prin cameră : Kanin a ucis-o cu un glonte, drept în frunte. Apoi am prădat casa şi am pus foc ; am distrus grajduri, cai, animale. Totul ar fi ars fără urme ; dar aţi venit voi, iar proştii ăştia ne-au trădat.

— A fost îngrozitor, continuă locotenentul, pe cînd ne întorceam la staţie. Caii se agitau şi ei speriaţi pe cînd femeia îmi povestea, cu un aer calm, despre crimă. E aproape un copil. Mi-am putut da seama de depravarea pe care a creat-o bolşevismul în inimile şi în minţile oamenilor, înăbuşind credinţa, teama de Dumnezeu şi distrugînd conştiinţele. Abia atunci mi-am dat cu adevărat seama de necesitatea ca toţi oamenii adevăraţi să lupte împotriva acestui duşman al omenirii, atît cît vom mai avea viaţă şi forţe. La întoarcere, am remarcat pe marginea drumului, o grămadă neagră care îmi reţinu atenţia.

— Ce-i acolo ? am întrebat.

— Criminalul de Puzikov ! L-am împuşcat, mi-a răspuns locotenentul. L-aş fi ucis şi pe Kanin şi pe femeia lui Puzikov, dar mi-a fost milă de femeie şi de copiii lui Kanin, căci în ceea ce mă priveşte, Doamne, încă n-am învăţat să omor femei. Îi vom trimite cu dumneata la Uliastai. Dar nu cred ca sfîrşitul să le fie altul, pentru că mongolii care îi vor judeca o să-i condamne în mod sigur la moarte.

Acestea sînt evenimentele care s-au petrecut la Tisingol, pe ale cărui maluri focurile vii zboară pe deasupra mlaştinilor ; acolo unde ultimul cutremur a lăsat în urmă o crăpătură de trei sute de kilometri lungime. Oare din prăpastia asta să fi ieşit Puzikov, Kanin şi atîtea alte figuri demonice care au venit să împrăştie în lume crimele şi teroarea ? Unul dintre soldaţii locotenentului Ivanov, un tînăr palid, mereu în rugăciune, spunea că toţi s-au vîndut diavolului.

Drumul spre Uliastai, în compania acestor criminali, a fost într-adevăr neplăcut. Eu şi prietenul meu ne pierdusem de tot cu firea. Kanin căzuse pe gînduri, în timp ce femeia aceea batjocoritoare rîdea, fuma şi glumea cu soldaţii şi cu unii din însoţitori. Am trecut din nou prin Jagisstai şi, după cîteva ore, am zărit împrejurimile fortăreţei, apoi casele joase grupate în mijlocul cîmpiei ; eram în Uliastai.

Capitolul XXV

Zile de cumpănă

Iată-ne din nou în vîrtejul evenimentelor. În timpul celor cincisprezece zile de absenţă se întîmplaseră multe. Comisarul chinez Wang Tsao-tsun trimisese unsprezece mesageri la Urga, dar nici unul nu s-a mai întors. Situaţia în Mongolia era departe de a fi limpede. Detaşamentul rusesc sporise ca urmare a sosirii unor noi colonişti şi îşi continua în secret activitatea ilegală, deşi chinezii fuseseră înştiinţaţi că spionau peste tot. În oraş, nici unul din cetăţenii ruşi nu-şi părăsea casa ; toţi erau înarmaţi, gata să acţioneze. Pe timpul nopţii se luau măsuri de prevedere. Toate acestea erau rezultatul ordinelor date de chinezi. Din ordinul comisarului lor, toţi negustorii chinezi care aveau puşti îşi înarmau personalul, iar armele rămase au fost înmînate funcţionarilor, care au pregătit o trupă de două sute de oameni. Mai apoi au pus stăpînire pe arsenalul mongol şi au distribuit noile arme grădinarilor din *nagan hushun*, unde se găseau în permanenţă chinezi din păturile inferioare, angajaţi cu ziua. Această plebe se simţea acum puternică ; se reuneau în discuţii aprinse,

pasionate, şi se pregăteau evident pentru o agresiune rapidă. Seara, lucrătorii luau din prăvălii lăzile cu cartuşe şi le transportau la *nagan hushun*, atitudinea lor devenind de un intolerant curaj. Cărăuşii şi zilierii opreau şi percheziţionau trecătorii, numai pentru a stîrni altercaţii şi a şterpeli obiecte care le făceau cu ochiul. Am aflat dintr-o sursă chineză sigură, că rezidenţii chinezi pregăteau un masacru contra ruşilor şi mongolilor din Uliastai. Ştiam foarte bine că era de ajuns să pui foc unei singure case, într-un loc potrivit, pentru ca toată îngrămădirea de construcţii din lemn să fie mistuită de flăcări. Populaţia, cu mic cu mare, se pregătea pentru o astfel de situaţie ; a crescut numărul santinelelor prin curţi, au fost desemnaţi şefi pentru controlul diferitelor puncte din cartier, a fost organizat un corp de pompieri, caii erau gata înşeuaţi, iar carele şi proviziile, gata de plecare. Lucrurile s-au înrăutăţit cînd a sosit vestea că la Kobdo chinezii făcuseră un pogrom, omorînd mai mulţi locuitori şi incendiind întreg oraşul după orgia devastărilor şi a jafului. Cea mai mare parte s-au refugiat în munte, în păduri, dar cum totul s-a petrecut noaptea, nu dispuneau nici de haine călduroase, nici de hrană. În zilele ce au urmat, în munţii din jurul oraşului Kobdo s-au auzit plînsete de disperare şi de moarte. Au murit de frig şi foame femei şi copii, alungaţi în urgia nopţii şi a iernii mongoleze. Chinezii au fost avertizaţi de evenimente, ceea ce le stîrni însă hazul, ei organizînd o nouă întîlnire importantă la *nagan hushun*, pentru a discuta asupra unei soluţii : se putea lăsa oraşul pe mîna zilierilor şi a cărăuşilor sau nu ?

Un tînăr chinez, fiul bucătarului angajat la unul dintre ruşi, ne-a destăinuit complotul. Şi, ca urmare, am hotărît să facem o anchetă. Ni s-a alăturat un ofiţer rus şi, sub conducerea tînărului chinez care ne-a servit de călăuză, am parcurs împrejurimile oraşului. Voiam să dăm impresia că mergeam doar să ne plimbăm, dar am fost opriţi de santinela chineză care păzea intrarea în oraş, pe drumul ce ducea la *nagan hushun*. Ne-a avertizat pe un ton ostil că nimeni nu avea dreptul să iasă din incintă. În timp ce discutam, am remarcat că între oraş şi *nagan hushun* erau postate santinele chineze şti în tot lungul drumului şi că o mulţime de chinezi treceau prin zonă. Ne-am dat seama că era imposibil să ajungem pe acolo şi am căutat un alt drum. Am mers spre est, în lungul taberei nefericiţilor mongoli pe care impozitele chinezilor îi făcuseră cerşetori. Aşteptau şi ei, înspăi-

mîntaţi, să vadă care va fi cursul evenimentelor : nu dormeau încă, în ciuda orei tîrzii. Pe gheaţă, ne-am întors în lungul rîului, în direcţia casei în care se întîlneau chinezii. Înconjurînd oraşul prin exterior, am avansat cu precauţie, ascunzîndu-ne în spatele obstacolelor. Eram înarmaţi cu revolvere şi grenade ; ştiam că un mic detaşament din oraş era pregătit să ne sară în ajutor în caz de pericol. Chinezul mergea în capul grupului, iar prietenul meu, urmîndu-l ca o umbră, îi amintea că la orice mişcare nesăbuită l-ar fi strîns de gît ca pe un pui. Îmi imaginez că tînăra noastră călăuză nu găsea nici o plăcere în această expediţie, urmărit fiind la orice pas. La un moment dat am zărit gardurile *nagan hushun*-ului ; nimic nu ne despărţea, decît cîmpia deschisă unde grupul nostru ar fi putut fi zărit cu uşurinţă. Ne-am hotărît să ne apropiem tîrîş, unul cîte unul, chinezul rămînînd lîngă prietenul meu. Din fericire, pe cîmpie erau grămezi de gunoi îngheţate, care ne serveau de paravan în înaintarea noastră spre *nagan hushun*. Vocile mulţimii întărîtate ne serveau de punct de reper. Profitam de întuneric pentru a asculta şi observa şi am remarcat astfel două lucruri ciudate în imediata noastră apropiere.

Un alt spectator invizibil asista, în acelaşi timp cu noi, la această reuniune a chinezilor. Era lungit la pămînt, cu capul într-o gaură pe care chinezii o făcuseră în gard. Stătea nemişcat şi probabil nu ne auzise. Nu departe, într-un şanţ, era culcat un cal alb, cu nările legate ; şi mai departe un alt cal înşeuat, legat de un stîlp.

În curte, vacarmul era infernal. Două mii de oameni urlau, discutau şi agitau armele cu gesturi frenetice. Mai toţi aveau puşti, revolvere, săbii şi toporişti. Printre ei circulau soldaţii voluntari, vorbind fără încetare, distribuind hîrtii şi dînd explicaţii. Un chinez înalt, lat în umeri, urcă în sfîrşit pe marginea unui puţ, agită puşca deasupra capului şi cu vocea puternică şi aspră începu o tiradă.

— Le spune celorlalţi, ne şopti interpretul, că ar trebui să facă aici ce au făcut şi la Kobdo, că ar trebui să ceară comisarului asigurări că va da ordine gărzilor ca executarea planului să nu fie împiedicată. A mai spus că trebuie capturate toate armele ruşilor. „Apoi ne vom răzbuna pe ruşi pentru crimele lor de la Blagovescensk, din 1900, cînd au înecat trei mii de chinezi. Rămîneţi aici cît merg eu să vorbesc cu comisarul."

Chinezul sări de pe marginea fîntînii şi se îndreptă repede spre poarta ce dădea înspre oraş. Apoi l-am văzut pe cel ce şedea culcat, ridicîndu-se, luîndu-şi calul alb din şanţ şi mergînd spre intrarea opusă a oraşului. Lăsă celălalt cal acolo şi se îndreptă spre *hushun*. Cel ce vorbise mai devreme ieşi şi, văzîndu-şi calul de cealaltă parte a incintei, îşi puse puşca în bandulieră şi se îndreptă spre el. Ajunsese aproape la jumătatea drumului cînd străinul, ascuns după colţul gardului, plecă în galop şi, ca un fulger, îl prinse pe om, îl smulse de la pămînt, şi-l aruncă în şa, gîtuindu-l cu o bucată de stofă. Plecă apoi cu el în galop, către partea de apus a oraşului.

— Cine ar putea fi ? l-am întrebat pe prietenul meu.

Mi-a răspuns imediat.

— Trebuie să fie Tuchegun Lama.

Totul la el mi-l reamintea pe Răzbunătorul Lama. Iar felul lui de a se purta cu duşmanul semăna foarte bine cu al lui Tuchegun. Noaptea, tîrziu, am aflat că la cîtva timp după plecarea oratorului, cel care voise să ceară ajutor comisarului, capul i-a fost găsit aruncat în mijlocul auditoriului ce-l aştepta şi că opt dintre rebeli dispăruseră între *hushun* şi oraş, fără să lase vreo urmă. Evenimentul a înspăimîntat mulţimea de chinezi şi a calmat spiritele înfierbîntate.

A doua zi, am primit un ajutor neaşteptat. Un tînăr mongol sosi în galop din Urga, cu haina ruptă şi pletele zburlite, cu un revolver la centură. Îndreptîndu-se grăbit spre piaţa unde mongolii se adunau de obicei, strigă fără a descăleca :

— Urga a fost luată de soldaţii mongoli şi de *Chiang Chun* (generalul) Ungern. Bogdo Hutuktu este hanul nostru ! Mongoli, omorîţi-i pe chinezi şi jefuiţi-le prăvăliile ! Răbdarea noastră a ajuns la capăt !

Rumoarea a cuprins mulţimea. Călăreţul fu înconjurat de o mulţime de bărbaţi ce puneau tot felul de întrebări. Bătrînul Sait mongol, Chultun Beyli, cel revocat de chinezi, fu informat asupra veştilor şi ceru ca mesagerul să fie adus la el. După ce l-a interogat, îl opri acolo pentru a aţîţa mulţimea, refuzînd să-l predea autorităţilor chineze. Eram cu Saitul în acel moment şi l-am auzit formulîndu-şi hotărîrea cu privire la acest subiect. Cînd comisarul chinez Wang Tsao-tsun îl ameninţă, acuzîndu-l de nesupunere, bătrînul s-a mulţumit să-şi treacă mătăniile printre degete şi să spună :

— Cred că mongolul a spus adevărul şi că rolurile vor fi cît de curînd inversate.

Mi-am dat seama că şi Wang Tsao-tsun însuşi era încredinţat de exactitatea veştilor, căci n-a mai insistat. Din acel moment chinezii au dispărut de pe străzile din Uliastai, ca şi cum nici n-ar fi existat vreodată şi, în acelaşi timp, patrulele de ofiţeri ruşi şi de străini i-au înlocuit. O scrisoare sosită în acele momente mări panica în rîndurile chinezilor : se spunea că mongolii şi tătarii din Altai, sub conducerea ofiţerului tătar Kaigorodov, porniseră pe urmele jefuitorilor chinezi care acum fugeau cu prada recoltată din Kobdo şi că fuseseră prinşi şi masacraţi pe undeva lîngă Sinkiang. Scrisoarea mai menţiona că generalul Bakitch şi cei şase mii de oameni închişi de autorităţile chineze pe malul Amylului primiseră arme plecînd să se alăture lui Attaman Annenkov, închis la Kuldja, pentru ca apoi să intre în legătură cu baronul Ungern. Acest zvon însă nu era fondat, nici Bakitch, nici Annenkov neputînd să întreprindă aceste acţiuni : Annenkov fusese deportat de chinezi în inima Turkestanului. Cu toate acestea, vestea stîrni stupefacţie printre chinezi.

Chiar în acel moment sosi la unul dintre coloniştii ruşi un bolşevic, pe nume Burdukov, şi trei agenţi ai sovietului din Irkutsk, Saltikov, Freimann şi Novak : ei au insistat pe lîngă autorităţile chineze să fie conduşi la ofiţerii ruşi, pe care voiau să-i dezarmeze şi să-i predea trupelor Armatei Roşii. Au convins pe cei de la Camera Chineză de Comerţ să ceară sovietului din Irkutsk trimiterea unui detaşament de soldaţi roşii la Uliastai, pentru protecţia chinezilor împotriva detaşamentelor de albi. Freimann avea cu el manifeste comuniste, în limba mongolă, şi instrucţiuni pentru reconstrucţia liniei de telegraf de la Irkutsk. Burdukov primise şi el mesaje din partea bolşevicilor. Cei patru şi-au continuat abil discuţiile, astfel că Wang Tsao-tsun fu şi el avut în vedere. Şi, o dată mai mult, au reînceput alte zile de aşteptare a unui nou pogrom în Uliastai. Ofiţerii ruşi aşteptau ca dintr-un moment în altul să fie arestaţi. Am fost însoţit de reprezentantul unei camere de comerţ americane la comisar, în încercarea de a găsi vreo soluţie pentru situaţia noastră. I-am atras atenţia asupra stării de ilegalitate în care acţiona, căci el nu era autorizat de guvern să poarte discuţii cu bolşevicii, atîta timp cît guvernul sovietelor nu era recunoscut de cel de la Beijing. Wang Tsao-tsun şi consilierul său, Fu Hsiang, au fost în mod

vizibil surprinşi să afle că noi ştiam de înţelegerile lor cu agenţii bolşevici. Ne-a asigurat că trupele de poliţişti de care dispuneau erau suficiente pentru a împiedica un pogrom de o asemenea amploare. Oamenii aceştia erau pregătiţi : trupele erau constituite din soldaţi experimentaţi şi disciplinaţi, formaţi de un ofiţer serios şi capabil ; dar ce puteau face optzeci de soldaţi contra unei mase de trei mii de muncitori, o mie de negustori înarmaţi şi două sute de partizani ? L-am făcut să înţeleagă că temerile noastre erau întemeiate şi am insistat ca el să împiedice orice vărsare de sînge, prevenindu-l totodată că străinii şi ruşii erau hotărîţi să se apere pînă la unul. Wang a ordonat ca să fie instituite de urgenţă patrule de poliţişti în oraş, fapt care ne-a oferit un spectacol curios : străzile erau străbătute atît de patrule chinezeşti, cît şi de altele, formate din ruşi şi din străini. Nu ştiam însă că nu departe, ascunşi prin munţi, erau încă trei sute de oameni ce supravegheau oraşul : oamenii lui Tuchegun Lama.

Dar lucrurile au luat încă o dată o întorsătură bruscă. Saitul mongol a fost informat de către preoţii de la mănăstirea din vecinătate că Kazagrandi, după ce i-a bătut pe rebelii chinezi, a pus stăpînire pe Van Kure şi a format brigăzi de cavalerie ruso-mongole, mobilizînd pe mongoli la ordinele lui Buddha cel Viu şi pe ruşi la ale baronului Ungern. Cîteva ore mai tîrziu, s-a aflat că în mănăstirea de la Dzain, soldaţii chinezi l-au omorît pe căpitanul rus Barsky şi, ca urmare, trupele lui Kazagrandi i-au alungat pe chinezii din zonă. În momentul cuceririi oraşului Van Kure, ruşii au pus mîna pe un coreean venit de la Moscova încărcat cu aur şi broşuri de propagandă, cu gînd să ajungă în Coreea şi apoi în America. Coreeanul a fost trimis la baronul Ungern. Aflînd vestea, şeful detaşamentului rus i-a arestat pe toţi agenţii bolşevici, intentînd proces împotriva lor şi a ucigaşilor membrilor familiei Bobrov. Saltikov şi Novak şi-au văzut sfîrşitul aproape : Saltikov a reuşit să scape, iar Novak, sfătuit de locotenent-colonelul Mihailov, plecă spre vest. Şeful detaşamentului rus a dat ordin de mobilizare a colonilor ruşi luînd sub protecţia sa Uliastai-ul, cu aprobarea tacită a autorităţilor mongole. Saitul mongol, Chultun Beyli, a convocat într-o reuniune pe toţi prinţii mongoli din regiune ; cel mai cunoscut dintre ei fiind Hun Jap Lama. De îndată ei au cerut chinezilor să evacueze teritoriul aflat altădată sub jurisdicţia lui Chultun Beyli. Negocierile au fost însoţite şi de certuri şi ameninţări. Wang Tsao-tsun

a propus un proiect de înţelegere comună cu care unii dintre prinţii mongoli au fost de acord ; dar Jap Lama, în momentul decisiv, a aruncat documentul elaborat de chinezi, a scos din teacă pumnalul, jurînd că mai degrabă moare decît să semneze acel acord de trădare. Propunerile chinezilor au fost astfel respinse, iar cele două tabere au început pregătirile de luptă. Au fost mobilizaţi toţi mongolii lui Jassaktu, Sain Noion-han şi de pe domeniul lui Jahantsi Lama. Autorităţile chineze şi-au instalat cele patru mitraliere, pregătindu-se să apere fortăreaţa. Între chinezi şi mongoli discuţiile erau interminabile. Vechiul nostru prieten, Tzeren, veni din partea lui Wang Tsao-tsun să mă roage, ca în calitatea mea de persoană neutră, imparţială, să calmez cele două tabere ostile şi să pregătesc un acord echitabil pentru ambele părţi. Cereri asemănătoare au fost făcute şi reprezentantului unei firme americane. A doua zi seara, am ţinut o primă reuniune în prezenţa delegaţilor chinezi şi mongoli. Furtunoasă şi pasionantă : timp în care ne-am pierdut orice speranţă că ne vom îndeplini misiunea. Cu toate acestea, la miezul nopţii, cînd oratorii obosiră, am reuşit să stabilim un acord în două puncte : mongolii declarară că nu voiau să înceapă lupta şi că doreau să reglementeze această chestiune astfel încît să păstreze prietenia marelui popor chinez ; de cealaltă parte s-a recunoscut faptul că şi China violase tratatele care, legal, acordaseră independenţă deplină Mongoliei.

Aceste două puncte au stat la baza negocierilor celei de-a doua adunări şi ne-au servit drept punct de plecare în realizarea unei reconcilieri. Negocierile s-au derulat pe parcursul a trei zile, iar la sfîrşit am putut să formulăm acordul. Articolele principale stabileau că autorităţile chineze trebuiau să cedeze mongolilor puterea administrativă şi armele, să dezarmeze cele două sute de rebeli şi să părăsească ţara ; mongolii, de cealaltă parte, trebuiau să lase să iasă din ţară, cu arme şi bagaje, pe comisarul chinez şi garda sa de 80 de soldaţi. Tratatul chinezo-mongol de la Uliastai a fost semnat de comisarii chinezi Wang Tsao-tsun şi Fu Hsiang, de cei doi Saiţi mongoli, de Hun Jap Lama şi de prinţi, ca şi de preşedinţii rus şi chinez ai Camerei de Comerţ ; şi de noi bineînţeles, în calitate de arbitri. Funcţionarii chinezi şi escorta au început să facă preparativele de plecare. Negustorii chinezi au rămas la Uliastai, avînd asigurată securitatea de Saitul Chultun Beyli care îşi reluase funcţia şi drepturile. Sosi şi ziua plecării.

Cămilele încărcate erau îngrămădite în curtea *yamen*-ului, iar oamenii aşteptau doar caii ce trebuiau trimişi de pe păşune. Dintr-odată s-a răspîndit zvonul că în timpul nopţii caii fuseseră furaţi şi duşi spre sud. Din cei doi soldaţi trimişi în urmărire, s-a întors doar unul singur, celălalt fiind ucis. Vestea i-a uimit şi a creat panică printre chinezi. Panica s-a amplificat atunci cînd nişte mongoli, sosind dinspre est, au afirmat că în diferite locuri, pe drumul spre Urga, descoperiseră cadavrele a şaisprezece soldaţi trimişi de Wang Tsao-tsun cu mesaje spre capitală. Dar misterul avea să fie curînd explicat.

Şeful detaşamentului rus primi o scrisoare de la un colonel kazah, V. N. Domojirov, cuprinzînd ordinul de dezarmare imediată a garnizoanei chineze, de arestare a tuturor funcţionarilor chinezi şi transportarea lor sub escortă la Urga, unde urmau să fie predaţi baronului Ungern, precum şi cucerirea Uliastai-ului cu forţa, în caz de nevoie ; apoi trebuia să se alăture detaşamentului rusesc. În aceleaşi momente sosi un trimis al lui Hutuktu din Narabanchi, cu o scrisoare în care se anunţa că un detaşament rusesc, sub comanda lui Hun Baldun şi a colonelului Domojirov, jefuise magazinele chinezeşti, omorîse negustorii şi, ajuns la mănăstire, ceruse cai şi provizii. Hutuktu solicita ajutor, căci Hun Baldun, războinic feroce din Kobdo, putea lesne să jefuiască mănăstirea izolată şi fără protecţie. L-am avertizat pe colonelul Mihailov să nu violeze tratatul pe care tocmai l-a semnat, descurajînd astfel pe străinii şi ruşii care colaboraseră la el : altminteri, acţiunile lui ar fi imitat principiul bolşevic care făcea din trădare arma principală a guvernării. Argumentul îl convinse pe Mihailov : i-a răspuns lui Domojirov că Uliastai-ul era sub controlul ruşilor, fără vărsări de sînge, că pe clădirea vechiului consulat flutura steagul tricolor al Rusiei, că rebelii fuseseră dezarmaţi, dar că era imposibil să fie executate celelalte ordine fără a se viola tratatul sino-mongol care tocmai fusese semnat la Uliastai.

Hutuktu din Narabanchi trimitea zilnic mesageri la Uliastai. Veştile erau din ce în ce mai îngrijorătoare. Hutuktu semnala că Hun Baldun se pregătea să mobilizeze cerşetorii şi hoţii de cai, pe care-i înarma şi cu care făcea instrucţie, că soldaţii furau din oile mănăstirii, că „Noyon" Domojirov era într-o permanentă stare de beţie ; protestele nu-i erau răsplătite decît cu injurii şi rîsete. Trimişii dădeau informaţii vagi despre forţa detaşamentu-

lui rus : unii vorbeau de treizeci de oameni, alţii de opt sute. Eram puşi în încurcătură de aceste veşti contradictorii şi nu peste mult timp şi mesagerii au încetat să mai apară. Nu mai era nici o îndoială : fie fuseseră omorîţi, fie fuseseră luaţi prizonieri.

Prinţul Chultun Beyli hotărî să meargă el însuşi acolo. Plecă însoţit de cei doi preşedinţi, rus şi mongol, ai Camerei de Comerţ şi de doi ofiţeri mongoli. Mongolii începeau să se neliniştească. Atunci comisarul chinez şi Hun Jap Lama au adresat o cerere grupului de străini, rugîndu-i să trimită pe cineva la Narabanchi, să rezolve acea situaţie dificilă, să-l convingă pe Domojirov să recunoască tratatul şi să nu permită violarea acordului. Grupul nostru a insistat o dată în plus să îndeplinesc misiunea întru binele tuturor. Am luat cu mine ca interpret un tînăr rus, nepot de-al lui Bobrov, un bărbat frumos, curajos şi stăpîn pe sine. Locotenent-colonelul mi-a dat pe unul dintre ofiţerii săi să mă însoţească. Avînd un *tzara* care ne asigura dreptul să schimbăm caii şi cele mai bune călăuze, am străbătut drumul acum familiar spre mănăstirea vechiului meu prieten, Jelib Djamsrap, Hutuktu din Narabanchi.

Capitolul XXVI

Banda tîlharilor albi

Am ajuns la Narabanchi noaptea tîrziu, după trei zile de mers. Pe cînd ne apropiam am văzut mai mulţi călăreţi care, zărindu-ne, s-au întors în galop spre mănăstire. Am căutat un timp tabăra rusească, fără să-i dăm de urmă. Mongolii ne-au condus la mănăstire, unde Hutuktu m-a primit imediat. Chultun Beyli era în iurta sa. Îmi spuse :

— Dumnezeu însuşi v-a trimis aici în aceste vremuri grele.

Domojirov îi arestase pe cei doi preşedinţi ai Camerei de Comerţ şi ameninţase că-l împuşcă pe prinţul Chultun. Ca şi Hun Baldun, Domojirov nu avea nici un document oficial care să-i justfice acţiunile. Astfel că Chultun Beyli se pregătea pentru luptă. Am cerut să fiu condus la Domojirov. Prin întuneric am zărit patru iurte şi două santinele mongole înarmate cu puşti

ruseşti. Am intrat în cortul „Noyon"-ului rus. O scenă bizară se prezentă ochilor noştri. În mijlocul iurtei lumina jarul încins. În locul în care de obicei se găseşte altarul, era un jilţ pe care stătea colonelul Domojirov, înalt, slab, încărunţit. Era doar în lenjeria de corp şi cu şosete : era beat şi povestea tot felul de trăsnăi. Doisprezece bărbaţi tineri erau întinşi în jurul focului în poziţii diverse şi pitoreşti.

Tovarăşul meu, ofiţerul, i-a raportat lui Domojirov cele întîmplate la Uliastai şi în timpul conversaţiei l-am întrebat pe colonel unde se găsea tabăra detaşamentului său. Începu să rîdă. Îmi răspunse făcînd semn cu mîna.

— Iată detaşamentul meu !

I-am spus că avînd în vedere ordinele pe care le dăduse mi-am imaginat că dispune de forţe importante. L-am anunţat apoi de hotărîrea locotenent-colonelului Mihailov de a lupta cu trupele bolşevice ce se apropiau de Uliastai.

— Ce spui ? strigă cuprins de frică şi confuzie, soldaţii roşii ?

Am rămas peste noapte în iurta lui. Dar, pe cînd eram gata să mă culc, ofiţerul mi-a şoptit :

— Puneţi-vă pistolul la îndemînă.

Eu am început să rîd de aceste vorbe :

— Dar sîntem în mijlocul unui detaşament de albi, deci în siguranţă.

— Hm ! răspunse ofiţerul, clipind din ochi.

A doua zi l-am invitat pe Domojirov la o plimbare şi i-am vorbit deschis de cele petrecute. El şi Hun Baldun primiseră de la baronul Ungern ordin de a se pune la dispoziţia generalului Bakitch, dar ei, în loc să-l respecte, au început să prade magazinele chineze şti ce le ieşeau în cale, punîndu-şi în cap să ajungă mari cuceritori. Pe drum, Domojirov întîlnise ofiţeri dezertori din grupul lui Kazagrandi, deveniţi acum oamenii lui. Am reuşit să-l conving să fie conciliant cu Chultun Beyli şi să nu violeze tratatul. Apoi Domojirov s-a întors la mănăstire. La întoarcere m-am întîlnit cu un mongol înalt, cu faţa sălbatică şi cu haine de mătase albastră : era Hun Baldun. Mi s-a prezentat, vorbind în ruseşte. Ajuns în cortul lui Domojirov, numai ce-mi scosei haina că un mongol intră în fugă ca să mă invite la iurta lui Hun Baldun. Prinţul locuia în apropiere, într-o iurtă frumoasă de culoare albastră. Cunoşteam obiceiurile mongole, astfel că am

sărit în şa şi am făcut călare cei cîţiva metri ce mă despărţeau de adăpostul lui. M-a primit cu o răceală trufaşă.

— Cine-i acest om ? îl întrebă pe interpret, arătînd spre mine.

Voia să mă ofenseze, încît i-am răspuns pe măsură : întorcîndu-mă spre interpret, l-am arătat cu degetul şi am pus aceeaşi întrebare, cu un ton care se voia mai dezagreabil.

— Cine este ? Mare prinţ şi războinic sau, poate, un păstor, o brută ?

Baldun s-a pierdut cu firea. Cu vocea tremurîndă şi cu gesturi ce-i trădau neliniştea, mi-a spus direct că nu-mi permite să mă amestec în treburile lui şi că va înlătura pe oricine se va opune ordinelor lui. Lovind cu pumnul în masă, se ridică şi scoase revolverul. Dar călătorind atîta vreme printre nomazi avusesem ocazia să-i studiez cu atenţie, prinţi, preoţi sau tîlhari. Am luat cravaşa şi, lovind cu toată puterea în masă, am spus interpretului :

— Spune-i că are cinstea să vorbească unui om care nu este nici mongol, nici rus, ci cetăţean al unui mare stat liber. Spune-i să înveţe întîi să fie om şi apoi va putea să-mi facă o vizită, să vorbim împreună.

Şi, întorcîndu-i spatele, am ieşit. După zece minute, Hun Baldun intra în iurta mea, cerîndu-şi scuze. L-am convins să trateze cu Chultun Beyli şi să nu ofenseze poporul mongol. În aceeaşi seară, totul era aranjat. Hun Baldun şi-a adunat oamenii şi s-a retras la Kobdo, în timp ce Domojirov şi banda lui s-au îndreptat spre Jassaktu Han pentru a organiza mobilizarea mongolilor. Cu permisiunea lui, Chultun Beyli i-a scris lui Wang Tsao-tsun, cerîndu-i să dezarmeze garda, căci toate trupele chineze din Urga primiseră acest ordin ; dar cînd sosi scrisoarea, Wang, cumpărase cămile în locul cailor furaţi şi era deja plecat spre frontieră. Mai tîrziu, locotenent-colonelul Mihailov a trimis un detaşament de cincizeci de oameni sub comanda locotenentului Strijin pe urmele soldaţilor lui Wang, ca să le ia armele.

Capitolul XXVII

Misterul micului templu

Eram pregătiţi, prinţul Chultun Beyli şi cu mine, să părăsim Narabanchi Kure. În timp ce Hutuktu oficia în onoarea Saitului în templul Binecuvîntării, mă plimbam prin împrejurimi, pe aleile înguste care mărgineau casele călugărilor de diferite grade – Gelong, Getuli, Chaidje, Rabdjambe – şcolile unde predau savanţii, doctori în teologie (*Maramba*) şi doctori în medicină (*Ta Lama*), casele învăţăceilor (*Bandi*), prăvălii, arhive şi biblioteci. Cînd m-am întors la iurta lui Hutuktu, acesta era înăuntru. Mi-a oferit un *hatyk* şi mi-a propus să fac o plimbare pînă la mănăstire. Părea preocupat să-mi vorbească. La ieşirea din iurtă, ni s-au alăturat preşedintele rus al Camerei de Comerţ, atunci eliberat, şi un ofiţer rus. Hutuktu ne-a condus spre o clădire joasă, aflată după un zid de un galben-strălucitor.

– Aici, în această casă, au fost găzduiţi cîndva Dalai Lama şi Bogdo Han : avem acest obicei să pictăm în galben toate casele în care au locuit aceste personaje sfinte. Intraţi !

Interiorul casei era decorat superb. La parter era o sală de mese, cu mobile din lemn masiv, sculptate cu măiestrie, şi etajere cu obiecte din porţelan şi bronz. La etaj se găseau două încăperi : un dormitor împodobit cu draperii grele de mătase galbenă ; o lampă chinezească, încrustată cu pietre colorate, suspendată printr-un lanţ de bronz de grinda sculptată a plafonului. Mai era u pat mare, pătrat, acoperit cu perne de mătase, saltele şi pături. Patul era făcut din abanos de China ; pe coloanele ce susţineau baldachinul erau, foarte fin sculptaţi, ca motiv principal, dragoni devorînd soarele. În apropiere era aşezată o comodă acoperită în întregime de sculpturi reprezentînd scene religioase. Mobilierul era completat cu patru fotolii confortabile şi un tron oriental scund, aşezat pe o estradă, în fundul camerei.

— Vedeţi acest tron ? îmi spuse Hutuktu. Într-o noapte de iarnă, au sosit la mănăstire mai mulţi călăreţi, cerînd ca toţi preoţii Gelong şi Getuli, cu Hutuktu şi Kanpo în frunte, să se reunească aici, în această încăpere. Apoi unul dintre străini s-a aşezat pe tron, scoţîndu-şi *başlyk*-ul. Toţi preoţii au căzut în genunchi, căci l-au recunoscut pe cel despre care se vorbea de mult timp în bulele sacre ale lui Dalai Lama, ale lui Tashi Lama şi Bogdo-Han. Lui îi aparţine întreaga lume şi cunoaşte toate misterele naturii. A rostit o scurtă rugăciune în tibetană, binecuvîntînd pe toţi cei de faţă şi apoi a început să facă preziceri pentru jumătatea de secol ce venea. Profeţiile pe care le-a făcut de-acum treizeci de ani s-au împlinit. În timpul rugăciunilor, în faţa micului altar din încăperea vecină, uşa pe care o vedeţi s-a deschis singură, lumînările şi sfeşnicele s-au aprins dintr-o dată, iar cădelniţele sacre, fără foc, trimiteau în aer unde de tămîie ce umpleau camera. Apoi, ca prin minune, Regele Lumii şi însoţitorii lui au dispărut. Nu au lăsat nici o urmă, iar draperia de mătase ce acoperea tronul s-a îndreptat, ca şi cum nimeni nu s-ar fi aşezat.

Intrînd în sanctuar, Hutuktu îngenunche, acoperindu-şi faţa cu mîinile, şi începu să se roage. Priveam figura lui Buddha aurit, calmă şi indiferentă, pe care lămpile ce se clătinau aruncau umbre şi lumini, apoi mi-am îndreptat privirea spre tron. Lucru extraordinar şi greu de crezut : am văzut în faţa mea un om puternic, cu chipul bătut de soare şi cu o expresie severă ce-i sublinia gura şi maxilarele, chipul fiindu-i pus în valoare de strălucirea ochilor. Prin corpul lui transparent, înfăşurat cu o mantie albă, am putut vedea inscripţiile în tibetană de pe spătarul tronului. Am închis ochii şi i-am deschis din nou. Nu mai era nimeni, doar perna de mătase părea să mai păstreze fiorul unei mişcări.

— Sînt poate prea nervos, mi-am spus, ori poate prea sensibil din cauza tensiunii spirituale neobişnuite.

Hutuktu se întoarse spre mine şi îmi spuse :

— Daţi-mi *hatyk*-ul dumneavoastră. Vă simt cuprins de nelinişte în privinţa familiei ; am să mă rog pentru ei. Trebuie să te rogi şi dumneata, să-l implori pe Dumnezeu şi să-ţi îndrepţi privirea spre Regele Lumii, cel care a trecut prin acest loc şi a sfinţit templul. Hutuktu a aşezat *hatyk*-ul pe umărul lui Buddha şi, prosternîndu-se pe covor în faţa altarului, a murmurat o rugăciune. Apoi, ridicîndu-şi capul, îmi făcu semn cu mîna.

— Priveşte colţul întunecat din spatele statuii lui Buddha ; îi veţi vedea pe cei dragi.

M-am supus pe dată ordinului pronunţat cu o voce gravă, fixîndu-mi ochii pe nişa obscură din spatele lui Buddha. Nu peste mult timp, din beznă au început să apară nori de fum şi fire transparente. Pluteau în aer, devenind din ce în ce mai dense, mai numeroase, pînă în clipa în care au prins contur trupuri omeneşti şi unele obiecte. Am văzut încăperea binecunoscută, în care se găsea familia mea, alături de prieteni de-ai mei, precum şi alte persoane. Am recunoscut rochia pe care o purta soţia mea. Trăsăturile ei dragi îmi apăreau clare şi distincte. Apoi viziunea s-a pierdut, disipîndu-se în valurile de fum ; a dispărut totul. În spatele lui Buddha nu au rămas decît tenebre. Hutuktu s-a ridicat şi, luînd *hatyk*-ul de pe umărul lui Buddha, mi-a spus :

— Norocul te însoţeşte mereu pe dumneata şi pe familia dumitale. Bunătatea lui Dumnezeu nu te va părăsi.

Am părăsit casa Regelui Lumii, casă în care regele necunoscut s-a rugat pentru întreaga omenire, unde a prezis destinele popoarelor şi statelor. Nu mare mi-a fost surpriza cînd am aflat că şi tovarăşii mei fuseseră martorii acestei viziuni şi mi-au povestit, cu lux de amănunte, înfăţişarea şi hainele celor pe care-i văzusem în colţul întunecat, în spatele lui Buddha.*

Şi ofiţerul mongol mi-a spus că Chultun Beyli îl rugase în ajun pe Hutuktu să-i dezvăluie destinul vieţii sale în aceste vremuri de criză prin care trecea ţara, dar Hutuktu s-a mulţumit să facă semn cu mîna şi, cu chipul plin de spaimă, l-a refuzat. Cînd i-am cerut lui Hutuktu să-mi explice refuzul lui, refuzul de a-i îndepărta neliniştile lui Chultun Beyli, aşa cum procedase cu familia mea, a încruntat din sprîncene şi mi-a răspuns :

— Nu ! Viziunea nu i-ar face plăcere prinţului. Soarta lui este întunecată. I-am cercetat ieri de trei ori destinul ajutîndu-mă de oase arse şi intestine de oaie. De fiecare dată am ajuns la acelaşi rezultat groaznic, înspăimîntător.

N-a terminat ce avea de spus ; şi-a ascuns faţa în mîini de teamă. Era clar că soarta lui Chultun Beyli e neagră ca noaptea.

După o oră trecusem dincolo de colinele ce ascundeau vederii noastre Narabanchi Kure.

* Pentru a păstra mărturia altor persoane care au văzut ca şi mine această apariţie extrem de impresionantă, le-am rugat să scrie despre cele văzute. Aceste hîrtii se află în posesia mea.

Capitolul XXVIII

Suflul morţii

Am sosit la Uliastai în ziua în care a revenit şi detaşamentul plecat pe urmele escortei lui Wang Tsao-tsun. Detaşamentul se întîlnise cu colonelul Domojirov, care le-a dat ordin nu numai să dezarmeze, dar să şi prade caravana : din nefericire, locotenentul Strijin executase acest ordin ilegal. Era ruşinos şi compromiţător să vezi ofiţerii şi soldaţii ruşi purtînd haine, cizme şi ceasuri furate de la funcţionarii chinezi şi de la escorta lor. Fiecare avea partea lui de pradă în aur şi argint. Soţia mongolă a lui Wang Tsao-tsun şi fratele ei au revenit cu detaşamentul rus, plîngîndu-se că au fost forţaţi să se întoarcă. Funcţionarii chinezi din escortă, lipsiţi de provizii, au ajuns la frontiera chineză după clipe grele de foamete şi frig. Grupul nostru de străini a fost scandalizat de faptul că locotenent-colonelul Mihailov l-a primit pe Strijin cu onoruri militare, dar ceva mai tîrziu am avut şi explicaţia : Mihailov primi partea lui din banii prădaţi, iar soţia lui o superbă şa de Fu Hsiang. Chultun Beyli ceru ca armele şi prada să-i fie înmînate lui, ca să le înapoieze mai tîrziu autorităţilor chineze. Mihailov însă refuză. Din acel moment străinii din oraş au încetat toate relaţiile cu detaşamentul rusesc. Relaţiile dintre ruşi şi mongoli au început să devină încordate. Bună parte din ofiţerii ruşi au protestat contra atitudinii şi comportamentului lui Mihailov şi Strijin, iar altercaţiile au devenit tot mai serioase.

În acea vreme, într-o dimineaţă de aprilie, a sosit la Uliastai un grup numeros de călăreţi înarmaţi. S-au oprit la bolşevicul Burdukov care le-a dat, după cum am fost informaţi, sume mari de bani. Se spunea că grupul era format din foşti ofiţeri ai gardei imperiale, colonelul Poletika, N.N. Filipov şi trei fraţi ai acestuia din urmă şi că intenţionau să mobilizeze toţi ofiţerii şi soldaţii albi din Mongolia şi China pentru a-i conduce la Urianhai ca să lupte contra bolşevicilor ; dar mai întîi voiau să-l îndepărteze pe Ungern şi să redea Mongolia Chinei. Îşi

dăduseră titlul de reprezentanţi ai organizaţiei centrale a albilor din Rusia.

Societatea ofiţerilor ruşi din Uliastai i-a invitat la o reuniune ; le-au cercetat actele şi i-au interogat. Ancheta dovedi că toate afirmaţiile pe care aceşti ofiţeri le făcuseră privitor la fostele lor funcţii erau cu totul false, că Poletika ocupa un post important la comisariatul sovietic de război, că unul din fraţii Filipov fusese adjunctul lui Kamenev în prima lui tentativă de a pleca în Anglia, că această organizaţie centrală nu exista, că luptele pe care ar fi vrut să le poarte în Urianhai nu erau decît capcane pentru atragerea ofiţerilor albi şi că grupul avea raporturi strînse cu bolşevicul Burdukov.

Printre ofiţeri s-au iscat discuţii cu privire la soarta grupului. Detaşamentul s-a scindat în două. Locotenent-colonelul Mihailov, urmat de mai mulţi ofiţeri, s-a alăturat grupului Poletika chiar în momentul în care colonelul Domojirov sosea cu detaşamentul lui. Domojirov intră în legătură cu ambele fracţiuni şi, după ce studie situaţia, îl numi pe Poletika drept comandant al armatei în Uliastai şi trimise baronului Ungern un raport complet asupra evenimentelor. În acest document îmi rezervă şi mie un loc, acuzîndu-mă de împotrivirea pe care o manifestam faţă de ordinele lui. Eram în permanenţă supravegheat de ofiţerii lui. Diferite persoane mă sfătuiseră să fiu mereu în gardă. Ruşii se întrebau cu ce drept îndrăznea un străin să se amestece în treburile mongolilor. Unul dintre ofiţerii lui Domojirov m-a provocat făţiş, în cursul unei reuniuni, doar pentru a stîrni o controversă. I-am replicat calm :

— Îmi puteţi spune cu ce drept intervin refugiaţii ruşi în această situaţie, ei care nu au nici un drept nici la ei în ţară, nici în străinătate ?

Ofiţerul n-a spus nimic, dar în ochi i se putea citi un răspuns uşor de înţeles. Prietenul meu, aşezat lîngă mine, se îndreptă spre ofiţer şi, dominîndu-l cu statura lui înaltă, îşi întinse braţele, ca şi cum abia s-ar fi trezit, şi spuse :

— Aş avea chef să boxez un pic.

Oamenii lui Domojirov ar fi pus mîna pe mine dacă n-aş fi fost salvat de vigilenţa celorlalţi străini. Plecasem la fortăreaţă să discut cu Saitul despre plecarea grupului de străini din Uliastai. Chultun Beyli m-a reţinut mult timp, astfel că nu m-am întors decît pe la nouă seara. Calul mergea la pas. La

aproape un kilometru de oraş, trei oameni au sărit dintr-un şanţ, azvîrlindu-se asupra mea. Am lovit calul cu cravaşa, dar alţi trei oameni mi-au apărut din faţă, aţinîndu-mi calea. S-au îndreptat însă spre primul grup. Apoi, am auzit o voce cunoscută strigîndu-mă. Am putut vedea trei ofiţeri din grupul lui Domojirov înconjuraţi de soldaţi polonezi şi de alţi străini, aflaţi sub comanda prietenului meu, inginerul agronom ; el era pe punctul de a le lega mîinile la spate, dar atît de strîns, încît aveai impresia că le pîrîiau oasele.

După ce termină, fumîndu-şi pipa, mi-a zis cu un aer serios :

— Cred că e mai bine să-i aruncăm în apă.

Amuzîndu-mă de tonul lui grav şi de frica ofiţerilor lui Domojirov, i-am întrebat de ce au vrut să mă atace. Au plecat privirile, păstrînd tăcerea. Tăcere care spunea totul şi noi am putut astfel să înţelegem care le erau intenţiile. Aveau revolvere ascunse prin buzunare.

— Bine ! le-am spus. Totul e foarte clar. O să vă eliberez, dar să spuneţi celui care v-a trimis că data viitoare n-o să vă mai vadă. Cît despre arme, le voi înmîna comandantului.

Prietenul meu le-a dezlegat legăturile cu aceeaşi grijă cu care i-a imobilizat pe cei trei, repetîndu-le mereu : „Şi eu care voiam să vă dau de mîncare la peşti !" Ne-am întors în oraş, lăsîndu-i să meargă în drumul lor.

Domojirov a continuat să trimită mesageri baronului Ungern, la Urga, cerînd putere deplină, bani şi rapoarte despre Mihailov, Chultun Beyli, Poletika, Filipov şi despre mine. Asiatic viclean, menţinea relaţii bune cu toţi cei la a căror moarte complota, acuzîndu-i faţă de acest războinic sever, baronul Ungern, care nu primea decît de la el rapoarte asupra celor ce se petreceau în Uliastai. Grupul nostru era cuprins de nelinişte. Ofiţerii se împărţiseră în tabere rivale ; soldaţii se reuneau în grupuri, discutînd despre evenimentele de peste zi, criticîndu-şi şefii şi, sub influenţa cîtorva din oamenii lui Domojirov, începură să facă aprecieri de genul :

— Avem şapte colonei, toţi vor puterea şi se ceartă între ei. Ar trebui să-i legăm pe toţi şapte de cîte un stîlp şi să le dăm o chelfăneală. Care va rezista mai mult acela să ne fie şef.

Glume lugubre care mărturiseau starea de decădere a detaşamentului rus.

— Se pare, spunea adesea prietenul meu, că vom avea ocazia să vedem un consiliu al soldaţilor în Uliastai. La naiba cu toate ! Aici poţi fi într-adevăr nefericit : nu găseşti cît vezi cu ochii o pădure în care să te adăposteşti, departe de blestemaţii ăştia de sovietici. Nefericită Mongolie, înspăimîntător de dezgolită, nu ne oferă nici un loc unde să ne ascundem !

Era foarte adevărat că oricînd era posibilă înfiinţarea unui soviet. Într-una din zile soldaţii au pus stăpînire pe arsenalul cu armele chinezilor, luîndu-le în cazarmă. Beţiile, jocurile de noroc şi certurile au început să se înmulţească. Străinii, supraveghind evenimentele şi temîndu-se de vreo catastrofă, au decis în final să părăsească Uliastai-ul, devenit acum un adevărat focar de pasiuni politice, de dispute şi trădări. Am aflat că tabăra lui Poletika urma să plece cîteva zile mai tîrziu. Ne-am despărţit în două grupuri, unul urmînd vechiul drum al caravanelor peste Gobi, mult la sud de Urga, spre Kuku-Hoto sau Kweihuacheng şi Kalgam, iar celălalt grup, în care eram şi eu, prietenul meu şi doi soldaţi polonezi, am pornit spre Urga prin Zain Chabi, unde colonelul Kazagrandi mă chemase nu demult printr-o scrisoare. Am părăsit astfel oraşul Uliastai, unde trecusem prin atîtea întîmplări zguduitoare.

La şase zile după plecarea noastră a sosit în oraş un detaşament buriat-mongol sub conducerea unui buriat, pe nume Vandalov şi a unui rus, căpitanul Bezrodnov. I-am întîlnit mai tîrziu la Zain Chabi. Detaşamentul fusese trimis din Urga de baronul Ungern ca să restabilească ordinea în Uliastai şi de acolo să se îndrepte spre Kobdo. Venind dinspre Zain Chabi, Bezrodnov întîlni grupul Poletika-Mihailov. Făcu o anchetă şi le controlă bagajele în care descoperi documente suspecte. În bagajele lui Mihailov şi ale soţiei sale găsi bani şi obiecte furate de la chinezi. Din acel grup de şaisprezece oameni l-a ales pe N.N. Filipov ca să-l trimeată, sub escortă, la baronul Ungern ; puse în libertate pe alţi trei, iar ceilalţi doisprezece au fost împuşcaţi. Şi astfel se sfîrşi la Zain Chabi existenţa acelui grup de refugiaţi şi, totodată, intriga creată de grupul lui Poletika.

La Uliastai, Bezrodnov a împuşcat cîţiva bolşevici, şi pe Chultun Beyli o dată cu ei, pentru că violaseră clauzele tratatului sino-mongol ; l-a arestat pe Domojirov şi l-a dus la Urga ; ordinea fu restabilită. Iar prezicerile asupra lui Chultun Beyli s-au împlinit.

Am aflat şi natura rapoartelor lui Domojirov despre mine, dar am hotărît să-mi continui drumul spre Urga fără să ocolesc oraşul, cum făcuse Poletika în momentul în care căzuse în mîinile lui Bezrodnov. Eram deja obişnuit să privesc orice pericol în faţă şi am plecat să-l întîlnesc pe teribilul şi „sîngerosul baron". Nimeni nu poate să ia hotărîri asupra propriului destin. Nu mă consideram vinovat şi sentimentul fricii încetase de mult timp să se mai ascundă printre gîndurile mele. Un călăreţ mongol care ni se alăturase pe drum ne-a adus vestea morţii cunoştinţelor noastre la Zain Chabi. A petrecut noaptea cu mine în iurta unei staţii de poştă şi mi-a povestit această *legendă a morţii.*

— De mult, pe cînd mongolii erau stăpînii Chinei, prinţul din Uliastai, Beltis Van, era nebun. Omora pe oricine nu-i era pe plac, fără judecată, şi nimeni nu îndrăznea să treacă prin oraşul lui. Ceilalţi prinţi şi mongoli bogaţi au înconjurat Uliastai cu trupele lor, tăind orice legătură cu exteriorul şi nelăsînd pe nimeni să intre ori să iasă din oraş. Foamea începuse să-şi arate colţii. Locuitorii şi-au mîncat boii, oile şi caii. Într-un sfîrşit, Beltis Van s-a hotărît să facă o breşă cu forţa, o ieşire spre vest, spre teritoriul unuia dintre triburile sale, oleţii. El şi oamenii săi au pierit cu toţii în luptă. Prinţii, urmînd sfatul lui Hutuktu Buyantu, au îngropat morţii pe pantele munţilor din jurul cetăţii Uliastai. I-au îngropat cu incantaţii şi exorcisme, astfel ca moartea prin violenţă să nu se abată asupra lor şi ţara să le fie apărată de blestem. Mormintele au fost acoperite cu pietre negre, iar Hutuktu a prezis că spiritul cel rău nu va părăsi aceste pămînturi, unde şedea închis, decît în ziua în care sînge omenesc va fi vărsat pe pietrele de mormînt. Această legendă e veche. Şi acum se împlineşte. Ruşii au omorît acolo trei bolşevici, iar chinezii doi mongoli. Spiritul cel rău al lui Beltis Van a scăpat din închisoarea de piatră şi ne seceră acum poporul. Nobilul Chultun Beyli a pierit ; Noyon-ul rus, Mihailov, a căzut şi el ; moartea se răspîndeşte peste ţinuturile noastre nesfîrşite. Cine ar mai putea-o opri ? Cine îi va lega mîinile necruţătoare ? Asupra zeilor şi spiritelor bune s-a abătut vremea nenorocirilor. Demonii au declarat război duhurilor bune. Ce mai poate face omul acum ? Nimic decît să piară, să piară...

Partea a treia

ÎN INIMA ASIEI FIERBINȚI

Capitolul XXIX

Pe drumul marilor cuceritori

Vestitul cuceritor, Ginghis-han, fiul tristei și asprei Mongolii, a urcat, după cum spune o veche legendă mongolă, pînă pe culmea muntelui Karasu Togol, purtîndu-și de acolo privirea de vultur de la răsărit la apus. La vest a văzut un ocean de sînge omenesc peste care plutea o ceață de purpură ce-i ascundea întreg orizontul. Nu-și putea vedea destinul în acea direcție. Zeii însă i-au dat ordin să meargă spre est și să ia cu el pe toți războinicii triburilor mongole. Zări, spre răsărit, orașe bogate, temple strălucitoare, mulțimi fericite, grădini și cîmpuri fertile, iar toate aceste imagini l-au umplut de bucurie. Le spuse fiilor săi : „Spre apus voi fi ca fierul și ca focul, ca un distrugător, ca un destin răzbunător mă voi abate ; în est voi merge ca un mare constructor milostiv, aducînd fericire țării și poporului."

Așa spune legenda. Adevărul este de partea ei. Am urmat de multe ori, spre vest, drumurile pe care călcase Ginghis-han : la tot pasul găseai presărate morminte și ruine ce aminteau de trecerea nemilosului cuceritor. Destinul m-a purtat și spre est, pe o parte din drumul străbătut de el spre China. Ne-am oprit o noapte la Djirgalantu. Bătrînul stăpîn al stației de poștă recunoscîndu-mă – în una din călătoriile anterioare la Narabanchi mă oprisem aici – ne-a primit cu multă căldură și în timpul mesei ne-a povestit multe întîmplări. Între altele, făcîndu-ne să ieșim din iurtă și să urcăm un vîrf de munte luminat feeric de luna plină, ne-a spus povestea unuia dintre fiii lui Ginghis-han, care, mai tîrziu, a fost împărat al Chinei, Indochinei și Mongoliei : atras de frumusețea peisajului și de pășunile mănoase din Djirgalantu, el a întemeiat aici un oraș. Dar a rămas în curînd fără locuitori, pentru că mongolul este nomad și nu poate trăi în cetăți construite, artificiale. Cîmpia îi este casă, iar lumea oraș. Un timp orașul a fost scena luptelor dintre chinezi și trupele lui Ginghis-han, apoi fu uitat. În

prezent mai poate fi văzut doar un turn în ruine, din înălțimea căruia, pe vremuri, se aruncau pietre enorme asupra asediatorilor, și o poartă prăbușită căreia i se pusese numele Kubilai, după nepotul lui Ginghis-han. Pe cerul verzui, traversat de razele lunii, se decupa conturul dantelat al munților și silueta neagră a turnului ; prin creneluri lunecau pe rînd nori grăbiți sau lumina lunii.

După ce grupul nostru a părăsit Uliastai, am mers fără oprire, făcînd între cincizeci și cinci și optzeci de kilometri pe zi, pînă cînd am ajuns la circa nouăzeci de kilometri de Zain Chabi. Acolo ne-am despărțit de ceilalți și am mers spre sud, la întîlnirea fixată de colonelul Kazagrandi. Soarele tocmai se ivea cînd ghidul mongol și cu mine, fără animale de povară, am început să urcăm spre culmile joase și împădurite de pe care puteam să-i mai zăresc pe tovarășii mei ce se pierdeau în lungul văii. Nu aveam nici o idee despre pericolele ce mă pîndeau și care puteau să-mi fie fatale în această expediție solitară, ce avea să se prelungească mai mult decît îmi imaginasem. Pe cînd traversam firul unui mic rîu cu malurile nisipoase, călăuza mea mi-a povestit că și compatrioții lui veneau în timpul verii în această zonă să caute aur, în ciuda interdicțiilor date de preoți. Modul de extragere era cît se poate de primitiv, dar rezultatele dovedeau clar bogăția nisipului. Mongolii se culcă pe burtă pe pămînt, îndepărtează nisipul cu o pană și suflă în gaura făcută. Din cînd în cînd, cu degetul umezit, adună cîteva fire de aur sau vreo pepită minusculă pe care o pun în săculețul legat de gît. Prin acest procedeu primitiv pot obține circa șapte grame de metal pe zi.

Am hotărît să fac călătoria într-o singură zi. La fiecare din stațiile de poștă îi grăbeam pe oameni să pună mai repede șeile pe cai. La unul dintre posturi, la circa patruzeci de kilometri de mănăstire, mi-au dat un cal sălbatic, un armăsar alb și voinic. În momentul în care am vrut să încalec și cînd pusesem deja piciorul în scară, s-a cabrat și mi-a dat o copită, exact în locul în care fusesem rănit. Piciorul a început să mi se umfle și aveam dureri mari. Spre asfințit, am zărit primele construcții ruseți și chinezești, și mai apoi mănăstirea din Zain. Am ajuns la un rîu care curgea în lungul unui munte : pe vîrful lui fuseseră așezate pietre albe, reprezentînd cuvintele unei rugăciuni tibetane. La poale, era un cimitir pentru preoții budiști, adică grămezi de

oase înconjurate de o haită de cîini. Am zărit în curînd şi mănăstirea, chiar în faţa noastră, formînd un careu înconjurat de garduri. În mijloc se ridica un templu impunător, cu totul diferit de toate cele văzute în vestul Mongoliei ; nu era însă construit nici în stil tibetan, nici în stil chinezesc : era o clădire albă, cu pereţii perpendiculari, cu rînduri regulate de ferestre avînd lemnăria vopsită în negru, un acoperiş din ţiglă neagră, iar între perete şi acoperiş era un ornament neobişnuit, făcut din mănunchiuri de ramuri provenind dintr-un arbore tibetan al cărui lemn nu putrezeşte niciodată. O altă incintă pătrată, mai mică, era aşezată spre răsărit şi cuprindea casele ruseşti, legate de mănăstire prin telefon.

— Aceea este casa zeului viu din Zain, îmi explică mongolul, arătînd spre clădirea mai mică. Îi plac obiceiurile ruseşti.

La nord, pe un deal de formă conică, se ridica un turn care amintea de ziguratul din Babilon. Era un templu în care se păstrau cărţi şi manuscrise vechi, podoabe şi fragmente din obiectele utilizate altădată în ceremoniile religioase, cît şi haine ale preoţilor dispăruţi. În spatele acestui muzeu se ridica o faleză abruptă, imposibil de urcat. Pe coasta acesteia, sculptate în piatră, se vedeau imagini ale zeilor budişti, imagini care nu ţineau cont de legile simetriei. Aveau între un metru şi doi metri şi jumătate înălţime. Seara, călugării aprindeau lumini în faţa acestor sculpturi, astfel că puteai vedea de la mare distanţă zeii şi zeiţele lor.

Am pătruns în cartierul negustorilor. Străzile erau pustii, la ferestre nu se vedeau decît femei şi copii. M-am oprit într-o prăvălie rusească ce avea sucursale şi în alte colţuri ale ţării. Spre marea mea mirare, am fost primit ca un prieten. Am aflat că Hutuktu din Narabanchi dăduse de veste la toate mănăstirile, oriunde voi merge, să fiu primit şi ajutat, căci salvasem mănăstirea din Narabanchi şi, după semnele clare ale celor prezise, eram un Buddha Încarnat, îndrăgit de zei. Scrisoarea preotului mi-a servit peste tot. Ar trebui poate să menţionez că tot ea m-a pus la adăpost de moarte. Ospitalitatea gazdelor s-a dovedit a fi folositoare, căci piciorul rănit se umflase şi mă durea tot mai rău. Scoţîndu-mi cizmele, am putut vedea că piciorul era plin de sînge şi rana cea veche se deschisese din cauza loviturii calului. Au chemat un felcer care m-a îngrijit, m-a pansat şi am reînceput să merg după trei zile.

Pe colonelul Kazagrandi nu l-am găsit însă în Zain Chabi. După ce a nimicit detaşamentul chinezesc care l-a ucis pe comandantul rus, a plecat la Van Kure. Noul comandant mi-a înmînat o scrisoare de la Kazagrandi prin care eram invitat să-l vizitez după ce mă voi fi odihnit cîteva zile în Zain. La scrisoare era ataşat un document mongol ce-mi dădea dreptul să primesc cai cu ajutorul aşa numitei *urga* – pe care o voi descrie mai tîrziu, şi care mi-a deschis noi orizonturi asupra Mongoliei şi a vieţii din această ţară, care altfel mi-ar fi rămas necunoscute. Această călătorie de peste trei sute de kilometri însemna de fapt un plus de oboseală pe care aş fi vrut să o evit, dar Kazagrandi, pe care nu-l întîlnisem niciodată, avea, se pare, motive serioase, dacă vroia să mă vadă.

A doua zi după sosirea mea, pe la ora unu, am primit vizita „zeului însuşi" ce stăpînea aceste locuri, *Gheghen* Pandita Hutuktu. Îmi era imposibil să-mi imaginez o apariţie mai stranie şi mai extraordinară a unui zeu. Era un tînăr de douăzeci sau douăzeci şi doi de ani, scund, firav, cu mişcări vii şi nervoase, cu un chip expresiv, luminat şi dominat, ca toate fizionomiile zeilor mongoli, de ochi mari, înfricoşaţi. Purta o uniformă rusească din mătase albastră, cu epoleţi din aur marcaţi cu semnul rezervat unui Hutuktu Pandita, pantaloni din mătase albastră, cizme înalte şi, pe cap, o tocă albă din astrahan, cu vîrful galben. La centură, erau fixate un pistol şi o sabie. Nu ştiam ce să cred despre un asemenea zeu deghizat. A luat o ceaşcă de ceai şi a început să vorbească, amestecînd vorbe mongole şi ruseşti.

— Nu departe de Kure se află vechea mănăstire Erdeni Dzu, ridicată pe ruinele oraşului Karakorum, vechea capitală a lui Ginghis-han ; Kubilai-han a vizitat-o de nenumărate ori ; venea în pelerinaj la acest sanctuar şi se odihnea după drumurile pe care le făcea : era pe atunci împărat al Chinei, al Indiei, Rusiei, Afganistanului, Mongoliei şi peste jumătate din Europa. Acum n-au mai rămas decît ruine şi morminte amintind de locul în care se afla această grădină a zilelor fericite. Credincioşii călugări din Barun Kure au descoperit în încăperile subterane manuscrise mai vechi chiar decît mănăstirea Erdeni Dzu. Acolo Maramba Mitchik-atak a găsit o profeţie după care acel Hutuktu din Zain ce va purta titlul de Pandita va avea doar douăzeci şi unu de ani şi se va naşte în inima pămînturilor lui Ginghis-han ; el va

purta pe piept semnul natural al svasticii, el va fi cel care în fruntea poporului, într-o epocă de mari războaie şi calamităţi, va începe lupta contra slujitorilor răului roşu, îi va învinge, va aduce ordinea în lume şi va sărbători această zi fericită în cetatea cu temple albe în sunetul a zece mii de clopote. Pandita Hutuktu sînt eu ! Semnele şi simbolurile m-au ales pe mine. Îi voi distruge pe bolşevici, pe aceşti servitori ai ciumei roşii, şi mă voi odihni la Moscova după truda mea plină de glorie. De aceea i-am cerut colonelului Kazagrandi să mă înroleze în trupele baronului Ungern, să pot participa la luptă. Preoţii vor să mă împiedice, dar cine e oare zeu aici ?

A lovit din picior, mînios, în timp ce preoţii şi garda care-l însoţeau îşi plecară capetele cu veneraţie.

Înainte de a pleca îmi oferi un *hatyk* şi, scotocind prin saci, am găsit singurul lucru care era demn de a fi oferit cadou unui Hutuktu : o mică sticlă de osmiridiu, acest rar asociat al platinei.

— Primiţi cel mai stabil şi mai dur dintre metale, i-am spus. Aş vrea să fie simbolul gloriei şi puterii tale, Hutuktu !

Pandita mi-a mulţumit şi m-a invitat să-l vizitez. Am mers la el cînd am început să mă refac, cînd rana a început să se vindece ; casa îi era aranjată în stil european : avea lumină electrică, sonerii electrice şi telefon. Mi-a oferit vin, dulceţuri şi mi-a prezentat două personaje foarte interesante. Unul era un bătrîn chirurg tibetan, cu faţa puternic marcată de vărsat, cu nas mare şi ochi saşii. Era un chirurg ciudat, celebru în Tibet. Rolul lui era de a trata şi vindeca preoţii Hutuktu cînd erau bolnavi şi de a-i otrăvi cînd deveneau prea independenţi sau extravaganţi sau cînd politica pe care o duceau nu era în acord cu dorinţele Consiliului preoţilor budişti ce-l sprijineau pe Buddha cel Viu sau pe Dalai-Lama. În aceste clipe, Pandita Hutuktu se odihneşte probabil, regăsindu-şi pacea veşnică pe înălţimile vreunui munte sfînt, unde va fi fost trimis graţie solicitudinii extraordinarului său medic de la curte. Spiritul războinic al lui Pandita Hutuktu nu era bine văzut de Consiliul preoţilor, care protestau împotriva caracterului aventuros al acestui zeu viu.

Pandita iubea vinul şi cărţile de joc. Într-o zi, pe cînd se afla în compania unor ruşi, îmbrăcat europeneşte, cîţiva preoţi veniră alergînd, anunţîndu-l că serviciul divin începuse şi că el trebuia să vină în altar să primească rugăciunile credincioşilor. Fără să se tulbure cît de puţin, Pandita şi-a pus mantia roşie de

preot peste vestonul şi pantalonii gri de european şi s-a lăsat condus cu lectica de preoţii scandalizaţi.

Tot atunci am întîlnit un tînăr de treisprezece ani a cărui vîrstă fragedă, robă lungă şi păr tuns scurt m-a făcut să cred că este un *bandi*, un discipol ce servea în casa lui Hutuktu ; dar mă înşelasem. Tînărul era primul Hubilgan, şi el Buddha încarnat, abil prezicător şi succesor al lui Pandita Hutuktu. Umbla aproape în permanenţă beat, era mare jucător de cărţi şi făcea glume pe seama preoţilor, profund răniţi în mîndria lor.

În aceeaşi seară l-am cunoscut şi pe al doilea Hubilgan, care a venit să mă viziteze ; era adevăratul administrator din Zain Chabi, domeniu independent aflat sub stăpînirea directă a lui Buddha cel Viu. Acest Hubilgan era un bărbat de treizeci şi doi de ani, sobru, ascetic, bine educat şi foarte bun cunoscător al ştiinţelor mongole. Vorbea ruseşte, citea mult în această limbă şi se interesa cu precădere de istoria şi viaţa altor popoare. Avea un deosebit respect pentru geniul creator al poporului american :

— Cînd veţi merge în America, mi-a spus, să le cereţi americanilor să vină aici să ne scoată din întunericul ce ne învăluie. Chinezii şi ruşii ne vor duce la ruină. Doar americanii ar mai putea să ne salveze.

Îndeplinesc această rugăminte a unui mongol de vază cu o mare satisfacţie, făcînd apel la poporul american. Nu va fi oare salvată această naţiune de oameni cinstiţi, oameni apăsaţi de întuneric şi opresiune ? De ce să fie lăsată să piară ? Sufletul mongol este bogat în forţă morală. Faceţi din aceşti oameni deosebiţi un popor cultivat ; învăţaţi-i să folosească bogăţiile pămîntului şi poporul lui Ginghis-han vă va păstra pentru totdeauna o prietenie fidelă.

După ce m-am restabilit pe deplin, Hutuktu m-a invitat să călătoresc împreună cu el pînă la Erdeni Dzu ; am acceptat bucuros. A doua zi dimineaţă, am pornit la drum. Călătoria noastră a durat cinci zile, timp în care am vizitat Erdeni Dzu, Karakorum, Hoto-Zaidam şi Hara-Balgasun. Toate, ruine de mănăstiri şi de cetăţi construite de Ginghis-han şi de succesorii săi, Ugadai-han şi Kubilai, în secolul treisprezece. Au rămas doar ziduri şi turnuri, cîteva morminte impresionante, cărţi cu legende şi cronici istorice.

— Priviţi aceste morminte ! mi-a spus Hutuktu. Aici a fost înmormîntat fiul lui Han-Uyuk. Chinezii i-au dat bani ca să-şi

omoare tatăl, dar sora lui a împiedicat crima, ucigînd ea însăşi pe prinţ şi protejîndu-l pe bătrînul său tată, împăratul. Aici e mormîntul Tsinillei, soţia mult iubită a lui Han-Mangu. A părăsit China ca să ajungă la Kharga Bolgasun ; acolo s-a îndrăgostit de un cioban curajos pe nume Damcharen, cel care, odată urcat în şa, alerga mai repede ca vîntul şi prindea iacii şi caii sălbatici cu mîinile goale. Hanul, furios, şi-a ucis soţia infidelă, dar a înmormîntat-o cu onoruri împărăteşti şi putea fi văzut adesea venind la mormînt şi plîngîndu-şi dragostea pierdută.

— Dar cu Damcharen ce s-a întîmplat ? am întrebat.

Preotul nu ştia ; dar bătrînul său servitor, care cunoştea toate legendele, răspunse :

— A luptat mult timp împotriva chinezilor, alăturîndu-se sălbaticilor tîlhari din neamul chakarilor. Nu se ştie cum a murit.

Adesea se pot vedea călugări venind şi rugîndu-se printre ruine ; ei caută cărţi sau obiecte sfinte ascunse sau îngropate sub dărîmături. Ultima dată au fost descoperite două puşti chinezeşti, două inele de aur şi teancuri însemnate de manuscrise legate cu fîşii de piele.

— Cum se face că această regiune a atras puternicii împăraţi şi hani care domneau de la Pacific la Adriatica ? mă întrebam. În mod sigur nu datorită munţilor, văilor acoperite de păduri de zadă şi mesteceni, nici pentru întinderile nesfîrşite de nisip, pentru aceste lacuri ascunse şi pentru stîncăriile fără viaţă.

Împăraţi vestiţi, amintindu-şi de visul lui Ginghis-han, au căutat aici noi revelaţii şi noi profeţii privitoare la miraculosul şi măreţul lor destin încununat cu onoruri divine, supunere şi ură. Unde ar fi putut ei comunica mai bine cu zeii, cu spiritele binelui şi ale răului, dacă nu aici, unde le este sălaşul ? Toată ţara Zain, presărată cu ruine străvechi, era într-adevăr un loc predestinat.

— Pe culmile acestui munte pot urca doar cei ce se trag pe linie directă din Ginghis-han, mi-a explicat Pandita. Pe la jumătatea urcuşului, omul obişnuit începe să se sufoce, şi dacă vrea să se aventureze spre înălţimi, moare. Acum cîtăva vreme, vînătorii mongoli au urmărit o haită de lupi prin munţi ; ajungînd aici, în această regiune, au pierit cu toţii. Pe versanţi zac oase de vulturi, mufloni şi antilope *kabarga*, care aleargă sprintene, purtate parcă de vînt. Acolo sus locuieşte un spirit diabolic care ţine cartea destinelor umane.

Aveam însă răspuns la această chestiune.

Odată, în Caucazul occidental am urcat pe un munte între Sukhum Kale şi Tupsei, unde piereau lupi, vulturi şi capre sălbatice. Oamenii care nu traversau regiunea călare îşi găseau acolo sfîrşitul. Solul producea acid carbonic, care se degaja pe coastele muntelui, distrugînd orice urmă de viaţă animală. Gazul forma la suprafaţa solului un strat de circa cincizeci de centimetri grosime. Călăreţii sînt deasupra acestui strat, dar caii îşi înalţă capetele, se agită şi nechează de frică pînă ce reuşesc să depăşească zona periculoasă. Aici, pe vîrful muntelui, unde spiritul rău citeşte cartea destinului omenesc, se produce acelaşi fenomen şi am putut astfel înţelege frica sacră a mongolilor, ca şi atracţia pentru acest loc la descendenţii lui Ginghis-han, în general oameni înalţi, aproape uriaşi. Prin statura lor, reuşeau să domine pătura de gaz otrăvitor, astfel că ei puteau ajunge pe culmile muntelui cel misterios. Ar exista şi o explicaţie geologică a fenomenului, în sensul că această zonă reprezintă limita meridională a depozitelor de huilă care dau naştere acidului carbonic şi gazului de baltă.

Nu departe de ruinele care acoperă tărîmurile Hun Doptchin Djamtso se află un mic lac care arde uneori cu flăcări roşii, înfricoşînd pe mongoli şi herghelille lor de cai. Bineînţeles că s-au născut şi nenumărate legende. Acolo ar fi căzut un meteorit care a pătruns adînc în sol. În cavitatea pe care a făcut-o, s-a ivit lacul. Se spune că locuitorii acelei lumi subterane, pe jumătate oameni, pe jumătate demoni, se chinuie să scoată piatra celestă din albia adîncă, dar în momentul în care reuşesc s-o ridice, lacul e cuprins de flăcări şi ei o scapă din nou. Eu nu am văzut acest lac : un rus mi-a povestit că, desigur, la suprafaţa lui ar exista un strat de petrol şi că focurile păstorilor sau chiar razele arzătoare ale soarelui îl îmbrăcau cu limbi de foc.

Oricum ar fi, toate acestea ne ajută să înţelegem atracţia pe care o au suveranii mongoli pentru această regiune. Însă cea mai puternică impresie mi-a fost provocată de vizita făcută în Karakorum. Acolo a trăit sîngerosul şi înţeleptul Ginghis-han ; acolo a zămislit planurile lui gigantice : înecarea vestului în sînge şi răspîndirea gloriei asupra estului, a unei faime necunoscute pînă atunci. Ginghis-han a construit două oraşe Karakorum : unul în apropiere de Tatsagol, pe drumul caravanelor, altul în Pamir, acolo unde războinicii visători şi-au îngropat

cea mai mare parte a conducătorilor într-un mausoleu înălţat de cinci sute de prizonieri ce au fost sacrificaţi în cinstea defunctului, atunci cînd impresionanta operă a fost terminată.

Războinicul Pandita Hutuktu s-a închinat făcînd o rugăciune pe ruinele pe care rătăceau umbrele marilor figuri ce domniseră peste jumătate din omenire ; sufletul îi ardea de dorinţa de a continua, de a îndeplini aceleaşi himerice fapte de vitejie şi de a se ridica la gloria de care se bucuraseră Ginghis-han şi Tamerlan.

La întoarcere, am fost invitaţi de către un mongol bogat, ce locuia la oarecare distanţă de Zain. Ne pregătise deja iurtele bogat împodobite cu covoare şi cu draperii de mătase. Hutuktu acceptă. Ne-am instalat pe pernele moi din iurtă, iar Hutuktu l-a binecuvîntat pe mongol, atingîndu-i capul cu mîna lui sfîntă şi primind de la gazdă binecunoscutele *hatyk*. Ni s-a adus o oaie întreagă, pe care au fiert-o într-o oală uriaşă. Hutuktu a tăiat un picior şi mi l-a oferit, luîndu-şi şi el unul. Apoi a dat o bucată mare de carne celui mai tînăr dintre copiii gazdei, semn că ospăţul putea să înceapă. Cît ai clipi din ochi, oaia a fost în întregime tăiată în bucăţi, fiecare din cei de la masă ospătîndu-se pe cinste. Cînd Hutuktu aruncă în apropierea focului oasele albe, fără pic de carne pe ele, gazda, în genunchi, a scos din jar o bucată din pielea de oaie şi a oferit-o ceremonios, cu ambele mîini, preotului. Pandita începu să o cureţe de lînă şi de cenuşă cu cuţitul şi, tăind pielea în şuviţe subţiri, începu să mănînce cu poftă. Era partea ce acoperea sternul, numită de mongoli *taraş*. Cînd oaia este tăiată în bucăţi, se scoate această bucată şi este aşezată pe cărbuni încinşi, lăsînd-o să se frigă la foc mic. Astfel preparată, este bucata cea mai bună şi mai fină, fiind oferită celui mai de seamă invitat. Obiceiul nu permite ca ea să fie împărţită.

După masă, gazda ne-a propus să mergem la vînătoare de mufloni ; se ştia că o turmă numeroasă păştea în munte, la circa o mie cinci sute de metri de iurte. Ni s-au adus cai bogat înşeuaţi. Tot harnaşamentul calului lui Hutuktu era ornat cu bucăţi de stofă roşie şi galbenă, simbol al rangului. Ne urmau vreo cincizeci de călăreţi. După ce am descălecat, ne-am ascuns în spatele unei stînci, la vreo trei sute de paşi unul de altul, iar mongolii au început să înconjoare muntele. După o jumătate de oră, am văzut ceva strălucind pe culme ; mi-am

dat în curînd seama că era un muflon superb care sărea de pe-o stîncă pe alta, făcînd salturi impresionante : era urmat de o turmă de vreo douăzeci de capete, care ţîşnise ca un fulger. Credeam că mongolii rataseră încercarea şi alungaseră turma înainte de a face un cerc închis în jurul muntelui. Dar din fericire mă înşelasem. Din spatele unei stînci, chiar în faţa noastră, sări un mongol, dînd din mîini. Doar animalul care mergea în frunte şi-a continuat drumul fără frică, trecînd pe lîngă hăitaş ; restul muflonilor şi-au schimbat brusc direcţia, îndreptîndu-se spre mine. Am deschis focul şi am doborît două animale. Hutuktu a împuşcat un muflon, dar şi o antilopă moscată, ivită de după o stîncă din apropiere. De la un muflon tînăr am luat şi coarnele cele mai frumoase : cîntăreau circa treizeci de livre.

A doua zi după sosirea la Zain Chabi, simţindu-mă restabilit, am decis să continui călătoria pînă la Van Kure. M-am despărţit de Hutuktu, care mi-a oferit un *hatyk* şi mi-a mulţumit pentru cadoul pe care i-l făcusem în prima zi.

— Este un leac fără asemănare ! exclamă. După excursia noastră, mă simţeam foarte obosit, dar cu acest medicament mi-am revenit pe dată. Mulţumesc, mulţumesc din toată inima.

Sărmanul băiat înghiţise osmiridiul. În mod sigur nu avea de ce să-i facă rău ; dar că starea lui se îmbunătăţise, iată ce mă bucura ! Poate doctorii din Occident vor vrea să încerce acest nou remediu, inofensiv şi ieftin – în toată lumea nu sînt decît opt livre. Aş vrea doar să-mi lase drepturile ce decurg din această invenţie pentru Mongolia, Barga, Sinkiang, Kuku-Nor şi celelalte regiuni din Asia Centrală.

Un bătrîn colonist rus mi-a servit de călăuză. Mi-au pus la dispoziţie şi un mijloc de transport uşor şi confortabil, pus în mişcare într-un mod foarte ciudat. O prăjină de circa patru metri lungime era fixată perpendicular pe braţele din faţă ale brancardei. De fiecare parte, doi călăreţi prindeau prăjina de oblîncul şeii şi galopau, trăgîndu-mă după ei în lungul cîmpiei. Ne urmau alţi patru călăreţi, cu patru cai de rezervă.

Capitolul XXX

Arestat !

La circa optsprezece kilometri de Zain, de pe înălțimile unui munte, am zărit șerpuind în lungul văii, un șir de călăreți pe care i-am întîlnit o jumătate de oră mai tîrziu pe malul unui rîu adînc și mlăștinos. Grupul era format din mongoli, buriați și tibetani înarmați cu puști rusești. În capul coloanei călăreau doi bărbați, iar unul dintre ei, cu o enormă tocă de astrahan, iar pe umeri cu o pelerină din pîslă neagră cu capișon roșu, ca în Caucaz, îmi bară drumul și cu o voce brutală și aspră mă întrebă :

— Cine ești dumneata ? De unde vii și încotro mergi ?

I-am răspuns laconic. Mi-au spus apoi că detașamentul lor a fost trimis în misiune de baronul Ungern și se afla sub comanda căpitanului Vandalov.

— Eu sînt căpitanul Bezrodnov, judecător militar.

Dintr-o dată începu să se scuture de rîs. Fața lui insolentă și stupidă nu-mi plăcea deloc, astfel că, salutînd ofițerii, le-am ordonat alor mei să înainteze.

— Ah, nu ! strigă, punîndu-mi-se din nou în drum. Nu vă pot lăsa să mergeți mai departe. Am multe de vorbit cu dumneata, lucruri serioase, și deci vei merge înapoi la Zain cu mine.

M-am împotrivit, arătîndu-i scrisoarea colonelului Kazagrandi, însă mi-a răspuns cu răceală : scrisoarea îl privește pe Kazagrandi ; cît despre întoarcerea la Zain și despre dialogul nostru, asta-i treaba mea. Acum dați-mi armele.

Îmi era imposibil să mă supun acestui ordin, chiar să fi fost amenințat cu moartea.

— Ascultați, i-am spus. Vorbiți-mi deschis. Detașamentul dumitale luptă împotriva bolșevicilor sau faceți parte din Armata Roșie ?

— Nu, vă asigur, îmi răspunse ofițerul buriat Vandalov, apropiindu-se de mine. Sînt trei ani de cînd ne luptăm cu bolșevicii.

— Atunci îmi este peste putinţă să vă dau armele. Le-am adus din Siberia sovietică, mi-au servit în nenumărate situaţii dificile şi acum soldaţi albi vor să mi le ia ! Nu pot suporta o astfel de jignire.

Pe cînd pronunţam aceste cuvinte, am aruncat în rîu puşca şi pistoletul. Ofiţerii păreau ruşinaţi. Bezrodnov se făcu roşu de mînie.

— V-am scăpat, ca şi pe mine de altfel, de o umilire, i-am explicat.

Bezrodnov şi-a întors calul în linişte. Detaşamentul celor trei sute de oameni trecu prin faţa mea. Doar doi călăreţi s-au oprit ; au ordonat mongolilor să facă stînga-mprejur şi am rămas în spatele grupului. Eram arestat ! Unul dintre călăreţii din spate, un rus, mi-a spus că Bezrodnov avea pe conştiinţă multe condamnări la moarte. Desigur şi a mea se va număra printre ele.

La ce bun să-ţi croieşti un drum printre detaşamentele bolşevicilor, să suferi de frig şi de foame, să treci la doi paşi de moarte în inima Tibetului, ca să cazi în cele din urmă sub gloanţele mongolilor lui Bezrodnov ? Degeaba călătoreşti atîta timp, străbătînd atîta cale ! Aş fi putut să-mi găsesc sfîrşitul în oricare sediu Ceka din Siberia.

După sosirea la Zain Chabi, ne-au fost cercetate bagajele şi Bezrodnov a început să mă interogheze amănunţit despre evenimentele petrecute în Uliastai. Am vorbit vreo trei ore, timp în care am încercat să-i apăr pe toţi ofiţerii din Uliastai, asigurîndu-l că nu era bine să se încreadă doar în rapoartele trimise de Domojirov. După ce întrevederea noastră luă sfîrşit, căpitanul s-a ridicat, scuzîndu-se pentru întîrzierea pe care mi-o pricinuise. Mi-a oferit un splendid pistolet Mauser cu patul din argint, zicîndu-mi :

— Vă admir mîndria. Acceptaţi această armă ca o amintire din partea mea.

A doua zi în zori am părăsit din nou Zain Chabi, avînd în buzunar un permis de liberă trecere pentru santinelele lui.

Capitolul XXXI

Călătorie pe bază de *urga*

Am străbătut din nou locuri deja cunoscute : muntele de unde văzusem detaşamentul lui Bezrodnov, rîul în care îmi aruncasem armele şi curînd le-am lăsat pe toate în urmă. La primul post am avut neplăcuta surpriză să nu găsim cai. Gazda era în cort cu cei doi fii ai săi. I-am arătat documentul.

— Noyon are drept de *urga*. Îi vom găsi îndată cai.

Sări în şa, luă cu el doi dintre mongolii ce mă însoţeau şi, echipat cu prăjini lungi de patru-cinci metri ce aveau la capete o buclă din frînghie, tustrei plecară în galop. I-am urmat. Am părăsit drumul, am traversat cîmpia şi, după vreun ceas, am dat peste o herghelie ce păştea. Mongolul a prins cîţiva cai cu prăjina cu nod glisant, numită *urga*. De prin munţii din jur începură să apară stăpînii cailor. Bătrînul mongol le-a arătat hîrtiile mele şi toţi au încuviinţat supuşi dîndu-ne alţi patru oameni în locul celor ce mă însoţiseră pînă atunci. Acesta este modul lor specific de a călători ; în loc să treacă prin staţii, merg de la o herghelie la alta, prind cu *urga* cai odihniţi, pun şeaua pe ei, iar stăpînii înlocuiesc vechile călăuze. Toţi mongolii care au primit această sarcină încearcă să se achite de ea cît mai repede : merg în galop în direcţia indicată, spre herghelia cea mai apropiată, lăsîndu-te apoi pe seama vecinului care, şi el, trebuie să-ţi dea cai şi oameni. Un călător care are *drept de urga* poate prinde el însuşi caii şi, dacă nu găseşte însoţitori, îi poate obliga pe cei de pînă atunci să continue, lăsînd animalele la proprietarul hergheliei care i-a dat cai odihniţi. Asta se întîmplă însă destul de rar : mongolilor nu le place să-şi caute animalele la alţii, de frica discuţiilor care în mod sigur pot să apară.

După cîte am auzit, din acest obicei se trage şi numele oraşului Urga, pentru străini. Mongolii îi spun Ta Kure, adică marea mănăstire. Buriaţii şi ruşii, primii ce au făcut comerţ în

zonă, numeau oraşul Urga. E capătul tuturor expediţiilor comerciale ce traversau cîmpiile nesfîrşite, locul unde călătorii puteau beneficia de schimbul cailor. Mai există şi o altă explicaţie : oraşul e aşezat într-o buclă ale cărei extremităţi sînt formate din trei lanţuri muntoase ; la poalele acestor culmi îşi croieşte drum Tola rîul, ce desenează prăjina la capătul căreia este fixată *urga*, familiară în aceste locuri.

Graţie acestui drept, am traversat regiuni din Mongolia necunoscute de călători, pe o distanţă de circa trei sute de kilometri. Am avut astfel ocazia să observ fauna acestei zone. Turme nesfîrşite de antilope numărînd peste cinci mii de capete, mufloni, elani (*wapiti*), antilope moscate (*kabarga*). Uneori, ca nişte fantome pe linia orizontului, treceau ca nişte săgeţi mici turme de cai sau de măgari sălbatici.

Într-un loc am văzut un grup de marmote. Pe o suprafaţă de mai mulţi kilometri pătraţi se puteau zări muşuroaiele şi găurile ce făceau legătura între ele. Printre movile alergau animale galben-cenuşii sau maronii, de toate mărimile, cele mai mari atingînd aproape jumătate din talia unui cîine obişnuit. Alergau cu greutate, iar blana părea că pluteşte, ca şi cum ar fi fost prea largă pentru corpurile lor durdulii. Marmotele sînt adevăraţi prospectori : sapă în permanenţă tranşee, aruncînd pietrele la suprafaţă. Pe alocuri, movilele erau făcute din minereu de cupru, iar mai spre nord am găsit minerale conţinînd şi vanadiu. Cînd marmota stă la intrarea în galerie, este aşezată pe labele din spate, cu o ţinută demnă, semănînd cu o bucată de lemn, cu un butuc sau cu o piatră. De îndată ce zăreşte un călăreţ, îl pîndeşte curioasă şi începe să scoată un fluierat ascuţit. Vînătorii profită de curiozitatea lor şi, apropiindu-se de muşuroaie, agită nişte flamuri agăţate de prăjini. Toată atenţia animalului se concentrează asupra steagului, iar glonţele care îl loveşte îi aduce şi lămuriri asupra necunoscutului obiect.

Am fost martor la o scenă foarte interesantă, pe cînd treceam prin mijlocul unei colonii de marmote din apropierea unui rîu numit Orkhon. Erau acolo mii de vizuini ; mongolii trebuiau să dea dovadă de o mare îndemînare pentru a evita ca în acel labirint caii să nu cadă şi să nu-şi rupă picioarele ! Mult deasupra noastră, un vultur zbura în cerc. Dintr-o dată se înfipse ca o piatră într-un muşuroi şi rămase nemişcat. După cîteva minute, o marmotă ieşi din galeria ei şi se îndreptă spre

cea din vecinătate. Vulturul se ridică de pe intrarea în galerie cu un aer calm şi o acoperi cu una din aripi. Auzind zgomotul, marmota se întoarse şi sări la atac, încercînd să intre cu forţa în galeria în care îşi lăsase fără îndoială puii. Începu lupta. Vulturul lovea cu aripa liberă, cu o gheară şi cu ciocul, dar nu lăsa liberă intrarea. Marmota se repezi asupra păsării de pradă cu mai mult curaj, dar căzu îndată, lovită în cap. Abia atunci vulturul îşi ridică aripa, apropiindu-se de marmotă, o mai lovi de cîteva ori şi, nu fără dificultate, o prinse în gheare, luîndu-şi zborul spre stîncării. În locuri şi mai sterpe, unde nu vezi decît cîteva fire de iarbă ici-colo, poate fi întîlnită o altă specie de rozătoare, numită *imuran*, de mărimea unei veveriţe. Blana se confundă la culoare cu cîmpia pe care aleargă ca şerpii, strîngînd boabele aduse de vînt, pe care le transportă în micile lor adăposturi. *Imuranul* are un prieten fidel : ciocîrlia galbenă de cîmpie, cu spatele şi capul maronii. Cînd vede *imuranul* alergînd pe cîmpie, i se aşează în spate, bate din aripi ca să-şi menţină echilibrul şi se lasă purtată în viteză de animalul care mişcă bucuros din coada lui lungă şi stufoasă. În tot acest timp, ciocîrlia ciuguleşte cu îndemînare şi rapiditate paraziţii ce trăiesc pe corpul prietenului său, mărturisindu-şi bucuria de a vîna printr-un cîntec voios. Mongolii numesc *imuranul* bidiviul veselei ciocîrlii. Ea avertizează *imuranul* de apropierea vulturilor şi a şoimilor, scoţînd ţipete ascuţite în momentul în care zăreşte vreun tîlhar al văzduhului, refugiindu-se şi ea în spatele unei pietre sau în vreun şanţ. De cum se aude acest ţipăt, nici un *imuran* nu mai scoate capul din galerii, aşteptînd să treacă pericolul. Astfel se face că aceste două animale trăiesc o fericită prietenie. În alte regiuni ale Mongoliei, în zone cu păşuni bogate, am văzut un alt tip de rozătoare, întîlnit şi în Urianhai. Este un enorm şoarece de cîmp, negru, cu coada scurtă, care trăieşte în colonii de o sută-două sute de capete. E interesant şi unic în felul său pentru abilitatea cu care îşi pregăteşte, ca un bun fermier, proviziile de furaj pentru iarnă. Cît timp iarba e suculentă, o coseşte cu mişcări rapide şi bruşte din cap, tăind circa douăzeci-treizeci de fire cu dinţii lungi din faţă. Apoi lasă fînul să se usuce şi, mai tîrziu, îl aduce în preajma adăpostului, într-un mod foarte chibzuit. Face mai întîi o mică movilă de vreo treizeci de centimetri înălţime. Apoi înfige în pămînt patru beţe înclinate ce converg

spre mijlocul căpiței și le leagă desupra fînului cu cele mai lungi fire de iarbă, lăsînd extremitățile mai lungi pentru a mai putea adăuga un strat de iarbă celui anterior ; înălțate din nou cu treizeci de centimetri, el leagă cu alte fire de iarbă provizia făcută, împiedicînd vîntul să i-o împrăștie. Plasează fînul chiar la intrarea în galerie, evitînd deplasările și transportul în timpul anotimpului rece. Caii și cămilele se dau în vînt după acest fîn al micului fermier, pentru că nu conține decît iarbă foarte hrănitoare. Dar micile căpițe sînt atît de solid construite, încît nu pot fi smulse decît cu mare greutate. Mai peste tot în Mongolia am întîlnit fie cupluri, fie grupuri de potîrnichi de cîmpie numite *salga*, sau potîrnichi-rîndunele, pentru că au cozi ce seamănă cu ale rîndunelelor și zborul le este la fel. Aceste păsări nu-s nici sălbatice, nici fricoase : te poți apropia de ele la zece-cincisprezece pași ; dar cînd își iau zborul se înalță foarte sus și parcurg distanțe considerabile fără să se odihnească, ciripind ca niște rîndunele. În general, sînt de culoare cenușie deschis sau galbene, cu toate că masculii sînt pătați cu maron pe spate și pe aripi, iar picioruşele le sînt acoperite de pene dese. Grație acestui obicei – *urga*, am putut să fac aceste observații în regiuni mai puțin umblate de străini, dar am cunoscut și unele inconveniente. Mongolii mă transportau cu rapiditate direct la destinație și primeau satisfăcuți dolarii chinezești pe care li-i dădeam. Dar după vreo opt mii de kilometri petrecuți în șaua căzăcească, aceasta zăcea acum în spatele meu, în căruța acoperită de praf, astfel că m-am revoltat împotriva zguduirilor și salturilor pe care a trebuit să le suport în aceste curse nebunești, într-o șaretă trasă în mare viteză printre pietre, movile și gropi de niște cai sălbatici ce mîncau pămîntul ; șareta sărea, trosnea și, pe bună dreptate, nu rezista decît datorită preocupării nebunești și îndărătnice de a dovedi călătorului străin confortul și farmecul unui bun echipaj mongol. Oasele începeau să mă doară. Am sfîrșit prin a geme la orice hurducătură și am făcut un atac de sciatică la piciorul bolnav. Noaptea nu mai puteam nici să dorm, nici să stau întins, nici chiar să stau așezat, fără să am dureri ; îmi petreceam deci nopțile plimbîndu-mă pe cîmp, ascultînd sforăitul celor din iurtă. Uneori trebuia să mă apăr de enormii cîini negri care mă atacau. A doua zi, n-am mai putut îndura această tortură decît pînă pe la prînz, astfel că am abandonat drumul și m-am culcat. Suferința era de nesuportat.

Nu puteam să mişc nici piciorul, nici spatele, în plus am făcut şi febră. A trebuit să ne oprim şi să ne odihnim. Am înghiţit proviziile de aspirină şi de chinină, fără să simt vreo ameliorare. După cum vedeam, mă aştepta o noapte de veghe, la care nu mă puteam gîndi fără teamă. Ne-am instalat într-o iurtă rezervată vizitatorilor, în apropierea unei mănăstiri. Mongolii l-au invitat pe doctorul lama să mă vadă ; mi-a dat un praf foarte amar, asigurîndu-mă că a doua zi dimineaţă voi putea pleca. Am simţit cum bătăile inimii se intensifică, după care durerile au devenit şi mai vii. Am petrecut o altă noapte fără să închid ochii, dar cînd soarele se ridica, durerea a încetat brusc şi după o oră am ordonat să mi se pregătească un cal, pentru că nu mai voiam să-mi continui călătoria ca pînă atunci.

În timp ce mongolii se ocupau de cai, a sosit în cortul meu N. N. Filipov ; mi-a spus că protesta împotriva acuzaţiilor ce i se aduseseră lui, fratelui său şi lui Poletika, acuzaţii potrivit cărora i-am luat drept bolşevici. Bezrodnov l-a autorizat să meargă la Van Kure pentru a-l vedea pe baronul Ungern, care-l aştepta. Dar Filipov nu ştia că mongolul ce-l călăuzea era înarmat cu grenade şi că un alt mongol fusese trimis înainte cu o scrisoare pentru baron. Nu ştia nici că Poletika şi fraţii lui erau împuşcaţi chiar în acele momente la Zain Chabi. Filipov era grăbit şi dorea să ajungă la Van Kure în aceeaşi zi. Am pornit la circa o oră după el.

Capitolul XXXII

Bătrînul ghicitor

Am urmat drumul curierilor. În această regiune, caii mongoli erau epuizaţi, obligaţi fiind în permanenţă să servească numeroşilor mesageri ai lui Dachin Van şi ai colonelului Kazagrandi. A trebuit să ne oprim la ultimul post de schimb al cailor, din apropiere de Van Kure, post ţinut de un bătrîn mongol şi de fii lui. După masă, luînd omoplatul oii, de pe care carnea fusese cu grijă îndepărtată, mă privi şi, punînd osul în cărbunii încinşi, rosti cîteva cuvinte magice, apoi mi se adresă :

— O să-ţi spun cîte ceva despre viitorul dumitale ; toate prezicerile mele se împlinesc.

Cînd osul s-a înnegrit, l-a scos, suflă cenuşa şi începu să-i cerceteze suprafaţa, apoi, punîndu-l în faţa focului, îl privi cu atenţie. A continuat astfel mult timp, dar cum chipul îi părea înspăimîntat, puse din nou osul în foc.

— Ce aţi văzut ? l-am întrebat rîzînd.

— Tăceţi ! şopti. Mi s-au arătat semne oribile.

A luat osul iarăşi, începînd din nou să-l cerceteze, bolborosind fără încetare rugăciuni şi făcînd gesturi ciudate. Apoi, cu o voce calmă şi solemnă, începu să vorbească.

— Moartea, în persoana unui om alb, înalt, cu părul roşcat, va merge pe urmele dumitale mult timp, pîndindu-te îndeaproape. O vei simţi, o vei aştepta, dar Moartea va da înapoi. Un alt om alb va deveni prietenul dumitale. Înaintea celei de-a patra zile îţi vei pierde prietenii. Vor pieri din cauza unui cuţit. Îi văd deja devoraţi de cîini. Fereşte-te de omul cu capul în formă de şa. Va încerca să te omoare.

După ce mi-a dezvăluit viitorul, am rămas mult timp să fumăm şi să bem ceai ; bătrînul, însă, mă privea cu teamă. Mi-a venit în minte că tot astfel trebuie să fie privit de tovarăşii de puşcărie cel condamnat la moarte.

A doua zi ne-am despărţit de ghicitor, înainte ca soarele să răsară, iar după vreo douăzeci şi cinci de kilometri puteam zări Van Kure. L-am găsit pe colonelul Kazagrandi la cartierul general. Era un om de familie bună, inginer experimentat, excelent ofiţer, distins în timpul războiului de apărare a insulei Moom din Baltica şi apoi în luptele cu bolşevicii, pe Volga. Colonelul Kazagrandi m-a invitat să fac o baie într-o cadă adevărată, în casa preşedintelui Camerei de Comerţ. Mă găseam tot acolo cînd a intrat un ofiţer tînăr şi înalt. Avea părul roşcat, cu bucle lungi şi cu o faţă foarte albă, dar grosolană, fără semne de inteligenţă, cu ochi mari şi o privire îngheţată ca oţelul. Buzele îi erau fine, aproape feminine. În ochi însă i se citea o cruzime înfricoşătoare ; nu-ţi făcea nici o plăcere să-l priveşti, dar totuşi erai atras de acest chip. Cînd a ieşit din încăpere, gazda ne-a spus că era căpitanul Veselovsky, aghiotant al generalului Redzukin, cel care lupta împotriva soldaţilor Armatei Roşii în nordul Mongoliei. Veniseră chiar în aceeaşi zi pentru a discuta cu baronul Ungern.

După dejun, colonelul Kazagrandi m-a invitat la el în iurtă şi am început să vorbim despre evenimentele din Mongolia occidentală, unde situaţia devenea din ce în ce mai încordată.

— Îl cunoaşteţi pe doctorul Gay ? mă întrebă Kazagrandi. El m-a ajutat să-mi formez detaşamentul, dar în Urga este considerat drept agent al sovieticilor.

Am încercat să-l apăr pe Gay. Mă ajutase, iar Kolceak i-a luat el însuşi partea :

— Da, aveţi dreptate, acelaşi lucru l-am susţinut şi eu. Dar Redzukin a venit de curînd cu nişte scrisori pe care Gay le-a trimis bolşevicilor şi care au fost interceptate pe drum. Din ordinul baronului Ungern, Gay şi familia sa au fost trimişi astăzi la cartierul general al lui Redzukin, dar mă tem că nu vor ajunge la destinaţie.

— De ce ? am întrebat.

— Vor fi executaţi înainte de sosire !

— Ce s-ar putea face ? Este imposibil ca Gay să fie bolşevic, este prea inteligent şi prea cultivat ca să aleagă această alternativă.

— Nu ştiu, nu ştiu ! murmură colonelul cu un gest de descurajare, încercaţi să-i vorbiţi lui Redzukin.

Am hotărît să am o întrevedere cu acest Redzukin, dar chiar în acel moment a intrat colonelul Filipov începînd să vorbească despre erorile care se fac în instrucţia militară a soldaţilor. Pe cînd îmi puneam haina, intră un alt bărbat. Un ofiţer scund, cu o casketă căzăcească prevăzută cu o vizieră verde, cu o haină gri ruptă şi cu mîna dreaptă prinsă la piept într-un fular negru, răsucit în jurul gîtului. Era generalul Redzukin ; i-am fost prezentat.

În timpul convorbirii noastre, generalul, politicos şi într-un mod foarte abil, s-a informat de acţiunile şi vitejiile noastre, glumind şi rîzînd cu discreţie. Cînd a ieşit, am profitat de ocazie şi l-am însoţit.

M-a ascultat cu multă atenţie şi deosebit de politicos, apoi cu o voce liniştită mi-a spus :

— Doctorul Gay este agentul sovieticilor ; s-a deghizat în alb pentru a vedea totul mai bine, pentru a asculta şi a şti tot ce se întîmplă. Sîntem înconjuraţi de duşmani. Poporul rus e demoralizat şi gata în acelaşi timp de orice trădare, uneori pentru bani. Aşa a acţionat şi Gay. De altfel la ce bun să mai discutăm

despre acest subiect ? El şi familia lui au trăit destul. Astăzi au fost executaţi de oamenii mei, la cinci kilometri de aici.

Înspăimîntat şi consternat, priveam chipul acestui omuleţ vioi, cu voce blîndă şi cu maniere elegante. În ochi i se citea atîta ură şi tenacitate, încît am înţeles de îndată respectul ce i-l purtau ofiţerii. Mai tîrziu, la Urga, am aflat şi alte lucruri despre general, care se distingea şi prin vitejie, dar şi prin cruzime. Era cîinele de pază al baronului Ungern, gata oricînd să se arunce în foc sau de gîtul celor desemnaţi de stăpînul său.

Trecuseră doar patru zile şi „prietenii mei" pieriseră de un „cuţit lung". O parte din cele prezise se realizaseră. Acum nu-mi rămînea decît să aştept ameninţarea cu moartea. Şi n-am pierdut mult timp. Două zile mai tîrziu, sosea şeful de divizie al cavaleriei asiatice. Era baronul Ungern von Sternberg.

Capitolul XXXIII

Moartea, sub chipul unui om alb, se va ţine după dumneata

„Teribilul general, baronul" a sosit pe neaşteptate, fără ca prezenţa să-i fie semnalată de avanposturile colonelului Kazagrandi. După ce a vorbit cu el, ne-a invitat, pe colonelul Filipov şi pe mine, să ne prezentăm la el. Convocarea mi-a fost adusă de Kazagrandi. Am vrut să merg imediat, dar colonelul m-a reţinut o jumătate de oră, după care mi-a urat noroc.

— Să-ţi ajute Dumnezeu ! Hai, du-te !

Era, de fapt, un ciudat mesaj de adio, puţin liniştitor şi cu totul enigmatic. Mi-am luat pistoletul Mauser, iar în cusătura mînecii am ascuns cianură de potasiu. Baronul coborîse în iurta medicului şef. Cînd am intrat în curte, căpitanul Veselovsky veni spre mine. Avea la centură o sabie căzăcească şi un revolver fără teacă. A intrat în iurtă, să-mi anunţe sosirea.

— Poftiţi, spuse el, ieşind din cort.

La intrare am văzut o baltă de sînge pe care pămîntul n-o absorbise încă, semn de rău augur, care marcase destinul celui ce intrase înaintea mea.

— Intraţi ! se auzi o voce piţigăiată.

De cum am trecut pragul, un bărbat cu o tunică mongolă din mătase roşie a sărit spre mine ca un tigru, mi-a strîns mîna cu un aer grăbit, apoi s-a aruncat într-un pat ce se găsea într-o latură a cortului.

— Spuneţi-mi cine sînteţi. În jurul nostru mişună agitatorii şi spionii, strigă cu voce pătrunzătoare şi nervoasă, fixîndu-şi privirea asupra mea.

Mi-am dat seama imediat de înfăţişarea exterioară şi de caracterul acestui om ; avea un cap mic şi umerii largi ; părul blond, în dezordine ; o mustaţă roşcată, ca o perie, faţa trasă, ca a sfinţilor din vechile icoane bizantine. Apoi toate aceste trăsături au dispărut şi n-am mai văzut decît o frunte proeminentă, ce ascundea nişte ochi ca de oţel, pătrunzători, fixaţi asupra mea, ca ai unui animal în fundul unei caverne. L-am studiat doar preţ de o clipă, dar mi-am dat seama că în faţa mea stătea un om periculos, oricînd gata să se arunce în situaţii ireversibile. Deşi pericolul fusese evident, am simţit insulta.

— Aşezaţi-vă, spuse cu un ton tăios şi cu vocea şuierătoare, arătîndu-mi un scaun şi răsucindu-şi nervos mustaţa. Simţeam cum mă inundă mînia şi i-am spus fără să iau loc :

— V-aţi permis să mă jigniţi. Numele meu este destul de cunoscut, încît aţi fi putut evita astfel de epitete. Puteţi face orice cu mine, pentru că puterea este de partea dumneavoastră, dar nu mă puteţi obliga să vorbesc cu cineva care mă insultă.

Auzind acestea, s-a ridicat şi vizibil uimit a început să mă examineze, ţinîndu-şi respiraţia şi răsucindu-şi mustaţa. Păstrînd un calm aparent, am aruncat o privire prin iurtă şi l-am remarcat pe generalul Redzukin. L-am salutat, făcînd un semn cu capul şi mi-a răspuns la fel. Apoi m-am întors spre baron, care, aşezat, cu capul plecat şi cu ochii închişi, îşi trecea din cînd în cînd mîna pe frunte, şoptind cuvinte de neînţeles. Dintr-odată s-a ridicat brusc şi spuse, adresîndu-se cuiva din spatele meu :

— Ieşi ! nu mai am nevoie de dumneata.

M-am întors şi l-am văzut pe căpitanul Veselovski, cu o figură palidă şi înfrigurată. Nu-l auzisem intrînd. Făcînd stînga-mprejur milităreşte a ieşit. Moartea, în persoana unui om alb, era în spatele meu, mă gîndeam ; m-o fi părăsit oare ?

Baronul a reflectat un moment apoi începu să spună fraze fără sfîrşit, încîlcite.

— Îmi cer iertare... Înţelegeţi, peste tot numai trădători ! Oamenii cinstiţi parcă au dispărut. Nu mai pot avea încredere în nimeni. Nu doar numele sînt false ; şi hîrtiile sînt falsificate. Ochii şi cuvintele mint. Toată lumea e demoralizată, bolşevismul a născut oameni corupţi. Tocmai l-am executat pe colonelul Filipov, el, cel care susţinea că reprezintă tabăra albilor din Rusia. În căptuşeala hainei lui am dat peste două coduri secrete utilizate de bolşevici. Cînd aghiotantul meu i-a ridicat sabia deasupra capului, a strigat : „De ce vrei să mă ucizi, Tavarişce ?" Nu mai pot avea încredere în nimeni...

A tăcut ; nu am adăugat nici eu nimic.

— Vă cer iertare ! adăugă. V-am jignit, dar nu sînt doar un om, sînt şeful unor forţe importante şi am pe cap atîtea griji, necazuri şi suferinţe !

Vocea îi trăda un amestec de disperare şi sinceritate. Mi-a întins mîna cu căldură. După o clipă de linişte, i-am răspuns :

— Ce-mi ordonaţi acum, de vreme ce nu dispun de nici un document, nici fals, nici autentic ? Mulţi din ofiţerii dumitale mă cunosc, şi aş putea să găsesc pe careva la Urga care să susţină că nu sînt nici agitator, nici...

— Inutil, degeaba ! mă întrerupse baronul. Totul e cît se poate de clar, am înţeles. Sufletul meu a văzut şi ştie totul. Hutuktu din Narabanchi mi-a scris adevărul despre dumneata. Cu ce pot să te ajut ?

I-am explicat că eu şi prietenul meu am fugit din Rusia sovietică cu gîndul să ajungem în ţara noastră, că un grup de soldaţi polonezi ni s-a alăturat în speranţa că se vor întoarce în Polonia ; i-am cerut să ne sprijine în efortul nostru de-a ajunge la cel mai apropiat port.

— Cu plăcere, cu plăcere... vă voi ajuta pe toţi... răspunse nervos, vă voi conduce la Urga cu automobilul meu. Vom pleca mîine la Urga şi vom mai vorbi despre asta.

M-am despărţit de el şi am ieşit din iurtă. Ajungînd la mine, l-am găsit pe Kazagrandi înspăimîntat, plimbîndu-se încolo şi-ncoace prin cameră.

— Slavă cerului ! strigă, făcîndu-şi semnul crucii.

Bucuria sa era înduioşătoare, dar totodată mi se părea că în calitate de colonel ar fi putut să ia măsuri mult mai eficiente pentru protecţia oaspetelui său, dacă asta îi era dorinţa. Emoţiile acelei zile mă epuizaseră şi mă simţeam îmbătrînit cu cîţiva ani.

Cînd m-am privit în oglindă, mi-am dat seama că aveam cîteva fire de păr alb în plus. În timpul nopţii nu am putut dormi, gîndindu-mă la chipul tînăr şi delicat al colonelului Filipov, la balta de sînge, la ochii reci ai căpitanului Veselovsky, la vocea baronului Ungern, cu accesele lui de suferinţă şi disperare. Într-un sfîrşit, m-am liniştit. Am fost trezit de baronul Ungern, care a venit să se scuze, spunîndu-mi că nu mă putea lua cu el în maşină, pentru că era obligat să-l ia pe Daichin Van, dar mă informă că lăsase instrucţiuni să mi se dea cămila lui albă şi doi kazahi ca servitori. Abia am avut timpul să-i mulţumesc, că plecase deja în grabă.

Somnul m-a părăsit. M-am îmbrăcat şi am început să fumez pipă după pipă, gîndindu-mă : „Cît de simplu e să te lupţi cu bolşevicii prin mlaştinile de la Seybi, să traversezi crestele înzăpezite ale munţilor Ulaan Tajga, unde demonii prind în capcanele morţii pe călătorii prea îndrăzneţi ! Acolo totul era simplu şi de înţeles, aici e doar un coşmar înspăimîntător, o furtună întunecată şi sinistră !" Simţeam că în orice clipă se petrecea o tragedie, vreo grozăvenie a baronului Ungern, în spatele căruia mergea tăcut şi palid Veselovsky... şi moartea.

Capitolul XXXIV

Ororile războiului

A doua zi în zori mi-a fost adusă o superbă cămilă albă şi am plecat. Escorta era formată din doi kazahi, doi soldaţi mongoli şi un lama, două cămile purtînd cortul şi proviziile. Mi-era încă teamă că baronul Ungern, nevrînd să acţioneze în faţa prietenilor pe care îi aveam în Van Kure, organizase această călătorie în timpul căreia putea cu uşurinţă să scape de mine. Un glonte în spate şi totul lua sfîrşit. Eram deci în permanenţă în gardă, gata să scot revolverul şi să mă apăr. Aveam grijă ca cei doi kazahi să fie mereu fie în faţa mea, fie lîngă mine. Către prînz, am auzit în depărtare claxonul unui automobil şi l-am zărit pe baronul Ungern, trecînd în mare viteză. Cu el mai erau doi ofiţeri şi prinţul Daichin Van. Baronul mă salută afectuos şi strigă :

— Ne vom revedea la Urga !

— Ah ! gîndeam, voi ajunge la Urga. Puteam deci să călătoresc liniştit. La Urga am mulţi prieteni, fără să mai amintesc de soldaţii polonezi cu care fusesem la Uliastai şi care ajunseseră mult înaintea mea.

După întîlnirea cu baronul, kazahii mei începură să fie mai atenţi cu mine, căutînd să mă amuze şi spunîndu-mi tot felul de poveşti. Mi-au povestit despre luptele lor cu bolşevicii în Transbaikalia şi în Mongolia, cu chinezii în apropiere de Urga, despre descoperirea unor paşapoarte comuniste asupra unor soldaţi chinezi ce veneau de la Moscova ; mi-au vorbit de curajul baronului Ungern, care rămînea lîngă focul de tabără, fumînd şi servindu-şi ceaiul, sau în luptă, fără ca vreodată să fie atins de vreun glonte. Odată şaptezeci şi patru de gloanţe i-au ciuruit haina, şaua şi lăzile ce se găseau lîngă el : a scăpat ca prin minune. Acesta era unul dintre motivele pentru care avea o atît de mare influenţă asupra mongolilor. Povesteau că înainte de luptă baronul fusese în recunoaştere la Urga însoţit de un singur kazah şi că la întoarcere a ucis un ofiţer şi doi soldaţi chinezi cu bastonul lui din bambus (*tashur*) ; nu lua nimic altceva cu el decît lenjerie de schimb şi o pereche de cizme ; era mereu calm şi vesel în luptă, grav şi morocănos în rarele zile de pace ; era în permanenţă lîngă soldaţii lui, în timpul luptelor.

Eu le-am povestit despre fuga mea din Siberia şi timpul s-a scurs repede. Cămilele mergeau la trap, astfel că în loc de treizeci de kilometri pe zi făceam aproape optzeci. A mea era cea mai rapidă : un animal uriaş, complet alb, cu o coamă superbă ; baronul Ungern o primise cadou de la un prinţ mongol, împreună cu două zibeline negre. Calm, viguros, acest îndrăzneţ uriaş al deşertului era atît de înalt, încît mă credeam pe înălţimile unui turn.

După ce am trecut prin Orkhon, în mijlocul drumului am dat peste primul cadavru al unui soldat chinez, culcat pe spate, cu braţele întinse. După ce am trecut de munţii Burgut, am pătruns în valea rîului Tola, la capătul căreia este situată Urga. Drumul era presărat de haine, cămăşi, încălţări, caschete şi bidoane pe care chinezii le aruncaseră din fugă ; lăsaseră şi mulţi morţi. Ceva mai departe, drumul traversa o mlaştină pe malurile căreia zăceau grămezi de cadavre de oameni, cai, cămile, maşini zdrobite şi tot felul de resturi. În acest loc tibetanii baronului

Ungern distruseseră convoiul chinezilor în retragere ; era straniu şi lugubru spectacolul grămezilor de cadavre în mijlocul naturii ce renăştea primăvara.

Raţe sălbatice din cele mai variate specii străbăteau suprafaţa lacurilor ; în iarba înaltă, berzele îndeplineau dansuri rituale, făcîndu-şi curte ; de-a lungul lacurilor, lebedele şi gîştele alunecau în cîrduri numeroase prin locuri mlăştinoase ; asemănătoare unor pete de lumină, apăreau perechi de turpani, păsări sacre, cu un penaj strălucitor. Pe înălţimi, curcile sălbatice săreau şi se luau la bătaie în timp ce mîncau ; stoluri de prepeliţe *salga* treceau ciripind ; în acelaşi timp, pe coasta muntelui, la ceva distanţă, lupii leneveau la soare, schelălăind, şi lătrau ca nişte căţelandri jucăuşi.

Natura nu cunoaşte decît viaţa. Moartea nu reprezintă pentru ea decît un episod. Îi ascunde urmele sub nisip sau sub zăpadă, le ascunde sub o vegetaţie luxuriantă, sub ierburi sau flori. Ce-i păsa naturii dacă o mamă din Tche-Fou sau de pe malurile lui Yangtze a adus un bol de orez şi arde tămîie la un sanctuar, rugîndu-se pentru întoarcerea fiului ei ? Un martir necunoscut, căzut pe cîmpiile Tolei, oasele i se usucă sub razele distrugătoare ale soarelui, iar vînturile împrăştie praful şi pulberea printre nisipurile întinselor păşuni. Te surprinde măreţia acestei indiferenţe a naturii faţă de moarte, eşti uimit de ardoarea ei pentru viaţă.

În cea de-a patra zi, spre seară, am ajuns pe malurile rîului Tola. A fost imposibil să găsim un vad, aşa încît am forţat cămilele să intre în apă, încercînd să găsim un loc de trecere. Din fericire, am găsit unul puţin adînc, chiar dacă noroios, şi am traversat fără vreo dificultate. Puteam să ne felicităm pentru această ispravă ; în astfel de ocazii cămilele îi supun pe călători la unele surprize neplăcute ; cînd consideră că apa este prea adîncă şi le ajunge pînă la gît, în loc să înainteze înotînd precum caii, ele se lasă să plutească pe o parte, ceea ce nu este, după cum vă daţi seama, prea plăcut pentru călăreţi. Am instalat cortul în apropierea rîului.

Douăzeci şi cinci de kilometri mai departe am străbătut cîmpul de luptă unde a avut loc a treia mare bătălie pentru independenţa Mongoliei. Acolo trupele baronului Ungern s-au opus înaintării a şase mii de chinezi veniţi dinspre Kiakhta să apere Urga. Chinezii au fost însă puşi în derută, iar patru mii

dintre ei au căzut prizonieri. Au încercat să scape în timpul nopţii. Baronul Ungern i-a trimis pe urmele lor pe kazahii din Transbaikalia şi pe tibetani, iar rezultatele operei lor le puteam vedea pe acest cîmp al morţii. Au rămas peste 1500 de cadavre fără morminte : după cele povestite de kazahii care luaseră parte la acest masacru, cam tot atîţia au fost înmormîntaţi. Morţii aveau răni oribile, cauzate de lovituri de sabie ; echipamente, resturi, zăceau la întîmplare. Mongolii au părăsit regiunea, luîndu-şi turmele şi lăsînd în urmă doar lupi ; mulţi erau ascunşi pe după pietre sau prin şanţuri, pîndindu-ne. Haite de cîini sălbatici se luptau cu lupii, încercînd să intre în posesia acestei înfiorătoare prăzi.

Am părăsit peisajul apocaliptic, închinat blestematului zeu al războiului. Ne-am apropiat de un curs de apă vijelios şi adînc : mongolii, sărind din şa, şi-au scos caschetele şi au început să bea. Era firul unei ape sacre, ce trecea pe lîngă casa lui Buddha cel Viu. Din această vale sinuoasă am intrat în alta ; aici ne-a apărut în faţă o creastă muntoasă, acoperită cu păduri dese şi întunecate.

— Muntele sfînt Bogdo-Ol ! exclamă lama. Locuinţa zeilor ce-l ocrotesc pe Buddha cel Viu !

Bogdo-Ol este un nod enorm ce leagă trei lanţuri muntoase : Gegyl la sud-vest, Gangyn la sud şi Huntu la nord. Întregul munte, înveşmîntat de păduri virgine, este proprietatea lui Buddha cel Viu. Pădurile sînt populate de mai toate speciile de animale întîlnite în Mongolia, dar vînătoarea este interzisă. Orice mongol care încalcă legea este condamnat la moarte ; străinii sînt expulzaţi. Este interzis, sub pedeapsa cu moartea, să traversezi Bogdo-Ol. Un singur om a îndrăznit să violeze ordinul : baronul Ungern, care a trecut dincolo de munte însoţit de cincizeci de kazahi, a pătruns în palatul lui Buddha cel Viu, unde pontiful din Urga era ţinut prizonier de chinezi, şi l-a luat cu el.

Capitolul XXXV

În cetatea zeilor vii, a celor treizeci de mii de Buddha şi a celor şaizeci de mii de călugări

Aveam în sfîrşit în faţa ochilor locuinţa lui Buddha cel Viu. La poalele muntelui Bogdo-Ol, dincolo de zidurile albe, se înălţa un edificiu alb, acoperit cu ţiglă albastru-verzuie, care strălucea sub razele soarelui. Era înconjurat de o verdeaţă bogată, care împestriţa ici-colo acoperişurile fantastice ale sanctuarelor şi ale micilor palate. De cealaltă parte a muntelui, un pod lung de lemn traversa Tola, legînd locuinţa de cetatea călugărilor, cetate sacră, venerată în tot Orientul sub numele de Ta Kure sau Urga. Aici locuiesc, în afară de Buddha cel Viu, mulţimi de indivizi ce fac minuni, profeţi, vrăjitori şi vraci. Toate aceste personaje au descendenţă divină, fiind trataţi şi veneraţi ca nişte zei vii. Pe platoul înalt din stînga se înalţă o veche mănăstire dominată de un turn roşu, impresionant: poartă numele de Cetatea Preoţilor Budişti ai Templului; acolo se găseşte o gigantică statuie aurită, reprezentîndu-l pe Buddha aşezat pe floarea de lotus; zeci de temple, sanctuare, *obo*, altare în aer liber, turnuri pentru astrologi, o aşezare cenuşie de case scunde şi de iurte, în care trăiesc aproape şaizeci de mii de călugări de toate vîrstele şi rangurile; şcoli, arhive sacre, bibliotecă, locuinţe ale discipolilor Bandi, hanuri pentru oaspeţii veniţi din China, Tibet sau din ţara buriaţilor şi a mongolilor.

Mai jos de mănăstire a fost instalată colonia străinilor, în care locuiesc negustorii, în special cei ruşi şi chinezi. În acest bazar oriental se amestecă mulţimi multicolore şi agitate. La un kilometru depărtare se află Maimachen, spaţiu închis ce reuneşte prăvăliile chinezeşti, iar ceva mai departe se poate vedea un lung şir de case particulare ce aparţin ruşilor, un spital, o biserică, o închisoare şi, în sfîrşit, clădirea ciudată cu patru etaje, din cărămidă roşie, care a fost altădată consulatul rusesc.

Eram încă departe de mănăstire cînd am remarcat mai mulţi soldaţi mongoli într-o rîpă, tîrîind trei cadavre pe care voiau să le ascundă.

— Ce fac ? am întrebat.

Kazahii s-au mulţumit să surîdă, fără să răspundă. Brusc deveniră solemni şi salutară milităreşte.

Din rîpă ieşi un bărbat călare pe un mic cal mongol. Cum trecea prin apropierea noastră, i-am remarcat epoleţii de colonel şi cascheta verde cu vizieră. M-a cercetat cu ochi reci, fără culoare, adăpostiţi sub două sprîncene dese. L-am văzut scoţîndu-şi cascheta şi ştergîndu-şi capul chel. N-am putut să nu-i remarc strania ondulare a capului. Era omul cu capul în formă de şa, de care trebuia să mă feresc, după spusele bătrînului ghicitor de lîngă Van Kure !

— Cine este acest ofiţer ? am întrebat.

Deşi era la o bună distanţă în faţa noastră, kazahul a răspuns cu o voce joasă.

— Colonelul Sepailov, comandantul armatei din Urga.

Colonelul Sepailov, personajul cel mai întunecat al tragediei mongole ! Mai întîi mecanic, apoi jandarm, înaintase repede în grad sub regimul ţarist. Se agita fără încetare, nervos, vorbea mereu cu o voce guturală şi neplăcută, stropind interlocutorii cu salivă, avînd o figură contractată de spasme. Era atins de nebunie ; baronul Ungern a pus să fie examinat de două ori de o comisie de specialişti, care i-au ordonat repaos absolut, în speranţa că vor putea să-l debaraseze de înfricoşătoarele lui înclinaţii. Am aflat mai tîrziu că acest sadic executa el însuşi condamnaţii, glumind şi cîntînd în timp ce-şi dădeau sufletul. În jurul lui se ţeseau poveşti macabre şi zguduitoare. Toată gloria cruzimii baronului Ungern aparţinea lui Sepailov.

Baronul mi-a mărturisit cîteva zile mai tîrziu că acest colonel îl neliniştea, dat fiind că era capabil să-şi execute chiar şeful ca pe oricare simplu condamnat. Pe lîngă toate acestea, Sepailov întîlnise în Transbaikalia un vrăjitor care a prezis moartea baronului în cazul în care şi-ar fi alungat colaboratorul. De aceea Ungern se temea de Sepailov, stăpînit de superstiţia acestei profeţii. Colonelul nu ştia ce-i mila cînd era vorba de bolşevici sau de vreun aliat de-al lor. Soldaţii Armatei Roşii îl torturaseră în puşcării şi, după ce reuşise să fugă, îi masacraseră familia. Acum se răzbuna.

Am coborît la un negustor rus şi în curînd am primit vizita prietenilor mei din Uliastai, care m-au primit cu bucurie, după ce expediţia mea la Zain Chabi şi Van Kure luase sfîrşit cu bine. Am făcut o baie, m-am schimbat şi am ieşit împreună cu ei. Am pătruns în bazar. Un adevărat furnicar. Grupuri bizare de cumpărători şi negustori care strigau cît puteau, culorile strălucitoare ale stofelor chinezeşti, coliere din perle, cercei şi brăţări, totul inspira un aer de sărbătoare ; unii încercau berbecii dacă sînt destul de graşi ; măcelarii tăiau oile în bucăţi mari de carne, agăţîndu-le la vedere ; la tot pasul vedeai aceşti copii ai cîmpiilor nesfîrşite glumind şi rîzînd. Femeile mongole, cu coafuri înalte, împodobite cu bonete grele din argint, plate ca nişte farfurioare, admirau panglicile de mătase de toate culorile şi colierele nesfîrşite din corali ; un mongol înalt, cu o figură impozantă, examina nişte cai şi trata preţul cu un *zachachin* ; un tibetan, negricios, vioi şi uscăţiv, venit la Urga să adreseze rugăciuni lui Buddha cel Viu, sau poate purtătorul unui mesaj secret al celuilalt zeu din Lhassa, stătea chircit şi se tocmea cu clienţii pentru un Buddha aşezat pe floarea de lotus, sculptat în agat ; în alt colţ, o mulţime de mongoli şi buriaţi se adunaseră în jurul unui negustor chinez ce vindea tabachere delicat pictate şi făcute din sticlă, cristal, porţelan, ametist, jad, agat sau nefrită ; unele dintre ele, din jad verde cu vinişoare maronii, aveau sculptată pe capac imaginea unui dragon încolăcit în jurul unui grup de fete ; negustorul cerea pe o astfel de tabacheră zece boi tineri ; roşul hainelor şi al caschetelor mici, brodate cu aur, ale buriaţilor se amesteca în mulţime cu negrul mantalelor tătarilor şi al tocilor de catifea pe care le poartă pe vîrful capului. Mulţimea preoţilor creează fundalul acestei ţesături pestriţe ; sînt îmbrăcaţi în robe galbene şi roşii, cu pelerinele aruncate neglijent pe umeri, iar pe cap au bonete frigiene de culoare roşie, bonete galbene* ca nişte ciuperci sau caschete ca ale vechilor greci. Se pierdeau în mulţime, pălăvrăgind cu seninătate, trecîndu-şi mătăniile printre degete, prezicînd, căutînd în special mongoli bogaţi pe care să-i îngrijească şi să-i exploateze cu ajutorul revelaţiilor, al profeţiilor şi al altor mistere. Spionajul religios şi politic se practica la scară înaltă. Mongoli venind din Mongolia interioară erau înconjuraţi în permanenţă de o reţea invizibilă şi prinşi în

* „Bonetele galbene" şi „Bonetele roşii" sînt semnele distinctive ale unor ordine aparţinînd budismului tibetan (vezi şi glosarul).

capcanele preoţilor budişti. Pe clădiri fluturau steagurile ruseşti, chineze şi mongole ; o mică prăvălie purta o flamură înstelată ; deasupra corturilor erau arborate panglici, carouri, cercuri, triunghiuri, pentru prinţi sau simpli locuitori atinşi de vărsat sau de lepră şi care erau pe moarte. Totul se contopea într-o masă strălucitoare sub soarele generos. Din cînd în cînd puteai vedea soldaţii baronului Ungern, în uniformele lor albastre, mergînd grăbiţi ; mongoli şi tibetani în haine roşii, cu epoleţi galbeni, purtînd svastica lui Ginghis-han şi iniţialele lui Buddha cel Viu ; soldaţi chinezi, aparţinînd unui detaşament al armatei mongole. După înfrîngerea armatei chineze, două mii dintre luptători l-au implorat pe Buddha cel Viu să-i înroleze în armata lui, jurîndu-i fidelitate. Au fost acceptaţi şi au format două regimente, purtînd la caschetă şi pe umeri dragoni chinezeşti din argint.

Pe cînd traversam piaţa, de după colţ apăru în zgomot de claxon, un automobil. Era baronul Ungern, îmbrăcat în tunica lui mongolă din mătase galbenă şi cu centură albastră. Deşi maşina rula cu viteză mare, mă recunoscu, opri şi coborî, invitîndu-mă în iurta lui. Era un cort simplu amenajat ; era instalat în curtea unei prăvălii chineze şti (*hong*). Cartierul general era în alte două iurte, la oarecare depărtare, iar servitorii lui ocupau una din casele chinezeşti. Cînd i-am amintit de promisiunea făcută, de ajutorul pe care ar fi putut să mi-l dea ca să ajung la Pacific, mi-a răspuns în franţuzeşte :

— Rolul meu se apropie de sfîrşit. În nouă zile încep războiul contra bolşevicilor şi voi pătrunde în Transbaikalia. Vă rog să rămîneţi aici pînă la acea dată. Sînt ani de zile de cînd trăiesc în afara oricărei societăţi civilizate. Sînt singur cu gîndurile mele şi aş vrea să vi le împărtăşesc. Vom discuta şi veţi vedea că nu sînt acel „baron setos de sînge", cum îmi spun prietenii, nici un „bunic aspru", după spusele soldaţilor şi ofiţerilor mei, ci doar un om simplu, care a căutat mult şi a suferit peste măsură.

Baronul tăcu pentru cîteva minute, apoi continuă :

— Am reflectat, căutînd o soluţie pentru grupul dumitale. Voi pune totul la punct. Dar, te rog, rămîi cu mine în aceste nouă zile.

Ce puteam face ? Am acceptat. Baronul mi-a strîns mîna şi a comandat ceaiul.

Capitolul XXXVI

Fii de cruciaţi şi de piraţi

— Vorbeşte-mi despre dumneata, de călătoria pe care ai făcut-o, îmi spuse.

I-am povestit tot ceea ce părea să-l intereseze iar el mi-a ascultat cu o deosebită atenţie cuvintele.

— Acum îţi voi spune povestea mea şi vei afla cine sînt. Numele pe care-l port este învăluit de ură şi teroare, încît nimeni nu poate distinge adevărul de fals, realitatea de legendă. Într-o zi, vei scrie o carte, îţi vei aminti de această traversare a Mongoliei şi de şederea în iurta „sîngerosului general".

A închis ochii, continuînd să fumeze şi să vorbească, grăbind frazele, lăsîndu-le neterminate, ca şi cum n-ar mai fi avut timp.

— Familia Ungern von Sternberg este foarte veche : este un amestec de nemţi, unguri şi huni de pe vremea lui Attila. Strămoşii mei au luat parte la toate războaiele europene. Au participat la cruciade ; un Ungern a fost ucis sub zidurile Ierusalimului, unde lupta înrolat în trupele lui Richard Inimă de Leu. Tragica cruciadă a copiilor a fost marcată de moartea lui Raul Ungern, la vîrsta de 11 ani. Cînd cei mai îndrăzneţi războinici au fost trimişi la frontierele orientale ale imperiului germanic contra slavilor, în secolul al doisprezecelea, înaintaşul meu Arthur era şi el prezent : e vorba de baronul Halsa Ungern Sternberg. Aceşti cavaleri de la frontiere au format ordinul teuton al Cavalerilor Călugări, care, trecînd prin foc şi spadă, au impus creştinismul popoarelor păgîne : lituanieni, estonieni, livonieni, slavi. De atunci, ordinul cavalerilor teutoni a numărat printre membrii lui reprezentanţi ai familiei noastre. Cînd ordinul a dispărut în Grünewald, sub loviturile trupelor poloneze şi lituaniene, doi baroni Ungern von Sternberg au fost ucişi în luptă. Familia noastră a avut întotdeauna un spirit războinic şi o înclinaţie spre misticism şi ascetism. În timpul secolelor XVI şi XVII mai mulţi baroni Ungern aveau castele în Livonia şi în Estonia. Multe

poveşti şi legende s-au ţesut pe seama vitejiei lor. Heinrich von Sternberg, numit şi „Securea", era cavaler rătăcitor. La turniruri-le din Franţa, Anglia, Spania şi Italia numele lui era binecunoscut, iar lancea lui înspăimînta inimile adversarilor. A căzut la Cadiz, sub spada unui cavaler care i-a străpuns ţeasta. Baronul Raul Ungern era un cavaler-tîlhar care opera între Riga şi Reval. Baronul Pierre Ungern îşi avea castelul în insula Dago, în mijlocul Mării Baltice, băgînd spaima în negustorii vremii cu isprăvile sale piraterești.

La începutul secolului al XVIII-lea, un faimos baron Wilhelm Ungern era cunoscut sub numele de „fratele lui Satan", deoarece practica alchimia. Bunicul era pirat în Oceanul Indian, impunea tribut vaselor englezeşti de marfă şi a scăpat ani de zile de navele de război. Într-un sfîrşit a fost capturat şi predat consulului rus, dus în Rusia şi, de acolo, deportat în Transbaikalia. Şi eu sînt ofiţer de marină, dar războiul ruso-japonez m-a forţat să-mi abandonez profesia şi să mă alătur kazahilor din Zabaikal. Viaţa mi-am consacrat-o războiului sau studiului budismului. Bunicul meu mi-a povestit despre budismul din India ; tatăl meu şi cu mine am devenit adepţi. În Transbaikalia, am încercat să formez ordinul militar al budiştilor şi să organizez lupta necruţătoare împotriva depravării revoluţionare.

Tăcu şi bău mai multe ceşti de ceai foarte puternic şi negru precum cafeaua.

— Depravarea revoluţionară ! Cine se mai gîndeşte la asta în afară de filosoful francez Bergson şi de marele învăţat Tachi Lama din Tibet ?

Nepotul piratului citea teorii şi lucrări ştiinţifice, pronunţa nume de savanţi şi de scriitori, cunoştea Biblia, cărţile budiste, amestecînd franceza cu germana, rusa cu engleza. Continuă :

— În cărţile budiste, ca şi în vechile cărţi creştine, se pot citi profeţii întunecate cu privire la epoca în care va trebui să înceapă războiul între spiritele binelui şi ale răului. Apoi se va abate blestemul necunoscut care, cucerind lumea, măturînd orice urmă de civilizaţie, va face să dispară orice morală şi va distruge popoarele. Arma acestui blestem este revoluţia. Cît timp va dura vreo revoluţie, inteligenţa creatoare şi experienţa trecutului vor fi înlocuite de forţa tînără şi limitată a distrugătorului. Acesta va pune în frunte şi va menţine în prima linie pasiunile josnice şi instinctele abjecte. Omul se va îndepărta de divin, de spiritual.

Marele Război a dovedit că lumea trebuie să se ridice spre un ideal mai înalt ; dar în acest moment s-a instalat blestemul pe care l-au propovăduit Hristos, Sfîntul Apostol Ioan, Buddha, primii martiri creştini, Dante, Leonardo da Vinci, Goethe şi Dostoievski. Odată coborît acest spirit întunecat, orice formă de progres va da înapoi, iar drumul spre divinitate va fi barat. Revoluţia este o maladie contagioasă şi Europa, tratînd cu Moscova, s-a înşelat ea însăşi, cum de altfel, la rîndul ei, a înşelat alte zone ale lumii. Spiritul universal a pus deasupra vieţii noastre principiul Karma, care nu cunoaşte nici mînie, nici iertare. El ne încheie socotelile ; rezultatul va fi foametea, distrugerea, sfîrşitul civilizaţiei, al gloriei, al onoarei, moartea naţiunilor şi a popoarelor. Prevăd această scenă îngrozitoare, această întunecată şi nebună distrugere a umanităţii.

Uşa iurtei se deschise brusc ; un ofiţer salută pocnind din călcîie şi luă poziţia de drepţi.

— De ce intri fără permisiune ? strigă generalul mîniat.

— Excelenţă, postul nostru de la frontieră a capturat o patrulă inamică şi a adus-o aici.

Baronul se ridică. Ochii îi străluceau, iar chipul i se contracta din cauza spasmelor.

— Adu-i în faţa iurtei ! ordonă. Totul fusese uitat – discursul inspirat, vocea pătrunzătoare – totul dispăru sub masca unui ordin scurt dat de un şef necruţător. Baronul îşi puse cascheta, luă bastonul (*tachur*) din bambus pe care-l purta mereu în mînă şi ieşi vioi. L-am urmat. În faţa iurtei se găseau 10 soldaţi roşii, înconjuraţi de kazahi.

Baronul se opri, îi privi inflexibil cîteva minute. Pe chip i se putea citi vălmăşagul gîndurilor. Apoi întoarse privirea, se aşează în pragul casei chinezeşti şi medită îndelung. În fine, se ridică, se îndreptă spre prizonieri şi, cu o mişcare hotărîtă, atinse cu bastonul pe fiecare prizonier pe umăr, spunînd :

— Tu, la stînga. Tu, la dreapta ! împărţind grupul în două, patru în dreapta şi doi în stînga.

— Căutaţi-i pe cei doi ! Trebuie să fie comisari ! spuse.

Apoi, întorcîndu-se spre ceilalţi patru, întrebă :

— Sînteţi agricultori şi v-au mobilizat bolşevicii, nu ?

— Da, Excelenţă, strigară înspăimîntaţi.

— Mergeţi la comandant şi spuneţi-i că am ordonat să vă înroleze în trupele mele.

Asupra celorlalţi doi s-au găsit paşapoarte de comisari ai serviciului politic comunist. Generalul încruntă sprîncenele şi, fără grabă, pronunţă condamnarea.

— Omorîţi-i cu lovituri de baston !

Le întoarse spatele şi intră în iurtă. Dar, după acest incident, conversaţia noastră era puţin stînjenită, astfel că m-am despărţit de general..

După cină, mai mulţi din ofiţerii lui Ungern au venit la casa rusească unde locuiam. Discutam veseli, cînd deodată am auzit claxonul unui automobil ; ofiţerii au amuţit.

— Generalul trece pe aici, spuse careva cu o voce schimbată.

Am reluat conversaţia întreruptă, dar pentru puţin timp. Un servitor din casă veni alergînd să ne anunţe :

— Baronul !

A intrat şi s-a oprit în prag. Lămpile nu erau aprinse, iar noaptea începea să se lase. Baronul ne-a recunoscut ; s-a apropiat de stăpîna casei şi i-a sărutat mîna. I-a salutat pe toţi cu amabilitate, acceptă ceaşca de ceai care i-a fost oferită şi se apropie de masă. Apoi spuse :

— Am venit să vă răpesc musafirul.

Apoi, întorcîndu-se spre mine, mă întrebă :

— N-aţi vrea să faceţi o plimbare cu maşina ? O să vă arăt oraşul şi împrejurimile.

Mi-am luat haina şi, după obiceiul de acum familiar, am strecurat şi revolverul, fapt ce-l făcu pe baron să rîdă.

— Lăsaţi ! Aici sînteţi în siguranţă. Iar pe de altă parte, trebuie să vă amintiţi de cuvintele lui Hutuktu din Narabanchi : norocul vă va fi mereu alături.

— Foarte bine ! am răspuns rîzînd. Nu le-am uitat. Doar că nu ştiu prea exact ce voia să spună Hutuktu prin *noroc*. Poate fi şi moartea, ca pentru atîţia alţii, după această lungă şi întortocheată călătorie, dar mărturisesc că prefer să merg mai departe şi că moartea nu mă atrage.

Am ieşit. La poartă ne aştepta un Fiat enorm, cu faruri orbitoare. Şoferul, aşezat la volan, era imobil ca o statuie, rămînînd cu mîna la casche tă, în poziţie de salut, cît timp ne-am instalat.

— La staţia telegrafică ! ordonă baronul.

Maşina porni. Oraşul, ca şi mai devreme, mişuna de mulţimile orientale, dar ca înfăţişare era mult mai straniu şi mai

minunat. Prin mulţimea zgomotoasă treceau grăbiţi călăreţi mongoli, buriaţi sau tibetani ; caravane de cămile înălţau solemn capetele la trecerea noastră ; roţile de lemn ale căruţelor mongolilor scîrţîiau obosite ; totul era iluminat de lămpi mari alimentate de la staţia electrică pe care baronul Ungern a construit-o după cucerirea oraşului. Atunci instalase şi o reţea telefonică şi un post de telegrafie fără fir. A pus să fie curăţat şi dezinfectat oraşul ; străzile nu cunoscuseră probabil mătura de pe vremea lui Ginghis-han. A organizat un serviciu de autobuze ce legau diferitele cartiere ; a construit poduri pe Tola şi pe Orkhon, a editat un ziar, a creat un laborator veterinar şi spitale, a ordonat redeschiderea şcolilor, protejînd comerţul şi spînzurînd soldaţii ruşi şi mongoli care jefuiau prăvăliile chinezeşti. Comandantul armatei arestase doi kazahi şi un soldat mongol ce furaseră rachiu dintr-un magazin chinezesc, aducîndu-i pe vinovaţi în faţa baronului. Acesta i-a luat în maşină şi, mergînd la magazin, a înapoiat cele furate negustorului, ordonînd mongolului să-l spînzure pe unul dintre cei doi ruşi de uşa clădirii. Ordinul fu executat.

— Acum celălalt !

S-a întors apoi spre comandant şi i-a dat ordin să-l spînzure pe mongol lîngă cei doi. Pedeapsa părea să-i satisfacă pe toţi, dar negustorul chinez se apropie disperat de baron şi îl imploră :

— Excelenţa voastră ! Vă rog, luaţi aceşti oameni de aici, altfel nimeni nu va mai vrea să intre în prăvălie.

Am trecut repede prin cartierul negustorilor şi, după ce-am traversat un mic rîu, am pătruns în cartierul rusesc. Mai mulţi soldaţi ruşi şi patru mongoli, îngrijiţi şi spilcuiţi, se aflau pe pod. Au rămas ca imobilizaţi la salut, cu ochii fixaţi pe chipul sever al şefului. Femeile începură să fugă înspăimîntate, apoi, molipsite probabil de disciplina militară, au dus şi ele mîna la tîmplă salutînd la fel de nemişcate ca şi bărbaţii lor. Baronul m-a privit şi a început să rîdă.

— Asta da, disciplină ! Chiar şi femeile mongole mă salută !

În curînd am pătruns în cîmpie, maşina lunecînd ca o săgeată ; vîntul sufla şi se lovea de poalele mantalelor noastre. Dar baronul, ţinînd ochii închişi, spunea mereu : „Mai repede ! Mai repede !" Cîtva timp nici unul n-am spus nimic.

— Ieri mi-am bătut ordonanţa pentru că a intrat fără permisiune în iurta mea şi mi-a întrerupt firul povestirii.

— Puteţi să o continuaţi acum, am zis.

— Nu vă plictiseşte ? Ei bine, nu-mi mai rămîne mare lucru de zis, dar va fi partea cea mai interesantă. V-am povestit că voiam să întemeiez un ordin militar budist în Rusia. De ce ? Pentru a proteja evoluţia umanităţii şi a lupta contra revoluţiei : sînt sigur că evoluţia conduce spre divinitate, iar revoluţia la bestialitate. Dar am lucrat în Rusia ! Într-o Rusie în care ţăranii sînt grosolani, necultivaţi, violenţi, mereu conduşi de mînie, urînd totul şi pe toţi fără să înţeleagă de ce. Sînt suspicioşi, neîncrezători şi materialişti : nu au nici un ideal înalt. Intelectualii trăiesc într-un idealism imaginar, fără urmă de realitate. Critică totul, dar sînt lipsiţi de putere creatoare. Voinţa le lipseşte aproape cu desăvîrşire ; nu ştiu decît să vorbească şi iar să vorbească. Ca şi ţăranii, ei nu simt afecţiune pentru nimeni şi nimic. Sentimentele le sînt pur imaginare. Gîndurile lor nu lasă urme, sînt ca nişte cuvinte goale. De aceea tovarăşii mei au început să violeze regulamentul ordinului. Am stabilit astfel obligativitatea celibatului, renunţarea absolută la relaţiile cu femeile, la confortul vieţii, la toate moşturile, urmînd învăţămintele religiei galbene.

Pentru ca rusul să-şi poată domestici instinctele, am interzis alcoolul, haşişul şi opiumul. În prezent, soldaţii sau ofiţerii care sînt prinşi bînd alcool sînt spînzuraţi ; pînă nu demult se consumau băuturi pînă se ajungea la *delirium tremens*. Mi-a fost imposibil să organizez ordinul, dar am grupat în jurul meu trei sute de oameni cărora am reuşit să le transmit un curaj extraordinar şi o cruzime fără egal. Au fost adevăraţi eroi în timpul războiului cu Germania, apoi contra bolşevicilor. Au mai rămas doar cîţiva.

— Excelenţă, am ajuns ! spuse şoferul.

— Intraţi ! ordonă generalul.

Pe vîrful unui deal se găsea o staţie pe care chinezii în retragere au distrus-o în parte, dar care fusese reconstruită de trupele de geniu din armata lui Ungern. Generalul se interesă de telegramele sosite şi îmi spuse că veneau de la Moscova, Cita, din Vladivostok şi Beijing. Pe o foaie galbenă erau mesaje cifrate pe care baronul le-a strecurat în buzunar, spunîndu-mi :

— Aceste mesaje vin de la serviciile de informaţii pe care le am la Cita, Irkutsk, Harbin şi Vladivostok. Oamenii mei sînt toţi evrei, abili şi foarte îndrăzneţi, adevăraţi prieteni. Am şi aici un

ofiţer evreu, Vulfovici ; e la fel de crud ca Satan, dar inteligent şi curajos... Bine, acum să ne întoarcem.

Am plecat în viteză, plonjînd în întunericul nopţii. Am făcut o cursă nebună. Maşina era zdruncinată de pietre şi şanţuri, trecînd chiar prin vadul apelor ; şoferul părea să ocolească doar stîncile. Pe cîmpie, în trecerea noastră vijelioasă, am remarcat destul de des puncte strălucitoare care se aprindeau şi se stingeau în noapte.

— Ochii lupilor ! spuse tovarăşul meu, surîzînd. I-am îngrăşat cu trupurile alor noştri şi cu ale duşmanilor ! spuse cu un aer calm, întorcîndu-se spre mine, şi reluă firul întrerupt.

În timpul războiului am putut vedea starea de decădere a armatei ruse şi am prevăzut trădarea Rusiei faţă de aliaţi şi pericolul ameninţător al revoluţiei. Am făcut un proiect pentru unirea tuturor neamurilor mongole care nu-şi uitaseră credinţa străveche şi obiceiurile străbune, în scopul de a crea un singur Stat asiatic, format din triburi autonome, sub suveranitatea morală şi legislativă a Chinei, ţara celei mai vechi şi mai înalte civilizaţii. Acest Stat trebuia să cuprindă pe chinezi, mongoli, tibetani, afgani, triburile mongole din Turkestan, tătarii, buriaţii, kirghizii, şi kalmucii. Era necesar ca el să fie puternic din punct de vedere material şi moral, să ridice o barieră contra revoluţiei, păstrînd cu grijă spiritul, filosofia şi politica de respect faţă de individ. Dacă umanitatea dezmăţată şi coruptă continuă să ameninţe spiritul divin din sufletul omului, să verse sîngele şi să împiedice progresul moral, Statul asiatic are obligaţia să împiedice acest drum spre ruină şi să restabilească pacea, o pace durabilă şi sigură. Această propagandă a avut un mare succes în timpul războiului, chiar în rîndul turkmenilor, kirghizilor, buriaţilor şi mongolilor.

— Opreşte ! strigă dintr-odată baronul.

Maşina s-a oprit, zguduindu-se violent. Generalul sări şi mă invită să-l urmez. Am mers o bucată de vreme, străbătînd păşunea ; baronul mergea cu privirea plecată, ca şi cînd ar fi căutat nişte urme.

— Asta e ! şopti. A plecat...

L-am privit intrigat.

— Prin aceste locuri îşi avea iurta un mongol bogat. Era furnizorul unui negustor rus, Noskov, un om sălbatic, după cum o dovedeşte şi numele sub care era cunoscut : Satan. Îi bătea sau

închidea pe debitorii mongoli prin intermediul autorităţilor chineze. Noskov l-a ruinat pe mongol, făcîndu-l să-şi piardă toată averea şi să fugă la vreo patruzeci şi cinci de kilometri de aici. Noskov l-a urmărit, i-a luat tot ce i-a mai rămas din animale şi cai şi l-a lăsat să moară aproape de foame alături de familie. După ce am cucerit Urga, a venit la mine cu alte treizeci de familii de mongoli ruinaţi de acelaşi Noskov ; cereau să fie ucis...

A sfîrşit în spînzurătoare, acest Satan.

Automobilul şi-a reluat cursa, făcînd cale întoarsă. Baronul, cu vocea lui nervoasă şi tăioasă, reîncepu itinerariul prin lumea asiatică.

— Rusia a trădat Franţa, Anglia şi America, a semnat tratatul de la Brest-Litovsk şi a instalat haosul. Atunci am hotărît să mobilizăm Asia împotriva Germaniei. Trimişii noştri au ajuns în Mongolia, în Tibet, în Turkestan şi în China. Tot în acea perioadă, bolşevicii au început să ucidă ofiţerii ruşi : am fost obligaţi să întreprindem un război civil împotriva lor şi să abandonăm proiectele panasiatice ; dar sper că mai tîrziu vom ridica întreaga Asie şi, cu ajutorul ei, vom instala pacea şi Împărăţia lui Dumnezeu pe pămînt. Îmi place să mă gîndesc la faptul că am contribuit şi eu la această operă, eliberînd Mongolia.

Deveni din nou tăcut ; se gîndea.

— Unii dintre aliaţii mei nu mă iubesc din cauza severităţii şi datorită aşa-ziselor atrocităţi, adăugă cu tristeţe. Nu sînt în stare să înţeleagă că nu ne luptăm doar cu un partid politic, ci cu o sectă de asasini, de distrugători ai civilizaţiei contemporane. Din ce motiv ucid italienii pe anarhiştii ce lansează bombe ? Eu nu am oare dreptul să curăţ lumea de cei care vor să ucidă sufletul poporului ? Eu, descendent al cavalerilor teutoni, al cruciaţilor şi corsarilor, nu cunosc altă pedeapsă pentru asasini decît moartea ! Spre casă ! se adresă apoi şoferului...

Peste jumătate de oră zăream luminile electrice din Urga.

Capitolul XXXVII

Martiri refugiaţi

Apropiindu-ne de intrarea în oraş, am văzut o maşină oprită în faţa unei căsuţe.

— Asta ce mai înseamnă ? exclamă baronul. Opreşte !

Cînd am oprit maşina noastră lîngă cealaltă, uşa casei s-a deschis brusc şi mai mulţi ofiţeri au ieşit în grabă, încercînd să se ascundă.

— Staţi pe loc ! ordonă generalul. Intraţi în casă !

Ofiţerii s-au supus ; generalul intră după ei sprijinindu-se în bastonul de bambus. Uşa a rămas deschisă, astfel că am văzut şi am auzit tot.

— Nefericiţii ! murmură şoferul. Ştiau că baronul a plecat din oraş cu mine, fapt ce înseamnă întotdeauna o călătorie lungă. Au profitat de ocazie ca să se distreze. Numai că acum e rîndul baronului.

Puteam vedea un capăt de masă plină cu sticle şi cutii de conserve. Dintr-un colţ, două femei s-au ridicat speriate la intrarea generalului. Răsuna voce răguşită a baronului : fraze scurte, seci, neterminate.

— Patria voastră e pe moarte... Ruşinea cade pe umerii noştri... voi nu înţelegeţi... nu simţiţi... vin şi femei vă trebuie... Ticăloşi ! Animale !... O sută cincizeci de lovituri pentru fiecare !

Apoi coborî vocea şi nu se mai auzi decît un murmur.

— Iar voi, doamnelor, vă daţi seama oare de ruina acestei naţii ? Nu ? Pentru voi asta nu are nici o importanţă. V-aţi pierdut orice urmă de sentiment pentru soţii plecaţi pe front, care poate chiar în acest moment sînt pe cale să-şi piardă sufletul. Nu sînteţi soţii adevărate... Respect femeia, ea are sentimente mai profunde şi mai puternice decît bărbatul. Dar voi nu sînteţi femei ! Dacă vă mai prind o dată în aceeaşi situaţie, spînzurătoarea vă aşteaptă.

S-a întors la maşină, apăsînd el însuşi pe claxon de mai multe ori. Pe loc şi-au făcut apariţia în galop un grup de călăreţi mongoli.

— Duceţi-i la comandant. Voi transmite ordinele mai tîrziu.

Am păstrat liniştea. Baronul, enervat, respira nervos, aprinzînd mai multe ţigări una după alta şi aruncîndu-le după nici două fumuri.

— Veţi cina cu mine, îmi spuse.

L-a invitat şi pe şeful statului major, un om foarte rezervat, taciturn, dar foarte bine educat. Servitorii ne-au adus o mîncare caldă chinezească, apoi carne rece şi un compot de fructe din California şi, bineînţeles, ceaiul. Am mîncat cu beţişoare chinezeşti. Baronul însă părea stînjenit.

Am început să vorbesc cu multe precauţii despre ofiţerii vinovaţi, şi încercam să-i scuz, punînd accentul pe condiţiile extrem de dificile în care trăiau.

— Sînt putrezi pînă în măduva oaselor, nu mai au sentimente umane, au căzut în prăpastie, şopti generalul.

Şeful statului major era de aceeaşi părere cu mine, astfel că baronul i-a ordonat să telefoneze la comandant să-i elibereze pe ofiţeri.

A doua zi mă plimbam cu prietenii mei pe străzile oraşului, observînd animaţia. Energia baronului impunea o activitate continuă, care se răsfrîngea şi asupra celor din jurul lui. Era peste tot, vedea tot şi nu-i deranja niciodată pe subalternii ce lucrau. Toată lumea era ocupată.

Seara, şeful statului major m-a invitat la el, ocazie cu care am cunoscut un mare număr de ofiţeri, foarte dotaţi. Le-am povestit despre călătoria mea şi am discutat bine dispuşi ; la un moment dat intră colonelul Sepailov, fredonînd. Toţi ceilalţi tăcură şi unul cîte unul s-au retras, motivînd cîte ceva. Colonelul a întins gazdei nişte hîrtii, apoi, întorcîndu-se spre noi, rosti :

— Vă voi trimite pentru cină un delicios pateu de peşte şi supă de roşii.

După ce a părăsit încăperea, gazda s-a prins cu mîinile de cap într-un gest de deznădejde, spunînd :

— Şi să mai spui că după revoluţie noi avem de-a face cu spuma, cu cei mai grozavi oameni !

Cîteva minute mai tîrziu un soldat aducea din partea lui Sepailov supiera şi pateul de peşte. Pe cînd soldatul aşeza

mîncarea pe masă, şeful statului major îmi făcu semn cu ochiul şi-mi şopti :

— Priveşte-l pe omul ăsta !

Cînd soldatul plecă, gazda ascultă cu atenţie, aşteptînd ca zgomotul paşilor să se îndepărteze.

— E călăul lui Sepailov, cel ce spînzură şi sugrumă pe nefericiţii condamnaţi.

Apoi, spre marea mea uimire, a răsturnat supa şi, ieşind din iurtă, a aruncat pateul peste gard.

— Mîncare de-a lui Sepailov ; poate fi foarte gustoasă dar, mai sigur, e otrăvită ! Niciodată nu poţi fi sigur de viaţă dacă mănînci sau bei cu el.

Cu inima grea de toate aceste incidente, m-am retras la mine. Gazda nu dormea şi mi-a ieşit în întîmpinare speriată. Prietenii mei erau şi ei acolo.

— Slavă Domnului ! exclamară bucuroşi. Nu ţi s-a întîmplat nimic ?

— De ce ? am întrebat.

— După plecarea dumitale, începu gazda, a venit un soldat trimis de Sepailov şi v-a luat bagajele, spunînd că dumneata l-ai trimis ; ştiam ce înseamnă toate astea : ei aveau să scotocească peste tot şi apoi...

Mi-am dat seama de pericol. Sepailov putea să pună orice printre lucrurile mele şi apoi să mă acuze. Am plecat cu prietenul meu la Sepailov. L-am lăsat la poartă iar eu am intrat şi l-am văzut pe acelaşi soldat care ne-a adus mîncarea. Sepailov mă primi imediat. Drept răspuns la pretenţiile mele, m-a asigurat că fusese o greşeală şi spunîndu-mi să aştept o clipă, ieşi. Am aşteptat cinci, zece, cincisprezece minute ; nimeni n-a apărut. Am bătut la uşă : nici un răspuns. Atunci m-am hotărît să merg să-l caut pe baron şi m-am îndreptat spre ieşire. Uşa însă era închisă cu cheia. Am încercat s-o deschid pe cealaltă. Aceeaşi situaţie. Fusesem atras într-o capcană. Voiam să-mi strig prietenul dar zărind un telefon pe perete am sunat la baronul Ungern. Cîteva minute mai tîrziu îşi făcu apariţia, însoţit de Sepailov.

— Ce s-a întîmplat ? l-a întrebat pe Sepailov cu vocea lui severă şi ameninţătoare ; şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, l-a lovit cu bastonul, atît de violent, încît colonelul a căzut.

Am părăsit casa şi generalul a dat ordin să mi se aducă bagajele. Apoi m-a condus în iurta lui.

— De acum înainte vei locui aici. Şi pot spune că sînt chiar fericit că s-a ivit acest incident, spuse, surîzînd ; de acum voi putea să-ţi povestesc tot ce vreau.

Asta m-a încurajat să-i pun o întrebare.

— Pot să vă întreb de cele ce-am văzut şi auzit aici ?

A reflectat un minut înainte de a-mi răspunde.

— Dă-mi carnetul dumitale de însemnări.

I-am întins albumul în care făcusem crochiuri de-a lungul călătoriei şi el a scris aceste cuvinte : „După moartea mea, baronul Ungern".

— Dar sînt mai în vîrstă decît dumneata şi voi muri mai devreme, am ţinut să remarc.

A închis ochii şi, plecîndu-şi fruntea, murmură :

— Nu ! Încă o sută treizeci de ani şi totul se va fi sfîrşit ; după aceea... Nirvana ! M-am săturat de necazuri, de mizerie, de ură !

Am tăcut o vreme. Simţeam că îmi făcusem un duşman de moarte din acest colonel Sepailov şi că era mai înţelept să părăsesc Urga cît mai repede. Era două şi jumătate noaptea. Brusc, baronul se ridică.

— Să mergem la marele şi înţeleptul Buddha, spuse, cu chipul brăzdat de gînduri adînci, cu ochii strălucind şi trăsăturile contractate de un surîs amar şi melancolic. Chemă şoferul.

Cam asta era viaţa acestor martiri refugiaţi, urmăriţi de hazard şi moarte, conduşi de ura şi dispreţul acestui descendent al cavalerilor teutoni. Iar el, cel ce-i martiriza, nu cunoştea pacea şi liniştea, nici ziua nici noaptea. Gînduri otrăvite şi trufaşe îi măcinau sufletul ; se tortura el însuşi, suferind ca Titan, ştiind că fiecare zi scurta cu o clipă lanţul celor o sută treizeci de verigi care-l atrăgeau spre moarte.

Capitolul XXXVIII

În prezența lui Buddha

Ajungînd la mănăstire, am părăsit automobilul și am pătruns într-un labirint de alei înguste care ne-au condus în fața celui mai mare templu din Urga ; avea zidurile în stil tibetan dominate de un acoperiș chinezesc foarte pretențios. La intrare lumina un singur felinar. Cînd generalul bătu în gongul enorm de cupru suspendat de poartă, călugării începură să alerge înspăimîntați în toate direcțiile și, văzîndu-l pe generalul-baron, se prosternau pînă la pămînt, neîndrăznind să ridice capul.

— Ridicați-vă, spuse baronul, și conduceți-ne în templu !

Interiorul semăna cu al oricărui templu budist : aceleași steaguri multicolore pe care erau înscrise rugăciuni, semne simbolice și imagini de sfinți ; fîșii lungi de mătase suspendate de plafon ; chipuri de zei și zeițe. De fiecare parte a corului erau băncile roșii ale preoților budiști și ale superiorilor lor. Pe altar, mici lămpi dădeau strălucire vaselor și candelabrelor din aur și argint. În spate, era suspendată o perdea grea din mătase galbenă ce purta inscripții tibetane. Preoții au tras perdeaua. În lumina slabă a lămpilor tremurînde apăru marea statuie a lui Buddha așezat pe floarea de lotus din aur. Chipul îi era calm și indiferent, doar o lumină palidă părea să-i dea viață. De fiecare parte era păzit de mii de statuete mici avînd același chip, aduse ofrandă de credincioși. Baronul lovi gongul pentru a-i atrage Marelui Buddha atenția asupra rugăciunii sale și aruncă o mînă de monede într-o cupă largă din bronz. Apoi acest fiu de cruciați, ce studiase toate filosofiile occidentale, închizînd ochii și acoperindu-și fața cu mîinile împreunate începu să se roage. În mîna stîngă ținea un șirag de mătănii negre. Rugăciunea dură zece minute, apoi m-a condus în cealaltă parte a mănăstirii spunîndu-mi :

— Nu-mi place templul. E nou, a fost construit pe cînd Buddha cel Viu orbise. Nu găsesc pe chipul acestui Buddha

aurit nici lacrimi, nici speranţă, nici deznădejde, nici recunoştinţa poporului, care nu a avut timpul să-şi lase urma rugăciunilor. Să mergem să vedem vechiul sanctuar al profeţiilor.

Era o clădire mult mai mică, înnegrită de vreme ; semăna cu un turn şi avea acoperişul de forma unui dom. Uşile erau deschise. De cele două părţi ale uşii se găseau roţile pentru rugăciune, ce puteau fi învîrtite. Deasupra, pe o placă de cupru, erau marcate semnele zodiacului. Doi călugări psalmodiau în interior rugăciuni sacre, fără să-şi ridice privirea. Apropiindu-se de ei, generalul le-a spus :

— Aruncaţi zarurile, să văd cîte zile mi-au mai rămas.

Au fost aduse cupe cu zaruri şi preoţii le-au aruncat pe o măsuţă joasă. Baronul privea şi socotea odată cu ei :

— O sută treizeci ! Mereu o sută treizeci !

Apropiindu-se de altarul împodobit cu o veche statuie a lui Buddha, din piatră, baronul îşi reluă rugăciunile. Era ora amiezii. Ne-am plimbat apoi prin mănăstire, am vizitat templele şi sanctuarele, muzeul şcolii de medicină, turnul astrologic şi curtea în care studenţii Bandi şi tinerii preoţi budişti se întreceau dimineaţa în luptă. În alte locuri, practicau tirul cu arcul. Cîţiva preoţi, de rang mai înalt, ne-au poftit la masă, oferindu-ne carne de oaie, ceai şi ceapă sălbatică.

La întoarcerea în iurtă, am încercat să adorm, dar degeaba. Prea multe întrebări mă chinuiau : „Unde sînt oare ? În ce epocă voi fi trăit ?" Fără să-mi dau seama precis, simţeam vag prezenţa invizibilă a unei idei îndrăzneţe, a unui plan măreţ, a unei mizerii umane de nedescris.

După dejun, generalul şi-a exprimat dorinţa să mă prezinte lui Buddha cel Viu. Este foarte greu să obţii o audienţă la el, astfel încît am fost încîntat de acest prilej. Maşina s-a oprit la poarta marelui zid vopsit în dungi albe şi roşii, ce înconjura palatul zeului. Două sute de preoţi budişti în robe galbene şi roşii s-au grăbit să-l salute pe general (*Chiang Chun*) murmurînd respectuos : „Han ! zeul războiului !" Într-un cortegiu solemn ne-au condus într-o sală spaţioasă, cu o lumină abia cernită. Uşi grele, sculptate, se deschideau spre interiorul palatului. La extremitatea sălii, pe o estradă, era un tron acoperit de perne din mătase galbenă. Avea spătarul roşu, într-un cadru de lemn aurit ; de fiecare parte erau bucăţi de mătase galbenă înrămate în lemn de abanos complicat cioplit iar pe lîngă pereţi erau vitrine cu

diverse obiecte aduse din China, Japonia, India sau Rusia. Printre ele am remarcat un bibelou foarte delicat, reprezentînd un marchiz şi o marchiză, din porţelan de Sèvres. În faţa tronului, în jurul unei mese joase, erau aşezaţi opt nobili mongoli : preşedintele, un bătrîn demn, cu o figură inteligentă şi energică, cu ochi mari pătrunzători, îmi amintea de statuetele din lemn ale sfinţilor budişti ai căror ochi erau din pietre preţioase. Văzusem toate astea la muzeul imperial din Tokio, în sălile consacrate budismului, în care japonezii prezintă statuile lui Amida şi Danichi-Buddha, ale zeiţei Kwammon şi ale veselului Hotei.

Acest personaj era Hutuktu Jahantsi, preşedintele Consiliului de miniştri al Mongoliei, onorat şi venerat şi dincolo de hotarele ţării sale. Ceilalţi erau miniştri, hani şi prinţi din Khalkha. Jahantsi Hutuktu l-a invitat pe baron să se aşeze lîngă el iar pentru mine au adus un scaun european. Prin intermediul unui interpret, baronul anunţă Consiliul de miniştri că va părăsi Mongolia în cîteva zile şi îi imploră să aibă grijă de libertatea pe care succesorii lui Genghis-han o cuceriseră ; sufletul nemuritorului han cere mongolilor să redevină un popor puternic şi să reunească din nou într-un mare Stat asiatic toate regatele asupra cărora domnise.

Cînd generalul s-a ridicat, toţi ceilalţi făcură la fel. Şi-a luat rămas bun de la fiecare în parte. În faţa lui Jahantsi-Lama s-a închinat, în timp ce Hutuktu îl binecuvîntă, punîndu-i mîinile deasupra capului.

Din Camera Consiliului am trecut într-o casă în stil rusesc, locuinţa particulară a lui Buddha cel Viu. Casa era înconjurată de o mulţime de preoţi, de servitori, consilieri, funcţionari, ghicitori, doctori şi protejaţi. De la intrare, pleca o coardă lungă de culoare roşie, extremitatea cealaltă fiind aruncată dincolo de zid, în apropierea gardului de fier. Mulţime de pelerini tîrîndu-se în genunchi atingeau capătul exterior al corzii şi dădeau călugărului un *hatyk* din mătase sau o monedă de argint. Atingînd această coardă al cărei capăt interior era în mîinile lui Bogdo, pelerinii stabileau o comunicare cu zeul cel Viu, cu Buddha Încarnat. Prin această frînghie din păr de cămilă şi coamă de cal trecea un flux al binecuvîntării. Fiecare mongol ce atingea misteriosul fir primea o panglică roşie pe care să o poarte în jurul gîtului ca semn al împlinirii acestui pelerinaj.

Auzisem multe vorbindu-se despre Bogdo han fără să am vreodată ocazia să-l văd. Mi s-a vorbit despre faptul că îi plăcea alcoolul şi că din această cauză orbise, despre înclinaţiile lui pentru cultura occidentală şi despre soţia lui care şi ea consuma băuturi alcoolice şi care primea în numele lui Bogdo numeroase delegaţii şi mulţi trimişi speciali.

În sala în care Bogdo îşi instalase cabinetul de lucru şi unde doi preoţi vegheau zi şi noapte, aşezaţi pe cufărul ce conţinea sigiliile, domnea o simplitate aproape severă. Pe o masă joasă din lemn lăcuit, fără ornamente, se găseau obiecte de scris şi o casetă învelită în mătase galbenă, conţinînd peceţile dăruite de guvernul chinez şi de Dalai-Lama. În apropiere, era un fotoliu scund şi o sobă din bronz, iar pe pereţi, inscripţii mongole, tibetane şi svastica ; în spatele fotoliului, se afla un mic altar cu o statuie aurită a lui Buddha în faţa căreia ardeau două lumini ; pe jos era pus un covor gros galben.

Cînd am intrat, cei doi secretari erau singuri în încăpere, Buddha cel Viu se afla în sanctuarul de alături în care nu are dreptul să intre nimeni în afară de Bogdo-han şi un preot Karpo-Gelong care îngrijeşte templul şi care-l asistă pe Buddha cel Viu în rugăciunile lui solitare.

Secretarul ne-a spus că în acea dimineaţă Bogdo fusese foarte agitat. Intrase în sanctuar de la prînz. Mult timp s-a auzit vocea lui rostind rugăciuni arzătoare apoi, o alta necunoscută. Era dialogul dintre Buddha de pe pămînt şi Buddha din cer. Aşa spuneau preoţii.

— Să aşteptăm puţin. Poate apare.

În timp ce aşteptam, generalul începu să-mi vorbească de Jahantsi-Lama, spunînd că atîta timp cît era liniştit era un om ca toţi ceilalţi, însă cînd este tulburat şi cufundat în gînduri adînci, în jurul capului îi apare un nimb de lumină.

După o jumătate de oră, preoţii-secretari dădeau semne de nelinişte şi ascultau cu atenţie la intrarea în sanctuar. Se închinară apoi, cu faţa pînă la pămînt. Uşa s-a deschis uşor : intra împăratul Mongoliei, Buddha cel Viu, Sfîntul Bogdo Djebstung Hutuktu, hanul Mongoliei exterioare. Era un bătrîn înalt, cu un chip de cardinal roman. Purta tunica galbenă din mătase cu o centură neagră. Ochii bătrînului erau larg deschişi. În ei se citea spaimă şi uimire. Se prăbuşi în fotoliu, murmurînd : „Scrieţi !"

Un secretar a luat în grabă hîrtie şi o pană iar Bogdo începu să dicteze viziunea pe care a avut-o, complicată şi anevoie de înţeles. A terminat cu următoarele cuvinte :

— Eu, Bogdo Hutuktu-han, am văzut toate acestea în timp ce vorbeam cu marele şi înţeleptul Buddha, cel înconjurat de spirite bune şi rele. Înţelepţi preoţi, voi hutuktu, kampos, maramba şi sfinţi gheghen, daţi un răspuns acestei viziuni.

Cînd termină, îşi şterse fruntea de picături de sudoare şi întrebă cine îl căuta :

— Han *Chiang Chun* baronul Ungern şi un străin, răspunse unul din secretari, aşezat în genunchi.

Generalul m-a prezentat lui Bogdo care înclină capul în semn de salut. Începură apoi să vorbească în şoaptă. Prin uşa deschisă vedeam o parte a sanctuarului. Puteam distinge o masă acoperită de cărţi, unele deschise, altele împrăştiate pe podea ; o sobă plină de cărbuni încinşi, un coş cu oase şi intestine de oaie pentru citirea viitorului. Curînd baronul s-a ridicat şi s-a închinat în faţa lui Bogdo. Tibetanul îi puse mîinile pe cap şi murmură o rugăciune. Apoi scoase de la gît o icoană grea şi o dădu baronului.

— Nu vei muri : te vei reîncarna sub chipul unei fiinţe superioare. Aminteşte-ţi de acest lucru, zeu încoronat al războiului, han al Mongoliei recunoscătoare !

Am înţeles că Buddha îi dădea „sîngerosului general" binecuvîntarea de dinaintea morţii.

În cele două zile ce urmară am avut ocazia să-l vizitez pe Buddha cel Viu de trei ori, în compania unui prieten al lui Bogdo, prinţul buriat Djam Bolon. Aceste vizite vor fi descrise în partea a patra a cărţii.

Baronul Ungern ne-a organizat, mie şi grupului de străini, călătoria spre ţărmurile Pacificului. Trebuia să trecem prin Manciuria de nord, evitînd astfel discuţiile cu autorităţile chineze, atît de puţin deschise în privinţa relaţiilor cu Polonia. Am trimis din Uliastai o scrisoare legaţiei franceze din Beijing ; din partea Camerei de comerţ a Chinei aveam o scrisoare în care se exprima recunoştinţa pentru faptul că datorită mie fusese evitat un pogrom. Intenţionam să ajung cît mai aproape de vreo staţie de cale ferată din estul Chinei şi de acolo să merg la Beijing. Mă însoţea în această călătorie, comerciantul danez E.V.Olufsen şi un savant erudit, Turgut, care mergea în China.

Nu voi uita niciodată noaptea din 19 spre 20 mai 1921 ! După cină, baronul Ungern mi-a propus să mergem la Djam Bolon, pe care îl cunoscusem a doua zi după ce sosisem în Urga. Iurta lui era plasată pe o estradă, într-o curte, dincolo de cartierul rusesc. Ne-au întîmpinat doi ofiţeri buriaţi şi ne-au condus înăuntru. Djam Bolon era un om în floarea vîrstei, înalt, uscăţiv, cu o faţă foarte alungită. Înainte de război fusese un simplu păstor, dar a luptat pe frontul german şi apoi împotriva bolşevicilor, împreună cu baronul Ungern. Era Mare Duce al Buriaţilor, succesor al foştilor regi buriaţi detronaţi de guvernul rus după încercarea lor de a instaura independenţa poporului buriat. Slugile ne-au adus platouri pline cu nuci, stafide, curmale şi brînză şi ne-au servit cu ceai.

— Este ultima noapte, Djam Bolon ! i-a spus baronul. Mi-ai promis că...

— Îmi amintesc, totul este pregătit.

Apoi i-am ascultat vorbind îndelung, povestindu-şi amintiri comune despre luptele date împreună şi despre prietenii dispăruţi. Pendula a bătut miezul nopţii cînd Djam Bolon se ridică şi ieşi.

— Vreau să-mi ghicesc încă o dată viitorul, spuse baronul, încercînd parcă să se justifice. Pentru binele cauzei noastre este, cred, prea devreme să mor...

Djam Bolon a revenit însoţit de o femeie de vîrstă mijlocie, scundă, care se aşeză, după moda orientală, în faţa focului, făcu o plecăciune şi începu să-l privească fix pe baron. Faţa îi era mai albă, mai alungită şi mai slabă decît a mongolilor şi ochii negri, pătrunzători. Avea haine ca de ţigancă. Mi-am dat seama că era cunoscuta ghicitoare şi sibilă a buriaţilor, fiica unei ţigănci şi a unui buriat. A tras un săculeţ de la brîu şi, cu o mişcare foarte lentă, a scos oscioarele de pasăre şi o mînă de ierburi uscate. Începu să bolborosească cuvinte de neînţeles, aruncînd din cînd în cînd în foc fire de iarbă care au umplut cortul de un parfum îmbătător. Simţeam cum inima bătea mai cu putere şi cum capul mi se clătina într-o parte şi în alta. După ce arse toată iarba, a pus oscioarele de pasăre pe cărbuni, uscîndu-le şi învîrtindu-le cu pensete din bronz. Pe măsură ce se înnegreau, începea să le examineze şi, deodată, pe chip i s-a putut citi teama şi suferinţa. A smuls înfuriată podoabele de pe cap şi, cuprinsă de convulsii, a început să pronunţe fraze scurte şi repezi.

— Văd... văd zeul războiului... Viaţa i se scurge îngrozitor... Apoi, o umbră... neagră ca noaptea... umbră... încă o sută treizeci de paşi... Dincolo, tenebre... Nimic... Nu văd nimic... Zeul războiului a dispărut...

Baronul şi-a plecat fruntea. Femeia a căzut pe spate, cu braţele întinse. Îşi pierduse cunoştinţa, dar în spatele genelor închise mi se părea că pupila unui ochi strălucea ciudat. Doi buriaţi i-au luat trupul, după care în cortul prinţului s-a instalat liniştea.

Baronul Ungern s-a ridicat într-un sfîrşit şi începu să se plimbe în jurul focului, vorbind singur. Apoi s-a oprit şi pronunţă grăbit.

— Voi muri ! Voi muri !... Dar ce importanţă are ? Ce importanţă are ? Cauza trăieşte, ea nu va muri. Cunosc drumul care urmează acest ideal. Triburile urmaşilor lui Genghis-han s-au trezit. Nimeni nu va stinge flacăra din inima mongolilor ! În Asia va fi un mare Stat, de la Pacific şi Oceanul Indian pînă la malurile Volgăi. Religia înţeleptului Buddha se va răspîndi pînă în nord şi în vest. Victoria spiritului se va restaura. Va apare un alt cuceritor, un alt şef, mai puternic şi mai hotărît decît Genghis-han şi Ugadai. Va fi mult mai abil şi mai îndurător decît sultanul Baber şi va ţine puterea în mîinile sale pînă în ziua în care din capitala subpămînteană va ieşi Regele Lumii. De ce, de ce oare nu voi putea fi în primele rînduri ale războinicilor budişti ? De ce a hotărît astfel Karma ? Poate aşa trebuie să se întîmple. Trebuie ca mai întîi Rusia să se cureţe de insulta adusă de revoluţie, să se purifice în sînge şi în moarte ; toţi cei care au acceptat comunismul vor trebui să piară, alături de familiile lor, pentru ca întunecata lor moştenire să nu dăinuie.

Baronul ridică mîna deasupra capului, ca şi cum ar fi dat ordine unui personaj invizibil.

Era vremea amiezii.

— A sosit vremea ! spuse. În curînd voi părăsi Urga.

Ne-a strîns mîna grăbit şi energic.

— Adio ! Voi muri de o moarte crudă, dar lumea n-a văzut încă teroare şi mare de sînge cum va vedea în curînd.

Uşa iurtei s-a închis violent ; plecase. N-aveam să-l mai revăd vreodată.

— Şi eu trebuie să plec ; şi eu trebuie să părăsesc acest oraş astăzi.

— Ştiu, răspunse prinţul, baronul ne-a lăsat aici pentru un motiv anume. Un al patrulea însoţitor va străbate acelaşi drum : ministrul de război al Mongoliei. Veţi merge împreună. Este absolut necesar, e în interesul dumitale. Djam Bolon pronunţă această ultimă frază accentuînd fiecare cuvînt. N-am pus nici o întrebare, obişnuit cu misterul acestei ţări, în care spiritele rele şi cele bune domnesc laolaltă.

Capitolul XXXIX

Omul cu capul în formă de şa

După ce am servit ceaiul în iurta lui Djam Bolon, m-am întors la mine şi mi-am pregătit bagajul. Lama Turgut era deja acolo.

— Va călători şi ministrul de război cu noi, murmură. Este într-adevăr necesar.

— Foarte bine, i-am răspuns, şi am plecat la Olufsen, cu intenţia de a-l lua cu noi. Dar, spre marea mea surpriză, Olufsen m-a anunţat că-i obligat să mai rămînă cîteva zile la Urga : hotărîrea avea să-i fie fatală, pentru că o lună mai tîrziu, Sepailov, rămas comandant al armatei după plecarea baronului Ungern, semnala într-un raport că danezul a fost ucis. Ministrul de război, un mongol tînăr şi viguros, s-a alăturat caravanei noastre. La vreo nouă kilometri de oraş, s-a ivit în spatele nostru un automobil. Turgut a încremenit şi mă privea cu spaimă. Simţeam atmosfera deja familiară a pericolului ; am desfăcut teaca şi mi-am pus pistolul la îndemînă. Curînd automobilul s-a oprit lîngă caravana noastră. Era Sepailov. Ne-a salutat călduros, apoi ne-a întrebat :

— Schimbaţi caii la Khazahuduck ? O luaţi prin trecătoarea din faţa noastră ? Nu cunosc drumul şi trebuie să ajung din urmă un mesager.

Ministrul de război i-a explicat că vom fi la Khazahuduck în aceeaşi seară şi îi dădu lui Sepailov toate informaţiile necesare pentru a găsi drumul. Automobilul s-a îndepărtat în viteză ; cînd am ajuns în trecătoare, Ministrul de război i-a dat ordin

unui mongol să meargă înainte în galop şi să vadă dacă nu cumva automobilul s-a oprit de cealaltă parte a muntelui. Lovindu-şi calul cu cravaşa, acesta plecă. Noi îl urmam.

— Ce se-ntîmplă ? am întrebat. Explicaţi-mi !

Ministrul mi-a spus că Djam Bolon primise în ajun o informaţie potrivit căreia Sepailov ar fi luat hotărîrea să mă prindă pe drum şi să mă ucidă. Bănuia că eu îl stîrnisem pe baron împotriva lui. Djam Bolon îl avertizase însă pe baron şi acesta organizase coloana cu scopul de a mă proteja. Revenise şi mongolul cu vestea că automobilul dispăruse.

— Vom schimba direcţia de mers, chiar dacă la Khazahuduck ne aşteaptă.

Am pornit spre nord, spre Undur Dobo, şi seara eram în tabăra unui prinţ localnic. Ne-am despărţit de ministru, ni s-au dat cai buni şi ne-am continuat drumul spre est, lăsîndu-l în urmă pe „omul cu capul în formă de şa" de care bătrînul ghicitor din Van Kure mă avertizase să mă feresc.

După douăsprezece zile de mers, fără alte aventuri, am ajuns la prima staţie de cale ferată chineză. Şi de acolo, am ajuns la Beijing.

Înconjurat de confortul modern al hotelului din Beijing, scăpasem de viaţa de călător, vînător sau războinic. Dar nu puteam scăpa de farmecul misterios al celor nouă zile petrecute la Urga alături de baronul Ungern, „Zeul Încarnat al Războiului". Ziarele, scriind despre drumul sîngeros al baronului prin Transbaikalia, îmi aduceau în minte aceste clipe. Nici astăzi, după şapte luni de zile, nu pot uita acele zile de nebunie, de inspiraţie şi de ură.

Profeţiile s-au îndeplinit. După circa o sută treizeci de zile, baronul Ungern a fost capturat de bolşevici, ca urmare a trădării unuia dintre ofiţeri şi a fost executat la sfîrşitul lui septembrie.

Baronul R.F. von Sternberg... A trecut prin Asia centrală ca o furtună sîngeroasă a unui *karma* răzbunător. Ce a lăsat în urmă ? Drastica ordine de zi pe care o adresa soldaţilor săi şi care se termina prin cuvintele din revelaţia Sfîntului Ioan.

„Nimeni să nu se opună răzbunării ce trebuie să lovească pe cel ce a corupt şi a ucis sufletul poporului rus. Revoluţia să nu-şi găsească loc în lume. Am fost preveniţi contra ei de Apocalipsa Sfîntului Ioan : «Şi femeia era îmbrăcată în purpură şi stofă

stacojie şi împodobită cu aur şi pietre scumpe şi cu mărgăritare. Ţinea în mînă un potir de aur plin de urîciune şi de necurăţiile desfrînării ei. Pe frunte purta scris un nume tainic : Babilonul cel mare, mama desfrînatelor şi spurcăciunilor pămîntului. Şi am văzut pe femeia aceasta beată de sîngele sfinţilor şi de sîngele mucenicilor lui Iisus»."

Un document uman, un document al tragediei ruseşti, poate al tragediei mondiale !

Dar mai rămîne o altă urmă, şi mai adîncă.

În iurtele mongole, în preajma focurilor de păstori buriaţi, mongoli, djungari, kirghizi, kalmuci sau tibetani, se povestesc legende ce au învăluit pe acest fiu de cruciaţi şi piraţi.

— Din Nord a venit un războinic alb care i-a adunat pe mongoli, dîndu-le curaj să rupă lanţurile sclaviei. Era un Genghis-han reîncarnat şi el a prezis sosirea celui mai înţelept dintre toţi mongolii, cel care va răspîndi minunata credinţă a lui Buddha, gloria şi puterea descendenţilor lui Genghis, Ugadai şi Kubilai-han. Aceste vremuri se apropie !

Asia s-a trezit, iar fiii ei rostesc cuvinte îndrăzneţe.

Ar fi bine, pentru pacea lumii, ca ei să se arate discipolii unor fiinţe înţelepte, ca Ugadai sau ca sultanul Baber, decît să se plece sub auspiciile spiritelor rele ale lui Tamerlan Distrugătorul.

Partea a patra

BUDDHA CEL VIU

Capitolul XL

În grădina celor o mie de fericiri

În Mongolia, țară a miracolelor și a tainelor, trăiește cel ce ocrotește Misterul și Necunoscutul, Buddha cel Viu, S.S. Djebtsung Damba Hutuktu Han, Bogdo Gheghen, pontif în Ta Kure. În el s-a încarnat nemuritorul Buddha, el este reprezentantul unui șir neîntrerupt de suverani spirituali ce domnesc din 1670, care își transmit spiritul tot mai desăvîrșit al lui Buddha Amitabha, și Chan-ra-zi, Spiritul Milostiv al munților. În el se reunesc toate ; mitul soarelui și fascinația culmilor înnegurate din Himalaya, poveștile despre popoarele din India, grandoarea severă a cuceritorilor mongoli, împărații Asiei întregi, legendele vechi și acoperite de bruma timpului ale înțelepților chinezi, cufundarea în gîndirea brahmanilor ; viața austeră a călugărilor din Ordinul Virtuții, răzbunarea războinicilor mereu rătăcitori, oleții și hanii lor, Batur Hun Taigi și Gushi, falnica moștenire a lui Ginghis-han și Kubilai-han ; psihologia clericală reacționară a preoților budiști ; misterul regilor tibetani, începînd cu Srong--Tsang Gampo ; neînduplecata cruzime a sectei galbene a lui Paspa*. Toată istoria încețoșată a Asiei, a Mongoliei, a Pamirului, a Himalayei, Mesopotaniei, Persiei și Chinei, învăluie această figură a zeului Viu din Urga. Iată de ce nu trebuie să ne mirăm că numele lui este venerat pe Volga, în Siberia și Arabia, între Tigru și Eufrat, în Indochina și pe țărmurile Oceanului Arctic.

În timpul șederii mele la Urga, am vizitat de mai multe ori locuința lui Buddha cel Viu ; am avut prilejul să-i vorbesc și să-i observ stilul de viață. Savanții maramba, preferații lui, mi-au fost deseori alături și mi-au oferit detalii. L-am văzut cercetînd horoscopul, i-am ascultat proorocirile, am consultat arhivele cu

* Paspa ('Phags-pa) – lama tibetan (1238-1280) însărcinat în anul 1253 să conducă la Beijing viața comunităților religioase din imperiu sub dinastia Song. Creatorul alfabetului mongol-uigur.

cărţi vechi şi manuscrise ce descriu viaţa şi viziunile tuturor celor ce au fost cîndva Bogdo-hani. Preoţii budişti mi-au vorbit sincer şi fără reţinere – le cîştigasem încrederea prin scrisoarea lui Hutuktu din Narabanchi. Personalitatea lui Buddha cel Viu are aceeaşi dualitate specifică lamaismului : inteligent, profund, energic, se lasă uneori pradă alcoolului, care l-a şi orbit. Cînd şi-a pierdut vederea, preoţii budişti au fost cuprinşi de o disperare profundă.

Unii erau de părere că singura soluţie era să fie otrăvit, iar în locul lui să fie instalat un altul ; alţii insistau asupra meritelor pontifului în ochii mongolilor şi ai credincioşilor religiei galbene. Au hotărît să înalţe un templu cu o impresionantă statuie a lui Buddha, şi să îmbuneze astfel pe zei. Dar Bogdo nu şi-a recăpătat vederea ; cu această ocazie, însă, şi-au croit mai repede drum spre lumea cealaltă cei care dăduseră dovadă de un radicalism excesiv în aflarea unei căi de vindecare a orbirii stăpînului.

Neîncetat, meditează la cauza Bisericii şi a Mongoliei, dar, în acelaşi timp, se neliniştește din cauza unor fleacuri. Este atras de artilerie. A primit din partea unui ofiţer rus în retragere două tunuri vechi, iar ofiţerul, în schimbul darului său, a primit titlul de Tumbaiir Hun, adică „prinţ drag inimii mele". În zilele de sărbătoare răsună salvele de tun, spre marea satisfacţie a augustei figuri. În palatul acestui zeu pot fi văzute automobile, gramofoane, telefoane, cristaluri, porţelanuri, tablouri şi parfumuri, instrumente muzicale, animale şi păsări rare : elefanţi, urşi din Himalaya, maimuţe, şerpi şi papagali din India. Toate alcătuiesc un univers pestriţ, dar au încetat curînd să placă şi zac acum uitate.

La Urga se întîlnesc pelerini şi ofrande din toate colţurile lumii lamaiste şi budiste. Într-o zi, trezorierul palatului, venerabilul Balma Dorji, m-a condus în marea sală în care sînt păstrate darurile oferite lui Buddha. Eşti uimit de varietatea şi valoarea inestimabilă a obiectelor, de acest muzeu unic. Au fost adunate acolo piese rare, necunoscute în muzeele europene. Vistiernicul, deschizînd o vitrină prevăzută cu o broască din argint, mi-a spus :

— Priviţi : pepite de aur pur din Bei Kem ; zibeline negre din Kemchick ; coarne miraculoase de cerb. O casetă trimisă de oroşoni, umplută cu preţioase rădăcini ginseng şi cu mosc

parfumat ; o bucată de ambră de circa o sută optzeci de lani (aproape zece livre) adusă dinspre coastele Mării de Gheaţă ; pietre preţioase din Indii, sculpturi de fildeş din China.

Mi-a prezentat toate obiectele din muzeu, vorbindu-mi cu o plăcere vădită. Nu puteam nega, totul era minunat. Ochii mi se plimbau printre blănuri rare de castori albi, zibeline negre, vulpi argintii, albastre şi negre, pantere negre ; casete fin sculptate în carapace de broaşte ţestoase conţineau *hatyk*-uri de zece-cinci-sprezece metri lungime, tăiate din mătase indiană la fel de fină ca pînza de păianjen ; săculeţi din fir de aur, împodobiţi cu perle – daruri ale rajahilor hinduşi ; inele cu rubine şi safire din China şi India, bucăţi mari de jad, diamante ; colţi de fildeş ornaţi cu aur, perle şi pietre preţioase ; costume brodate cu aur şi argint ; colţi de morsă sculptaţi în basorelief de artişti necunoscuţi, pierduţi în negura istoriei, pe ţărmurile Mării Bering ; însă memoria mea nu a avut atîta putere ca să reţină tot ce se ascundea în acele săli. Într-o altă încăpere, în vitrine elegante, erau înşirate statui reprezentîndu-l pe Buddha – statui din aur, argint, bronz, fildeş, coral, sidef sau din esenţe rare de lemn, colorate şi parfumate.

— Bănuiţi de ce atunci cînd cuceritorii invadează o ţară unde sînt veneraţi alţi zei, ei le răstoarnă şi le sparg statuile ? Asta s-a întîmplat şi acum trei sute de ani cînd kalmucii au pătruns în Tibet şi, în 1900, cînd trupele europene au jefuit Beijingul. Ştiţi ? Luaţi o statuie şi veţi vedea.

Am luat una dintre ele, care era mai la margine, un Buddha din lemn, şi am început s-o examinez. În interior era ceva care se mişca şi scotea un anumit zgomot atunci cînd statuia era agitată.

— Auziţi, nu-i aşa ? întrebă preotul. Măruntaiele zeului nu sînt nimic altceva decît pietre preţioase şi fragmente de aur. Iată de ce sînt distruse aceste chipuri ale zeilor. Cele mai renumite pietre preţioase provin din interiorul statuilor de zei găsiţi în India, Babilon şi China.

Cîteva săli erau consacrate bibliotecii, unde manuscrisele şi volumele din diferite epoci, în fel de fel de limbi, şi care tratau subiecte foarte variate, umpleau rafturile. Datorită timpului, unele volume se transformau treptat în praf : pentru a le feri de distrugere, preoţii le protejau, acoperindu-le cu o soluţie de gelatină. Am văzut şi tăbliţe de argilă, gravate cu inscripţii cuneiforme şi care fuseseră aduse probabil din Babilon ; cărţi

chinezeşti, tratate de religie hindusă şi tibetană, stăteau alături de cele mongole ; volume despre budismul pur, antic ; alte opere ale „bonetelor roşii", adică ale budismului corupt ; lucrări despre budismul galben sau lamaist ; cărţi cu legende, tradiţii şi parabole. Numeroşi preoţi citeau, studiau şi copiau volumele, conservînd şi răspîndind înţelepciunea antică în rîndul noilor generaţii.

Una din săli era rezervată cărţilor misterioase despre magie, biografiilor şi lucrărilor celor treizeci şi unu de Buddha în Viaţă, bulelor lui Dalai-Lama şi ale pontifului din Tashi Lumpo, ale lui Hutuktu din Utai, în China, ale lui Pandita Gheghen din Dolo Nor, în Mongolia interioară, şi ale celor o sută de înţelepţi chinezi. Doar Bogdo Hutuktu şi Maramba Ta-Rimpo-Cha pot intra în acest sanctuar al ştiinţei ascunse. Cheile sînt păstrate într-o casetă specială, alături de peceţile lui Buddha cel Viu şi de inelul cu rubin al lui Ginghis-han, ornat cu svastica, şi care se află în cabinetul de lucru al lui Bogdo.

Sfîntul Bogdo este înconjurat de cinci mii de preoţi budişti. Fiecare ocupă o anume treaptă într-o ierarhie foarte complicată, de la simpli servitori, pînă la consilieri ai Zeului şi membri ai guvernului. Printre aceşti consilieri se numără cei patru hani ai Mongoliei şi cinci dintre prinţii cei mai importanţi.

În rîndurile preoţilor există trei clase distincte, deosebit de importante, de care ne-a vorbit chiar Buddha cel Viu, cînd i-am făcut o vizită în compania lui Djam Bolon.

Buddha se plîngea de viaţa somptuoasă şi decăzută pe care o duceau preoţii şi deci de dispariţia rapidă a ghicitorilor şi a profeţilor.

— Dacă în mănăstirile din Jahantsi şi Narabanchi nu s-ar fi impus un regim aspru şi o disciplină severă, Ta Kure ar rămîne fără ghicitori şi profeţi. Barun Abaga Nar, Dorchiul-Jurdok şi alţi sfinţi lama care aveau puterea de-a pătrunde cele nevăzute pentru oamenii de rînd, au dispărut, odată cu binecuvîntarea zeilor.

Această clasă de lama este extrem de importantă, pentru că fiecare înalt personaj care vizitează mănăstirile din Urga este prezentat lui Lama Tzuren (ghicitor), fără ca el să o ştie, fiindu-i astfel studiat destinul. Bogdo este de îndată avertizat, astfel că, dispunînd de aceste informaţii, ştie cum să-şi trateze oaspetele, ce atitudine să aibă faţă de el. Aceşti Lama Tzuren sînt în marea

lor majoritate nişte bătrîni slabi şi epuizaţi, trăind în ascetismul cel mai sever. Dar am întîlnit alţii foarte tineri, aproape copii : *hubilgani*, zei încarnaţi, viitorii *hutuktu* şi *gheghen* din mănăstirile mongole.

Ce-a de-a doua clasă include doctorii „Ta Lama". Ei cercetează acţiunile plantelor şi ale unor produse animale asupra omului, conservă leacurile din Tibet, studiază cu atenţie anatomia, fără să practice însă operaţiile. Sînt foarte pricepuţi în a vindeca fracturile, fac masaje şi se dovedesc remarcabili hipnotizatori şi stăpîni pe ştiinţa biocurenţilor.

Într-o a treia categorie se înscriu medicii cei mai vestiţi, în majoritatea lor tibetani şi kalmuci : este vorba de acei medici care administrează otrăvuri ; i-am mai putea numi doctori în medicină politică. Trăiesc deoparte, nu se amestecă niciodată cu ceilalţi şi constituie o armă tăcută în mîinile lui Buddha cel Viu. Ni s-a spus că mulţi dintre ei sînt muţi. Am văzut un reprezentant al acestei clase – cel care l-a otrăvit pe medicul chinez trimis de împăratul de la Beijing să-l lichideze pe Buddha cel Viu: Era un bătrîn scund, încărunţit, cu faţa brăzdată de riduri adînci, purtînd un barbişon alb ; ochii ageri păreau să caute mereu curioşi în jur. Cînd ajungea la vreo mănăstire, „zeul" localnic înceta să mai mănînce şi să mai bea de frica acestui călău. Dar toate precauţiile nu-l puteau salva de la moarte pe cel condamnat : o tocă, o cămaşă, o cizmă sau poate mătăniile, hăţurile, cărţile sau un obiect sacru pe care s-a turnat substanţa otrăvitoare, îndeplinesc cu siguranţă scopurile lui Bogdo-han.

Acest stăpîn orb este înconjurat de stimă şi de o fidelitate religioasă profundă. Toţi se prosternează în faţa lui. Hanii şi preoţii hutuktu se apropie de el în genunchi. În jurul lui, doar sobrietate şi antichitate orientală. Bătrînul orb şi beţiv, care ascultă o arie banală la gramofon sau aplică unora dintre servitorii săi cîte un şoc electric cu dinamul, acest tiran feroce ce-şi otrăveşte duşmanii politici, preot ce ţine poporul în întuneric, înşelîndu-l cu previziuni şi profeţii este, totuşi, un om deosebit de ceilalţi.

Într-o zi, eram aşezaţi în cabinetul lui Bogdo, iar prinţul Djam Bolon îi traducea povestirea mea despre Marele Război. Bătrînul asculta cu atenţie. A deschis deodată ochii mari şi a început să asculte zgomotele ce veneau de afară. Chipul lui era cuprins de veneraţie înfricoşată şi umilă.

— Mă cheamă zeii, şopti. S-a îndreptat spre sanctuarul lui, unde s-a rugat cu voce tare timp de două ore, în genunchi, nemişcat ca o statuie. Rugăciunea lui este de fapt o convorbire cu zeii invizibili, la ale căror întrebări răspunde. A ieşit de acolo palid, epuizat, dar mulţumit şi fericit. Era rugăciunea sa personală. În timpul serviciului religios din templu, nu participă la rugăciuni : atunci el este „zeu". Aşezat pe tron, este purtat cu veneraţie spre altar, unde preoţii şi credincioşii pot să i se adreseze. Le primeşte invocaţiile, speranţele, lacrimile, durerea şi disperarea, privind nemişcat spaţiul din faţa lui, cu ochi strălucitori, dar lipsiţi de viaţă. În diferite momente ale serviciului divin, preoţii îl înveşmîntează cu mai multe robe galbene sau roşii şi îi schimbă acoperămîntul de pe cap. Slujba se sfîrşeşte întotdeauna în momentul în care Buddha cel Viu, cu mitra pe cap, binecuvîntează credincioşii, întorcîndu-se succesiv spre cele patru puncte cardinale, pentru ca în cele din urmă să întindă mîinile spre nord-vest, adică spre Europa, unde, potrivit credinţelor religiei galbene, trebuie să pătrundă învăţătura lui Buddha cel Înţelept.

După rugăciunile arzătoare şi după slujbele prelungite din templu, pontiful pare extrem de marcat : îşi cheamă adesea secretarii, le dictează viziunile şi profeţiile, întotdeauna foarte complicate şi lipsite de explicaţii.

Uneori, atunci cînd pronunţă cuvintele „Sufletele lor comunică", îşi pune roba albă şi merge în sanctuar. În acele momente, toate uşile palatului sînt închise şi preoţii sînt pătrunşi de o stare de aşteptare mistică şi solemnă ; toţi se roagă, numărînd mătăniile şi murmurînd : *Om ! Mani Padme Hum !* învîrt aşa-numitele „roţi de rugăciuni" ori exorcizează ; ghicitorii citesc în horoscoape ; alţii îşi scriu viziunile ; preoţii maramba cercetează în cărţile vechi explicaţia cuvintelor lui Buddha.

Capitolul XLI

Colbul secolelor

Aţi văzut vreodată pînze de păianjen pe care s-a lipit praful sau mucegaiul din beciurile vreunui castel din Italia, Franţa sau Anglia ? Acesta este colbul secolelor. Poate cîndva a atins chipul, casca sau spada vreunui împărat roman, al Sfîntului Ludovic, al Marelui Inchizitor, al lui Galilei sau al regelui Richard. Inima se strînge fără să vrea şi te simţi pătruns de respect faţă de aceşti martori ai trecutului. Aceeaşi impresie am simţit-o la Ta Kure, poate mult mai acut.

Aici viaţa se scurge ca acum opt secole ; omul trăieşte în trecut ; viaţa contemporană nu face decît să complice şi să tulbure existenţa normală.

— Sărbătorim astăzi o zi importantă, mi-a spus odată Buddha cel Viu, ziua în care budismul a ieşit victorios asupra tuturor celorlalte religii. Cîndva, Kubilai-han i-a chemat la el pe preoţii de toate religiile dînd ordin fiecăruia să-şi mărturisească credinţa. Ei şi-au lăudat zeii şi sfinţii. Au început discuţii şi certuri. Un singur preot a rămas tăcut. Într-un sfîrşit, cu aer batjocoritor, a surîs :

— Mărite împărate ! spune fiecăruia să dovedească puterea zeilor lor prin îndeplinirea unei minuni ; apoi vei judeca şi vei alege.

Kubilai-han a dat deci ordin tuturor să-şi pună credinţa în practică, dar cu toţii au rămas tăcuţi şi neputincioşi dinaintea lui.

— Acum, spuse împăratul, adresîndu-se celui ce făcuse propunerea, e rîndul tău să dovedeşti puterea zeilor.

Lama îl privi îndelung pe împărat, fără să scoată un cuvînt, se întoarse, privi la toată adunarea, apoi, cu încetineală, ridică mîna spre el. În acel moment cupa de aur a împăratului se ridică de pe masă şi se apleacă spre buzele hanului fără ca vreo mînă vizibilă s-o susţină. Împăratul gustă din deliciile vinului parfumat. Cu toţii au rămas uimiţi.

— Rugăciunile mele se vor îndrepta spre zeii tăi şi lor vor trebui să li se închine toate popoarele mele, spuse Kubilai. Care e religia ta ? Cine eşti şi de unde vii ?

— Credinţa mea este închinată înţeleptului Buddha. Eu sînt Pandita Lama Turjo Gamba de la îndepărtata şi glorioasa mănăstire Sakkia din Tibet, unde locuieşte spiritul lui Buddha încarnat într-un corp omenesc. Se distinge prin înţelepciune şi putere. Rog pe înălţimea voastră să nu uite că popoarele care împărtăşesc credinţa noastră vor stăpîni toată lumea occidentală şi timp de o sută unsprezece ani îşi vor răspîndi credinţele în lumea întreagă.

Iată ce s-a întîmplat în acea zi. Preotul Turja Gamba nu s-a mai întors în Tibet ; a rămas aici, la Ta Kure, unde nu erau decît puţini locuitori. Apoi a plecat împreună cu împăratul la Karakorum şi, mai tîrziu, l-a însoţit în capitala Chinei, pentru a-l întări întru credinţă şi a prezice destinele Statului.

Buddha cel Viu tăcu o clipă, şoptind o rugăciune :

— Urga, vechea patrie a budismului. Ginghis han a plecat să cucerească Europa cu oleţii numiţi şi kalmuci. Au rămas pe cîmpiile Rusiei aproape o sută de ani. S-au întors apoi în Mongolia, chemaţi de preoţi, ca să lupte împotriva regilor din Tibet, împotriva preoţilor cu bonete roşii, care oprimau poporul. Kalmucii au susţinut religia galbenă, dar şi-au dat seama că Lhassa era prea departe şi că nu puteau să răspîndească pe întreg pămîntul credinţele noastre. Astfel se face că un kalmuc, Gushi-han, a adus din Tibet un preot budist sfînt, pe Undur Gheghen, care îl vizitase pe Regele Lumii. Din acea zi, Bogdo Gheghen a locuit în permanenţă în Urga ; s-a dovedit protector al libertăţilor mongole şi al împăraţilor chinezi de origine mongolă. Undur Gheghen a fost Buddha Viu în ţara mongolilor. El ne-a lăsat pe urmaşii săi, precum şi inelul lui Ginghis-han, trimis de Kubilai-han lui Dalai Lama, ca recompensă pentru miracolul lui Turjo Gamba ; avem aici şi craniul unui misterios magician negru din India ; Strong-Tsang, regele Tibetului, se servea de craniu ca de o cupă şi bea din el în timpul ceremoniilor ce se desfăşurau în templu acum o sută şaizeci de ani ; mai este şi antica statuie de piatră a lui Buddha, adusă de la Delhi de fondatorul religiei galbene, Paspa.

Bogdo bătu din palme, iar unul dintre secretari luă dintr-o stofă roşie o cheie masivă din argint cu care deschise cufărul cu

peceţi. Buddha cel Viu scotoci înăuntru şi scoase o casetă mică, din fildeş sculptat, în care îmi arătă un inel imens, din aur, cu o piatră de rubin ce avea gravat semnul svasticii.

— Acest inel era întotdeauna pe mîna dreaptă a lui Ginghis-han şi a lui Kubilai-han, îmi spuse.

Cînd secretarul închise cufărul, Bogdo îi ordonă să-l cheme pe un maramba preferat, care citi cîteva pagini dintr-o veche carte de pe masă.

Preotul începu să citească, măsurat, cu o voce monotonă.

— Cînd Gushi-han, conducătorul kalmucilor, a sfîrşit războiul împotriva bonetelor roşii, el a luat piatra neagră miraculoasă, pe care Regele Lumii o trimisese lui Dalai Lama. Gushi-han vroia să întemeieze capitala religiei galbene în Mongolia occidentală. Dar oleţii purtau în acea perioadă război cu împăraţii din Manciuria, încercînd să cucerească tronul Chinei, şi sufereau înfrîngeri după înfrîngeri. Ultimul han al oleţilor, Amursana, a fugit în Rusia, dar înainte a trimis la Urga piatra neagră şi sfîntă. Atîta timp cît ea a rămas în Urga, Buddha cel Viu se servea de ea pentru a binecuvînta poporul şi, în tot acest timp, nici o boală sau necaz nu s-a atins de mongoli sau de animalele lor. Acum aproape o sută de ani, cineva a furat piatra sacră şi de atunci budiştii au căutat-o în zadar în toată lumea. Odată cu dispariţia ei a început şi moartea poporului mongol.

— Ajunge ! strigă Bogdo Gheghen. Vecinii noştri ne disprețuiesc. Au uitat că le-am fost stăpîni cîndva, dar noi ne păstrăm tradiţiile ; ştiu că ziua victoriei va veni şi pentru triburile mongole şi pentru religia noastră. Buriaţii sînt protectorii credinţei noastre. Ei sînt cei mai fideli ocrotitori ai moştenirii lui Ginghis-han.

Acestea sînt cuvintele lui Buddha cel Viu. Aşa au grăit vechile cărţi.

Capitolul XLII

Cartea miracolelor

Prinţul Djam Bolon l-a rugat pe un maramba să ne arate biblioteca lui Buddha cel Viu. Era o sală mare, ocupată de zeci de scribi care pregăteau lucrări despre miracolele tuturor celor ce se bucuraseră de titlul de Buddha cel Viu, începînd cu Undur Gheghen, pînă la călugării Gheghen şi Hutuktu din diferite mănăstiri budiste şi templele şi şcolile discipolilor Bandi. Un doctor în teologie ne citi două fragmente.

„Preafericitul Bogdo Gheghen a suflat într-o oglindă. Pe dată, ca din ceaţă, s-a ivit o vale unde sute şi mii de războinici erau încleştaţi într-o luptă aprigă. Înţeleptul Buddha cel Viu, protejatul zeilor, a aprins tămîie şi în numele lor a implorat zeii să-i deschidă ochii asupra destinului prinţilor. În fumul albăstrui, toţi cei de faţă am putut vedea o închisoare întunecată şi trupurile prinţilor torturaţi din care viaţa s-a scurs."

Într-o altă carte, reprodusă în mii de exemplare, erau povestite minunile actualului Buddha cel Viu. Prinţul Djam Bolon mi-a citit cîteva pasaje din acest volum.

„Există o veche statuie din lemn a lui Buddha cu ochii deschişi. A fost adusă din India ; Bogdo Gheghen a aşezat-o pe altar şi a început să se roage. Cînd a ieşit din sanctuar, a dat ordin să fie adusă şi statuia. Toţi cei prezenţi au fost foarte uimiţi : ochii zeului erau închişi, iar pe obraji i se scurgeau lacrimi. Pe corp îi apăruseră muguri înverziţi, iar Bogdo a zis : «Mă aşteaptă zile de nefericire şi de bucurie. Voi orbi, dar Mongolia va fi liberă»."

Profeţia s-a împlinit. Altă dată, într-o zi cînd Buddha cel Viu era deosebit de agitat, a pus să i se aducă o cadă cu apă pe care a aşezat-o în faţa altarului. I-a chemat pe preoţi şi a început să se roage. Brusc lumînările şi lămpile s-au aprins iar în vas apa devenită multicoloră strălucea. Prinţul mi-a mai povestit cum Bogdo-han a reluat şirul profeţiilor servindu-se de

vase cu sînge la suprafaţa cărora apăreau cuvinte şi imagini ; de intestine de oaie şi de capră care îi dezvăluiau destinul prinţilor şi gîndurile lor ; cu ajutorul pietrelor şi oaselor, Buddha cel Viu poate cuprinde semne nebănuite despre vieţile oamenilor ; observînd stelele şi poziţiile lor, el ştie cum să pregătească talismane împotriva gloanţelor şi bolilor.

— Foştii Bogdo-han nu se foloseau decît de piatra neagră în predicţiile lor, mi-a spus un maramba. Pe suprafaţa pietrei apăreau inscripţii tibetane pe care Bogdo le citea, aflînd astfel destinul tuturor naţiilor.

Pe cînd maramba vorbea despre piatra neagră ce oferea vederii inscripţii tibetane, eu mi-am amintit că acest lucru era într-adevăr posibil. În sud-estul regiunii Urianhai, în Ulaan Tajga, ajunsesem într-un loc în care ardezia neagră intrase într-un proces de degradare. Toate bucăţile erau acoperite de un lichen alb ce forma desene foarte complicate, care îmi aminteau de dantelele veneţiene sau de nişte pagini scrise cu caractere runice. Cînd ardezia era umedă, desenele dispăreau ; cînd se usca, liniile complicate se profilau din nou.

Nimeni nu are dreptul şi nici curajul să-i ceară lui Buddha cel Viu amănunte despre viitor. Nu face predicţii decît atunci cînd se simte inspirat sau cînd un trimis special vine la el, fie din partea lui Dalai Lama, fie de la Tashi-Lama. Cînd ţarul Alexandru I a căzut sub influenţa baroanei Krüdener, fiind cuprins de misticismul ei, el a trimis la Buddha cel Viu un delegat personal, în încercarea de a-şi afla destinul. Bogdo-han din acea perioadă i-a citit viitorul pe piatra neagră şi a profeţit că ţarul alb îşi va petrece sfîrşitul vieţii rătăcind jalnic, necunoscut de nimeni şi urmărit peste tot. Astăzi în Rusia credinţele populare susţin că Alexandru I şi-a petrecut ultimele zile rătăcind prin Rusia şi Siberia sub pseudonimul de Feodor Kusmici, ajutînd şi îmbărbătînd pe prizonieri, pe cerşetori şi pe toţi cei în suferinţă ; urmărit şi închis adesea de poliţie, el ar fi sfîrşit la Tomsk, în Siberia, unde casa în care şi-a petrecut ultimele clipe a fost păstrată, iar mormîntul a devenit loc de pelerinaj şi de minuni. Vechea dinastie a Romanovilor se interesa adesea de soarta lui Feodor Kusmici, iar acest interes confirmă opinia potrivit căreia acest om era într-adevăr Alexandru I, care şi-a impus de bunăvoie o asemenea aspră pedeapsă.

Capitolul XLIII

Naşterea lui Buddha cel Viu

Buddha cel Viu este nemuritor. Sufletul lui trece adesea în trupul unui copil care se naşte în ziua morţii lui Buddha cel Viu sau, uneori, îşi află sălaş într-un alt om, chiar în timpul vieţii lui Buddha. Noua locuinţă muritoare a spiritului sacru al lui Buddha se zămisleşte aproape întotdeauna în iurta unei fiinţe sărace din Tibet sau Mongolia. Faptul include şi raţiuni politice. Dacă Buddha apare într-o familie de prinţ bogat, se poate întîmpla ca familia acestuia să nu vrea să se supună clerului, fapt care s-a şi petrecut în trecut ; o familie săracă şi necunoscută, care moşteneşte tronul lui Ginghis-han, acumulînd bogăţie, se supune de bunăvoie preoţilor budişti. Doar trei sau patru Buddha Vii au fost de origine mongolă ; ceilalţi s-au născut în Tibet.

Unul dintre consilierii lui Buddha cel Viu, preotul Han Jassaki povestea următoarele :

Mănăstirile din Lhassa şi Tashi Lumpo sînt în permanenţă ţinute la curent, prin scrisori trimise din Urga, cu starea sănătăţii lui Buddha cel Viu. Cînd trupul îi este prea bătrîn şi cînd spiritul lui Buddha încearcă să se elibereze, încep slujbele solemne în toate templele tibetane, iar astrologii studiază viitorul. Toate aceste rituri îi desemnează pe preoţii cei mai nimeriţi pentru a descoperi locul în care spiritul lui Buddha se va reîncarna. Călătoresc prin ţară şi observă toate semnele. Uneori, în apropierea iurtei unui sărman păstor apare un lup alb sau este anunţată naşterea unui miel cu două capete ori căderea unui meteorit. Preoţii lama prind peşte din lacul sacru Tangri Nor şi citesc pe solzii acestora numele noului Bogdo-han ; alţii culeg pietre ale căror crăpături le indică unde trebuie să caute şi ce să găsească ; uneori preoţii se retrag în rîpi înguste şi ascultă vocile spiritelor ce pronunţă numele noului ales al zeilor. Cînd noul Bogdo este descoperit, se strîng în secret informaţii despre familie, ce sînt apoi trimise în secret marelui savant Tashi Lama,

cunoscut şi sub numele de Erdeni, adică „perla ştiinţei", care, după obiceiurile lui Rama, verifică alegerea noului stăpîn. Dacă alegerea concordă cu textele sacre, Tashi Lama trimite o scrisoare secretă lui Dalai Lama, iar acesta celebrează o slujbă specială în templul Spiritului Munţilor ce confirmă astfel alegerea, punînd pecetea pe scrisoarea lui Tashi Lama.

Dacă Buddha cel Viu mai trăieşte încă, numele succesorului este păstrat în mare taină ; dacă spiritul lui Buddha a părăsit corpul lui Bogdo-han, o delegaţie specială părăseşte Tibetul, aducîndu-l pe noul Buddha Viu. Aceleaşi formalităţi însoţesc şi alegerea călugărilor *gheghen* şi *hutuktu* în toate mănăstirile budiste din Mongolia, dar confirmarea este rezervată lui Buddha cel Viu şi nu este anunţată la Lhassa decît după ce evenimentul s-a petrecut.

Capitolul XLIV

O pagină din viaţa lui Buddha

Actualul Bogdo Han ce domneşte peste Mongolia exterioară este tibetan. Provine dintr-o familie săracă ce trăia în împrejurimile localităţii Sakkia Kure, în vestul Tibetului. Încă din fragedă copilărie a avut o viaţă furtunoasă şi lipsită de frumuseţe. Era înflăcărat de ideea independenţei Mongoliei şi ardea de dorinţa de a fi un glorios urmaş al lui Ginghis-han, fapt ce l-a ridicat în ochii preoţilor şi hanilor mongoli.

A cîştigat influenţă şi pe lîngă guvernul rus, ce căuta în permanenţă să-l atragă de partea lui. Nu cunoştea frica, astfel încît s-a ridicat împotriva dinastiei manciurienilor din China, obţinînd ajutorul Rusiei, Tibetului, buriaţilor şi kirghizilor care au contribuit cu bani, arme, soldaţi şi prin intermediul diplomaţilor.

Împăraţii Chinei au evitat să intre în război deschis cu Zeul cel Viu : încercau astfel să împiedice provocările budiştilor chinezi. La un moment dat a fost trimis la Bogdo-han un medic specialist în otrăvuri. Buddha cel Viu a înţeles îndată şi, cunoscînd puterea otrăvurilor, s-a hotărît să întreprindă o călătorie prin

mănăstirile mongole şi tibetane. A lăsat în locul lui un Hubilgan care, devenind prietenul doctorului chinez, a cercetat şi scopul vizitei acestuia. Chinezul muri nu peste mult timp, din motive necunoscute, iar Buddha s-a întors în capitală.

L-au ameninţat şi alte pericole. Asta în momentul în care în Lhassa s-a ajuns la concluzia că politica lui Bodgo faţă de Tibet era prea independentă. Dalai Lama începu să trateze cu diverşi hani şi prinţi, în frunte cu Sain Noyon Han şi Jassaktu Han, încercînd să-i convingă de necesitatea trecerii lui Buddha într-o altă formă umană. Cînd au sosit la Urga, Bogdo Han i-a primit cu adevărate sentimente de bucurie şi stimă. Li s-a oferit o masă, iar conspiratorii erau deja pregătiţi pentru îndeplinirea ordinelor lui Dalai Lama. Dar, la sfîrşitul banchetului, nu se simţeau prea bine şi peste noapte au murit cu toţii. Buddha cel Viu a trimis familiilor trupurile neînsufleţite, îndeplinind toate onorurile potrivite rangului fiecăruia.

Bogdo Han cunoaşte toate gîndurile şi faptele prinţilor şi hanilor, cele mai nesemnificative conspiraţii urzite împotriva lui îi sînt dezvăluite, iar vinovatul este de obicei invitat cu amabilitate la Urga, de unde nu se mai întoarce viu.

Guvernul chinez hotărîse la un moment dat să termine cu această înşiruire de Buddha Vii. Încetară deci ostilităţile contra pontifului din Urga, fiind pusă la punct următoarea intrigă.

Guvernul chinez l-a invitat în capitală pe Pandita Gheghen din Dolo-Nor şi pe şeful călugărilor budişti chinezi, Hutuktu din Utai, personaje care nu recunosc supremaţia lui Buddha cel Viu. Consultînd cărţile budiste, ei au constatat că actualul Bogdo-Han trebuia să fie ultimul Buddha Viu, partea spiritului lui Buddha care sălăşluieşte în Bogdo-Hani neputîndu-se opri în corpul omenesc decît de treizeci şi una de ori. Or, Bogdo-Han este al treizeci şi unu-lea reîncarnat, începînd cu epoca lui Undur Gheghen. Urma deci ca dinastia pontifilor din Urga să ia sfîrşit. Dar Buddha cel Viu, aflînd la rîndul lui despre aceste lucruri, făcu şi el unele cercetări şi descoperi în vechile tratate tibetane că unul dintre pontifii tibetani fusese căsătorit şi că fiul său îi urmase în funcţie. Iată de ce Bogdo s-a căsătorit şi acum are un fiu, un tînăr energic şi capabil : tronul religios al lui Ginghis-han nu va rămîne deci liber. Dinastia împăraţilor chinezi a dispărut de pe scena evenimentelor politice, dar Buddha cel Viu continuă să fie centrul ideii panasiatice.

Noul guvern chinez din 1920 l-a pus în stare de arest pe Buddha în propriul palat, dar la începutul anului 1921 baronul Ungern a traversat Bogdo Ol, muntele sacru, şi s-a apropiat de castel. Luptătorii tibetani au ucis santinelele chineze cu lovituri de săgeţi. Mongolii au pătruns în palat eliberîndu-şi Zeul, care a răsculat deîndată Mongolia, trezind speranţele poporului şi ale triburilor asiatice.

În marele palat al lui Bogdo, un preot mi-a arătat o casetă specială, acoperită cu pînză fină, în care sînt păstrate bulele lui Dalai Lama şi Tashi-Lama, decretele împăraţilor ruşi şi chinezi şi tratatele între Mongolia, Rusia, China şi Tibet. În aceeaşi casetă se află placa de bronz care poartă semnul tainic al Regelui Lumii şi relatarea ultimei viziuni a lui Buddha cel Viu.

Capitolul XLV

Viziunea lui Buddha cel Viu

M-am rugat şi mi s-a arătat ceea ce este ascuns privirilor celor mulţi. O cîmpie nesfîrşită se întindea în faţa mea, înconjurată de culmile munţilor pierduţi în depărtări. Un preot bătrîn căra un coş umplut cu pietre grele. Înainta anevoie. Dinspre nord venea un călăreţ în veşminte albe. Se apropie de preot şi-i spuse :

— Dă-mi mie coşul tău. Te voi ajuta să-l duci pînă la Kure.

Preotul îi dădu povara, dar străinul s-a dovedit neputincios, nereuşind să ridice coşul la înălţimea şeii, astfel că bătrînul schimbă sarcina de pe un umăr pe celălalt şi îşi continuă drumul aplecat de spate.

Sosi atunci din nord un alt călăreţ, îmbrăcat în negru, pe un cal negru, care, şi el, s-a apropiat de preot, zicînd :

— Nefericitule ! de ce cari tu pietrele astea cînd la orice pas poţi găsi altele ?

Spunînd aceste cuvinte, l-a doborît pe bătrîn, îndemnînd calul spre el, şi toate pietrele s-au împrăştiat pe jos. De cum au atins pămîntul, pietrele s-au transformat în diamante. Cei trei s-au grăbit să le culeagă, dar nici unul n-a reuşit să le ridice.

Atunci bătrînul preot strigă.

— Oh, voi, zei ! Toată viaţa am purtat această povară şi acum, cînd mai aveam atît de puţin, am pierdut totul. Înduraţi-vă, zei puternici, ajutaţi-mă !

Dintr-o dată apăru un alt bătrîn care mergea clătinîndu-se. Culese toate diamantele, le aşeză în coş, le şterse de praf, ridică greutatea pe umăr şi plecă, spunîndu-i preotului :

— Odihneşte-te puţin. Eu tocmai mi-am dus pînă la capăt povara, aşa că sînt fericit să te pot ajuta şi pe tine.

Şi-au continuat drumul împreună ; apoi i-am pierdut din vedere ; călăreţii au început să se lupte. S-au bătut toată ziua şi toată noaptea şi cînd soarele s-a ridicat deasupra cîmpiei, niciunul nu mai era acolo, nici mort, nici viu : dispăruseră fără urmă. Acestea le-am văzut eu, Bogdo Hutuktu Han, pe cînd vorbeam măreţului şi înţeleptului Buddha, cel înconjurat de spirite bune şi rele. Înţelepţilor preoţi, *hutuktu*, *kampo*, *maramba* şi sfinţi *gheghen*, găsiţi răspuns la această viziune.

Acestea au fost scrise în prezenţa mea, în ziua de 17 mai 1921, dictate de Buddha cel Viu, după ce a ieşit din sanctuarul său de lîngă biroul de lucru. Nu ştiu cum i-a fost tălmăcită viziunea, ce i s-a răspuns, dar răspunsul nu este oare clar, avînd în vedere situaţia actuală din Asia ?

Asia se trezeşte ; ascunde multe enigme, dar şi răspunsuri la întrebările despre destinele lumii. Acest uriaş continent al pontifilor misterioşi, al zeilor pămînteşti, al conducătorilor spirituali (*mahatma*), al oamenilor ce citesc în cartea Karmei, se trezeşte dintr-un lung somn. Acest ocean de milioane de fiinţe este zdruncinat de valuri înfricoşătoare.

Partea a cincea

TAINA TAINELOR – REGELE LUMII

Capitolul XLVI

Regatul subpământean

— Staţi ! îmi şopti ghidul meu mongol într-o zi, pe cînd traversam cîmpia Tzagan Luk. Opriţi-vă !

Se lăsă să alunece de pe cămila care îngenunchease fără să mai primească vreun ordin. Îşi ridică mîinile în faţa ochilor într-un gest de rugăciune şi începu să repete cuvintele sacre :

— *Om ! Mani Padme Hum.*

Ceilalţi mongoli s-au oprit şi ei, începînd să se roage.

„Ce s-o fi întîmplat ?", mă întrebam, privind în jurul meu iarba de un verde crud, care se întindea pînă la orizont, unindu-se cu cerul fără nori, iluminat de ultimele raze ale soarelui în amurg.

Mongolii s-au rugat cîteva clipe, au şuşotit între ei şi, după ce au fixat chingile cămilelor, şi-au reluat mersul.

— Aţi remarcat ? mă întrebă mongolul. Cămilele ciuleau urechile de teamă ; herghelia de cai de pe cîmpie a rămas nemişcată şi atentă ; oile şi vacile s-au culcat la pămînt. Aţi văzut cum păsările nu mai străbăteau aerul, marmotele au încetat să mai alerge şi cîinii să mai latre ? Prin aer trecea ca o undă melodia unui cîntec ce a pătruns în inima oamenilor, animalelor şi păsărilor. Pămîntul şi cerul au încetat să mai respire. Vîntul, să mai sufle ; soarele, să-şi continue drumul pe cer. Într-un astfel de moment, lupul ce se apropie pe furiş de turma de oi se opreşte mirat ; antilopele speriate îşi înfrînează elanul ; cuţitul ciobanului gata să înjunghie oaia alunecă din mîini ; hermina rapace nu se mai tîrăşte după potîrnichea nevinovată. Toate fiinţele vii sînt cuprinse de frică şi încep să se roage, aşteptînd sfîrşitul. Asta s-a petrecut acum. Şi asta se petrece ori de cîte ori Regele Lumii, în palatul lui subteran, se roagă, încercînd să afle destinul popoarelor pămîntului.

Acestea au fost cuvintele unui bătrîn mongol, un simplu păstor fără carte.

Misterul s-a născut aici. În această Mongolie, cu munți golași și maiestuoși, cu cîmpii nesfîrșite, acoperite de osemintele fără număr ale înaintașilor. Poporul înfricoșat de pasiunile furtunoase ale naturii sau adormit într-o liniște mormîntală simte profunzimea acestui mister, preoții budiști roșii sau galbeni îl păstrează și îl transformă în poezie. Doar pontifii din Lhassa și Urga îi stăpînesc tainele.

Am putut cunoaște pentru prima dată misterul misterelor, altfel nu-l pot numi, în timpul călătoriilor mele în Asia Centrală. La început nu-i dădeam prea mare atenție, dar mi-am dat seama de importanța lui ca urmare a unor mărturii sporadice și adesea controversate.

Bătrînii de pe malurile Amylului mi-au istorisit o poveste veche potrivit căreia un trib mongol, încercînd să scape de pretențiile lui Ginghis-han, s-a ascuns pe un tărîm subpămîntean. Mai tîrziu, un soyot din împrejurimile lacului Nogan Kul mi-a arătat, printr-un nor de fum, poarta care ducea spre împărăția Agharti. Pe acolo a pătruns cîndva un vînător în Agharti și despre tainele cetății a povestit la întoarcere. Preoții budiști i-au tăiat limba, împiedicîndu-l să mai vorbească despre această taină a tainelor. La bătrînețe a revenit la intrarea în cavernă și a dispărut în împărăția necunoscută a cărei amintire îi împodobise și bucurase inima de nomad de-a lungul anilor.

Detalii mai amănunțite mi-au fost oferite de Hutuktu Jelyb-Djamsrap din mănăstirea Narabanchi. El mi-a povestit despre ieșirea mărețului Rege al Lumii din regatul său subteran, despre apariția, miracolele și profețiile lui ; abia atunci am început să înțeleg că în această legendă, hipnoză sau viziune colectivă, oricum ar fi interpretată, se ascundea nu doar o taină, ci o forță reală și atotstăpînitoare, capabilă să influențeze cursul vieții politice în Asia. Din acel moment, am început cercetările.

Lama Gelong, favorit al prințului Chultun-Beyli, și prințul însuși mi-au făcut o descriere a acelui tărîm.

— În lume, spuse Gelong, totul este într-o permanentă stare de tranziție, de schimbare : popoarele, religiile, legile și tradițiile. Cîte mari imperii și cîte culturi strălucitoare n-au pierit ! Rămîne același doar răul, un instrument în mîna spiritelor demonice. Acum mai bine de șase mii de ani, un om sfînt a dispărut cu toți ai săi sub pămînt : n-a mai apărut niciodată la suprafață. De atunci, mulți oameni însă au vizitat această lume :

Çakia Muni, Undur-Gheghen, Paspa, Baber şi alţii. Nimeni nu poate spune precis unde se află acel loc. Unii zic că ar fi în Afghanistan, alţii în India. Toţi oamenii acelui tărîm sînt feriţi de rău, iar crimele nu sînt cunoscute între hotarele lui. Ştiinţa înfloreşte, nimic nu este ameninţat de distrugere. Poporul subpămîntean a atins cel mai înalt grad al cunoaşterii. Sînt acolo, în acest imens regat, milioane de oameni asupra cărora domneşte Regele Lumii. El cunoaşte toate forţele naturii, poate citi în sufletul omenesc şi în marea carte a vieţii. Invizibil, domneşte peste opt sute de milioane de oameni, toţi gata să i se supună şi să-i îndeplinească ordinele.

Şi prinţul Chultun Beyli adăugă : acesta este regatul Agharti. Se întinde cît pămîtul. Un înţelept preot chinez îi spunea lui Bogdo-Han că toate peşterile subpămîntene din America sînt locuite de acest popor străvechi, dispărut sub pămînt. Urmele lor mai pot fi văzute încă la suprafaţă. Aceste popoare şi locuri subterane sînt guvernate de şefi ce recunosc suveranitatea Regelui Lumii. Nu este nimic miraculos în cele ce vă spun. Ştiţi că în cele două mari oceane de Est şi Vest erau altădată continente. Au dispărut sub apă, dar locuitorii lor au trecut în regatul subpămîntean. Cavernele adînci sînt luminate de o lumină binefăcătoare, ce permite să crească cereale şi legume şi dau poporului o viaţă lungă, fără boli. În acele locuri sînt multe popoare şi triburi. Un bătrîn brahman budist din Nepal, îndeplinind voinţa zeilor, făcu o vizită în fostul regat al lui Ginghis, în Siam, întîlnind acolo un pescar care i-a spus să urce în barcă şi s-au lăsat să plutească pe mare. În ziua a treia, au ajuns pe o insulă unde trăia o rasă de oameni cu două limbi care puteau vorbi în acelaşi timp în graiuri diferite. I-au fost arătate animale ciudate : broaşte ţestoase cu şaisprezece picioare şi un singur ochi, şerpi enormi cu carnea deosebit de gustoasă, păsări cu dinţi ce prindeau peşte pentru stăpînii lor plecaţi în călătorie pe mare. Oamenii aceştia i-au spus că veniseră din lumea subpămînteană şi i-au arătat diferite regiuni ale ei.

Lama Turgut, cel care m-a însoţit de la Urga la Beijing, mi-a oferit şi el unele amănunte.

— Capitala din Agharti este înconjurată de oraşe în care locuiesc marii preoţi şi învăţaţi. Aminteşte de Lhassa, unde palatul lui Dalai-Lama, Potala, se află pe vîrful unui munte acoperit de temple şi mănăstiri. Tronul Regelui Lumii este

înconjurat de două milioane de zei încarnaţi. Sînt sfinţii *pandita*. Palatul este înconjurat şi el de palatele marilor preoţi – *goro* – ai Regelui Lumii, preoţi ce deţin toate forţele vizibile şi invizibile ale pămîntului, ale infernului şi cerului, şi care pot să facă orice pentru viaţa şi moartea oamenilor. Dacă această lume nebună în care trăim le-ar declara război, ar fi capabili să distrugă suprafaţa pămîntului şi s-o transforme în deşert. Ei pot seca mările, pot să schimbe continentele în oceane şi să facă din munţi nisipul deşertului. La ordinele lor, arborii, ierburile şi tufişurile încep să crească ; bătrînii cei neputincioşi devin tineri şi viguroşi, iar morţii învie. În vehicule bizare, necunoscute nouă, străbat ca gîndul strîmtele culoare din inima planetei. Cîţiva brahmani din India şi Dalai-Lama din Tibet, după ce au reuşit să se caţere pe culmile muntoase, unde n-a ajuns picior de om, au găsit inscripţii tăiate în stîncă, urme de paşi în zăpadă şi urmele lăsate de roţile vehiculelor lor. Preafericitul Çakia Muni a descoperit pe culmile pierdute ale munţilor tăbliţe de piatră pe care erau încrustate cuvinte pe care n-a reuşit să le înţeleagă decît la bătrîneţe ; a mers apoi în împărăţia Agharti, aducînd cu el fărîme din ştiinţa sacră, păstrate cu grijă în memorie. Acolo, în palatele minunate de cristal, locuiesc conducătorii invizibili ai credincioşilor, Regele Lumii, Brahytma, cel care poate vorbi lui Dumnezeu cum vă vorbesc eu acum, şi încă doi asistenţi : Mahytma – cel ce cunoaşte evenimentele viitoare şi Mahynga, stăpîn peste cauzele acestor evenimente.

Sfinţii *pandita* studiază lumea şi forţele ei. Uneori cei mai înţelepţi se întîlnesc şi îşi trimit mesageri în locuri încă nepătrunse de ochiul omenesc. Ele au fost descrise de un Tashi-Lama, acum cinci sute de ani. Cei mai deşăvîrşiţi *pandita*, ţinînd o mînă pe ochi şi cealaltă pe ceafa preoţilor mai tineri, îi transportă într-un somn profund, le spală trupurile cu infuzii de plante, îi face imuni la durere, făcîndu-i mai puternici ca piatra, îi învelesc în fîşii magice, apoi încep să se roage lui Dumnezeu Atotputernicul. Tinerii, împietriţi, adormiţi cu ochii deschişi şi cu urechile atente, aud, văd şi îşi amintesc totul. Apoi un *guru* se apropie de ei şi îi priveşte îndelung. Încet, trupurile se ridică de la pămînt şi dispar. *Guru* rămîne aşezat, privind în direcţia unde aceştia au fost trimişi. Ei sînt călăuziţi prin fire invizibile de voinţa preotului, unii călătoresc printre stele, observă evenimentele spaţiului, popoarele necunoscute, viaţa şi legile ei.

Ascultă discuţiile oamenilor, citesc, cunosc norocul şi mizeriile, sfinţenia şi păcatul, cinstea şi viciul. Unii se contopesc cu focul, îl văd pe demonul acestuia, viu şi crud, lucrînd fără oprire, topind şi lovind metale cu ciocanul ; în adîncul planetei, văd clocotind apa gheizerelor şi izvoarelor termale ; şi tot el, focul, topeşte în flăcările lui stîncile şi revarsă valuri incandescente pe suprafaţa pămîntului. Alţii, însoţiţi de mici făpturi aeriene, fugitive şi transparente, dezvăluie misterele şi scopul existenţei. Unii explorează adîncurile mărilor, cercetînd tărîmul înţeleptelor fiinţe ale apelor, care duc şi împrăştie căldura pe întregul pămînt, stăpînind vînturile, valurile şi furtunile. La mănăstirea din Erdeni-Dzu trăia odată un Pandita Hutuktu, venit din Agharti. În ultimele ceasuri ale vieţii, el a povestit de timpurile pe care le trăise, prin voia lui Guru, sub o stea roşie, în Est, unde a străbătut oceanul acoperit de gheaţă şi a zburat printre focurile zbuciumate ce se zbat în adîncurile pămîntului.

Acestea sînt povestirile pe care le-am auzit în iurtele prinţilor şi în mănăstirile budiste. Tonul pe care mi-au fost povestite îmi interzicea orice îndoială.

Mister...

Capitolul XLVII

Regele Lumii în faţa lui Dumnezeu

Cît timp am stat la Urga, am încercat să găsesc o explicaţie pentru legenda Regelui Lumii. Bineînţeles că Buddha cel Viu ştia cele mai multe în această privinţă, aşa încît m-am străduit să ating acest subiect în discuţiile noastre. Odată am amintit de numele Regelui Lumii. Bătrînul pontif a întors brusc capul spre mine şi m-a fixat cu ochii lui imobili şi fără viaţă. Fără să vreau, am păstrat tăcerea, care se prelungea ; dar, cînd reluă discuţia, mi-am dat seama că voia să abandonăm subiectul. Pe chipurile celorlalţi am surprins o expresie de uimire şi de teamă produsă de cuvintele mele, în special pe faţa bibliotecarului lui Bogdo-Han. Veţi fi înţeles, poate, că am devenit şi mai curios, şi mai nerăbdător să aflu detalii.

Pe cînd părăseam cabinetul de lucru al lui Bogdo, l-am întîlnit pe bibliotecarul care tocmai ieşise înaintea mea şi l-am întrebat dacă vrea să mă conducă în biblioteca lui Buddha cel Viu. Am profitat de un şiretlic foarte simplu dealtfel.

— Ştiţi, i-am spus, într-o zi eram pe cîmp chiar în momentul în care Regele Lumii se întreţinea cu Dumnezeu şi pot spune că am resimţit din plin măreţia impresionantă a momentului.

Spre mirarea mea, lama mi-a răspuns cu un aer calm :

— Nu e drept ca budismul şi religia galbenă să ascundă acest lucru. A recunoaşte existenţa celui mai sfînt şi mai puternic dintre oameni şi a regatului fericirii, a marelui templu al ştiinţei sacre, este o consolare pentru inimile noastre păcătoase şi pentru vieţile noastre corupte, încît consider un păcat faptul că oamenii nu au acces la acest secret.

— Putem continua, dacă tot am ajuns aici, adăugă el. În tot timpul anului Regele Lumii călăuzeşte misiunile preoţilor *pandita* şi *goro* din Agharti. Doar uneori merge în peştera templului în care se odihneşte corpul îmbălsămat al predecesorului său, într-un sicriu negru de piatră. Caverna este întunecată, dar cînd Regele Lumii pătrunde, pereţii ei sînt luminaţi de raze şi din capacul sicriului răsar limbi de foc. Cel mai în vîrstă *goro* merge în faţa lui, cu capul şi chipul acoperite şi mîinile împreunate la piept. *Goro* nu-şi scoate niciodată voalul de pe chip : capul lui nu este altceva decît un craniu gol, cu ochi strălucitori şi limba care vorbeşte. El se află în comunicare cu sufletele celor dispăruţi.

Regele Lumii vorbeşte o vreme, apoi se apropie de sicriu, întinzînd mîinile deasupra lui. Flăcările îşi intensifică lucirea ; dîrele de foc de pe pereţi se sting şi apar, încrucişîndu-se, figurînd semnele misterioase ale alfabetului *vatannan*. Din sicriu încep să răsară urme transparente de lumină, care abia se văd. Sînt gîndurile predecesorului său. Curînd, Regele Lumii este învăluit cu o aură din lumina aceasta, iar literele de foc se schimbă în cuvinte şi scriu fără încetare dorinţele şi ordinele lui Dumnezeu. În acel moment, Regele Lumii este în legătură cu gîndurile tuturor celor ce conduc destinele omenirii : regi, ţari, hani, războinici, mari preoţi, învăţaţi, oameni de seamă. Le cunoaşte intenţiile şi ideile. Cînd acestea sînt pe placul lui Dumnezeu, Regele Lumii le impulsionează cu ajutorul lui invizibil ; dacă nu, Regele le face să eşueze.

Această putere acţionează la Agharti prin ştiinţa ascunsă *Om*, cuvînt cu care ne începem toate rugăciunile. „Om" este numele unui sfînt, primul *Goro*, cel care a trăit acum trei sute de mii de ani. A fost primul care l-a cunoscut pe Dumnezeu, primul care a învăţat lumea să creadă, să spere şi să lupte cu spiritele răului. Dumnezeu i-a dat lui puterea de a conduce lumea vizibilă.

După convorbirea cu predecesorul său, Regele Lumii adună marele Consiliu al lui Dumnezeu, judecă faptele şi gîndurile marilor oameni, îi ajută sau îi doboară. Mahytma şi Mahynga găsesc locul acestor fapte şi gînduri printre cauzele care guvernează lumea. Apoi Regele Lumii intră în marele templu şi se roagă în singurătate. Focul apare pe altar, întinzîndu-se treptat şi la altarele din jur şi, prin flacăra incandescentă, apare chipul lui Dumnezeu. Plin de veneraţie, Regele Lumii îi transmite hotărîrile Consiliului şi primeşte în schimb ordinele cereşti. La ieşirea din templu, Regele Lumii este încoronat cu strălucirea divină.

Capitolul XLVIII

Realitate sau ficţiune mistică ?

— L-a văzut cineva pe Regele Lumii ?

— Da. În timpul sărbătorilor solemne ce aveau drept cadru vechea formă de budism în Siam şi India, Regele Lumii a apărut de cinci ori. Era într-un car magnific, tras de elefanţi albi, împodobiţi cu aur, cu pietre preţioase şi stofe deosebit de fine ; purta o manta albă şi pe cap o mitră roşie de care atîrnau rîuri de diamante ce-i ascundeau chipul. Binecuvînta poporul cu un măr de aur pe care se afla un miel. Orbii îşi recăpătau vederea, surzii auzeau, infirmii începeau să meargă, iar morţii se ridicau din mormintele pe care poposise privirea Regelui Lumii. A mai fost văzut acum o sută şi patruzeci de ani la Erdeni-Dzu, cînd a vizitat vechea mănăstire din Sakkai şi Narabanchi Kure.

Buddha Viu şi un Tashi Lama au primit din partea lui un mesaj scris cu litere necunoscute pe tăbliţe de aur. Nimeni nu putea citi acele semne. Tashi Lama, intrînd în templu, şi-a pus o

tăbliţă pe cap şi a început să se roage. Prin rugăciunea aceasta, gîndurile Regelui Lumii au pătruns în mintea lui şi, fără să fi citit inscripţiile enigmatice, el i-a înţeles şi îndeplinit mesajul.

— Cîţi oameni au fost în Agharti ?

— Foarte mulţi, răspunse preotul, dar toţi au păstrat tăcerea asupra celor văzute acolo. Cînd oleţii au distrus Lhassa, unul dintre detaşamentele lor din munţii din sud-vest a ajuns pînă la graniţele tărîmului Agharti. Au învăţat acolo unele dintre ştiinţele magice şi le-au adus la suprafaţă.

Iată de ce oleţii şi kalmucii sînt atît de buni vrăjitori şi profeţi. Cîteva triburi negre din Est s-au pogorît şi ele în Agharti şi au petrecut acolo mai multe secole. Mai tîrziu însă au fost alungate din regat şi s-au întors la suprafaţă, aducînd cu ele taina prezicerilor prin intermediul cărţilor, ierburilor şi liniilor din palmă. Aceştia erau ţiganii.

Undeva, în nordul Asiei, există un trib pe cale de dispariţie : oamenii aceia veneau din Agharti. Ei puteau chema spiritele morţilor ce pluteau prin aer.

Un timp, Lama a tăcut. Apoi, ca şi cum ar fi răspuns gîndurilor mele, a continuat :

— În Agharti, învăţaţii *pandita* scriu pe tăbliţe de piatră toată ştiinţa planetei noastre şi a celorlalte lumi. Înţelepţii budişti ştiu foarte bine că ştiinţa din Agharti este mult mai înaintată şi mai pură decît a lor. În fiecare secol, o sută de înţelepţi din China se întîlnesc într-un loc tainic, pe ţărmurile mării, acolo unde apar din adînc o sută de broaşte ţestoase nemuritoare. Pe carapacea lor, chinezii înscriu concluziile asupra ştiinţei divine a secolului.

Aceste cuvinte îmi amintesc de poveştile unui bătrîn bonz chinez din Templul Cerului din Beijing. El îmi spunea că broaştele ţestoase trăiesc mai bine de trei mii de ani fără aer şi hrană şi de aceea toate coloanele din Templul Albastru al Cerului erau aşezate pe broaşte ţestoase, pentru a se evita degradarea lemnului.

— De nenumărate ori pontifii din Urga şi din Lhassa şi-au trimis ambasadori la Regele Lumii, mi-a spus preotul bibliotecar, dar le-a fost imposibil să-l descopere. Doar un conducător tibetan, după o bătălie cu oleţii, a dat peste o cavernă ce purta următoarea inscripţie : „Această poartă conduce în Agharti". Din peşteră a ieşit un bărbat cu o înfăţişare plăcută care i-a arătat o tăbliţă de aur pe care figurau semne misterioase, spunîndu-i :

— Regele Lumii se va dezvălui tuturor atunci cînd va veni vremea să conducă lupta celor buni împotriva celor decăzuţi ; dar acest timp încă n-a sosit. Cele mai rele spirite ale omenirii nu s-au născut încă.

Chiang-Chun, baronul Ungern, a trimis pe tînărul prinţ Punzig la Regele Lumii, dar acesta s-a întors cu o scrisoare de la Dalai-Lama din Lhassa. Cînd Baronul l-a trimis pentru a doua oară, prinţul n-a mai revenit.

Capitolul XLIX

Profeţia Regelui Lumii din anul 1890

Hutuktu din Narabanchi mi-a povestit următoarele, într-o vizită pe care i-o făcusem la mănăstire, în 1921 :

— Cînd Regele Lumii a apărut în mănăstirea noastră, în faţa preoţilor budişti, aleşii lui Dumnezeu, acum treizeci de ani. El a făcut o profeţie pentru următorii cincizeci de ani. Ascultaţi-o :

„Oamenii vor uita tot mai mult de suflet şi se vor îngriji mai ales de trupurile lor. Pămîntul va fi stăpînit de corupţie. Oamenii vor deveni asemenea animalelor sălbatice, însetate de sîngele fraţilor lor. Semiluna va dispare iar adepţii ei vor deveni cerşetori şi robi ai războiului veşnic. Cuceritorii vor cîştiga această luptă doar o dată ; nu vor mai înainta, ci vor fi loviţi de nenorocire şi de insultele celorlalte popoare. Coroanele regilor mari sau mici vor cădea. Una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt... Va fi un război teribil între popoare. Oceanele se vor înroşi... pămîntul şi adîncurile mărilor se vor umple de oseminte... împărăţiile vor fi divizate, popoare întregi vor pieri... foamea, bolile, crime necunoscute de lege : lumea va vedea ce n-a mai fost vreodată. Apoi vor veni duşmanii lui Dumnezeu şi ai Spiritului Divin, ce-şi au sălaşul în om. Cei care se vor atinge de semenii lor, vor muri. Cei uitaţi şi persecutaţi, se vor trezi şi vor atrage atenţia lumii întregi. Pămîntul va fi ascuns în ceaţă şi în furtuni. Munţii goleşi se vor acoperi de păduri. Pămîntul se va cutremura... Milioane de oameni vor schimba lanţurile sclaviei şi ale umilinţei pe foame, boli şi moarte. Vechile drumuri se vor acoperi

de mulţimi rătăcind dintr-un loc în altul. Cele mai mari şi mai frumoase oraşe vor pieri în flăcări... Tatăl se va ridica împotriva fiului, fratele împotriva fratelui, mama contra fiicei. Viciile, crima, păcatele trupeşti şi cele sufleteşti se vor înmulţi... Familiile vor fi împrăştiate... Vor dispărea dragostea şi fidelitatea... Din zece mii de oameni doar unul va supravieţui... gol, nebun şi fără vlagă, nu va şti să-şi construiască o casă, nici să-şi găsească hrana. Va urla ca un lup furios, va devora cadavre, va muşca din propriul trup şi-l va sfida pe Dumnezeu... Pămîntul se va pustii, iar Dumnezeu îşi va întoarce spatele de la el. Se vor pogorî doar noaptea şi moartea. Atunci eu voi trimite un popor, acum necunoscut, care, cu o mînă îndrăzneaţă, va smulge rădăcinile nebuniei şi ale viciului şi îi va conduce pe cei rămaşi credincioşi spiritului omenesc în bătălia contra răului. Vor clădi o nouă viaţă, pe un pămînt purificat prin moartea popoarelor. În cel de-al cincizecilea an, doar trei mari împărăţii se vor ridica şi vor trăi fericite timp de şapte zeci şi unu de ani. Apoi, vor fi optsprezece ani de război şi de distrugere. Doar atunci popoarele din Agharti vor ieşi din împărăţiile lor subpămîntene la lumina zilei.

Mai tîrziu, călătorind prin Mongolia orientală spre Beijing, mă întrebam adesea :

— Ce se va întîmpla ? Ce va fi dacă popoare întregi de rase, religii şi triburi diferite, vor începe să emigreze spre vest ?

Acum, cînd scriu aceste ultime rînduri, ochii mi se întorc fără să vreau spre această inimă nesfîrşită a Asiei, pe unde trece traseul călătoriei mele rătăcitoare. Prin vîrtejurile de zăpadă sau furtunile de nisip din Gobi, revăd chipul lui Hutuktu din Narabanchi, în clipele în care, cu o mînă calmă, cu mîna sa delicată arătînd orizontul, îmi împărtăşea din gîndurile lui intime.

În apropiere de Karakorum, pe malurile lacului Ubsa-Nor, văd nesfîrşite tabere multicolore, herghelii de cai şi alte animale, iurtele albastre ale comandanţilor. Deasupra lor, ochii disting flamurile lui Ginghis-han, ale regilor Tibetului, Siamului, Afghanistanului şi prinţilor indieni ; semnele sacre ale pontifilor lama ; armatele hanilor şi oleţilor şi semnele modeste ale triburilor mongole din Nord. Nu aud zgomotul mulţimii agitate. Cîntăreţii nu cîntă melodii melancolice de la munte, cîntecele cîmpiilor sau deşerturilor. Tinerii călăreţi, pe caii lor iuţi, nu mai au chef să se ia la întrecere... Mulţimile de bătrîni, femei şi

copii, sînt nesfîrşite, iar dincolo, spre Nord şi spre Vest, atît cît ochiul poate cuprinde, cerul este înroşit ca o flacără ; se aude zgomot şi pîrîit de incendiu, vacarmul feroce al luptei care, sub cerul în flăcări, împinge luptătorii să verse sîngele lor şi al semenilor lor ! Cine călăuzeşte aceste mulţimi de bătrîni fără arme ? Un ordin sever, o înţelegere profundă şi religioasă a ţintei, răbdarea şi tenacitatea... Presimt o nouă mişcare de neamuri, acest ultim drum al mongolilor.

Karma a deschis, poate, o nouă pagină în istorie.

Ce se va întîmpla dacă Regele Lumii este cu ei ?

Această taină a tainelor rămîne însă de neatins, înconjurată şi apărată de o tăcere profundă.

GLOSAR

Abakan – Rîu în Siberia, afluent pe stînga Ieniseiului ; are circa 550 Km lungime ; izvorînd din munţii Saian, a dat numele său localităţii Abakansk, altădată una din fortăreţele Siberiei. Pe malurile acestui rîu locuiesc populaţii nomade, finice sau tătare. Etnografii ruşi desemnează aceste populaţii sub numele generic de Abakani.

Afghanistan – originea acestui nume se presupune că derivă din sanscrită (*aşçava*=cavaleri), desemnînd „ţara cavalerilor" după unele ipoteze, dar mai plauzibilă pare etimologia persană, din „afghan", trecătoare montană. Se pare că în antichitate Afghanistanul şi-a menţinut cel mai bine independenţa. A fost cucerit de mongolii conduşi de către Tamerlan, în timp ce prinţii afghani domneau în India. După moartea lui Tamerlan (1405) şi-a recîştigat independenţa, dar după un secol, descendentul acestuia, Baber, a ocupat oraşul Kabul (1506), unde şi-a instalat centrul vastului său imperiu. Mongolii au fost îndepărtaţi la începutul anilor 1700, cînd forţa imperiului scăzuse. Prin poziţia sa geografică Afghanistanul are (şi) o mare importanţă politică, drept pentru care englezii şi sovieticii au încercat să pună stăpînire pe aceste teritorii.

Altai – Muntele de Aur, în mongolă *Al-tyn*, în chineză *Kin-chan*, munţi în Asia ce separă bazinele fluviilor Irtîş, Obi şi Ienisei, aflaţi între Djungaria şi Mongolia ; munţi cunoscuţi din secolul XVIII pentru ruinele de aici ; în acea perioadă ruşii practicau deja spălarea nisipului în scopul obţinerii de aur ; apoi s-au descoperit zăcăminte de plumb argintifer, fier, nichel. Populaţia, în cea mai mare parte rusă, este concentrată în oraşele mai importante (Barnaul, Biisk) ; cuprinde patru subdiviziuni : A. Sudic, A. Central, A. Oriental, A. Mongol.

Altin Tag – Masiv muntos în China, separînd Tibetul de Hsin--Chiang-Uigur (Turkestanul chinez) ; înălţimi de 4000-5000 m pe o lungime de 800 Km, din Asia Centrală pînă la munţii Nan-Shan. Alt. max : 7723 m (vf. Ulugh Tag).

Amitabha – cuvînt sascrit desemnînd „cel care are strălucire", „fără limite" (*Amita*), şi aparţinînd nomenclaturii budiste. Tibetanii traduc prin *Od-dpag-med* iar chinezii prin *O-mi-to*. De aici, probabil, japonezii spun simplu : Amida. O variantă a acestui nume : *Amita-youch*, „cea care are o viaţă nelimitată". Amitabha este al patrulea

Buddha al contemplaţiei. Este reprezentat aşezat cu picioarele încrucişate şi cu braţele odihnindu-i-se pe picioare iar în mîini ţine un vas. Este slăvit de budiştii din nord. Cărţile care vorbesc despre el : *Amitabha-Sutra*. El este ca o imagine, o manifestare intelectuală a lui Buddha istoric, a veritabilului Buddha, Çakya-Muni. Uneori cel autentic este uitat în favoarea lui Amitabha (rezidenţa lui, paradisul lui este mai atrăgător decît Nirvana, în care Çakya-Muni este cufundat ca într-un abis înfricoşător). Venerat de tibetani, care spun că ar fi reîncarnarea reformatorului, Tsong-ka-pa. Cultul lui A. este o inovaţie în budism care nu a pătruns peste tot. Se poate presupune că a suferit unele influenţe exterioare, chiar dacă este o dezvoltare naturală a budismului.

Baber – Numele adevărat Zâhir-ad-dîn Mohammed. Descendent al lui Tamerlan, a succedat tatălui său ca suveran în regiunea Fergana (1493), însă în condiţii materiale şi militare reduse ; perseverent şi cu mari calităţi de conducător, a pus stăpînire pe Samarkand (1498) ; în 1507 – stăpînea Kabulul şi Khorassanul. Între 1508-1525 – patru campanii în Hindustan ; în 1526, cucereşte Delhi şi Agra. Afghanistanul îi era în întregime supus. La Agra îşi stabileşte reşedinţa favorită, înfrumuseţînd oraşul (sisteme de irigaţii) situat într-o regiune secetoasă şi săracă. Moare la 26 decembrie 1530. După autorii contemporani lui, Baber avea acele calităţi fundamentale pentru un suveran : o inteligenţă strălucitoare, ambiţie, arta de a conduce poporul spre progres, talentul de a guverna blînd asupra oamenilor, abilitatea, ataşamentul pentru dreptate. Ştia turca şi persana şi era un poet talentat şi un bun muzician. Spre sfîrşitul vieţii şi-a scris memoriile, în cea mai pură limbă turcă (detalii asupra Asiei Centrale şi Indiei din sec. XVI).

Beijing – Capitala R.P.Chineze, în provincia Ho-pei. Centrul istoric al oraşului cuprinde două părţi : cea din nord, numită şi „oraşul tătar", include oraşul imperial cu oraşul interzis (în prezent muzeu). Întemeiat de mongoli, în timpul dinastiei Yuan, în 1267, aceştia şi-au stabilit capitala aici sub numele de Hanbalîk (oraşul hanului). Aici a trăit şi Marco Polo. Dinastia manciuriană Qing l-a extins şi a creat un al doilea oraş în partea sudică.

Biisk – oraş în regiunea Tomsk, pe rîul Biia. Tătarii îl mai numesc şi Iach Ioura sau Oraşul Nou ; datează din secolul XVIII.

Blagoveşcensk – capitala regiunii Amur, la confluenţa Amurului cu Zeya, în Extremul Orient, la frontiera cu China.

Bolşevic – nume adoptat de partizanii lui Lenin, pentru a desemna aripa stîngă a partidului muncitor social democratic rus, care a obţinut

majoritatea la al doilea congres al acestui partid, în 1903. După eşecul revoluţiei din 1904, lupta dintre cele două tendinţe s-a agravat. Plehanov s-a separat de Lenin şi bolşevici şi a fondat în 1912 un partid politic independent. După revoluţia din 1917, şefii acestui partid vizau cîştigarea puterii, astfel că Lenin începe că conducă din noiembrie şi se instalează ca preşedinte al Consiliului comisarilor poporului. Războiul civil se termină în 1920 prin victoria completă a bolşevicilor. Epitetul „bolşevic" a fost utilizat pînă în 1952 pentru a desemna partidul comunist sau membri ai acestuia.

Brahmani – membri ai castei sacerdotale la hinduşi (varna). Numele *brahman* desemna fie cuvîntul sacru, fie autorul imnelor. Pentru a-şi asigura supremaţia socială şi monopolul funcţiilor religioase brahmanii au dus lupte spirituale importante. Viaţa brahmanilor, aşa cum este idealizată de lucrările religioase, are o demnitate şi o noblеţe ce inspiră respect şi este împărţită între grija pentru cult, meditaţii filosofice şi învăţătură. Menţinerea superiorităţii religioase le-a salvat supremaţia socială. Sub regim islamic au ştiut să-şi disimuleze ura faţă de străini şi au ocupat funcţii importante, alături de prinţii musulmani. În prezent, între diferitele grupări brahmanice există diferenţe clare (Kaşmir, Bengal etc.)

Brahmaputra – fluviu izvorînd din masivul Kailas, în nordul Himalayei. Descoperiri recente confirmă faptul că este identic cu Tsang-po (sau Dzang-bo) al tibetanilor ; izvorăşte din lacul sacru Mânasarovar, croindu-şi valea prin apropierea capitalei marelui Lama – Lhassa ; deltă comună cu Gangele în Golful Bengal ; numele în sanscrită : „Fiul Creatorului".

Buddha – „iluminatul", „înţeleptul" (în sanscrită) ; nu doar cel care a obţinut înţelepciunea justă şi deci eliberarea, dar şi cel care este în măsură să-i elibereze pe ceilalţi, eliberatorul. Budismul a creat o mulţime de Buddha imaginari, concepuţi după cel real ; Buddha istoric a trăit în perioada 622-542 î.e.n. Înainte de convertire, ca prinţ, a purtat numele de Siddhârtha. După atingerea iluminării s-a numit Çakya-Muni Buddha.

Buddha cel Viu – traducerea termenului chinez *Ho-fo* prin care sînt desemnaţi bonzii (superiorii mănăstirii în general), a căror întoarcere la viaţă este întotdeauna constatată la 2-3 ani după moartea lor. Mongolii le dau calificativul de *Hubilghani* (transformaţi). Se numără peste 150-200 de B.V. în mănăstirile din Tibet, Mongolia şi China. Dalai-Lama nu este decît unul dintre aceşti B.V., cel mai înţelept, luminat şi celebru. Ei sînt chemaţi să fie B. şi li se dă cu anticipaţie acest titlu.

Buriat (i) – trib mongol ; tradiţia susţine că ar fi fost strămoşii uiraţilor în epoca lui Ginghis-Han ; mai sînt cunoscuţi sub numele de tumezi.

Kazahi - nomazi de rasă turcă, islamizaţi ; la începutul secolului XVII au suferit dominaţia Rusiei, care a încurajat instalarea coloniilor ruse şi ucrainiene. În 1917 şeful kazahilor (Ali han Bukei) a cerut autonomia ţării şi a format un guvern naţionalist. În 1919-1920, Armata Roşie înfrînge trupele contra-revoluţionare ruseşti şi ocupă Kazahstanul, creînd o nouă republică sovietică (nordul Mării Caspice, sudul Munţilor Ural, zona Lacului Aral, Podişul Kazahstan).

Ceka – Comisia extraordinară pan-rusă de luptă împotriva contra-revoluţiei şi sabotajului. Poliţie politică sovietică. Creată din ordinul lui Lenin la 20 decembrie 1917 ; condusă de Felix Djerjinski, avea ca scop iniţial judecarea contra-revoluţionarilor. În 1918 şi-a instituit propriile tribunale, compuse din trei judecători (*troika*). Un decret din 5 septembrie 1918 (al „Terorii roşii") a permis Cekăi să denunţe şi activitatea membrilor partidului şi instalarea unor lagăre de concentrare. Un ordin din 17 septembrie a autorizat oficial Ceka să condamne şi să execute fără hotărîrea judecătorească a tribunalelor militare. Abolită printr-un decret, la 6 februarie 1922, a fost înlocuită de G.P.U. (Administraţia Politică de Stat) condusă de Djerjinski şi, după 1926, de Menjinski (pînă în 1934).

Chakhar (i) – prin secolul XVII mongolii ocupau un ţinut – *Chakhar* – la nord de podişul Ordos însă au fost în mare măsură subjugaţi de manciuri. Mongolii din Ordos vor face expediţii în Tibet şi chiar invazii în China. Ca urmare au răspîndit budismul din Tibet şi prin secolul XVII se naşte un Dalai-Lama printre mongoli. În secolul XVI au purtat lupte cu China. Unul dintre hanii Chakhari (Altan) l-a luat prizonier pe Lama, care a răspîndit lamaismul printre tumezi. În 1625 ei traduc în mongolă o carte sfîntă (*Tanjur*).

Chövsgöl nuur – Lac în Mongolia spre frontiera cu Rusia, la circa 200 Km de L. Baikal şi la 1645 m altitudine. Rîul Ek sau Egijin, izvorăşte din Chövsgöl nuur şi se varsă în Selenga. În mijlocul acestui lac se găseşte o insulă – Dalai-Kui – cu un sanctuar budist.

Cita – capitala regiunii cu acelaşi nume, la confluenţa rîului Cita cu Iugoda, în sudul Siberiei orientale.

Dalai-Lama – titlu mongol, conferit din 1577 şefilor bisericii lamaiste din Tibet. Un D-L a primit premiul Nobel pentru pace în 1989.

Darkhat – trib în Mongolia de NE, grupaţi în special în jurul Lacului Chövsgöl. Formează o clasă specială depinzînd de marele preot Hutuktu din Urga căruia îi plăteau un tribut anual. Din punct de vedere fizic sînt mongoli occidentali amestecaţi cu soyoţi (de origine finică). Prin limbă şi obiceiuri nu se disting de ceilalţi mongoli.

Djungaria – Regiune a Chinei în extremul Nord formînd o depresiune între Tian Şan şi Altai. Zonă semideşertică, loc tradiţional de trecere pe valea Ili între Asia Centrală şi China. A reprezentat centrul unui regat mongol în secolele XI-XIV, apoi al unei confederaţii de kalmuci pînă în 1739, dată la care a fost cucerită de chinezi ; cuvîntul *djungar* are înţelesul de *aripă*, mînă dreaptă a unei armate. Djungarii numiţi de chinezi *Djun-ga-rh* formau unul din cele patru *oirate* mongole. După 1759, D. a constituit o importantă zonă de emigraţie chineză.

Gobi – deşert (*chamo*, în chineză). Deşert în China, între Altaiul Mongol, în vest, pînă la Munţii Khingan, în est. De la Tola şi Kerulen pînă la Huanghe nu se găseşte nici un curs permanent de apă. După unele ipoteze, pe locul actualului Gobi ar fi existat o mare sărată interioară. Se continuă spre V cu deşertul Taklamakan şi NV cu cîmpiile Mongoliei unde se găsesc depresiuni presărate de lacuri sau *nor* ; altitudine 800-1200 m ; lungime 1500 Km ; lăţime 500-900 Km. ; torid vara, glacial iarna, măturat de vînturi violente ; sol stîncos sau nisipos, cu vegetaţie stepică doar în depresiuni şi în zonele externe.

Habarovsk - oraş în Rusia, în Extremul Orient, la confluenţa Amurului cu afluentul său Ussuri.

Harbin – oraş în Manciuria, capitala provinciei Heilongjiang („Dragonul negru", numele chinez al fluviului Amur) ; este leagănul dinastiei Qing ce a domnit în China între 1644-1912.

Ienisei – fluviu siberian (4130 Km) format prin confluenţa Marelui Ienisei (Bii Khem, ce izvorăşte din Mongolia din Munţii Saian) cu Micul Ienisei (Ka-Khem), ce traversează Republica Tuvină, apoi teritoriul regiunii Krasnoiarsk, oraşele Minusinsk, Krasnoiarsk, Ieniseisk vărsîndu-şi apele în Oceanul Arctic în Marea Kara. Afluenţi : Angara, Tuba, Tunguska, Abakan ; navigabil pînă la Minusinsk (pe cca 3300 Km) din mai pînă în octombrie. În prezent, importantă centrală hidroelectrică la Kasnoiarsk.

Irkutsk – oraş în Siberia orientală, fondat în 1652, pe Angara, în sud-vestul Lacului Baikal.

Kalmuci – trib mongol în Siberia meridională. Adevărata denumire : oiraţi sau eleuţi. În secolul XVI creează o confederaţie (*oirat*) – formată din patru triburi – ce se desfăşura între Altin, Tian Şan, Lacul Balhaş şi Gobi. Migrează spre vest în teritoriile ruse în stepa kirghiză. În 1636 ajung la rîul Emba, apoi pînă la Volga, atacînd coloniile ruseşti. După 1646 furnizează trupe armatei ruseşti (prezente în campania lui Petru I contra perşilor). Pînă în secolul XVIII au fost nomazi apoi s-au stabilizat şi convertit la creştinism. În secolul XVIII (anii '60) au intervenit unele conflicte cu ţăranii de pe Volga şi s-au întors spre China. Însă chinezii i-au cucerit (în 1759) prin intermediul başkirilor şi kirghizilor. În prezent grupuri de kalmuci sînt localizate în bazinul Ili din Turkestanul chinez.

Gansu – provincie chineză mărginită la N. de Marele Zid şi la sud de provincia Siechuan ; divizat de deşertul Gobi în două regiuni, una cu populaţie chineză, sedentară, cealaltă cu populaţie mongolă, nomadă. Kubilai a cucerit acest teritoriu în secolul XIII.

Karakorum („piatră neagră") – masiv muntos în vestul Himalayei, în nordul extrem al Pakistanului, culminînd cu masivul Dapsang sau *K2* (8611 m). Sînt prezenţi numeroşi gheţari (Baltoro de 86 Km).

Karakorum – vechea capitală a Imperiului Mongol, creată în 1235 de către Ugadai pe malul drept al fluviului Orkhon (în prezent în apropiere de Erdeninbu, în Mongolia). Nu s-au mai păstrat decît ruine. A fost abandonată de Kubilai-han în favoarea Beijingului.

Kiakhta – localitatea situată la frontiera Imperiului Celest, nu departe de malul drept al rîului Selenga. Importantă pentru faptul că aici este un punct de legătură între Rusia şi Beijing (prin Urga).

Kirghizi – popor nomad de origine turcă din stepele Asiei Centrale ; ocupau în trecut sud-vestul Cîmpiei Siberiei pînă spre Munţii Tarbagatai şi Munţii Tian Şan. Vorbesc limba turcă dar cu unele elemente mongole, persane şi arabe. Sînt împărţiţi în două ramuri distincte : kirghizii negri (*Kara Kirghizi*) – cei ce locuiesc în Tian Şan ; kirghizii Kazaks, ce ocupă celelalte zone.

Kobdo – Oraş construit de chinezi, capitala regiunii Mongolia occidentală, în apropiere de Lacul Kobdo. Ca toate oraşele chineze de graniţă, cuprindea două zone : militară şi comercială.

Kolceak (Aleksandr Vasilievici) – (1874-1920), amiral şi om politic rus. Comandant al flotei Mării Negre în 1916, a demisionat după revoluţia din februarie 1917 plecînd spre Siberia unde a devenit şeful forţelor contrarevoluţionare, instaurînd o dictatură militară. Susţinut

de aliaţi, armata sa a cucerit Uralul, Siberia, regiunea Volgăi. Kolceak şi-a stabilit reşedinţa la Omsk unde a primit titlul de regent suprem (noiembrie 1918) după ce-i zdrobise pe socialiştii moderaţi. Prins şi condamnat la moarte.

Kulja (Yining) – capitala districtului Ili. În timpul mongolilor oraşul Amalik era probabil situat în apropiere de Kulja.

Krasnoiarsk – centrul provinciei Krasnoiarsk, situat pe fluviul Ienisei în Siberia orientală ; 872.000 loc. în 1985. Centru industrial deservit de Transsiberian.

Kuku-nor (Lacul Albastru) – lac cu apă sărată în partea de nord a Chinei, la alt. 3205 m ; nu se poate pescui ; nivelul scade în timpul verii ; cinci mici insule, pe una a fost construită o mănăstire budistă.

Kuropatkin, Alexei Nikoleievici – general rus, (1848-1925) ministru de război în 1898. Comandant şef al armatei ruse în Manciuria, apoi general (1904) în timpul războiului ruso-japonez ; a demisionat după înfrîngerea de la Mukden (martie 1905). În timpul primului război mondial a comandat Frontul de Nord. Numit guvernator al Turkestanului (iulie 1916 – aprilie 1917), Kuropatkin se retrage în satul natal după abdicarea lui Nikolai al II-lea (martie 1917).

Lhassa – oraşul sfînt al budiştilor lamaişti, situat la 3600 m altitudine, pe un platou traversat de un afluent al Tsang Po (Brahmaputra) ; situl este locuit din secolul VII. La 1 Km de oraş se află Muntele sfînt *Potala*. Aici se află palatul lui Dalai-Lama, ridicat în secolul XVII, cuprinzînd mai multe temple. Vechiul palat a fost distrus de djungari la începutul sec. XVIII dar a fost reconstruit de împăratul chinez Kangxi. Muntele Potala este, începînd cu secolul VII, centrul religios al Asiei interioare ; aici vin pelerini din Tibet, China, Mongolia. La sfîrşitul zilei lucrul încetează şi toţi locuitorii se grupează pentru rugăciune. Nu se pot separa de Lhassa mănăstirile din jur : ele formează mici oraşe cu străzi sinuoase avînd în centru un templu (cu un altar) şi bibliotecă. La începutul fiecărui an, călugării merg în oraş unde rămîn circa o lună, dormind în corturi. După ce-şi cumpără cărţi sfinte de la mănăstirea Rme-ru, unde sînt imprimate, se întorc la bisericile lor.

Marele Zid Chinezesc – zid de apărare ridicat din secolul al IV pînă în secolul al III-lea î.e.n., între China şi stepă, împiedicînd penetrarea masivă a popoarelor barbare din nord-vest. Construit la început pe porţiuni, acestea au fost unite în anul 204 sub împăratul Shi-Huangdi. Au participat peste 300.000 de muncitori. În unele locuri zidul a fost dublat sau triplat. Lungimea totală este de cca 3400 Km,

înălţimea de 6-16 m şi o lăţime de 8-10 m. Din loc în loc se află turnuri de apărare, zidul servind de drum pentru mesagerii imperiali.

Minusinsk – oraş în Siberia Orientală pe cursul superior al Ieniseiului. Centru cu o cultură preistorică datînd din mileniul al II-lea.

Mongolia, mongoli. Mongolii apar – după analele chineze ale dinastiei Tang – la sfîrşitul secolului al XII-lea (proto-mongoli). Din aceeaşi regiune a Asiei Centrale provin şi turcii, însă existenţa lor este remarcată încă din secolul VI (proto-turci). Atribuirea dinastiilor uneia sau alteia din cele două etnii nomade se bazează pe un studiu lingvistic al fragmentelor onomastice şi de titulatură ce ne-au parvenit datorită cronicarilor ţărilor sedentare. De fapt, aceste confederaţii nomade erau compozite, aceleaşi elemente întîlnindu-se cînd sub conducere turcă, cînd mongolă. Împrumuturile lingvistice şi etnice se realizează în special prin căsătorii mixte între triburi turcice şi mongole. Din punctul de vedere al surselor istorice şi al tradiţiilor se poate spune că popoarele turco-mongole s-au remarcat prin bogăţia unei civilizaţii originale. Mongolii au avut o puternică influenţă asupra civilizaţiei chineze (peste 850 de ani). Cu referire la civilizaţia asiatică şi europeană în special, acceptînd laturile negative, distrugerile pe care le-au produs, mongolii au fost o punte de legătură între Europa şi Asia, nomazii stepelor fiind din cele mai vechi timpuri un vehicol al descoperirilor tehnice, motivelor artistice şi credinţelor religioase. Au contribuit la arta dresajului cailor şi în strategia militară mobilă.

Mongolia, prin caracterele şi formele pe care le-a dezvoltat, prin trăsăturile geografice şi viaţa economică şi socio-culturală se plasează în hinterlandul asiatic limitat de lanţul himalaian, munţii Saian, Altai, Pamir şi Khingan. Vechile popoare ale Asiei Centrale au avut un rol fundamental prin poziţia geografică pe care o ocupau, realizînd contactul între diverse culturi agricole ; au avut o influenţă determinantă în apariţia creşterii animalelor, sursă a primei diviziuni în perioadele îndepărtate ale istoriei. Au fost descoperite importante piese arheologice în special pe văile fluviilor Selenga şi Orkhon. Către 1200 î.e.n., zona platoului Gobi şi împrejurimile acestuia constituiau puncte de întîlnire ale crescătorilor de animale ce se deplasau în nordul şi sudul Mongoliei. Creşterea animalelor a dus la apariţia nomadismului şi implicit la inventarea unor adăposturi specifice (iurta circulară, folosită şi în prezent în stepă).

La sfîrşitul mileniului II î.e.n. patriarhatul înlocuieşte matriarhatul primitiv. Vechiul cult al strămoşilor se îmbogăţeşte cu noi noţiuni : triadei Cer-Tată-Bogăţie i se opunea grupul Pămînt-Mamă-Moarte, manifestări ale unui cult solar care a înlocuit cultul totemic. Practici şamanice de origine chineză s-au adăugat ceva mai tîrziu. Caracteristice epocii de bronz sînt unele morminte flancate în cele patru colţuri de stele funerare ornate cu cerbi, motive solare şi imagini reprezentînd arme.

La sfîrşitul secolului III î.e.n. se creează prima confederaţie a triburilor crescătoare de animale.

Unul din triburile mongole – uigurii – lasă şi primele inscripţii pe valea Orkhon (primul monument al limbii turce). Tot ei au tradus numeroase tratate sanscrite şi chineze, îmbogăţind literatura naţională ; au adoptat ca religie de stat monoteismul, considerîndu-se educatori ai popoarelor turco-mongole. Istoria Mongoliei nu este decît o serie de vicisitudini datorate unei anarhii prelungite. Se va aştepta secolul XIII pentru a asista la naşterea celui care va scoate din anonimat aceste popoare şi pămînturi şi, sub numele de Ginghis-han, să fondeze primul mare imperiu cu adevărat mongol.

În jurul acestui personaj binecunoscut în istorie s-au ţesut multe legende ; s-a transmis din generaţie în generaţie mitul originii supranaturale. Strămoşii lui aparţineau unui clan din multe altele ce-şi disputau puterea în stepă. După o lungă perioadă de anarhie au reuşit să mobilizeze în jurul lor (sfîrşitul secolului XI – începutul sec. XII) un oarecare număr de triburi. Străbunicul lui Genghis-han, Qabul-han a fost un şef strălucit al acestui nucleu al confederaţiei mongole.

Temugin, viitorul Ginghis-han, s-a născut pe la mijlocul secolului al XII-lea (sursele chineze indică anul 1162, cele persane 1155, iar cercetătorul Paul Pelliot 1167). Ajuns în floarea vîrstei, ajutat de fraţii săi, încearcă să restabilească legăturile create de tatăl său. Prin felul de a fi şi datorită reputaţiei strămoşilor, atrage noi fideli pentru ca în ultimul deceniu al secolului al XII-lea să fie recunoscut drept conducător al acestor triburi. Pune în mod sistematic bazele unei armate bine organizate. În 1206 creează statul mongol (*mongol ulus*) în prezenţa şefilor tuturor triburilor. Întăreşte armata şi sub conducerea unui uigur stabileşte o primă administraţie civilă – care avea deja vocaţia de a stăpîni lumea. Genghis-han se consideră a fi investit cu o misiune de cucerire prin voia lui Tengri, „Cerul albastru etern", forţa supranaturală venerată în mod tradiţional de către turco-mongoli.

După 1206 începe o nouă etapă în formarea acestei lumi dominate de figura lui Genghis-han : acum aderă, spontan, populaţiile turco-mongole ce ocupau spaţiul dintre Lacul Balhaş, Lacul Baikal, Manciuria şi Fluviul Galben (cursul din secolul al XIII-lea). După 1211 începe aventura chineză a mongolilor, aceştia trimiţînd în fiecare an trupe ce jefuiau China, observînd în acelaşi timp strategia de luptă a ţărilor cu populaţie numeroasă şi cu oraşe constituite în fortăreţe. Beijingul cade în 1215 ; între 1214-1215 a fost anexată Manciuria iar în 1219 are loc o primă etapă de invadare a Coreei. Marele han şi fiul său Mugali vor muri fără a asista la căderea definitivă a dinastiei Yin, ceea ce evidenţiază dificultăţile teritoriale, de relief, întîlnite de locuitorii stepei. Din 1215 începe marea campanie occidentală. Au fost distruse rînd pe rînd mari oraşe ale civilizaţiei iraniene : Buhara, Samarkand (1220) etc., populaţia şi armatele au fost masacrate ; în 1221, pătrund

în Afganistan şi ajung pînă pe Valea Indusului ; o altă ramificaţie se îndreaptă spre Cîmpia rusă pînă în Crimeea. În 1225 Ginghis-han se întoarce în Mongolia.

Imensul imperiu pe care l-a lăsat urmaşilor se întindea de la Pacific pînă la Marea Caspică. În 1227 imperiul a fost împărţit în patru mari zone de influenţă între cei patru fii ai săi, prilej de numeroase disensiuni (luptele fratricide erau în mod obişnuit practicate în stepă). Sub domnia lui Ugadai se reia campania în China (ducînd la căderea dinastiei), Coreea, Tibet ; sînt consemnate victorii decisive în Iran, Azerbaidjan, în Marea Armenie, Georgia, apoi Mica Armenie (Cilicia) ; cea din urmă, ameninţată de Islam, se supune de bunăvoie, rămînînd o ţară loială Mongoliei.

Populaţia din lungul Volgăi a fost subjugată, satele ruseşti distruse (pînă în 1239). În 1237-1238 sînt cucerite oraşe ca Riazan, Vladimir, Moscova, Novgorod iar între 1239-1240, Kiev şi Ucraina. După 1241 se remarcă mişcări strategice abile spre Polonia, Ungaria, ajungînd în jurul Vienei.

În Orient, armatele mongole, sub conducerea fratelui marelui han – Kubilai – luptă împotriva dinastiei Song ; ajung pînă la Yunnan, cuceresc regatul Nanzhao (1253), depozitar al civilizaţiei thai, şi mai tîrziu în Cîmpia Tonkin.

O capitală fixă a Mongoliei a fost creată, în timpul domniei lui Ugadai, la Karakorum, pe valea Orkhon. Trebuie amintit faptul că în rîndurile mongolilor exista dogma superiorităţii nomadului asupra sedentarului.

Urmează o nouă perioadă de ruptură între diferitele regiuni ale noului stat creat, ruptură care are în special un pretext religios. Acum se infiltrează budismul (în China, în special budismul tibetan) şi creştinismul (sub influenţa prinţeselor creştine, mame şi soţii ale hanilor). Kubilai ocupă China (1277) – prima dată cînd acest stat cade în întregime în mîinile unei dinastii barbare. Din teoriile confucianiste care îi sînt insuflate, Kubilai reţine în special idealul universalismului care se armonizează cu cel moştenit de la bunicul său. Valurile invaziei pe care le lansează în Asia orientală şi sud-orientală sînt deci rezultatul acestui fond mongol, emanaţie a voinţei Cerului etern şi a Fiului Cerului Chinez. Se întreprind noi campanii în Coreea (a doua etapă), în Japonia (expediţie curajoasă, dar fără rezultate), în Annam, Birmania, Cambodgia ; în ciuda climatului insuportabil, aceste state devin vasale mongolilor. Au loc o serie de misiuni maritime spre Malayezia, Sumatra şi Jawa.

Mongolii sînt expulzaţi din China în 1368, ca urmare a unei serii de revolte conduse în special de fondatorul dinastiei Ming.

Se consideră că această perioadă este marcată de o *pax mongolia* în sensul că se putea efectua un schimb de idei, mărfuri, o circulaţie a oamenilor, ideilor, artelor şi ştiinţelor, fără precedent în istorie, graţie

unui sistem de servicii de poştă pus la punct de Genghis-han (avea mai întîi un scop strategic, ramificaţiile urmau punctele cucerite, astfel că punctele extreme ale lumii păreau să se apropie.)

Remarcabilul liberalism al mongolilor în materie de religie, favorurile de care se bucurau negustorii, au incitat misionarii şi comercianţii să întreprindă traversarea Asiei Centrale. Mulţi dintre ei au creat noi drumuri prin inima Asiei şi din această perioadă datează primele descrieri occidentale directe ale mongolilor şi chinezilor. Călugării occidentali însărcinaţi de papă şi de prinţii creştini au pornit spre această ţară misterioasă unde ei plasau poporul lui Gog şi Magog. În anii şaizeci ai secolului XII, misiuni catolice sînt prezente în special în Iran, încercînd convertirea suveranilor mongoli, pentru ca, uzînd de puterea acestora, să recucerească locurile sfinte. Datorită memoriilor de călătorie s-a putut evidenţia viaţa în Imperiu şi faptul că opoziţia între ţările nomade şi cele sedentare nu este atît de profundă pe cît s-ar crede.

Amintirea lui Ginghis-han a rămas vie în sufletele mongolilor. Considerat spirit protector, descendenţii i-au consacrat un cult organizat care îl celebra (chiar în anul 1962 a avut loc o astfel de sărbătoare). Însă sub influenţa rusească acest cult a fost denunţat ca un semn de naţionalism antimarxist.

Ginghis-han a înlăturat vechiul sistem al castelor şi al triburilor şi a permis naşterea unei veritabile naţiuni mongole. A instituţionalizat un cod etic sever al cărui principiu de bază era respectul autorităţii celor în viaţă şi al conducătorilor şi care şi-a păstrat valabilitatea pînă în prezent. Mongolii şi-au pus amprenta asupra ştiinţei şi artei militare : prin abilitatea mişcărilor, disciplină, mijloace de propagandă, descurajarea psihică a adversarului. Cuceririle nu au fost însă profitabile decît pentru conducători.

În secolele următoare, o figură însemnată este Altan-han ; opera lui cea mai importantă în consecinţe este introducerea budismului sub forma lamaismului tibetan reformat de către Tsong-Ka-pa sau secta galbenă (diferită de secta roşie sau lamaismul nereformat al lui Padmasambhava). Nomazii avuseseră deja contacte cu influenţele budiste sino-indiene încă din timpuri îndepărtate. Sub domnia lui Kubilai, consilierul acestuia, un călugăr tibetan, făcuse să triumfe asupra budismului chinez lamaismul tibetan al şcolii Saskya-pa. Dar, după expulzarea din China, rămîn doar urme ale lamaismului roşu amestecat cu şamanism – cea mai veche formă de experienţă religioasă a popoarelor stepelor şi pădurilor septentrionale.

Epoca lui Altan-han s-a dovedit favorabilă înfloririi religioase. O oarecare securitate şi prosperitate fac să apară unele noi necesităţi culturale şi religioase pe care lamaismul era în măsură să le satisfacă prin teologia elaborată, prin bogata literatură, prin ceremoniile impresionante etc. Prinţii mongoli se convertesc cu atît mai uşor cu cît teoria renaşterii în funcţie de meritele acumulate în timpul existenţei

anterioare le justifică exerciţiul puterii în această viaţă. Cît despre popor, acesta este adesea constrîns să urmeze religia şefilor, găsind în smerenie şi superstiţii o consolare pentru asprimea vieţii. Altan-han se converteşte în 1566, cînd în cursul unei ceremonii acordă titlul de *dalai-lama* şefului sectei galbene. Acesta din urmă îl prezintă pe han ca spirit reîncarnat al lui Kubilai. Acest conducător al mongolilor se proclamă han în 1577 iar în 1586 înalţă pe situl istoric al oraşului Karakorum cea mai veche mănăstire din Mongolia, Erdeni-Dzu, construită în stil chinez. Cîteva decenii mai tîrziu, în 1639, din acest han va descinde un nou Buddha-Viu, Jebtsundamba-hutuktu ai cărui descendenţi spirituali vor domni în Urga, capitala Mongoliei exterioare, pînă la venirea regimului comunist din 1924.

Ca şi cuceririle lui Ginghis-han, adoptarea lamaismului poate fi apreciată diferit. Ferment al unei reînnoiri culturale şi artistice, Biserica Galbenă a împiedicat, cu o influenţă tiranică, dezvoltarea independentă a civilizaţiei autohtone. Urmaşul lui Altan, încearcă să regrupeze regiunile pierdute, fiind împiedicat de manciurieni, populaţie de origine turgusă (din pădurile Asiei Orientale), care în 1644 au fondat ultima dinastie chineză – Qing.

Mongolia secolului XVIII este plasată sub influenţa chineză, sub semnul birocraţiei chineze. Hanatele încep să-şi piardă puterea. Frontierele rămîn fixe, iar urmaşii se văd obligaţi să rămînă pe pămîntul lor, limitîndu-li-se zonele de păşunat şi traseele. Conducătorii dinastiei Qing urmăreau întreruperea legăturilor mongolilor cu exteriorul, astfel că la frontiera ruso-mongolă sînt instalate posturi de gardă. Abia în 1860 se instalează în Urga un consulat rus. Circulaţia negustorilor este îngreunată, populaţia fiind obligată să plătească impozite importante. Astfel că, la începutul secolului XX, Mongolia era o ţară săracă, înapoiată, cu un proces accelerat de scădere demografică datorat condiţiilor dificile de viaţă şi recrutărilor religioase.

Unica putere organizată, în afara celei chineze, era budismul, ce difuza o cultură tibetană avînd ca principal nucleu oraşul Urga.

În 1911, China se proclamă Republică. Mongolia interioară este integrată în lumea chineză ca şi Turkestanul Chinez, creat în 1884 (include Djungaria şi Kashgaria). Mongolia exterioară evoluează spre independenţă, proclamată în 1924 şi spre formarea Republicii Populare Mongole. Mongolia exterioară devine autonomă în 1911. În 1915, se semnează acordul de la Kiakhta între Rusia, China şi Mongolia prin care se garantează autonomia Mongoliei. În 1919, are loc o lovitură de forţă de partea chinezilor ce pune capăt autonomiei şi îl îndepărtează pe Bogdo-Gheghen. În 1921, în luna februarie, Urga este ocupată de trupele antisovietice ale baronului Ungern-Sternberg, venit din Siberia. În martie, are loc congresul constitutiv al Partidului Popular Revoluţionar condus de Suhe Bator, sub egida lui „Lenin mongol". În iunie, Armata Roşie ocupă Mongolia. În aceeaşi lună, este proclamat guver-

nul revoluţionar provizoriu condus de Bogdo-Gheghen ; acesta moare în 1924, cînd este proclamată Republica Populară Mongolă. Urga devine acum Ulan Bator („Eroul roşu"), iar după 1930 începe un proces de socializare generalizată.

Orkhon – rîu în Mongolia. Izvorăşte din munţii Subur-Khair-Khan din nordul deşertului Gobi. Afluenţii principali : Tola şi Khara-Gol. După circa 460 Km se varsă în Selenga şi aceasta în Baikal.

Pamir – ansamblu de platouri înalte şi lanţuri muntoase ale Asiei Centrale. Se întind în mare parte pe teritoriul Tadjikistanului şi se prelungesc în estul Afganistanului şi Turkestanului chinez, cu altitudini ce ajung la cel puţin 3000 m în văi şi depresiuni şi la 7495 m în vîrful cel mai înalt. Văile acoperite de păşuni sînt utilizate de kirghizi pentru creşterea animalelor. Munţii sînt presăraţi de gheţari şi lacuri glaciare.

Petrograd – numele dat în 1914 oraşului Sankt-Petersburg, fapt ce subliniază procesul de rusificare a toponimelor. Din 1924 pînă în 1991 se va numi Leningrad.

Romanov (i) – familie care a domnit în Rusia între 1613-1917. Originară din Lituania, s-a refugiat în Rusia la mijlocul secolului XIV. Datorează numele lui *Roman* Iurevici a cărui fiică (Anastasia) s-a căsătorit cu Ivan cel Groaznic. Romanovii au luptat contra lui Boris Gudunov. Mihail Romanov a fost ales ţar de adunarea naţională, fondînd astfel dinastia (Mihail III, Alexis, Feodor III, Ivan V, Petru I cel Mare, Petru II, Ana Ivanova, Ivan VI, Elisabeta I). Cu Petru III, nepotul lui Petru I, începe dinastia Holstein – Gottorp – Romanov.

Saian – munţi situaţi la frontiera Siberiei cu Mongolia, care domină malul vestic al lacului Baikal. Se întind pe cca 650 Km de la SE la NV. Altitudinea maximă este de 3491 m ; din aceşti munţi îşi trage izvoarele Ieniseiul.

Selenga – rîu în Mongolia şi Rusia, cu direcţia sud-vest – nord-est, ce se varsă în Lacul Baikal după ce trece prin oraşul Ulan-Ude. Afluent principal – Orkhon ; navigabil pînă la Suhe-Bator din aprilie pînă în noiembrie.

Siam – Vechiul nume al Thailandei, înainte de 1941.

Siberia – vastă regiune a Asiei septentrionale ocupată la începutul secolului XII de către mongoli. La sfîrşitul secolului XV, după dezvoltarea Hoardei de aur, a fost constituit hanatul Siberiei. În anul 1556, hanul Iedigher se recunoaşte ca vasal al ţarului Ivan cel Groaznic,

succesorul său însă refuză să plătească tribut ruşilor, care distrug acest hanat.

La începutul secolului XVII, toată Siberia Occidentală a fost ataşată Rusiei. Imediat după ce a fost cucerită Siberia, a constituit un loc de deportare pentru condamnaţii de drept comun, suspecţii politici, disidenţii religioşi. Primele mari valuri de imigrare au urmat construcţiei Transsiberianului (1891-1904). În 1918, se instaurează regimul sovietic. În primăvara anului 1918, amiralul Kolceak – comandantul armatei ţariste şi al unor contingente cehe formate din dezertori sau prizonieri ai armatei austriece – a început lupta contra Sovietelor, a luat puterea în noiembrie 1918, dar a fost prins, bătut şi executat de bolşevici (1920). Trupele japoneze ce se aflau în Extremul Orient au fost alungate în 1922.

Urga (Ulan Bator) – (în chineză *Kin-Lounn*, în mongolă *Bogdo-Kuren*). Oraşul principal, oraşul sfînt al Mongoliei, la 1300 m altitudine, în apropiere de rîul Tola. Reziden̦a lui Hutuktu.

Tian Şan – sistem muntos al Asiei Centrale de cca 2500 Km lungime. Tian Şan-ul occidental ocupă teritoriile Kazahstanului şi Kirghizistanului, prelungindu-se pînă la depresiunea Fergana. Altitudinea maximă este de 7439 m (vîrful Victoria, urmat de masivul Khan-Tengri 6995 m). Munţii sînt acoperiţi de numeroşi gheţari. De aici izvorăsc Sîrdaria şi Ili. Tian Şan-ul Oriental este situat în China, constituit din două lanţuri paralele, separate de depresiuni şi platouri.

Transbaikalia – provincie în SE Siberiei, la est de lacul Baikal pînă la frontiera chineză (Manciuria) şi în sud pînă la frontiera mongolă. Centrul provinciei este Cita. Aici se găsesc Munţii Iablonoi şi Stanovoi ce impun altitudini de 800-2000 m. Colonizarea rusă a început în primii ani ai secolului XVIII şi a luat amploare odată cu descoperirile de zăcăminte subsolice şi după construirea Transsiberianului.

Tamerlan (1336-1405) – şeful unui clan turco-mongol (lîngă Samarkand). În 1363 a distrus puterea mongolă. Într-o bătălie şi-a pierdut un picior, de aici numele Timur cel Şchiop (Timur Lenk) În 1388, s-a declarat sultan musulman apoi a început cucerirea Asiei Centrale, Iranului, Siriei, Turciei. L-a învins pe Baiazid la Ankara (1402). A cucerit Delhi (1398), apoi a încercat să atace China, dar a murit înainte de a-şi împlini acest proiect.

Tătari – populaţie de origine turcă, descendenţi ai mongolilor Hoardei de Aur ; tătarii s-au stabilit, pe cursul mijlociu al Volgăi şi pe cursul inferior al rîului Kama (capitala Kazan), în secolul XIII, şi au format hanatul din Kazan, anexat de Ivan cel Groaznic în 1522. În noiembrie 1917, regimul sovietic ocupă Kazanul, iar în mai 1920 se creează o republică tătară.

Tibet – Regiune autonomă în SV Chinei (1.433.600 Km^2) constituită dintr-un vast platou în nordul Himalayei, cu altitudini adesea de peste 5000 m. În sud există vaste întinderi de păduri virgine contrastînd cu nordul deşertic. Populaţia (1,3 milioane în 1970) este concentrată pe văi şi depresiuni. Oraşele sînt de fapt mănăstiri. Capitala este la Lhassa.

Tibetul a rămas independent pînă în 1951 şi este guvernat de un Dalai-Lama (cu reşedinţa la Potala) şi de un Panchen-Lama (cu reşedinţa la Rigatze). Dalai-Lama s-a refugiat în India odată cu invazia chineză din 1950, dar s-a întors în 1951, Tratatul de la Beijing recunoscînd guvernele locale şi garantînd autonomia regională a Tibetului. O rebeliune generală antichineză a început în 1959, fiind aspru reprimată. Dalai-Lama s-a refugiat în India în timp ce China a pus stăpînire pe Tibet. Peste 85.000 de tibetani trăiesc în exil.

Turkestan – regiune centrală a Asiei între Tian Şan, Tibet, Pamir şi platoul Iranului. Divizat în Turkestanul rus şi chinez (oriental).

Tuva – Republică autonomă în Siberia meridională (*R. Tuvină*, numită şi *Urianhai*) în nord-vestul lanţului muntos Tannu-Ula. Locuitorii sînt tuvini sau soyoţi. Capitala : Kizil. În vest se află valea Tuva mărginită în nord-vest de lanţul Tannu-Ula şi scăldată de cursul superior al Ieniseiului. Dominată de mongoli în secolele XIII-XVIII, regiunea a făcut apoi parte din Imperiul chinez (1757-1912). Protectorat rus (1914) ; se proclamă republică populară după o revoluţie naţională (1921) şi devine regiune autonomă în 1944, apoi republică sovietică în 1961.

Vladivostok („Stăpînul orientului") – important oraş rusesc (1,7 milioane locuitori), situat în Siberia extrem orientală, la Marea Japoniei. Punct terminus al Transsiberianului. Ocupat de ruşi din 1860 ; în perioada 1918-1922 aici a fost instalată o misiune anglo-franco-japoneză.

Vrubel, Mihail – pictor rus (Omsk 1856 – Sankt Petersburg 1910), importantă figură a simbolismului rus şi a Noii Arte. Tratează în special teme din literatură, din mitologia şi poveştile ruseşti. În 1885 începe să ilustreze *Demonul* lui Lermontov, a cărui imagine obsedantă îi va domina tot mai mult spiritul şi opera, imprimînd pecetea tragismului singurătăţii.

Witte (Serghei Ilievici, conte) – om politic rus, (1849-1915) numit ministru al transporturilor (1892), apoi al finanţelor (1893-1903), s-a consacrat construirii căii ferate transsiberiene şi industrializării ţării. Preşedinte al comitetului de miniştri (1903) ; a fost numit prim ministru în 1905 ; a reprimat revolta marinarilor din Krönstadt ; disgraţiat după 1906.

Yangtze – fluviu în China, de cca. 5500 Km (Fluviul Albastru). Izvorăşte din Tibet. Navigabil pe circa 2800 Km. La vărsare, formează o deltă.

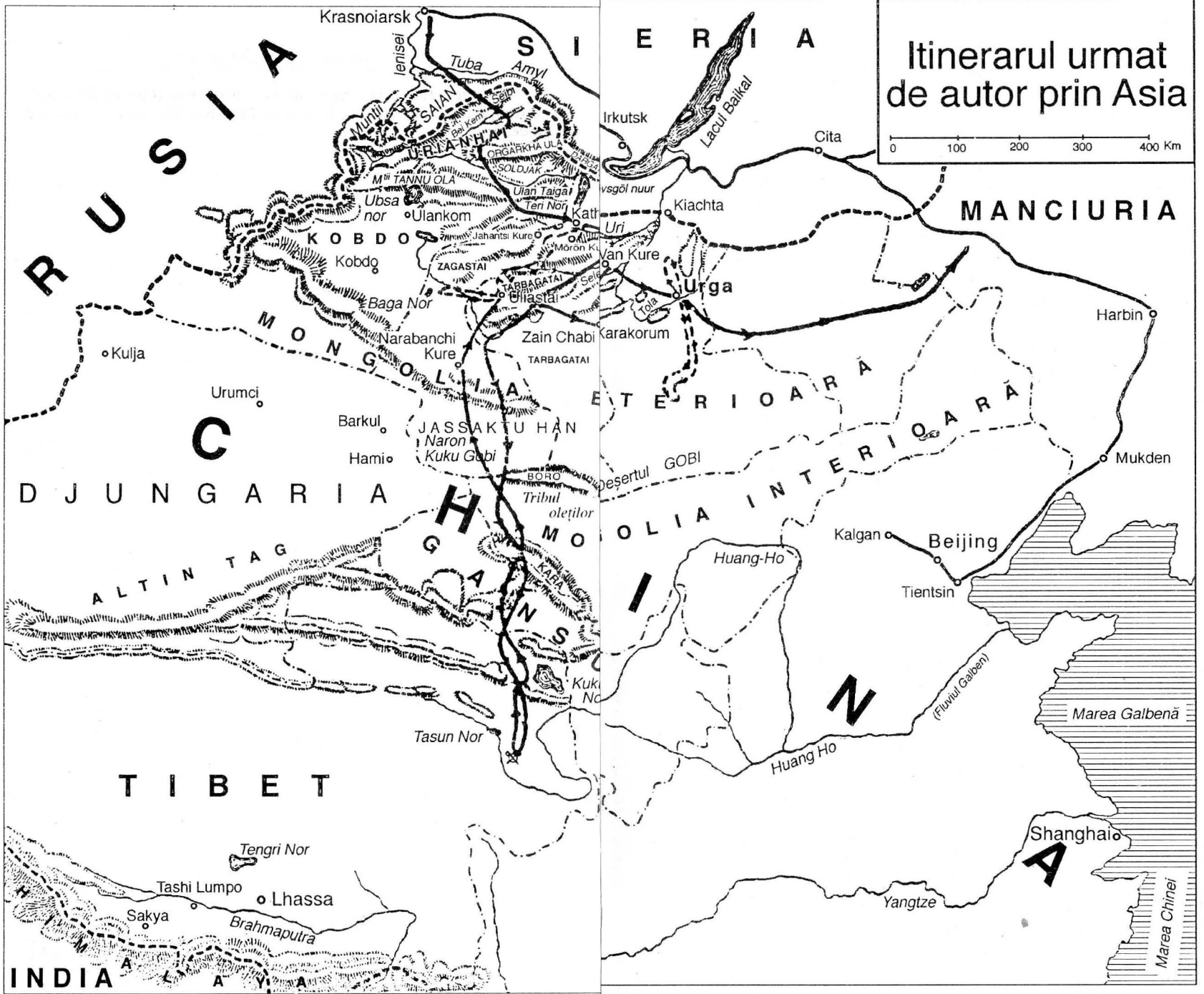
Itinerarul urmat de autor prin Asia
0 100 200 300 400 Km
RUSIA
SIBERIA
MANCIURIA
CHINA
DJUNGARIA
TIBET
INDIA
Krasnoiarsk
Ienisei
Tuba
Amyl
SAIAN
Munții
Seibi
Bei Kem
URIANHAI
ORGARKHA ULA
SOLDJAK
Mtii TANNU OLA
Ulan Taiga
Teri Nor
Ubsa nor
Ulankom
KOBDO
Kobdo
Jahantsi Kure
Mörön Ku
ZAGASTAI
TARBAGATAI
Uliastai
Baga Nor
Narabanchi Kure
Zain Chabi
TARBAGATAI
Kulja
Urumci
Barkul
Hami
JASSAKTU HAN
Naron Kuku Gobi
BORO
Tribul oleților
Deșertul GOBI
MONGOLIA EXTERIOARĂ
MONGOLIA INTERIOARĂ
ALTIN TAG
GANSU
KARA
Tasun Nor
Tengri Nor
Tashi Lumpo
Lhassa
Sakya
Brahmaputra
HIMALAYA
Irkutsk
Lacul Baikal
Cita
Kiachta
Uri
Van Kure
Urga
Tola
Karakorum
Harbin
Mukden
Kalgan
Beijing
Tientsin
Huang-Ho
Huang Ho
(Fluviul Galben)
Marea Galbenă
Shanghai
Yangtze
Marea Chinei

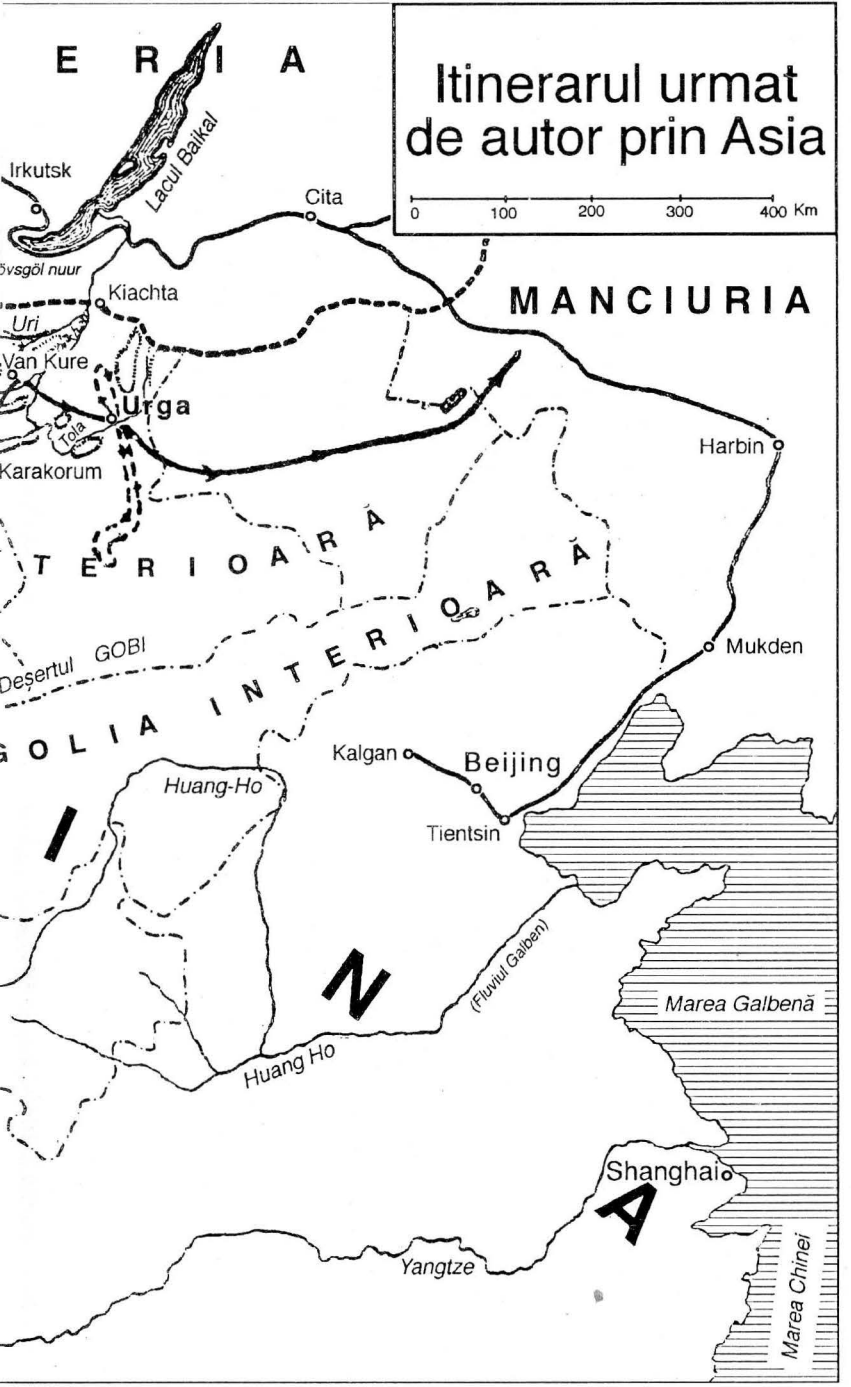
Itinerarul urmat de autor prin Asia
0 100 200 300 400 Km
E R I A
Irkutsk
Lacul Baikal
Cita
övsgöl nuur
Kiachta
MANCIURIA
Uri
Van Kure
Urga
Tola
Karakorum
Harbin
T E R I O A R Ă
I N T E R I O A R Ă
Deşertul GOBI
Mukden
G O L I A
Kalgan
Beijing
Huang-Ho
Tientsin
I
N
(Fluviul Galben)
Marea Galbenă
Huang Ho
Shanghai
A
Yangtze
Marea Chinei

Krasnoiarsk
Ienisei
Tuba
Amyl
RUSIA
SAIAN
Munții
Selbi
Bei Kem
URIANHAI
ORGARKHA ULA
SOLDJAK
Mtii TANNU OLA
Ulan Taiga
Teri Nor
Ubsa nor
Ulankom
KOBDO
Jahantsi Kure
Kobdo
ZAGASTAI
TARBAGATAI
Uliastai
Baga Nor
MONGOLIA
Narabanchi Kure
Zain Chabi
TARBAGATAI
Kulja
Urumci
Barkul
JASSAKTU HAN
Naron Kuku Gobi
Hami
BORO
DJUNGARIA
Tribul oleților
ALTIN TAG
KARA
Tasun Nor
TIBET
Tengri Nor
Tashi Lumpo
Lhassa
Sakya
Brahmaputra
HIMALAYA
INDIA

Tabla de materii

Studiu introductiv 5

Introducere 17

Partea întîi

ÎN GHEARELE MORŢII 21
Capitolul I — În pădure 23
Capitolul II — Secretul tovarăşului de drum 27
Capitolul III — Lupta pentru viaţă 31
Capitolul IV — La pescuit 34
Capitolul V — Un vecin periculos 35
Capitolul VI — Titanul Ienisei 38
Capitolul VII — Străbătînd Rusia sovietică 41
Capitolul VIII — Trei zile pe malul prăpastiei 43
Capitolul IX — Spre munţii Saian şi către libertate 46
Capitolul X — Bătălia pentru Seybi 52
Capitolul XI — Bariera roşie 57
Capitolul XII — În ţara păcii eterne 60
Capitolul XIII — Mistere, miracole şi conflicte noi 65
Capitolul XIV — Rîul diavolului 70
Capitolul XV — Ţinutul fantomelor 74
Capitolul XVI — În misteriosul Tibet 77

Partea a doua

PĂMÎNT AL DEMONILOR 83
Capitolul XVII — Mongolia misterioasă 85
Capitolul XVIII — Misteriosul lama răzbunător 92
Capitolul XIX — Chakharii 98
Capitolul XX — Demonul din Jagisstai 100
Capitolul XXI — Văgăuna morţii 106
Capitolul XXII — Printre asasini 109
Capitolul XXIII — Deasupra vulcanului 113
Capitolul XXIV — Pedeapsă sîngeroasă 118
Capitolul XXV — Zile de cumpănă 121

Capitolul XXVI Banda tîlharilor albi 129
Capitolul XXVII Misterul micului templu 132
Capitolul XXVIII Suflul morţii 135

Partea a treia

ÎN INIMA ASIEI FIERBINŢI 141
Capitolul XXIX Pe drumul marilor cuceritori 143
Capitolul XXX Arestat ! 153
Capitolul XXXI Călătorie pe bază de urga 155
Capitolul XXXII Bătrînul ghicitor 159
Capitolul XXXIII Moartea, sub chipul unui om alb, se va ţine după dumneata 162
Capitolul XXXIV Ororile războiului 165
Capitolul XXXV În cetatea zeilor vii, a celor treizeci de mii de Buddha şi a celor şaizeci de mii de călugări 169
Capitolul XXXVI Fii de cruciaţi şi de piraţi 173
Capitolul XXXVII Martiri refugiaţi 181
Capitolul XXXVIII În prezenţa lui Buddha 185
Capitolul XXXIX Omul cu capul în formă de şa 192

Partea a patra

BUDDHA CEL VIU 195
Capitolul XL În grădina celor o mie de fericiri 197
Capitolul XLI Colbul secolelor 203
Capitolul XLII Cartea miracolelor 206
Capitolul XLIII Naşterea lui Buddha cel Viu 208
Capitolul XLIV O pagină din viaţa lui Buddha 209
Capitolul XLV Viziunea lui Buddha cel Viu 211

Partea a cincea

TAINA TAINELOR – REGELE LUMII 213
Capitolul XLVI Regatul subpămîntean 215
Capitolul XLVII Regele Lumii în faţa lui Dumnezeu .. 219
Capitolul XLVIII Realitate sau ficţiune mistică ? 221
Capitolul XLIX Profeţia Regelui Lumii din anul 1890 223

Glosar 226